

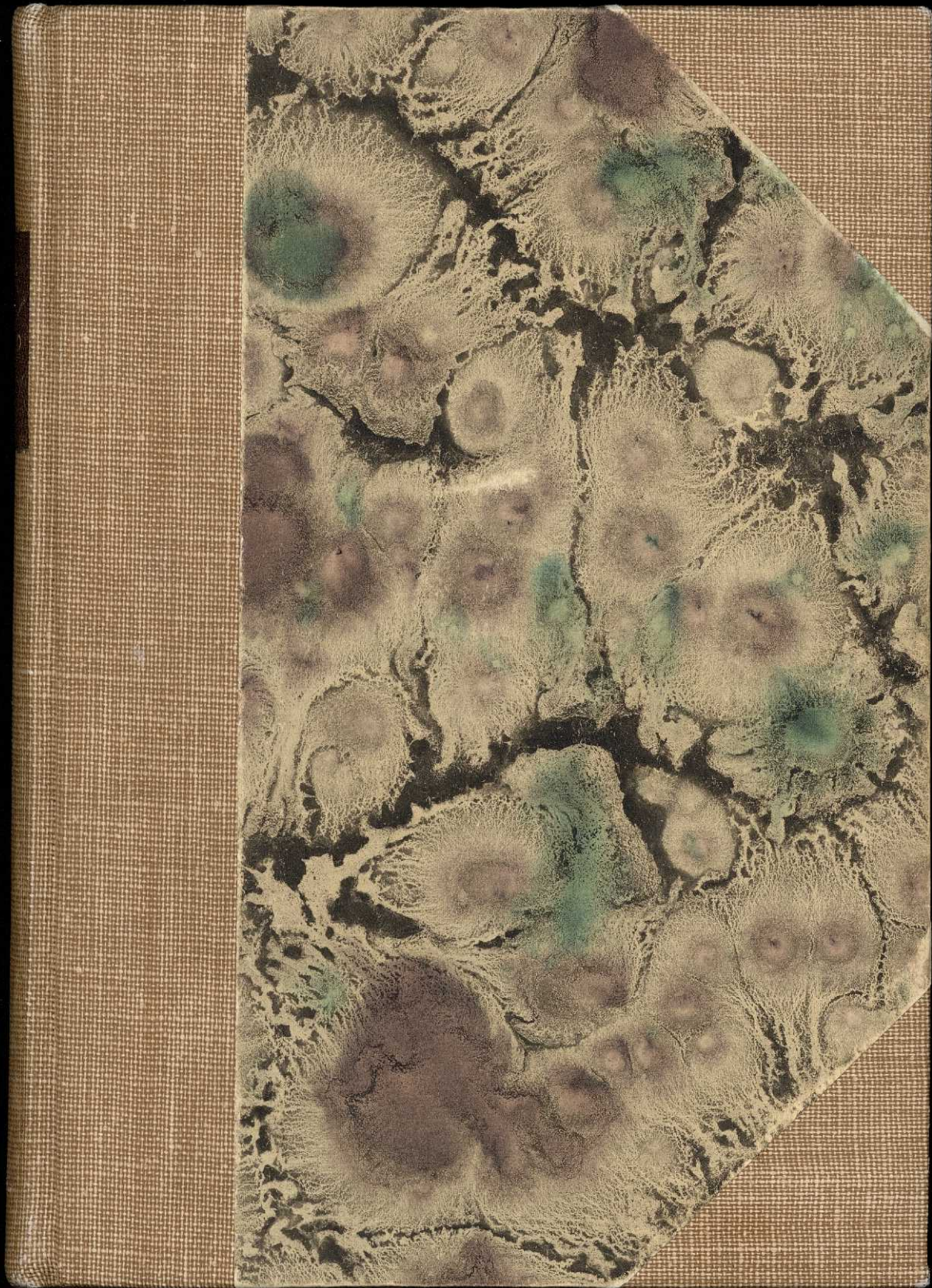
Det här verket är upphovrättskyddat enligt *Lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk*. Det har digitaliserats med stöd av Kap. 1, 16 § första stycket p 1, för forskningsändamål, och får inte spridas vidare till allmänheten utan upphovsrättsinnehavarens medgivande.

Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work is protected by Swedish Copyright Law (*Lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk*). It has been digitized with support of Kap. 1, 16 § första stycket p 1, for scientific purpose, and may no be disseminated to the public without consent of the copyright holder.

All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Allmänna Sektionen

Biogr.
Sv.
Söderholm, K.

<Söderholm, Kerstin>

Biogr.
807

KERSTIN SÖDERHOLM

*Endast med
mig själv*

DAGBOKSANTECKNINGAR

1913 - 1943

Åren

1913 · 1931

SÖDERSTRÖMS

48|457

ENDAST MED MIG SJÄLV

168

KERSTIN SÖDERHOLM

KERSTIN SÖDERHOLM

ENDAST MED MIG SJÄLV

DAGBOKSANTECKNINGAR

1913—1943

Med inledning av

KARIN ALLARDT EKELUND

[1.]

ÅREN

1913—1931

SÖDERSTRÖM & C:o FÖRLAGSAKTIEBOLAG

Lovisa 1947

Östra Nylands Tidnings- & Tryckeri A. B.

KERSTIN SÖDERHOLM.

Den »Journal intime», som härmed — på författarinnans i testamentet uttalade önskan — lägges fram för allmänheten, är i sitt slag ett unikt dokument. Den sträcker sig över 30 år, räknat från juli 1913, då Kerstin Söderholm var 16 år, t. o. m. augusti 1943, och slutar således endast några månader före hennes död den 18 december samma år. Så gott som månad för månad får vi genom dessa anteckningar en själs utvecklingshistoria, en själ fången i sin jagvärld, i kamp att bryta sig ut ur den. Kontakten med det yttre livet följer med endast som ram. Men liksom intresset för människan dominerar Kerstin Söderholms dikt, liksom den i grund och botten är en strävan att uttrycka det djupast mänskliga, så får också hennes dagboksanteckningar trots egocentricitet och självupptagenhet ett allmängiltigt värde just tack vare samma strävan. Dagbokens författarinna iakttar med största noggrannhet, hon analyserar med psykologisk skärpa på upptäcktsfärd efter sitt eget människojag. Det hindrar inte att hon med sin labila nervhälsa och lätt såväl deprimerade som exalterade läggning stundom felbedömer sig och sina relationer till omgivningen. Det är dock av underordnad betydelse. Det väsentliga är, att vi i dagboken får se samspelet mellan krafterna, varsna hur en människas öde bottnar i hennes

själsläggning, hur det med järnhård följdriktighet växer fram ur hennes människoväsens djup som plantan ur sitt frö.

Till formen består dagboken av månatliga sammanfattningar och återblickar. Författarinnan har stilistiskt bearbetat dem, men med den inre sakligheten i blickpunkten. Ärlighetskravet är någonting centralt och ofrånkomligt i dem, varje medveten försköning är utesluten.

Utom dessa anteckningar som Kerstin Söderholm skrev i åldern 16—46 år finns det bland hennes litterära kvarläten-skap en bunt dagböcker från hennes barndom och tidigare tonår. I juni 1906 börjar hon med nieåringens klarvakenhet skriva ner små händelser — ensamma, intellektuellt lagda barns tillflykt och sysselsättning mången gång. Till en början skriver hon med pryddlig barnslig handstil och »mest av ett slags plikt-känsla». Men snart blir skrivandet ett oavvisligt behov hos henne. Dagboken blir hennes förtrogna som ofta nog bryter udden av ensamhetskänslan, den blir en säkerhetsventil och ett incitament till fördjupning och koncentration. Som i en spegel ser vi i den hur hennes liv bygges upp och hennes personlighet formar sig och växer fram. Vi kan också följa de fysiologiskt betingade kriserna i ton-åren och t. ex. varsna när den andra trotsåldern bryter in med sin intensivare ensamhetskänsla och sin hopplöshet. Dessa dagböcker från hennes barndom och tidigare tonår ger nyckeln till hennes senare utveckling.

Sina första minnen har Kerstin Söderholm från sommaren 1901, då hon var fyra år. Familjen bodde då på Mommila egendom i Tavastland. Det var olidligt hett och i stora byggningen bodde många barn, som hon var förfärligt rädd för. Sommaren 1903 var den första i Bromarv, men först fyra år senare stod hemmet färdigt uppe på åsen i tallskogen — det härliga Skogbacken, som fått sitt namn efter villan i Pontop-pidans Lykke-Per. I Bromarv, den västnyländska socknen

med sin urgamla svenska bosättning »där lövängsudden le-
ende stämt möte med skärens karghet», bodde hon sedan
alla somrar hela sitt liv. Där blev hon rotfäst och där kände
hon sig hemma.

De första anteckningarna från 1906 är lika barns i allmän-
het. Hon plockar lingon åt mamma, hon köper lakrits och
hon får ett eget rum. I september börjar hon gå i Läroverket
för gossar och flickor i Helsingfors. Julen firas på Pätilä,
morföräldrarnas egendom i Koskis socken i Tavastland. Den
skymtar fram i dagboken s. 184 och i »Den gamla trädgården»
i novellsamlingen »Det var icke verklighet». Vid tio års ålder
läser hon »de trevliga böckerna om Hamiltonska familjen»,
men när hon speglar sig i dem, varsnar hon hur många fel
hon i själva verket har. Hon önskar, att hon vore »snäll och
from», men hur hon än önskar och försöker kan hon det inte.
Ensamhetskänslan är redan nu så stark, att hennes största
glädje ofta är att gråta ut i ensamheten i sitt rum eller då
hon ligger i sängen med huvudet borrat ner i kudden. Hon
längtar efter en riktig vän att förtro sig åt, om det så var
bara en liten hund. I skolan är det kamp om vänskap, riva-
litet och besvikelse. Erna försmår hennes vänskap för Aili
och hon får nöja sig med Bertha, till dess hon i Saga får en
trogen vän, »den enda som riktigt tycker om mig».

Heta barnförälskelser vittnar dagboken också om vid den-
na tidpunkt. »O den älskade Tönne, jag beundrar dig fullt
och fast, jag önskar min kärlek vore besvarad. Även Göran
skänker jag någon kärlek, men det är väl fåfängt, jag blir
väl aldrig så lycklig... O, vad jag beundrar Göran.»

Besvikelserna i det »verkliga» livet kompenseras på olika
vis. Det är med påtaglig självkänsla hon den 10 maj 1908
börjar sin tredje lilla dagbok med en »av mig själv författad
början på svenska till Illiaden och Odysseen».

Sin ensamhet befolkar hon redan nu med fantasipersoner
som »Dora», »Maggie» m. fl. och låter dem leva det liv hon

själv anser lyckligast. I deras sällskap är hon suverän liksom då hon förälskar sig i diktens gestalter. »Jag är nästan lidelsefullt kär i Bernhard Bertelsköld, jag avgudar honom. Han var så olycklig och dock så lycklig. De här efterföljande orden äro hänförande: Då räckte mig den sköna Ebba Sparre sin hand». Eller: »O, Bernhard Bertelsköld, du är verkligen upphöjd över alla sagohjältar. Skulle jag kunna dikta vackra verser skulle den vackraste vara om dig, eller skulle jag kunna måla tavlor skulle jag måla en riktigt vacker över dig, men nu kan jag det inte, jag kan endast viska: O, Bernhard jag älskar dig och drömmer om dig och diktar i mina sagor om dig». Att få sitta och läsa Fältskärens berättelser är »nästan det härligaste». Det hjälper henne t. o. m. att komma över det att Daggie har tagit Marie Luise och Tor ifrån henne. Hon formligen lever i Fältskären. Då hon känner sig ensam talar hon i sitt hjärta med Bernhard. Hon märker också till sin tillfredsställelse, att morbror Paul tycker om boken, för en afton då mormor och moster hade rest på visit och han satt och läste i den, såg hon att han grät när han läste det stället, som handlar om Bernhards död. »Jag kan verkligen inte glömma dessa ord: Och med Lodoiskas brännande kyss på sina läppar, ilade han bort till frihet och nya faror...» Visserligen läser hon två gånger E. Marlitts Prinsessan och »berusas» av dikten, som går som ett ledmotiv genom den, men Fältskären lever hon i. Om sitt första besök i Åbo domkyrka sommaren 1909 skriver hon: »Det var ett storsatt ögonblick, då jag trädde in i den. Oupphörligt ljödo i mina öron 'endast hjältegravarnas monumenter framskymtade från sidokoren'». Och då hon samma sommar vistas i Norge för sin hälsa vinner hon trivsel först då hennes far kommer med Fältskären i kappsäcken. Det är också till Bernhard Bertelsköld hon dedicerar en av sina allra första dikter, ett barnsligt och otympligt rimmeri, dagtecknat den 2 mars 1909.

Då hon fyllt tolv år börjar hon fantisera om att bli författarinna eller kanske målarinna. Hon vill skriva »både vackra berättelser och verser, litet på det sättet som Fältskärens berättelser äro skrivna». Tankar och tvivel börjar vakna i hennes inre, t. o. m. rörande »de heligaste tingen». »Det är förfärligt sorgligt, men jag skall försöka motarbeta dem allt vad jag kan, ty jag vet att tvivlen äro mycket oriktiga». Det etiska dominerar helt under dessa år. Hon kämpar för att bli en bättre människa. »O, vad jag önskar att jag kunde bli bättre. Det är som om jag först nu riktigt fått syn på hur dålig, självisk, ovänlig, otacksam, häftig och stygg jag är. Nog har jag många, många andra fel dessutom som skulle bli för många att uppräknas här. Jag önskar verkligen av hjärtat, att jag måtte bli bättre och försöker också, men det är svårt. Jag fattar goda föresatser, som jag sedan inte kan hålla».

Vid samma tid sätter också den livslånga kampen mot den svaga fysiken in. Hon får »gastrisk feber» och kan inte gå i skola. Så följer en utmattande lungsäcksinflammation, som försvagar henne för långa tider framåt, trots vistelse på Holmenkollen och i Gausdal. Men fastän hon är halvt förtvivlad över skilsmässan från sin beundrade geografilärlarinna, ser man hur det verkar befriande på henne, att hon sluppit kontakten med den yttre skolverkligheten. Första gången i dag-Loken läser vi, att hon känner sig »ganska lycklig». Det beror säkert också på trettonåringens förälskelse i Tant Margret, som hon träffat i Norge. Den storslagna fjällnaturen skulle inte ha varit mycket värd, »om inte hon funnits där . . . Under den senare tiden där levde jag endast för henne d. v. s. jag tänkte endast på henne och såg endast henne . . . och längtade efter ett leende eller ett ord av henne». Då de på hösten träffas i Helsingfors, blir den ensamma tonåringen »ännu galnare i henne». Hon berättar, hur hon vill skynda efter henne vart hon går för att hålla henne kvar. Det brände inom henne som om hennes inre varit nära att förtäras av

eld. Men samtidigt ser hon kritiskt utifrån på sin känsla och tillägger lillgammalt: »Få se hur länge det här nu skall räcka».

»Undrar om hon tycker det allra minsta om mig, men det vore ju naturligt, om hon inte gjorde det, ty jag äger ju intet som gör ett barn tilldragande. Är inte det minsta vacker, inte graciös, inte begåvad, har inte något vidare trevligt sätt, är ganska envis och otrevlig ibland . . .» Och fastän hon känner sig »lyckligare än på länge» kommer tankarna på döden. Modet sviker henne då det gäller att våga ta upp kampen med livet. Det bästa vore att få dö ung. För föräldrarnas skull vill hon likväl inte nu önska sig döden.

Vårvintern 1911 då hon fyller 14 år kommer med recidiv av lungsäcksinflammationen och kraftlöshet trots vistelse på Päivölä vilohem. Hon känner sig »dödstrött» ibland och sedan hon har förklarats frisk av läkaren känner hon en »gnagande oro» att bli sjuk igen. På hösten kan hon likväl börja följa med som extra elev i några ämnen i Grankulla samskola, sedan familjen har flyttat dit ut för att hon skall undgå det råa helsingforsklimatet. Men trots självförebärrelser för otacksamhet, då hon ändå omges av så mycken kärlek i sitt hem, vantrivs hon och känner sig långt ifrån lycklig. »Hur skall jag orka?» ligger ständigt på lur. Och så den stora ensamheten, också i skolan mitt bland kamraterna. De »drar sig undan» när hon närmar sig, föreställer hon sig. Men motgångarna bland kamraterna tar hon igen i fantasien och odlar gärna sina extatiska tillstånd. »När jag läst nån bok eller hört något som helt och hållet upptar mitt intresse eller gör ett starkt intryck på mig, lever jag formligen ett känsloliv. Känslorna komma över mig såsom en häftig svallvåg av gränslös längtan, som är så stark att det är såsom om hjärtat ville gå sönder i mig och jag känner mig på en gång underbart lycklig och litet vemodig. Jag kommer alldeles bort från den här världen in i ett annat tillstånd, in i drömmar-

nas värld. Och jag endast längtar, svärmar och drömmer ända tills någon yttre omständighet tvingar mig att återkomma till denna världen. Ack, vad jag älskar dessa stunder av lycksalighet, svärmisk och lidelsefull som jag är, men de komma inte ofta. Det är som om jag såge något mycket härligare än det vackraste teaterstycke. En gång på teatern kom den där underbara lycksaligheten över mig och jag glömde för stunden teatern och alla de människor som voro omkring mig . . .»

I Kyulenstierna-Vensters bok om drottning Kristina sätter drottningens och kardinal Azzolinos kärlekssaga hennes fantasi i rörelse, så hon en hel vecka går drömförsjunken och exalterad. Men samtidigt ser hon igen utifrån och kritiskt på sig själv. Tvekløsheten börjar göra sig gällande. Hon talar om sitt nya »dille» — »naturligtvis kort och snart övergående som alla de andra».

I sin självrannsakan vid årets slut ser hon sin ombytlighet och bristande uthållighet, men också många andra »fel». Hon älskar brinnande men kan också hata och avsky utan gräns. Hon riktigt fasar då hon ser in i sig själv, varskar vilken »oerhört hög tanke» hon har om sig själv utan att hon egentligen har märkt det förut. Denna första tid i Grankulla har varit en »hård skola» till följd av hennes »oerhörda inbilskhet». Hon känner sig förbisedd, känner vilken obetydlig roll hon spelar, hon som i sin förra skola »alltid ville vara bland de främsta. Jag måste det. Utan beröm och utmärkelse var jag aldrig tillfreds». Starka mindrevärdeskänslor kompenseras med självöverskattning. Och långa perioder av missmod följs av korta sällhetstillstånd.

Selma Lagerlöfs besök i Finland Runebergsdagen 1912 slungar henne ånyo upp på en vågkam. I mars, kort efter det hon har fyllt femton år, skriver hon: »Ack, så jag åter har älskat och längtat och drömt . . . Förut brydde jag mig inte alls om hennes böcker. Jag tyckte inte om dem. De voro för

mig antingen innehållslösa eller fantastiska. Men nu är det annorlunda. O, så jag älskar henne sedan jag första gången såg henne. Och hennes böcker tycker jag nu också om». Femtonåringen lever ett svärmeriets härliga drömliv och hennes känslor svallar över bräddarna. Hon är glad och vemodig på en gång. Vemodig av den stora längtan att få se föremålet för sin känsla, en längtan som hon naturligtvis aldrig fick tillfredsställa tillräckligt. »När hon reste till Abo hade jag nog varit alldeles förbi av sorg och ledsnad över att inte få fara med om jag ej hade fått urladda känslorna över en uppsats, som jag skrev om den saken». Det står nu klart för henne hur den stora glädjen man känner av en innerlig kärlek alltid måste föra med sig sorg. »Älskar man inte undvares både sorgen och glädjen».

Efter denna korta ljusperiod följer en djup vågdal igen. »Varför skall man leva? Är inte livet endast sorg, dumhet, meningslöshet, dåraktighet, orättvisa och svikna förhoppningar. Det bästa vore att göra ett hastigt slut på eländet. Jag kan inte minnas en enda gång, då jag skulle ha känt mig så lycklig att jag hade tyckt det löna sig att leva . . .» Hon ger uttryck åt djupt pessimistiska framtidsaningar: »Om inte någon människa eller genomgripande händelse i tid ger mig en annan syn på tingen och för mig på en annan väg, kommer jag säkert att sluta som vansinnig eller som självmördare . . .». »Jag kan så tydligt se för mig mitt kommande liv. Jag skall kasta mig från det ena till det andra utan att finna min tillfredsställelse, sträva till mål som jag aldrig kan uppnå. Jag skall skörda endast svikna förhoppningar, ramlade illusioner, hån och spe. Jag skall sluta förgrämd, förtvivlad, missförstådd och förlöjligad. Så skall det gå mig i all synnerhet om jag ägnar mig åt det enda kall jag tycker mig ha lust för — författarinnans».

Från den torftiga verkligheten flyr hon allt oftare till sitt drömliv. »Drömmarna skänka mig en glädje så gränslös, att

ingen, som ej erfarit den, kan ana ens hälften av dess vidd. Jag har aldrig funnit något i livet, som kunnat motsvara den. De sista veckorna på Skogbacken detta år voro tror jag de lyckligaste jag haft, därför att då levde jag fullt och helt ett drömliv. Drömmarna sänkte sig över mig, smögo sig värmande kring hjärtat, växte i styrka, ryckte mig med sig och flammade jublande högre och högre. Nej, ingen som ej känt dem kan ana deras trollmakt, den eld de kunna tända, den salighet de skänka. Det var på mina ensamma strövtåg genom fält och dungar och ängar i glädjefylld blomprakt som jag njöt drömlivets tjusning, men mest ändå oppe i mitt rum i ensamheten där. Där bodde drömmarna i själva luften. Jag behövde endast träda in genom dörren för att känna dem sväva emot mig, smeka och hugsvala. Jag lärde mig snart älska det rummet mer än allt annat och det var ju ej underligt. Där bodde min egen lycka, där kunde jag leva mitt liv. Det var väl för att jag där levat de lyckligaste stunder som det var så uppfyllt av mig själv».

Så växer hennes drömliv parallellt med det »verkliga» livet och ger henne rikligen allt det hon i det måste undvara och försaka. Men hon ser redan nu som 15-åring, hur drömlivet för henne bort från hennes »riktiga» liv. »Dess intressen och strävanden synas mig så småaktiga och obetydliga och det synes mig så meningslöst och ledsamt att leva utan framtid och stora mål. Jag blir bitter och otrevlig. Ju mer jag drömer om en idealmänniska desto sämre blir jag själv. Men drömmarna ha något så tjusande, förtrollande att jag inte kan lämna dem. De verka på mig som alkoholen på andra svaga motståndslösa varelser. De föra en bort från det dystra och gråa verklighetslivet till en högre och fullkomligare värld och låta en leva en stor andes dådkraftiga, upphöjda och rika liv i glädje och fullhet. Men som dessa drömlivstunder äro nästan det skönaste jag vet, måste jag ändå få unna mig dem, blott ej för ofta».

Under dessa år, den andra trotsålderns pubertetskris, föres hon in i en ödesdiger konflikt som sätter spår i henne för hela livet. Svag och överkänslig står hon på branten att störta ner i hopplöst missmod och leda vid livet. Hennes natur fordrar att få utvecklas intellektuellt, att få ta ansvar för ett verk och hävda sig inför omgivningen. Men hälsan sviker. Marken gungar under fötterna. Hon mister fotfästet. Och det beslut föräldrarna fattar i samråd med läkaren ger henne stenar i stället för bröd. Hösten 1913 flyttas hon över till klostret vid Grankulla samskola — den linje som icke leder till studentexamen — och möjligheten till högre studier viker undan i fjärran.

Det svåraste att bära för den brådmogna sjuttonåringen är dock det, att hon fortfarande är så ensam, på ett sätt utslutande hänvisad till sig själv. »Jag har alldeles ingen, som känner mig och förstår mig. Icke ens mina föräldrar göra det, i synnerhet icke Mamma. Hon är så oändligen olik mig. Hon ser och känner på ett alldeles annat sätt än jag. Det som gör mig den största glädjen, det som bringar mig till förtvivlan, det förstår hon icke alls. Mamma är ju glad för min skull, då hon ser att någonting fröjdar mig, men huru jag känner det, vad som fröjdar, vad som griper mig, det anar hon inte. Jag kan inte alltid vända mig till Mamma för att få tröst då jag får mina stunder av melankoli och svärmod. Hon förstår alldeles icke orsakerna till min förtvivlan och förebrår mig endast att vara missnöjd. Det förefaller mig ibland ganska tröstlöst detta. Jag vet att Pappa i vissa fall förstår mig bättre, dock långt ifrån helt och hållet. Jag kan icke heller alltid plåga honom med mina ledsamheter och mitt missnöje; han har minsann tillräckligt med viktigare saker att sörja för och över». Föräldrarna är i alla fall de som står henne närmast, men allt det som djupast griper henne, det måste hon hålla slutet inom sig själv. Hon har ingen som därvid förstår henne. Det händer också ibland, att

hennes far är »ledsen» på henne nästan utan att hon vet orsaken. Det är henne en stor plåga och det gör henne bitter till sinnes. Fastän han vanligen är så god, så god mot henne, hyser hon ändå »en liten, liten misstro eller fruktan för att misshaga honom igen». Hennes mor är missnöjd med henne och det minsann med rätta, ty »jag är sedan något år tillbaka särdeles odräglig, kitslig, fordrande, retlig, argsint och oförskämd och mycket annat. Ibland förebrår mig Mamma, men vanligen är hon så vänlig och tålig emot mig, som om jag vore en ängel. Hon har en alldeles underbar förmåga att förlåta och glömma, att ha överseende med mig».

Men om än hon aldrig kan finna någon, i vars känslor kan förnimmas en återdallring av hennes egna, så kan hon inte låta bli att längta efter att lära känna människor med rikt själsliv, sådana som också har förmågan att skänka andra av sin rikedom. Människor, som det är helgdagsstunder att samtala och vara tillsammans med. Hon har ju känt vad det vill säga, då hon har fått vara med rektor Hagelstam och Synnöve Ilmoni utom skollektionerna och då har hon ändå under dessa sällsynta stunder stått till dem i förhållandet eleven-läraren.

Vidare saknar hon livande, uppfriskande nöjen helt enkelt. Men sina bekanta står hon så oändligen långt ifrån. Dagmar längtar hon visserligen att få träffa, men det är endast inom ett begränsat område som deras tankar möts.

»För människorna är säkert deras behov av lycka deras största olycka. De ägna sin kraft främst åt att söka detta, som icke allenast är fullt oväsentligt utan även alldeles oppnåeligt. Jag skulle nästan hålla före att för mänskorna är lyckligast att alls icke bry sig om, om de ha roligt eller ej, men tyvärr är detta så gott som omöjligt. Jag kunde det nästan en tid, men den var inte lång.

Nu är jag för länge sedan inne igen i mitt vanliga tillstånd med denna lönlösa strävan efter glädje.

Finns det då någon glädje, som är att betrakta så att säga som uttryck för högre begär, knappast? Åtminstone ville jag säga, att den glädjen jag känt aldrig varit det.

Jag har nog blivit tämligen förvånad av mycket i 'Vad en ung kvinna bör veta' . . .

Den konstnjutning jag haft, poesi, annan litteratur, teater m. m. har väl endast kittlat nerverna, i det jag blivit försatt i något slags stämning, hänryckning, tränad osv. (då inte även den retat könskanslor) och har säkert rätt mycket tagit på krafterna.

Att konstnjutning utövat ett rent gott inflytande på mig kan jag vid denna analysering knappast inse, men tant Synnöve värderar konstnjutning mycket och har stort förtroende till dess förädlade inverkan, så kanske den ändå har något gott med sig.

All annan glädje jag haft har väl varit av den mest egoistiska art man gärna kan tänka sig, såsom beröm, tillgivenhet m. m. från mänskors sida. Den glädje jag känt har sålunda knappast varit uttryck för högre begär. Känna andra en sådan glädje? Mycket möjligt; de äro ju så olika mig i åtskilligt.»

»Utomordentligt trött och orkeslös» efter en öroninflammation i maj 1914 har hon vid denna tid lagt märke till, hur nära kroppsligt och andligt obefinnande sammanhänger. »Det är lite på samma sätt med mig nu som i vintras . . . Jag är kroppsligen så trött och själsligen så underligt förstörd, att jag inte förmår göra något, inte känna, tänka ordentligt, minnas eller intressera mig för något och måste ändå hela tiden tänka på ett enda, det avskyvärdaste av allt: mig själv. De närmaste små händelserna, sådana som glatt mig och sådana som förargat mig komma oupphörligt för mig tills de förorsaka mig en ständig plåga. Och ingenting förmår jag göra för att befria mig därifrån. Under vintern levde jag under veckor såsom i en enda förfärlig mar-

dröm . . . Jag hoppas inte på något och längtar inte efter något, men jag väntar ändå litet på den tid, då jag ånyo skall återfå krafterna. Jag skall då göra ett försök att inrikta mitt liv på väsentligen nya synpunkter.»

Efter de döda vintermånaderna 1913—14 har nämligen »såsom genom ett slag» ett par saker gått upp för henne. Det första och främsta är, att hon måste sluta upp med att tänka på sig själv. »Det kan tyckas märkvärdigt, att jag inte insett detta förr. Länges, länges har jag nog vetat (och det har alla också sagt mig), att jag tänkt för mycket på mig själv och att detta varit min största olycka, men jag har inte sett någon utväg att komma ifrån det. Jag har till och med trott, att alla människor gjorde det, om också icke i så hög grad. Då kom jag engång att tala med Ester om det (vi hade just nämnt något därom på diskussionsaftonen med tant Synnöve) och hon sade, att hon aldrig har plågats därav, emedan hon aldrig såsom jag tänker på sig själv och icke har sig själv till medelpunkt i sin värld. Hennes tankar voro så gott som alltid sysselsatta med andra människor. Jag häpnade. Det var nästan omöjligt för mig att fatta att detta var möjligt. Dock redan samma kväll insåg jag, att jag nu hade fått nyckeln till en av de svåraste gåtorna jag grubblat över». Det stod så klart för henne, att det var tack vare denna alldeles särskilda gåva att kunna gå upp i andra människor, som Ester var annorlunda än andra, som hon kunde visa sig glad, oaktat alla sina svåra prövningar. Det gällde nu att omsätta sin erfarenhet i praktiken. Hon förstod dock genast, att hon inte kunde komma ifrån sig själv genom att »försöka på det sättet», men hon skulle med liv och själ gå upp i ett arbete, som hon helt kunde hänge sig åt. Om bara hälsan och krafterna stod bi.

Den andra upptäckten hon vid det här laget gjorde sammanhänger med den första. Man får inte bry sig om att ha så roligt som möjligt och försöka fundera ut nöjen, som man

ändå inte (eller svårligen och med offer för andra) kan få. »Huvudsaken är blott att man verkar». De yttre förhållandena får inte tillmätas så stor betydelse.

»Jag har alltid haft benägenhet att fästa så stor vikt vid att omständigheterna icke i allt varit mig så gynnsamma, men inser nu hur litet sådant betyder». Hon gör strax allvarliga ansatser, men sommaren som följer ger henne mest besvikelser i den vägen. Den blir »ett oroligt jäktande hit och dit, ett bråkande med det ena och det andra utan något mål», så hon känner sig uttröttad och utledsen. En resa till Åland i juli 1914 för att botanisera var visserligen »rätt angenäm». Hon kunde då ägna sig åt ett intresse som hon senare i hög grad odlade upp. Hennes herbarium omfattade med åren ett tusental olika arter i omsorgsfullt valda och väl pressade exemplar. Under de åren roade hon sig också med att göra upp fullständig förteckning över alla kärlväxter i Bromarv och över växtligheten på Stor och Lill Tytärskär. Det var också hon som på en strandslutning i Bromarv gjorde fyndet av *Potentilla bifurca* — ny för Finland. Men låt oss vända tillbaka till sommaren 1914. Det nordiska student- och skolorgdomsmötet i Bromarv 16—22 juli blev en besvikelse för henne på grund av tsarregeringens förbud för skolorgdom från Finland att delta i det. Och vidare orkade hon inte känna någon glädje över att få flytta upp till den nya villan, som byggts upp precis likadan som den som hade brunnit ner föregående sommar. Livskänslan var sjukligt i nedan. Hon grubblar över en sak, som hon i flere år har grubblat över och det är, vad det är som gör att mänskorna i allmänhet älskar livet. »Hur många är det icke, som fastän levande i de vidrigaste omständigheter ändå icke vilja dö. Endast ett försvinnande litet antal giva sig själva döden och det vore ju ändå det naturligaste att varje mänska ville göra det. Är icke till och med den lyckligaste mänskans liv endast en plåga och kamp, någon gång avbruten av ett par

ögonblicks njutning, som blott gör att man sedan känner plågan så mycket bittrare. Jag har aldrig förstätt, vad det vill säga att älska livet för dess egen skull, och dock för jag ju en så lugn och bekymmerfri och stillsamt angenäm tillvaro som knappast någon annan. Om jag blott kunde göra mina föräldrar en sådan sorg, skulle jag så snart som möjligt taga livet av mig. Det har jag sagt förut och vidhåller det ännu av fullaste hjärta. För denna min blick på livet har jag alltid blivit förebrädd för otacksamhet. Det har haft samma verkan på mig som att slå vatten på en gås. Varför skall jag vara tacksam för livet, som jag icke begärt och som jag endast känner hat och avsky för. — Det finns rakt ingenting, som kommer att hända mig (jag säger som överhuvud kunde hända mig), som jag skulle längta efter».

Och då hon inte har krafter för det andliga arbete hon numera längtar att få gå upp i, faller ensamhetskänslan tung över henne igen. Och hon känner det bittert nedstämmande att hon aldrig får glädja sig som andra unga åt dans och samvaro med jämnåriga, både gossar och flickor. Till sina kamrater i Grankulla, åtminstone gentemot gossarna, står hon i »ett slags tantaktigt förhållande» och aldrig skulle hon heller kunna ha någon glädje av samvaro med andra unga, då hon inte har sådana egenskaper som kunde göra henne omtyckt av jämnåriga, särskilt aldrig av gossar.

Framtiden målar hon ut i svarta färger. Hon skall aldrig bli en person av någon betydelse, aldrig en samlad, helgjuten personlighet, aldrig utföra ett livsverk. »För det är min begåvning för liten, för det har jag för många hinder i min natur sådana som långsamhet, oförmåga att använda tiden riktigt, ett nära nog abnormt dåligt minne, ytterst klen hälsa o. s. v.» Så kan vi dagboken igenom följa det schizotyma temperamentets hänsynslösa nervärdering av de egna möjligheterna i växling med en överdriven självuppskattning.

Men andligt arbete(fastän utan hopp om att nå något mål

därmed) skall dock bli det enda hon i sitt liv verkligen skall ägna sig åt, den enda glädje hon skall söka. Bland hinder, som därvid skall komma i hennes väg, nämner hon sina ytterligt starka och överspända känslor. »De skola bereda mig mycken smärta och förtvivlan, mycken andlig och fysisk utmattning. Och den dagen, då jag verkligen skall bliva förälskad i en man, fruktar jag värre än något annat».

Så följer läsåret 1914—15, det sista i Grankulla. Konflikten med föräldrarna, som tog sin början föregående år, då hon måste lämna studentlinjen och flytta över till praktiska linjen i Klostret, blir allt svårare. Hon vill genom att läsa privat försöka orka ta igen vad hon de senare åren har förlorat — särskilt i matematik och finska. Hon vill trots allt bli student för att sedan kanske kunna fortsätta med studier. Men läkaren avråder bestämt och föräldrarna vågar inte ta på sig ansvaret att hon med sin bräckliga hälsa skall överanstränga sig. Porten till studentexamen och därmed till högre studier stänges definitivt för henne och det verkar ytterligt nedstämmande på henne. En räddningsplanka drogs undan och schismen blott försvårar hennes kris.

Hösten 1914 går hon vid 17 års ålder i skriftskola. Nya konflikter och ett »erbarmligt kompromissande». Under hela tonåldern bubblar det fram den ena svåra krisen efter den andra. Det enda som ger henne lisa är förmågan att gå upp i tillgivenhet och beundran för en äldre vän, vid denna tid vanligen av samma kön. Först år 1918 och den närmaste tiden därefter upplever hon vad hon i dagboken kallar »Ljusningens år».

Kerstin Söderholm är 18 år, då hon våren 1915 dimitteras från Klostret vid Grankulla samskola. Följande höst flyttar familjen upp till Vasa. Hennes far hade varit ledamot i Vasa hovrätt sedan 1909, men icke tillträtt tjänsten där på grund av att han varit förordnad till ledamot i Lagberedningen. Under vasatiden vistades Kerstin mycket i Helsingfors och

bodde då vanligen hos sin mormor. Hennes morfar hade dött redan i november 1907.

De närmaste åren är en ständig kamp mot sjukdom och nervsvaghet. Hösten 1916 vistas hon en tid på Kuusela vilohem i Keuru, sommaren 1917 i Ulricehamn. Å andra sidan växer det upp grönskande skott ur det märkliga beslutet efter diskussionsaftonen hos Synnöve Ilmoni. Den trånga ringen kring det egna jaget brytes i viss mån. De uppbyggande krafterna vinner småningom över de sönderdelande och en rikedom på intressen börjar vakna till liv och växa, till dess de alla samlar sig i en enda brännpunkt, då diktarådran kväller i dagen. Under dessa år analyserar hon inte längre bara sig själv, utan hon börjar fördjupa sig i intellektuella problem, i konst och teater och först som sist i diktares personligheter och deras verk och finner själsfränder bland dem.

Bland hennes efterlämnade papper finns en mängd små anteckningsböcker, som visar hur hennes tentakler trevar åt olika håll. Det sporadiska och splittrade i dem låter oss förstå, hur hon hela tiden jämsides hade kampen att inte duka under för sina svaga nerver och sin bräckliga fysik. Den tidigaste av dem, skriven med runda, präntade bokstäver och ännu rätt outvecklad handstil, innehåller en översikt av världsreligionerna. Så finns där historieanteckningar och samlingar av citat, som belyser olika författare. Hon strävar att nå fram till en diktares personlighet genom hans verk och samlar material till studier över Levertin, Karlfeldt, Fröding, Heidenstam, Torsten Fogelqvist, Emil Zilliacus, men framför allt över de två stora idolerna Vilhelm Ekelund och Pär Lagerkvist. Tyvärr är ingenting fullbordat, allt har stannat vid ansatser och fragment, aforismer och strödda tankar vid läsningen av deras verk, men det är av intresse att följa med hur hennes livsåskådning tar form därvid. Och liksom hon från hösten 1918 framåt i sina anteckningsböcker

metodiskt presenterar konstutställningar i Helsingfors och från våren 1919 även skriver teaterkritiker finner vi henne nu för sig referera och recensera »nyare rikssvenska skalders» och därvid också sådana böcker av dem som redan tidigare har kommit ut. Vi möter här Bo Bergman, Anders Österling, Torsten Fogelqvist som lyriker, likaså Ragnar Josephson, Sven Lidman, Karl Asplund, Hans Dhejne o. a. Också finlandssvenska diktare söker hon karakterisera: Mörne, Tegengren, Gripenberg, Hemmer. Läger vi härtill ett par små häften »om antikens allmänna andliga särdrag», och utkast till en hölderlinstudie jämte varjehanda korta litterära reflexioner har vi en — om än kalejdoskopisk — bild av hennes tankeliv under åren närmast före och under Ljusningens år, som börjar med januari 1918.

Det märkliga skeendet omkring henne har ryckt henne ur den »världsfrämmande värld» hon lever i. De första veckorna går hon helt upp i det yttre skeendet. Hon är i Vasa, som ju är centralort för händelserna. Men det är intressant att se, hur hennes syn på företeelserna omkring henne under veckornas lopp förändras. Den ena besvikelsen följer på den andra: utslag av omänsklighet hos bägge parterna — det är ju mänskliga rättigheter för alla hon vill — och det att vi inte ensamma fick slutföra befrielseverket. Redan i slutet av februari står det klart för henne att hon inte skall kunna jubla, att fröjden skall vara blott halv, när den fasansfulla striden en gång är ändad. Hennes inre är i uppror. Behov reser sig emot behov, drift emot drift. Vårsaven stiger också inom henne. Hon känner starkt det onaturliga i sin isolerade livsföring. Invasionen av unga män lockar till kontakt. »Jag ville och jag ville icke . . .» En evig dualism. Och hon har inte kraft att bryta sig ut ur ringen. Men vad som nu förtränges, för henne upp i en förtunnad atmosfär, som i stigande grad försvårar livskontakten för henne.

Medan hon lever vidare i det yttre skeendet klarnar det alltmer för henne hur politiken — trots det stora intresse den nu erbjuder henne— utgör bara ett moment i hennes liv, ett mycket betydelsefullt visserligen, men dock avgjort underordnat hennes bøjelse för »det estetiska». Hon börjar alltmer medvetet känna var hennes styrka ligger. Det är sant, att hon tänker och känner mer socialt än förr. »Upproret den här våren har ännu långt tydligare än något förut visat, vilken gränslös skuld vi s. k. bildade har gentemot folkets stora massa, då vi icke gjort den delaktig av vår kultur. Den skulden drabbar strängt taget varenda en av oss och förpliktelserna den medför, erbjuda oss uppgifter så talrika och över ett så vidsträckt område, att de ännu ej alls låta sig överblickas. Infriandet av denna skuld är just framtidens allrämest trängande krav, om något av vår kultur överhuvud skall kunna räddas». Men ändå står det numera »solklart» för henne, att det inte är inom det sociala arbetet hon kan göra sin bästa insats. Det vore att kasta bort sina möjligheter att utan tvingande nödvändighet ägna sig åt det. Hon vet nu vad hon vill, då det gäller hennes anlag. Då hösten är inne reser hon ner till Helsingfors igen och följer med på föreläsningar i litteratur- och konsthistoria, i psykologi och sinnesfysiologi. Namnen Castrén, Hirn, Lagerborg, Tarkiainen, Tikkanen, Tigerstedt, Zilliacus möter vi i hennes anteckningsböcker från dessa år. Läsåret 1918—19 gör Emil Zilliacus föreläsningar om Sofokles på henne det allra djupaste intryck. Hon omtalar dem en gång »som ett enda jubel av livsfrisk mänskskraft». Hela läsåret benämner hon också efter detta sitt starkaste intresse »antikstudiets år». Genom studiet av Vilhelm Ekelund hade hon redan föregående höst förts åt det hållet. Samtidigt har hon redan en stark förnimmelse av det »vidunderliga källsprång», som ser ut att börja välla fram och som »det går före alla andra

plikter att ta till vara». Vi har ett Vilhelm Ekelund-påverk-
kat diktfragment daterat d. 6 oktober 1919, som säger:

Jag kämpar i vända,
i blödande kamp,
jag kämpar mig fram.

O liv, är du fasa allenast
och hån.

Men skyggt som en glidande strimma
det stiger ur dunklet där innerst ett ljus.
Det växer och växer och famnar till sist
all tanke, all syn, allt förstånd . . .
Men flyktigt det dröjer blott än.

Å dallrande, svaga droppe av ljus,
när skall du väl bryta fram
en gång så helt
att du omvärver allt,
allt, hela min värld —
förutan att blekna . . .

Hon är medveten om vad hon bär inom sig »som gudars skänk», känner också behovet att få blanda sin röst i den stora kören och öppet hävda sin plats som egen individ. Hon får en liten skiss lyrisk prosa — »Sommarstänk» — tryckt i Finsk tidskrift 1919, men först hösten 1921 bryter den lyriska ådran fram. Hon berättar en gång senare därom:

»Det var en sommar för länge sen. Jag vet inte om äppel- och körsbärsblommorna var vitare då än eljes — men jag tror det nästan. Åtminstone vet jag att sommarfläktarna aldrig någonsin varit så ljumma som då. Jag gick hela tiden med en visshet om att någonting skulle hända. Jag visste

inte vad det var och hur det skulle komma, och jag kände ingen otålighet — men något måste ske.

Då hände det en dag i medlet av juli, en solhet förmiddag med friska vindar från havet, att jag cyklade långt bort till några havsklippor, där det växte strandaster. Jag längtade efter dem just då. Och hela förmiddagen levde jag ute i sol och vind och vatten och jag var liksom genomlyst och genomdränkt av havssommarsol och saltstänk. Jag hade inte velat lämna dem mer. — På kvällen kom det. Jag levde ännu kvar i solskenet på klipporna, och nu skrev jag min första dikt — den första där jag visste att det fanns något av mitt eget — av min egen ton och mitt eget blod — första gången jag hade skapat. — Den dikten kom nog inte i min första bok. Den var ett underligt formlöst och nästan eruptivt ting, men jag minns att den beredde mig en säregen glädje.

Så gick det flere veckor igen, då ingenting hände. Men jag behärskades hela tiden av glädjen som tog sin början den där aftonen, jag visste hela tiden, att någonting var i vardande och att jag skulle komma att skriva.

I början av hösten kom det en kris i mitt liv, en sådan som stundom kommer, då allt synes vackla omkring en och man inte vet, om man om morgonen mer skall vakna upp som densamma som har lagt sig om kvällen. Men när jag tillfrisknade från den krisen, bröt det fram. Först kom det några dikter om hur det är att känna solljus igen efter det man trott sig död — ett blekt och stilla ljus, som småningom för en in i livet igen. Och efter dem kom det dikt på dikt, de kom som en störtflod. Jag hade känslan av att hela tillvaron, alla döda ting som levande, på en gång tog ett eget liv omkring mig och hade röster att tala. Jag kände dikter överallt, på gatan där jag gick, vid fönstret i mitt rum, därifrån man såg ett lövlöst träd och några gråa väggar, om natten i min säng. Och jag skrev överallt, i spårvagnar, på matserveringar, på föreläsningar och teatrar. Det var som ett oavbrutet rus, ett

liv bortom realiteten och intensivast behärskade mig detta om natten och då tog också allting lättast form, jag undrar över att jag alls sov denna tid. — Så kom min första bok till och naturligtvis mycket annat därtill, som aldrig har sett trycket.

Och varje gång jag skriver dikt igen upprepar sig det-samma, i intensivare eller lugnare form. Syn födes ur syn och dikt ur dikt, och jag känner som ett oerhört tryck, som tvingar mig att arbeta vidare, tills jag är så trött att jag inte orkar mer eller andra göromål och plikter hindrar mig att skriva. Men aldrig senare har ett sådant tillstånd varat så länge och uppfyllt mig så helt som den hösten när min första bok föddes som utlösningen ur en kris och ur glädje.»

I en liten anteckningsbok »Hugskott och stämningar» ingår ett diktfragment från sommaren 1921 daterat den 18 juli. Det är tydligen den dikten hon avser i skildringen ovan:

Jag har vandrat över hällar
blankspolade, grå —
jag har suttit på strandklintens brant.
Mitt bland strandaster, havsråg och fjolårstäng
har jag tagits i solstormens famn.
Jag har spelats av vinden
jag har spolats av våg
jag har njutit . . .
jag är vindtagen, matt.

Jag har vadat över sund
jag har sjunkit in i sand
in i havssandens varmdjupa grepp
jag har lämnat mig själv i all vädrens våld
till att böjas, till att smekas och slås.
Jag är skakad av stormen
och kysst av sol,

jag är piskad av strandsnärens ris

jag är . . .

jag är trött, jag är trött.

Samma sommar finner vi bland en mängd utkast också Tag mig jord, Jag är en slumrande ört, Jag går i ett bländande sken, Kalla äro mina lemmar. Och på hösten och vintern i den följd de ha kommit till: Oktoberdag, Gungstolen, En klockas slag, I natten, Ett rop, Försjunken i sig, Röster ur tingen, Den mörka skuggan, Den hårda glädjen, Gåvan, Det är så tyst, Dina steg, Morgon i stad, Ditt leende (första utkastet), Huldran (första utkastet).

I anteckningsboken Dikt-koncept 1922 följer sedan I knoppningsbrunt stå lindarna, Jag fyller i stillhet, Grenarna, Vingat glider, Hemma äro vi icke, Jordfödd, Skogstjärnen o. s. v. Sommaren 1923 tillkom dikterna Underliga djur, Julimorgon, Solskensförmiddag, Afton på sjön, Fina blommor. Hösten 1923 är Kerstin Söderholm redo för debuten och diktsamlingen Röster ur tingen kommer ut till julen.

Året — Edith Södergrans dödsår — är även i övrigt märkligt i vårt litterära tjugotal. Utom Kerstin Söderholm debuterade både Rabbe Enckell och Barbro Mörne. Diktonius hade två år tidigare kommit med sin första bok, Min dikt, och 1922 med Hårda sånger, samma år som Gunnar Björling debuterade med Vilande dag. Och Hagar Olsson hade redan i Dagens press röjt väg för den unga dikten. Marken var sålunda inte oberedd.

Debuten blev också livligt uppmärksammasad, om än den på sina håll togs emot något skeptiskt. Ganska naturligt för resten. Dessa diktare hade inte varit »förelöparfåglar», om de genast hade mött förståelse hos alla.

Den anmälan som betydde mest för den 26-åriga debutanten var Hagar Olssons i Nya Pressen den 21 dec. 1923. »Kerstin Söderholms dikt är framför allt mogen», skriver

hon, »därför måste man tro på den. Den är inte stark, tvärtom ställvis alltför bunden och svag, men den bär mogenhetens omiskänliga prägel. Och det är sällsynt. Äntligen en debutant som diktar med fromhet, utan allt privat koketteri, utan stämningsslentrian . . . Det slår en fläkt av trofasthet och tålmod från bokens sidor, underbart välgörande i dessa litterära kapplöpningstider . . .» Vidare finner Hagar Olsson »spår av en modern djärvhet i bildval och grepp, som väcker förväntningar om någonting rikare och mångsidigare. Faran är alltför mycken meditation, alltför mycken inåtvändhet och exklusivitet med ty åtföljande torrhet . . .»

Den unge Diktonius anmälan i Arbetarbladet är starkt präglad av hans personlighet. Efter en allmän reflexion om den »stillsamma rösten» hos årets lyriska debutanter, ger han Kerstin Söderholm erkännandet att hennes ställning till »livet och problemen» är mera djupgående än Barbro Mörnes, modigare än Rabbe Enckells, men kanske mer konstruerad. Dock saknar Diktonius, trots att slutintrycket är sympatiskt, »elden, glöden, lidelsen — det revolutionära som ensamt ger diktaren rätt att skapa sina egna former, för mågan att skapa dem».

Agnes Langenskjöld (Hufvudstadsbladet den 15 dec.) ser i bokens »ideella kärna» ett typiskt uttryck för tidens religiöst-metafysiska längtan. Riktigt varskar hon författarinnans spröda känslighet, hennes förmåga att leva sig in i de stumma tingen och med ett djupt personligt tonfall tolka dem. Sin ingående analys sammanfattar recensenten på följande vis: »Kerstin Söderholms dikter äro . . . samtliga stöpta i en fri, orimmad form; någon gång äro de rena prosadikter, som genom sin korthet och koncentration närma sig aforismen, oftast äro de dikter av modern typ, närmast kanske Vilhelm Ekelunds. Det synes mig som skulle en sådan form särskilt lämpa sig just för en tankelyrik av denna art — för

reflexionsmättad för att fordra melodi och musik, för subtil och känslig för att tvingas in i den klassiska tankedikstens högtidliga, fylliga form. Att en sådan poesi med tiden, ju mer det tankeliv den återspeglar utkristalliseras och vinner i fasthet, kan visa tendens att övergå i prosaessayens form — liksom ju varit fallet med Vilhelm Ekelund — är mycket antagligt. Gränsen mellan fri vers och poetisk prosa är ju också mycket flytande. T. v. måste man emellertid konstatera, att Kerstin Söderholm i den moderna poesitypen funnit en form, som är den rätta just för en begåvning av den art, som beskärts henne, och att hon behandlar denna form både säkert och självständigt».

Erik Ekelund i Nya Tidningen saknade det sällsamma och kostbara skimmer över orden som den äkta inspirationen skänker. Han fann dikterna abstrakta. Intrycken av dikterna sjunker samman till en konturlös massa, man kan inte skilja den ena från den andra. Och man har inte heller mött det konstens stora under: personligheten, vars ord ljuda med en aldrig förr hörd ton. Det poetiska gemytet saknas, den mjuka atmosfären kring orden, utan vilken all poesi blir knastrande torr som vissna blad.

I Sverige ingick den 28 december i Aftonbladet en förståelsefull presentation skriven av Hadar Vessby. Anmälaren citerar Thorild: »Den rimlösa harmonien har större och viktigare svårigheter än man känner, men jag vågar säga att de äro av en högre art än rimets». Han förstår också »att varje ingivelse kräver sin speciella form» och avväger i fortsättningen den bundna och den obundna diktens företräden.

En som inte fick uppleva framgången med debutboken var Kerstin Söderholms mor. För våren och sommaren 1922 finner vi mot vanligheten bara en enda kort anteckning i dagboken: »Den 22 juli 1922 dog mamma». Varje högsommar härefter gör Kerstin och hennes far en vallfärd till graven på Lovisa kyrkogård. Den 5 juli 1924 berättar hon om ett så-

dant besök i brev till Stig-Johan, en fantasigestalt som hon skapade sig samma vår och som hon delar de sällan länge kvarhållna perioderna av harmoni med. Hon säger att hon i breven till honom ger sig mer enkelt och direkt än för det mesta annars, ger »sin livsföring i själva momentet nästan utan alla reflexioner». Om besöket i sin »hemstad» skriver hon: »Så givs det då en plats, som är bara svalka och grönskande ro för mig, där larmet är bannlyst och alla de sönderfrätande tankarna borta. Icke blott för att Mamma är begravnen här — i sig själv ren är staden en helande och lugnande tillflykt. Den bäddar mig mjukt och tyst i sin lum-miga grönska — den lilla staden som också en gång skall bli mitt hem och där mitt multnande stoft skall återförenas med jorden.

Kan du förstå det, att en stad, där jag icke vuxit upp och där jag aldrig bott, som jag först vid fullvuxna år lärde känna, aldrig varit mig främmande, men från första stunden kändes som ett hem — att husknutarna och de små låga fönstren och backarna i de trånga gränderna, som jag själv endast flyktigt snuddat vid alla äro mig bekanta, både de som äro ompunna med sägner från min Fars mun och de vilkas faktiska öden jag ingenting vet om. Kan du förstå, att man på en viss plats kan känna marken växa upp i en själv. Kan du känna att någonting av lindarna här susar i mitt eget väsen, att ärträden och de små gårdarnas kärleksfullt värdade aklejer och liljor ha vuxit i mig också.

Men lindarna, dem är det också något särskilt med. Så mycket lindar har jag inte sett i någon annan stad i vårt land. Lovisa blir för mig mer och mer lindarnas stad. De största gårdarna äro alla planterade med dem. När Mamma begrovs stodo alla i blom. Det var den största ärebetygelse som kunde visas henne... Lindarna bädda in hela staden i sin grönska. Under lindarnas lövverk är det som friden bor.

Hur ljuvligt att få gå omkring här bland alla dessa små i

grönt omslutna gårdar. Det är som jag kände en varm hand räckas ut till mig genom fönstren; och varje gång jag på en gård skymtar en blomsterplantering som är särskilt älsklig i sin anspråkslöshet eller när prakten i de låga fönstren av pelargonier, balsaminer och annat är mer än vanligt rik berör det mig på ett särskilt sätt nära.

Förstår du att var timme jag lever här är en smekning för mig. Förstår du att jag blir sorglös och god som ett barn — fast vemodet alltid ligger bakom — bara genom att spisa en måltid på Badhusrestaurangens veranda, bara genom att handla i en butik eller gå upp för Esplanaden under lindarnas kronor mot kyrkan. Men bo här det ville jag ändå inte. Förstår du kanske också det? Jag kan ännu inte själv helt reda ut för mig varför...

Men i kväll är det stilla. I kväll har min Mor lagt sin hand på min panna igen, innan jag somnar, som när jag var barn...»

Om kyrkogården, där Kerstin Söderholms stoft nu vilar, skriver hon: »Äntligen en plats för döda som är skuggig och sval och full av frid och som man känner även tillhör en själv. På alla andra kyrkogårdar har jag vandrat nästan rolös och jagad omkring.

Fäder, fäder, mycket skulle jag ha att säga er, säga var vård, men jag vill inte tala nu. Jag vill bara sitta här några ögonblick på stenkanten under den svala, svala friden av lönnar och lindar — innan jag skall ut i oron igen.»

I dagboken under de närmaste åren kan vi följa inre upplevelser som utlöser sig i nästa bok, *Mot ljuset på bergen* (1926). »Jag känner hur det stiger upp som en mäktig bölja i mig. Jag känner mig stark trots svaghet». Den inre spänningen får, liksom tidigare, utlösning i fantasigestalter: Arnulf, en revolutionär profettyp, huvudperson i det dramatiska försök hon våren 1925 ger sig i kast med, och Stig Olof. Vårvintern 1925 får Arnulf helt överväldat. Just

vid denna tidpunkt inträffade Ingolf Schanches gästspel som Hamlet vid Svenska teatern, vilket gjorde ett utomordentligt starkt intryck på Kerstin Söderholm. Schanche var inte »upphovet till min omvälvning och livsförnyelse... han kom bara som en lämplig fortsättning och illustration till vad som redan tagit sin början», skriver hon. Det är främst den stora konstupplevelse han gav henne som skymtar bakom de ur synpunkten av hennes utveckling märkliga längre dikterna *Den starke och Människovardande*. I april 1925 skriver hon i dagboken hur han som ingen annan tidigare på scenen har förkroppsligat och förverkligat människan och därigenom ingripit i hennes skapande, i hennes livssyn, om än han i övrigt är henne fjärrare än himlens stjärnor. Inspirerad av Schanche fortsätter hon kampen med att forma sitt drama om Arnulf, som hon arbetade på under olika skeden utan att dock mäktat ge det slutgiltig gestaltning.*)

Också hösten 1925 är en produktiv period, då skapandet går så mycket lättare, att hon talar om att hon funnit porten till den förtrollade trädgården, där hon får vila en tid. »Om människovardandets hemlighet» — såsom hon först kallade dikten — ställer hon främst av det hon dittills har skrivit, men hon är tveksam om hon skall publicera den eller inte på grund av den intima natur den har. »Hur paradoxalt det än kan låta», säger hon, »finns det bakom dessa sinnliga bilder och fantasier intet annat än själsliga värden, föreställningar, behov och konflikter av själslig eller rent andlig natur. Bilderna har alla givit sig spontant, de flesta med karaktären av upplevelser. Första avdelningen följer direkt mina egna upplevelser och sinnestillstånd och är därför oro-

*) I oktober 1947 gavs Arnulf av radioteatern med Erik Lindström i titelrollen och i Kerstin Nylanders regi.

ligare och mindre enhetligt disponerad än den senare. I denna har fantasien i någon mån byggt till».

I god tid följande höst var hennes andra bok, *Mot ljuset på bergen, färdig*. Namnet liksom några av de vackraste dikterna, »Från havet och dynerna», är en hyllning till Hogland och Tytärskär, där hon under sommaren hade haft en »evighetsupplevelse ute på dynerna». — »Hogland är något av det vackraste jag sett. Hogland — underland! Hav, hav och skogklädda berg. Ändlösa vita sandstränder och stränder med jämna slipade stenar. Allt i stora mjuka böljande konturer. Allt är här mäktigare — allt har här andra mått än på fastlandet».

I motsats till vad Kerstin Söderholm förmodar i dagboken blev erkännandet åtminstone lika stort som vid debuten. Endast någon enstaka oförstående anmälan förekom. Diktonius (*Arbetarbladet* den 19 jan. 1927) finner nu det han saknade i debutboken, »den djupa glöden, det konstnärligt revolutionära i tanke och vilja, som ensamt mäktar blåsa den heta anden i de befriade versradernas skälvande näsborrar». Han dröjer särskilt vid samlingens sista »seriedikt» *Mot isen*, som för hans tankar till Alfred Mombert. »Jag vet ej om Kerstin Söderholm över huvud känner till nämnda blont ludna stjärnedyrkande (oppdyrkande!) varelse, men sak samma: släktycket är i denna dikt tämmeligen obestriddigt, ehuru där ännu inte lekes med vintergatans under såsom hos Mombert. De har båda samma underbara förmåga att ur sin fantasi — eller med den som redskap — få något att växa fram ur intet. Och ändå är i detta fenomen inga »konster» gömda, inga ögonvrängningar; det sker mycket i denna dikt, den darrar av levande lidelse».

Den andra dikt Diktonius dröjer vid är *Den starke*. »Ehuru man icke kan svära bort sin salighet med att säga om motivet är erotiskt eller metafysiskt (vilka innerst ofta är varandra omslingrande begrepp), kan man fullt njuta av de

vackra bilder denna dikt föder och den täta intensitet som bildar dess botten».

Bland bedömare av boken må vidare nämnas Olof Enckell i Hufvudstadsbladet d. 5 december, Eric Olsoni i Allas Krönika den 11 december och Valborg Söderström, som utgående från boken har en hel essä om Kerstin Söderholm och hennes diktning i nr 13 av Studentbladet för år 1926.

Arvid Mörne skriver i sitt tackbrev för dedikationsexemplaret, att dessa nya dikter i många delar synes honom vara »verkligt starka». »I synnerhet då, när en varmare stämning, ett mjukare ordfall kommer till eller fantasien får ett fabulerande drag såsom i nästan hela cykeln Drömmar och framför allt i En grön skepnad, som synes mig vara en i högsta grad levande dikt. Men också några små dikter med ett ytterst enkelt ordval ställer jag mycket högt: Från bergen och dynerna, Ditt leende, Natur, likaså, delvis, de två cyklerna jag redan tidigare läste. Men inte obetingat, ty å andra sidan tycker jag att det här ibland inträder något slags förkonstling. Och något artificiellt, gjort, stör mig ävenså ställvis i serien Vita nätter, som dock på samma gång i andra delar ger något av det allra bästa.

Jag har mycket svårt att rätt bedöma en diktning, som är så intellektuellt betingad som Er och därför i sina exklusivaste yttringar blir mig själv främmande. Allt måste ju till slut tagas sådant det är och man får inte säga: så och så borde det vara! Det är därför alldeles utan anspråk att ha rätt jag talar om dessa mina intryck».

Redan i detta stadium framträder Kerstin Söderholms författarpersonlighet utpräglad till sin egenart. Vilken motsats i temperament till Edith Södergrans »nyckeln till alla hemligheter ligger i gräset i hallonbacken» eller till Diktonius revolutionära patos. Kerstin Söderholm har inte deras suveräna uttryckskonst, men hon har likväl sin egen domän: hon kämpar med att ge de subtilaste, mest svårtolkade själs-

liga rörelser det konkreta sinnligt gripbara uttrycket som t. ex. i Människovardande. Det är knappast en tillfällighet att ett porträtt av Pär Lagerkvist och Rabbe Enckells artikel »Gammalt nytt och verkligt nytt i poesi», som i slutet av detta år ingick i Hufvudstadsbladet, finns bevarade bland papperen som rör denna tid.

I den tredje diktsamlingen, Röd gula vägar (1928), är tonen lidelsefullare, och Kerstin Söderholm har mer levat sig in i den modernistiska formgivningen sådan den mötte hos Edith Södergran, Elmer Diktonius, Rabbe Enckell och Gunnar Björling. Riktigt påpekar Erik Kihlman i Nya Argus (den 16 dec. 1928), att hennes stil nu bygger på den flyktiga antydningen mer än förr, »de bisarra associationerna, det grällt antitetiska och det enstavigt lakoniska».

»Vi — det vardandes barn/ vi blev till när jorden rämna-
de/ I det brinnande huset döptes vi.../ Vi såg allting falla/
kyrkor/ museer/ konstpalats/ — varje troslära/ sanning/ illu-
sion./ Inpå bara själen är vi plundrade/ en ömmande härva/
ett nödrop.../ Vi har släpat i världsorkanens svansspets.../
vi/ hemlösa/ fredlösa/ jagade djur/. Vi/ det kommandes trös-
kel/ alla motsägelers möjlighet./ Livsförnekelsens trots.
Vårt tempel skall vi bygga/ på det sista utsprånget av väster-
himlens guldbruna sky./

Livsviljan och livskänslan har stegrats mot höjden. Men det krav som finns inom henne svarar så föga mot den verklighet som är hennes liv. Rosorna blommar, men det är »smärtans och försakelsens stora gula rosor». »Jag vill slå igen lidandets pliktbok och öppna bladen till sälgarnas guldgula skrift». — Under senhösten 1927 når hennes önskan delvis sin uppfyllelse — hon får känna klöverdoft och sol och ljumma fläktar kring pannan mitt i novembermörkret. »Det är som att få vila i en vacker nejd och en gång låta alla masker — nästan alla — falla». Men mycket snart susar ånyo lönnarna i hennes själ med så tunga kronor. Denna

upplevelse, som vi får erfara närmare om i dagboken, har knappast satt spår ännu i Rödgula vägar annat än i några få dikter. Den 2 dec. 1927 utlöses hennes stämning i Luften är frusen och hård i natt, den 17 juni 1928 i Det finns inga mänskors röster. Arvid Mörne såg klart, då han i sitt tackbrev av d. 26 nov. för dedikationsexemplaret av boken säger sig ha känt att ett poetiskt jag och ett rent intellektuellt litterärt experimenterande jag levde sida vid sida inom henne och att den här gången det senare tagit ledningen. Mörnes brev är värt att citera även i övrigt, då han i det träffar något mycket väsentligt i fråga om stilen i en del av dikterna — en kritik som Kerstin Söderholm upptog lika väl som den var menad och som hon med framgång strävade att göra fruktbar för sin diktning. Mörne nämner först vad han rent subjektivt taget tyckte om, omedelbart, utan all vidare eftertanke. »Det finns inga mänskors röster», »En själ kom till mig i natt», »Hon var gift» (bortsett från första raden, som verkar på något sätt fatal), Majkväll, »Vi, det vardandes barn», Poeten, Prästen, Väntan och En vetenskapsidkare (tråkig titel, liksom för resten också Rödgula vägar). Och när jag sedan läser om just de dikterna, så ser jag att i de fyra förstnämnda rör sig en ton på djupet, som är varm och mjuk; de äro omedelbart mänskliga. »Vi, det vardandes barn» bärs också upp av en ton, som griper och som höjer sig till patos i den starka strofen »En ny musik vi...» Det är ingen tillfällighet att jag låter fångsla mig av allt detta. Det är det att jag vill få värmas av att förnimma det enkelt mänskliga hos den, som skriver, för att kunna ryckas med.

Men för att komma till kritiken, så finnes denna grundbetingelse för min förståelse i mindre grad i den nya boken än i de föregående. — Vad jag vidare har att säga är framför allt detta: Er koncentrerade stil, med hela följderna av enstaka ord blir stark i en del dikter och då sker det alltid, när den är radikalt genomförd. Men denna fakticitet i ut-

trycket, som liksom naglar fast det enskilda ordet till beskådande, är mycket farlig. Den leder lätt till en okonstnärlig kalhet. Och när koncentreringsdriften i talrika dikter ytttrar sig så att Ni alltjämt bygger upp satserna med ett enkelt konstaterande »är», så blir det lilla steget uttaget från en innehållsdiger kärvhet till en torr saklighet. Det blir en tråkig notisstil. — Det är också karakteristiskt att i hela diktsamlingen knappast finns ett enda utropstecken. Och djupt i all dikts, all lyriks väsen ligger dock åkallan, tillbedjan, utrop! Och detta väsen kan ju uttryckas på tusen sätt ut i en utropstecken, men när ett naket konstaterande av det och det tar överhand i stilen, så tror jag att det har brustit något i själva ingivelsen. Det blir konstlat att då giva verket ett yttre sken av dikt.

Detta ville jag säga Er. För resten har jag alltid haft klart för mig ingivelsens äkthet och uttryckets finhet i en del av Edra dikter. Men jag har också på något vis känt att ett poetiskt jag och ett rent intellektuellt, litterärt experimenterande jag leva sida vid sida inom Er eller hopslingrade i varandra, och den här gången har det senare tagit ledningen och det tror jag bestämt inte har varit lyckligt. Det slog mig som något slags varsel strax jag såg bokens titel.»

Var Rödgula vägar ett experiment, ett uttryck för författarinnans strävan att söka sig fram på nya vägar, så kan man i ännu högre grad säga det om hennes följande bok novellsamlingen *Det var icke verklighet*. Till sitt innehåll har novellerna samma syftning som problemdiktterna i *Mot ljuset på bergen*, »mänskan bakom förklädningen», men de avspeglar samtidigt författarinnans egna erfarenheter och komplex. Mot bakgrunden av de närmast föregående årens upplevelser som vi får ta del av i dagboken — på ett mer eller mindre »överkligt» inre plan allesamman — har vi lättare att förstå vad hon personligast vill få fram, om än hon endast delvis lyckats med gestaltningen därav.

Boken drog större uppmärksamhet till sig än den enbart på grund av sin konstnärliga halt hade betingat. Den fick en extra reklam tack vare en kritik av Raoul af Hällström (Nya Pressen d. 15 nov. 1930) under rubriken »Vad Kerstin Söderholm drömmer om», en kritik som inte vittnade om större inlevelse i novellerna och som uppfordrade Finlands svenska författarförening till en protest. Tio dagar senare kom föreningen samman för att diskutera litteraturkritiken i dagspressen och fattade då en resolution där den uttalade »sitt ogillande av den persiflerande, ej sällan tarvliga ton och den osaklighet, som under senare tider allt oftare förekommit i bedömandet av inhemsk skönlitteratur». Föreningen önskade i detta sammanhang exempelvis framhålla hr af Hällströms anmälan av Kerstin Söderholms novellsamling 'Det var icke verklighet'.

Av den diskussion som föregick beslutet att fatta resolutionen framgick bl. a. att den omständigheten att det i vårt land fanns så få dagliga svenska tidningar som ur bokanmälningssynpunkt var att räkna med utgjorde motivet till att man från föreningens sida ansett en demarche nödvändig. Skulle man hos oss i likhet med vad fallet var i Sverige ha flera dagliga tidningar, så hade ett ingripande från föreningens sida icke behövt förekomma.

Både boken och författarföreningens ingripande blev föremål för livlig diskussion och »Det var icke verklighet» fick flera anmälningar slag i slag. Rabbe Enckell gav redan tidigare en saklig och ingående analys — visserligen fylld av reservationer, men också av en hel del erkännande — i Hufvudstadsbladet för den 22 november. Han utgick ifrån den romantisk-intellektuella inbundenheten i Kerstin Söderholms författarskap som gjorde det svårt att ur hennes diktnings symbolspråk läsa ut den reella upplevelsen. Verklighetsbakgrunden är nämligen någonting som inte kan undvaras inom prosakonsten utan att den psykologiska motiveringen blir li-

dande särskilt då det gäller svärdefinierbara psykiska upplevelser. Just genom sin omedelbarhet når hennes naturlyrik oss så mycket närmare. Novellerna äro tydligt besjälade av en stark inre upplevelse, men förf. har inte förmått gestalta den yttre verkligheten. Den psykiska utvecklingen är fångad med intensitet, men den omgivning av verklighet som denna novellkonst inte kan undvara har fått en anstrykning av banalitet.

Därpå följde Diktonius presentation i Arbetarbladet, sympatiskt hållen också den. Liksom Rabbe Enckell fann han bokens tyngdpunkt i andra avdelningens Drömsagor. Skada blott att författarinnan synbarligen inte hade kunnat låta bli att en smula bättra på drömmarna, att hon gett dem innehållslig avrundning och kontrastbalans. Drömmar är bäst när de verkar ologiska och slutar som de börjat med ett sammelsurium.

I Astras julnummer tog ingen mindre än Annie Furuhjelm till orda i en anmälan som strax tog sikte på det väsentliga i bokens syfte. Novellerna rör sig alla kring ett och samma problem: den bristande motsvarigheten i själva tillvaron mellan det krav som finns inom människorna och realiteten som är deras liv. »Blott den som någon gång i sitt inre förnummit en svidande längtan efter att kunna tränga igenom materien och allt det som murar in vårt jag i en fruktansvärd isolering och som besinnat att var flyktig minut inte mera är till då den hunnit bli medvetande, kan aningsvis tillägna sig Kerstin Söderholms drömvärld. Egenartad och konstnärligt prägnant formad trots halvdagern». I Studentbladets julnummer skrev I. L. att det starkaste intrycket, det som är genomgående för nästan alla novellerna, »är den livsfrämmande själens kamp mot en alltför hård och verklig verklighet.»

Erik Kihlman (Nya Argus nr 20 år 1930) ansåg de enskilda novellerna vara av ojämnt värde och boken icke betydande

som konstnärlig helhet, men den innehöll tonfall som grepo genom sin äkthet.

Den erfarenhet Kerstin Söderholm vann med sin prosabok förde henne ett gott steg framåt mot självkänedom och medvetande om begränsningens nödvändighet: det var inte novellen som i första hand var hennes uttrycksmedel, det var lyriken.

Vid denna tid, närmare bestämt vid Författarföreningens årsmöte den 19 mars 1930, blev Kerstin Söderholm vald till sekreterare i föreningen — ett uppdrag hon i åtta år skötte med den största hängivenhet. Sedan några föredrag om antikens diktning i Arbetarinstitutet i Vasa hade hon inte — fränsett sina böcker — fått göra en insats genom sitt eget arbete och nu liksom då kände hon sig glad och stolt över att ha en yttre verksamhet till gagn för andra, något att direkt arbeta för. Hon hjälptes också genom detta arbete till en mer osökt kontakt med sina kolleger — vid tredje nordiska författarmötet i Oslo (1930) och vid en kongress i Lybeck (1932) även med författare utom Finland. Vid det fjärde nordiska författarmötet i Helsingfors 1935 bar hon jämte föreningens ordförande Emil Zilliacus huvudbördan av arrangemangen. — Vid hennes jordfästning yttrade Atos Wirtanen att hon »som föreningens sekreterare var själen i vår krets». »Ingen som haft förmånen att få samarbeta med henne, skall kunna glömma den pliktkänsla, den offervilja, den reda och pålitlighet som präglade all hennes verksamhet till förmån för hennes författarkamrater och deras gemensamma organisation».

Efter utflykten till novellistiken kom Kerstin Söderholm ett årtionde efter debuten med sina mest betydande diktsamlingar, *Ord i natten* (1933) och *Porten* (1937). När vi läser hennes dagbok som bakgrund till dem, är det något förbryllande att hålla de olika personerna i sär, då hon lever på flera livsplan samtidigt och det ena intrycket jagar

det andra i hennes sinne. Det står likväl utom all fråga att det främst är tvenne djupt ingripande upplevelser som ligger bakom hennes utveckling under de mellanliggande åren, upplevelser som fått intensiva uttryck i hennes lyrik t. ex. i den väsentliga uppgörelsedikten Septembersnatt.

Det var en gång
— en vitkall vinter —
en afton och en dag
en blick som sade:
du är mig mer än allt på jorden är.
Blir allting ringa i en stund som denna,
blir jord och himmel främmande för oss?
Jag vet det ej —
jag vet ej om jag levde
ens då —
Den blicken slocknat.
En mänskas varma hand
är jord och gräs och mull.

Kerstin Söderholms fantasi hade redan länge rört sig vid timlighetens gränser och bortom dem. Där hade hon sökt svalka i sina ångestdrömmar. Strävan till kontakt med den bortgångne länkar nu alltmer hennes tankar in mot det hinsides. Hon ger visioner »från främmande och doftfyllt land» och söker tolka det osägbara i bilder och ord. Nu är »dödens närhet... vildrosdoft och svävande ljusa sländor. Som tonen från fjällvidden är den gåtfullt kallande. Den är det namnlösaste av alla sagoland». Den mest helgjutna av dessa visioner är dikten Hägringsön, som ger bilden av sömngångerskan som med stilla årtag glider över ett ändlöst tigande vatten mot sin fjärran ö, men ånyo väckes till medvetande av en människas ordlösa klagan och av den tvingas tillbaka till det liv hon redan sett försvinna.

Som vi får se av dagboken är stunden snart inne då alla trådar löper samman i en ny känslö- och fantasiupplevelse som trots sin irreella karaktär har satt de djupaste spår i Kerstin Söderholms diktning.

Jag minns, jag minns
engång — en natt — en sommar
en isklar juninatt, när blomstrens prakt var större
på äng och stränder, än jag sett den mer
— men liksom frusen, slutet till mot kölden,
som främmande och bortvänd mitt i all sin prakt.

Jag ser dig för mig, som du var den gången,
du skogens hjort och ljusa vindgestalt.
Din harmoni som inga ord kan måla
den fyllde allt, var rörelse, vart steg
— det var ej ensamt ditt, det växte större —
blev mänskans, undrets, varats eget steg.
En enda natt, som fyllde all min väntan.

För att bättre förstå Kerstin Söderholms liv och dikt måste vi minnas att hon för det mesta upplever verkligheten på andra livsplan än flertalet, att hon genomgår rymder och djup med ringa sammanhang med jordisk inställning och reaktion. Därför kan hon också uppleva en människa »gestaltlös», mer koncentrerat varande än någonsin i det »verkliga» livet, t. o. m. där ingen kontakt med den reella människan finns till. Sedan årtionden tillbaka är hon så inne i den värld som befolkas av hennes fantasigestalter, av människor och upplevelser på ett delvis ojordiskt plan, att hon inte alltid kan hålla sin verklighet åtskild från en medmänniskas verklighet. Dikterna i första avsnittet i Ord i natten, som hör till vår sprödaste och finaste kärlekslyrik på 1900-talet, visar sensibiliteten och subtiliteten i hennes förnimmeliv. Och dock. Tragiken i denna midsommarupplevelse

som har satt så märkliga spår i hennes diktning är just denna: det var icke verklighet. Men den smärtfyllda erfarenheten, som avskar henne från »livet» och gav henne insikten att »en människas väg är det ensammaste som jorden bär», gav likväl hennes dikt mer liv, mer mänsklig värme och mognad. Mognad också formellt sett. Hon behärskar nu rimmad vers lika väl som orimmad och skapar fint mejslade sonetter vid sidan av dikt som främst bygger på bild och rytm. Hon har funnit den form som intimast passar hennes egenart och därmed också frigjordhet.

Kritiken var enhällig i sitt erkännande, då det gällde Ord i natten. Redan den 18 nov. presenterade Hgr O. dikterna i Svenska Pressen och gav samtidigt en djupgående karakteristik av Kerstin Söderholms diktning. »Det är mystikens djupaste problem, människoväsendets och människovardandets gåta, som Kerstin Söderholm alltid har kretsat kring i sin diktning. I sin nya samling Ord i natten har hon nått närmare den källa som på en gång är problemets upphov och ände: ensamhetens djupa oändliga källa. Den som har vunnit tillgång till dess djup har brutit udden av sin egen ensamhetsförnimmelse: spänningen har upplöst sig i vila».

Rec. tycker sig varsna ett stort steg mot mognad i denna samling, ett avklarande, ett stillnande, en vunnen balans. »Här finns inget försök att med en konstlad lidelse, som dock inte förmår slå ut i ett motsvarande diktspråk, spränga isoleringens istäcke. I stället hör man sorlet av den klara källan under isen:

Det är inga murar längre
mellan tingen,
allt är endast
vind, doft
eter
liv.

Ord i natten är otvivelaktigt Kerstin Söderholms betydelsefullaste diktsamling. Man läser den med samma hemliga spänning som man läser allt som är väsentligt, allt som kommer med åskådligt och gripbart bud från den personlighetsvärld vi så litet känna: en annan människas egenaste tillhåll. Vanligtvis nå vi det icke — där ligger den gestaltlösa rymden mellan två människor emellan som oöverkomligt land. Det är en av diktens stora uppgifter att bygga bryggor där.»

I Elantos julnummer 1933 karakteriserar Atos Wirtanen hennes diktning under rubriken »Mörk dikt». Kerstin Söderholms diktning, sådan den framträder i denna bok, lever under ett mörkt och spänt aspekt, en spänning mellan död och liv, mening och omening; det är en värdeprövande, meningssökande diktning, som blott stundom blommar ut i lyrisk naturhängivelse, i omedelbart bejakande livsförnimmelse. Den är städse spänstig, målmedveten, och dess sparsamma glättighet har det svåruppnåddas fasthet och glans. En underström av mystik bär upp, blottar aningsvis förbiilande perspektiv: inåt mot det eviga, utåt mot det oändliga. Härtill kommer en omisskännlig intellektuell halt och hållning. Söderholm är en distingerad ande, men icke bara det: hon står på gränsen mellan den konkreta, definierbara verkligheten och det som Södergran kallade »Landet som icke är».

Söderholms dikt är icke så alldeles lättillgänglig. Ej så att förstå som vore den i sig själv dunkel. Tvärtom. Fasthet och pregnans hör till dess väsen. Men dess plastiskt psykologiska distinktioner och bilder ge läsaren ofta både den möda och den njutning som det subtila erbjuder.

Människan, hennes öde och ensamhet, hennes ställning i och till tillvaron, hennes problem, kort sagt, är i centrum hos Söderholms problemprövande ande. Icke mänskan i socialt eller överhuvud yttre avseende: människan i sig. För

hennes är detta avgörande, det väsentliga problemet. Hon erbjuder inga lösningar, hon bara uppställer problemet med ett obevekligt, gripande allvar, som tvingar även den att lyssna, som personligen icke är inne på likartade banor».

Ytterligare bör vi nämna att P. O. Barck i en »Finlands-svensk bokrevy» i Skånska Dagbladet den 26 februari 1934 betecknar hennes dikter som »oreserverat de starkaste i höstens lyrik».

I fråga om Porten är det Diktonius som ger de mest uppmuntrande och erkännssamma orden. Den 8 dec. 1937 skriver han i Arbetarbladet. Med sin femte diktsamling *Porten* inhöstar Kerstin Söderholm sin avgörande seger som lyriker; efter detta verk, litet till omfånget men lödigt till innehållet, borde det vara klart för envar att vår svenska litteratur i henne äger en av sina verkligt betydande lyriska tillgångar... de rimmade dikterna överväger denna gång, och bland dem ingår också samlingens starkaste saker. Men dessa rim bildar inga onödiga grannlåter, de har en personlig klang och är födda i originalitetens stöpslev. Samlingen frapperar genom sin mognad i det formella, en gedigenhet i det tekniska. Som helhet är den en prydnad för vår svenska lyrik».

Också i Sverige gör Diktonius boken bekant genom kortare positiva omnämnanden i Göteborgs-Posten d. 31 jan. 1938 och Dagens Nyheter d. 28 jan. 1938.

Hagar Olsson, som vid det här laget var kritiker i Hufvudstadsbladet, skriver subjektivt som alltid (d. 1 dec. 1937) och träffar visserligen också nu något väsentligt, men rör rätt ovarsamt vid de mest sjuka och sårbara punkterna, så kritiken snarast hade en negativ verkan på henne den var avsedd för. Efter att ha citerat »Midnattsdialog», fortsätter hon: »Men en och annan sådan oas kan inte hindra att dessa dikter, som i formellt avseende genomgående står på en hög nivå, i stort sett lämnar läsaren otillfredsställd. Det är nå-

gonting alltför kyligt reflekterande över alltsammans för att den innerliga kontakten skulle kunna uppstå. Man finner tankar och iakttagelser som är värda all uppmärksamhet och som i sin drivna, kultiverade form vittnar om personlig äkthet, men man saknar den poetiska luften kring orden, det uppenbarade innerliga elementet som ger orden liv. Man skulle önska att författarinnan kunde frigöra sig från den ansträngda attityden att ständigt förklara livet och finna den djupaste meningen i varje minsta företeelse: hon förtar därigenom sig själv möjligheten att hänge sig, inte blott åt livets företeelser som sådana, men också åt den längtan och den ångest de inger henne. Det blir mera av iakttagelse och kommentarer, mindre av verklig inlevelse.

Det är svårt och väl egentligen meningslöst att råda en annan i diktens liksom i livets kamp. Och ändå kan man inte hjälpa att man ville ta Kerstin Söderholm i handen och säga: Se, där en blomma, låt den blomma för sin egen skull: Se där ett stort lidande, låt det vara vad det är, lid med det! Kanske skall porten då öppna sig av sig själv!»

Bland övrigt som skrevs om Porten må nämnas P. O. Barcks omdöme i »Brev från Finland» i B. L. M. (1938 nr 3). Rec. påpekar väsensfrändskapen med Södergrans lyrik och finner många dikter av rik inre lyskraft och djup väsentlighet i den nya diktsamlingen.

I Svenska Pressen (den 11 dec.) fastslog Barbro Mörne att en sammansmältning av olika, motsatta element — det reflexionsbundna och det av en lyrisk känsla inspirerade — i årets bok hade givit ett mycket märkligt resultat.

I maj 1939 flyttade Kerstin Söderholm och hennes far från sitt vackert belägna hem vid Engelplatsen 19 i Helsingfors, från utsikten över havet och den soliga terrassen mot söder med sin utsökta flora. Terrassen, där vårens förstlingar slog ut i solgasset redan i april och där man hade illusionen av fartygsdäck, då man lät blicken glida över balustraden mot

synranden i söder. Under vårens lopp hade de fattat beslutet att bo på det kära Skogbacken i Bromarv året runt. »Hur väl jag än har trivts i Helsingfors», skriver Kerstin följande sommar, »så har jag ändå alltid i staden känt mig som en växt i kruka». Men oförutsedda händelser förändrade i en hast situationen. Den 30 november samma år bröt vinterkriget ut. Det allt överskuggande problemet blev nu kriget och all fasa det förde med sig. Inte heller Bromarv förblev sig likt då kriget kom. Livsmedelsbristen, de så gott som helt inställda kommunikationerna, närheten till Hangöfronten under det senare kriget och slutligen evakueringen från hemmet, allt samverkade till att skapa oro och vantrivsel och förde med sig en aldrig sinande ström av omsorger och bestyr för det allra oundgängligaste livsuppehållet. Det blev en bjärt omvälvning i livsföringen som pressade in människor i en ny gemenskap av nöd och ångest. Kerstin Söderholms sista diktsamling *Mörkret och Människan* (1941), bär helt denna tids prägel. Fylld av medkänsla för sina utpinade medmänniskor lämnar hon sin skimrande diktvärld och lever sig in i deras liv. Med rätt intuition och med ett nytt realistiskt grepp ger hon i tunga gråa rytmer bilder av fasan och mörkret, av vardagens gråheter och prövningar. De torrt och sakligt refererande tonfallen, som tidigare ibland hade verkat störande i en dikt, ansluter sig här förträffligt till stämning och innehåll. »Livet är halvhunger, jäkt, misstroende, dragiga rum och grannarnas radio». Som den unga kontorsflickan i den nya samlingen har hon låst in sin dikt om konvaljedoft, för hon förstod »att den inte var gjord för allt det som nu skedde». Men de mardrömsliv som Kerstin Söderholm rullar upp har inte i och för sig intresse för henne, utan endast i den mån de avslöjar hennes förändrade inställning, den tro på mänsklig gemenskap som har vuxit sig stark i nöden:

»...men innerst inne vet jag ändå att människorna
behöver varandra alltför mycket
för att de slutligen skulle kunna undvara varandra,
och därför vet jag att gemenskapen skall komma att
segra ännu,
hur mörkt det än ser ut».

Eller:

»För det finns ju ändå ingenting annat för oss
människor än att försöka hjälpa varandra».

I detta skede är Kerstin Söderholms dikt företrädesvis re-
flexions- och idédikt. Hon skriver om »Den underliga fågeln
sanning», hon hyllar krigets namnlösa offer. Och liksom tidi-
gare är det människans problem som fångar henne framom
andra. I »Omprovning» heter det:

Falska ord vi lyssnat till i alltför dyra dagar
nu har blottats,
spruckit såsom bubblor.
Fristen som oss ännu givits rinner.
Vad är viktigast för oss av allt i livet?
Jorden brinner.

Viktigast av allting är ett enda,
att få veta
vad är detta: v a r a m ä n s k a.

Det svar livet ger på hennes rastlösa fråga är att männi-
skan visserligen är barren, löven, mossan, gruset som vi
trampar, men tillika själv ett universum.

Hon är kampen mellan skilda världar,
spänningen i allt som förtätats
inom mänskan

mellan jordisk hunger och en tränad att få offras för en annan — för ett större.

Det är hennes öde, bann och gåva.

Mörkret och människan kom ut till julen 1941 mitt under brinnande krig. Boken uppmärksammades likväl av tidningspressen. Olof Enckell skrev om den i Hufvudstadsbladet den 16 dec., Th. Warburton i Svenska Pressen den 19 under rubriken »Förnyelser» — en anmälan av Erik Thermans nya bok ingick samtidigt — Agnes Langenskjöld gjorde en analys i Nya Argus, K. E. Forssell skrev i Åbo underrättelser den 1 februari 1942. Det mest generösa erkännandet gav Diktonius i sin anmälan, som på julaftonen ingick i Arbetarbladet. Kerstin Söderholm har alltid varit en av våra allvarligast arbetande diktare, skriver han, och allvarligare än tillförne är hon i Mörkret och människan, som från början till slut har med våra tvenne krig och mellanperioden att göra... Hon plöjer här på djupen, även när motiven är hämtade ur det »verkliga livet» och jag tror att hon aldrig förr nått sådana djup som här. Hon tycks ha upplevt krigets väsen, de fasor och det elände — också i små ting — varmed det prövar individerna, starkare än de flesta och i krigets mörker har hon letat efter människan och människornas gemenskap.

Det är en respektingivande mänsklig ståndpunkt — och respekt och högaktning inger hela denna diktsamling. Den vill något, och det är ett hjärta som talar. Medkänslan är ett sällsynt ting i våra dagar, men här finns medkänsla. Som kanske inte alltid, när det gäller att skildra främmande öden, när verkligt höga konstnärliga resultat, men desto högre när det gäller att plocka fram syntesen ur dem — att granska vilka möjligheter mänskan (som faktum och idé) har att överleva kriget. Att v a r a mänska nu och framde-

les. Dikten: Vara mänska... är en stor dikt i dessa tider; en protest och en hymn.

I sitt tackbrev för dedikationsexemplaret (d. 3. 12. 41.) säger Arvid Mörne att han hade läst de flesta dikterna »med en alldeles kritikfri medlevelse». »Detta är sannerligen dikt om 'det som sker i det som synes ske' och intensivt personlig på samma gång. — Förr i tiden har jag ibland utnämnt mig själv till Din kritiker och visat på enskildheter jag haft något emot. Den här gången har jag inte alls lust för det, men vill ändå för att inte brista i uppriktighet göra en reflexion. Det tycks mig att den rytmiska prosa Du mestadels använder vore Din rätta form — just här och just nu i varje fall. När Du går över i vad vi kallar för vers (i hexameterns schema), så verkar formen inte lika fri, ibland också ofullgängen. Det där vill jag inte anmärka vid den fina och originella slutsången om fiolen i natten, eftersom jag omedelbart grips av den och knappast märker några rytmiska skönhetsfläckar. Men i Augustistorm störs jag. Och har heller inte förståelse för en sådan anhopning av naturbeskrivande, rent sakliga och nakna detaljer. Det blir på något vis referatmässigt och inkommensurabelt med den böljande versen. Jag vet nog att stor klassisk dikt ofta är på samma sätt faktisk — men där var ju alla förutsättningarna andra.

Alldeles särskilt tycker jag om hela första avdelningen, Vinter 1941, och likaså den andra, i synnerhet Trots allt, Den underliga fågeln, Höst i trädgården».

Det var inte mycket Kerstin Söderholm skrev efter det Mörkret och människan hade kommit ut — det mesta finns återgivet i dagboken. Också hon blev i likhet med en Virginia Woolf, en Karin Boye indirekt ett offer för kriget och den hårda tiden, som svårast prövade de känsligaste sinnena. Det oerhörda trycket blev för påfrestande för henne och till råga på svårigheterna råkade hon ut för en olyckshändelse och bröt sin arm. Följden blev stegrad sömnlöshet, hjärtsvaghet

och hjärnanemi. I november 1943 reste hon i yttersta svaghetstillstånd över till Sverige för att genom bättre diet, vila och miljöombyte återvinna sina själs- och kroppskrafter. Hon var först inbjuden till vänner i Lund och skulle sedan vila ut i Sigtuna. Under en mellanperiod vistades hon på Klavreström i Småland, där hennes livstråd bröts den 18 december. Bland det sista hon tecknade ner var orden: »Anden ser ting, som är bortom tiden och tingen.»

Den 29 december vigdes Kerstin Söderholms stoft till ro i familjegraven på gamla kyrkogården i Lovisa. En liten skara av hennes närmaste anhöriga och vänner hade samlats där den gråkalla vinterdagen. Sedan hennes åldrige far hade sagt henne sina avskedsord, trädde Atos Wirtanen fram till graven och riktade till henne på Finlands svenska författarförenings vägnar ett sista tack och farväl. Vänner höljde kullen med blommor, bland dem professor Rolf Lagerborg, som med ett kors av grå lav och mossa hyllade den bortgångna med ord ur hennes diktning och i hennes anda.

* *
*
*

Kerstin Söderholm föddes den 10 mars 1897 i Helsingfors och växte upp som enda barnet i familjen — ett sakförhållande som säkerligen medverkade till hennes anpassningssvårigheter och som vi varsnar efterverkningar av ända upp i vuxen ålder. Hennes mor, Eva Öhberg, var dotter till den framstående skol- och kommunalmannen Viktor Öhberg och Laura Appelroth. Öhberg var av svensk allmogehärstamning — hans far hade varit bruksbokhållare på Forsby i Pernå och sedermera klockare i hemsocknen, medan modern tillhörde en smedsläkt som under Karl XII:s tid hade flyttat in från Dalarna. Laura Appelroth åter var dotter till stabskaptenen Gustaf Adolf Appelroth och hans kusin Maria Christina Appelroth, enda arvtagaren till Pätilä gård i Koski i Tavastehus län. Hennes mor var Hedvig Maria Boije av Haga, som torde ha satt ekonomin på Pätilä på fötter igen efter tidigare vanstyre.

Kerstin Söderholms mor, Eva Öhberg, var född den 27 juli 1871. Hon hade varit en mycket framstående elev i skolan och dimitterades våren 1890 som laudaturstudent från Brobergiska samskolan. Som nybliven studentska förlovade hon sig med en man som hade handelsträdgård på den ort där hennes föräldrar bodde. Äktenskapet blev dock icke fullföljt, brytningen skedde redan kort efter vigseln, omedelbart efter det de nygifta hade gått ombord för sin bröllopsresa. År 1895 ingick Eva Öhberg äktenskap med den då 36-årige senatskanslisten, juris kandidaten Karl Söderholm — sedermera president i Högsta förvaltningsdomstolen, justitieminister i tre särskilda ministärer, kansler vid Åbo akademi m. m. Efter upplösningen av sitt första äktenskap var Eva Öhberg ett par år anställd vid Kapital- och Livränteförsäkringsanstalten i Helsingfors.

Eva Öhberg skildras som god och glad, snäll och vänlig. Hon levde helt för man och barn och för sitt hem som hon höll i utmärkt skick. Hon var alls inte utåtvänd och sökte inte nya bekantskaper. Den begåvning hon i skolan och senare i Konstföreningens ritskola hade visat sig äga, fick inte någon utlösning i livet — var än orsaken må ha legat.

I Kerstin Söderholms barndomsliv spelade morföräldrarna en stor roll. Under sina första levnadsår vistades hon långa perioder särskilt om somrarna hos dem på »Kullen» och »Granhagen», jordlotterna ute i Malm. Mormodern skildras som god och stillsam, men rätt envis och konservativ. Hon var snarare allvarlig än glad och mycket anspråkslös både till sitt väsen och sin klädedräkt. Hon hade haft utmärkta betyg i skolan, fröknarna Blomqvists flickskola i Helsingfors.

Morfadern, folkskolinspektören Viktor Öhberg var allmänt uppskattad för sitt varma kulturintresse och sin kärnfulla personlighet. Hans betydelse för vår finlandssvenska folkkultur kan inte skattas nog högt. Ordförande i den 1857 bildade illegala nyländska studentavdelningen, blev han under de fem första åren huvudredaktör för tidningen Folkvännen, som på Fredrik Cygnaeus initiativ år 1861 hade grundats till fromma för den finlandssvenska befolkningen. I tryck har Öhberg dessutom givit ut dikter och berättelser som ingått i Svenska folkskolans vänners skrifter och kalendrar. Under den tid av mer än 40 år han verkade i huvudstaden skötte han en mängd förtroendeuppdrag: hörde till stadsfullmäktige och var dels medlem, dels ordförande i direktionen för Svenska folkskolans vänner, för Sedmigradskys skola och

Marias asyl, Läroverket för gossar och flickor, Svenska småskollärarseminariet, Västankvarns lantmänna- och husmodersskola, Kapital- och livränteförsäkringsanstalten, Konstflitföreningen m. m. Lantdagarna 1877—78, 1882, 1885 och 1888 var Öhberg fullmäktig för Helsingfors stad i borgarståndet. År 1931 till 100-årsdagen av hans födelse skrev Kerstin om sin morfar:

Sagans gyllne träd från hembygden han bar i hjärtat.
När han slutat dagens värv, den levde åter. Barnahjärtan förde han på sagans ljusa stig till undrens länder.
Barnafötter förde han på solig vandring omkring »Kullen» bort där »Alpsjön» krusade sin spegel
eller »Rosors doft» sin lätta andning strödde.
Barnahjärtan tusental han glatt och hänfört.

Vem förstod som han att med ett ord, ett leende
ge tillit och förtröstan, väcka arbetshåg och lust att spänna viljan.

Kerstin Söderholms far, Karl Söderholm, har sin rot i den svenska befolkningen i östra Nyland. Hans farfar hade varit torpare på Sarvlax i Pernå men senare varit med vid bygget av Svartholms fästning utanför Lovisa, varför han i papperen har benämningen »fortifikationstimmerman». Dennes son blev handlande i Lovisa och var 61 år då sonen Karl föddes. I yngre år hade fadern spelat flöjt. Vid Lovisa stads brand år 1885 hade han fått utstå stora förluster, då man vid den tiden ännu inte hade börjat brandförsäkra sin egendom. Karl Söderholms mor, också hon av allmogehärkomst, var född i Strömfors, »driftig och flitig husmor, häftig men godmodig». Bägge hans föräldrar var rent svenska.

Karl Söderholm hade en 8 år äldre syster, intellektuellt begåvad och konstnärligt intresserad. Redan som mycket ung hade hon fått vikariera som lärarinna i Lovisa lägre elementarskola, men dog redan vid 20 års ålder. Hon hade goda pedagogiska anlag och hade så grundligt förberett sin yngre bror i hemmet, att han vid sitt inträde i skolan som 8-åring redan hade inhämtat en del grammatik, vilket gav honom ett försteg i skolan.

Kerstin Söderholms egen yttre historia kan förtäljas på några rader, den inre skriver hon själv på dagbokens blad. Som redan har nämnts, dimitterades hon våren 1915 från

Klostret vid Grankulla samskola och ägnade sig därefter en tid, i den mån hälsan medgav det, åt studier i litteratur- och konsthistoria, psykologi och filosofi vid universitetet i Helsingfors. År 1923 debuterade hon med diktsamlingen Roster ur tingen och publicerade sedermera diktböckerna Mot ljustet på bergen (1926), Rödgula vägar (1928), Ord i natten (1933), Porten (1937), Mörkret och människan (1941) samt novellsamlingen Det var icke verklighet (1930). Till julen 1944 utkom ett dikturval gjort av henne själv. Ytterligare bör vi nämna hennes dramatiska försök Arnulf, som dock ännu inte kommit ut i tryck. Från 1927 till sin död 1943 var Kerstin Söderholm medlem i styrelsen för Finlands svenska författarförening och föreningens sekreterare 1930—38. Vidare medverkade hon främst med egna alster i Nya Argus, Finsk Tidskrift, Quosego, Lucifer o. a. tidskrifter och med bokrecensioner i Svenska Pressen.

Som lyriker har Kerstin Söderholm gjort en bemärkt insats i de senaste decenniernas finlandssvenska diktning. Sin dagbok betraktade hon likväl som sitt egentliga livsverk. I den ger hon sig själv långt mer direkt och öppet än i sin dikt. Inte endast för psykologer av facket har dagboken ett osedvanligt intresse. I den avspeglas ett säreget och förfinat psyke, där det sensitiva draget är det centrala. Dagboken är samtidigt en diktares verk.

Borgå, Graninge i aug. 1947

Karin Allardt Ekelund.

» . . . ce n'est pas une cause,
que j'attaque où que je défends;
et ceci n'est pas autre chose,
que l'histoire d'un pauvre enfant . . . »

(Rostand)

DAGBOKSANTECKNINGAR

1913—1917

J u l i 1913.

Redan sedan mer än ett år tillbaka har jag varit på alldeles galen väg, ja, djupt sjunken. Ständigt har jag varit tråkig och fordrande mot andra, och inga förebräelser ha träffat mig. Jag brydde mig rakt ej om någonting och ställde det till slut riktigt otrevligt mellan Pappa och mig. Jag förstod, att det var galet, men hade inte kraft nog att resa mig; jag kunde det helt enkelt inte. Jag var så underligt slö och likgiltig — och sannerligen är detta det värsta som finns. Riktigt nog har Goethe framställt Mefistofeles som den allförnekande, oberörda.

Jag kunde alls icke känna något, inte glädje eller sorg, inte medlidande eller ånger, ingenting mer — utom kärlek (förälskelse) någon gång som förut, men det är ju också en känsla av helt annan art.

Aldrig kunde jag vara riktigt glad, fast jag skämtade och skrattade uppsluppet, alltid bar jag på ett djupt svärmod, men ingenting kunde egentligen gripa mig. (Blott ett par gånger på teatern minns jag att högheten och skönheten hos konsten verkligen grep mig som knappast något förut). Men eljes var det alldeles som om något hade dött inom mig.

Men såsom det var visste jag, att det inte kunde fortfa-
ra. Jag visste att någon genomgripande händelse måste komma

och rycka upp mig: Jag hade, som jag redan antytt, ställt förhållandet i hemmet så spánt som möjligt och själv stod jag nästan på självmordets brant. — Jag visste, att något måste hända — och det kom något fruktansvärt. Den första svåra olyckan i mitt liv har drabbat mig . . . Vårt vackra Skogbacken har brunnit ned genom mitt förvällande.

Augusti 1913.

Ja, det var ett fruktansvärt straff! Hur har jag inte lidit, först den natten, som aldrig skall glömmas och sedan hela tiden som följt därpå. Å, de förfärliga kvällarna sedan dess, då jag timme efter timme legat vaken och genomlevat allt igen, det fasansfulla sprakandet, ångesten och — vissheten. Men dagarna ha nog också varit svåra; att se ruinerna (jag har aldrig kunnat vänja mig därvid) — att höra människor tala om branden, att se föräldrarnas sorg! Ack, mina goda föräldrar! de ha nog sökt dölja den för mig; inte med ett ord förebrått mig. Jag skall aldrig glömma, hur stor Pappa var den kvällen, så lugn och stark.

Och länge, det vet jag, skola dessa kval ännu hemsöka mig, länge, länge, fastän alla de nya intrycken och sysselsättningarna möjligen skola undertrycka dem stundom.

Jag är så trött, så trött nu efter denna månads pina och kval. Viljelös och likgiltig börjar jag terminen. Åter har något av det, varmed man förnimmer glädje och sorg, lidit sig till döds inom mig.

Men det allra värsta är, att jag inte kan taga saken som först efter olyckan, se den såsom en försynens straffdom, som skulle rycka upp mig. All den bitterhet, som samlats inom mig under dessa år sedan min sjukdom, all den bitterhet, som blivit för stor för att i tysthet kunna bäras och som därför under det sista året börjat svämma över och göra mig

odräglig för min omgivning, all denna förtvivlan över att leva tynger mig tusenfalt nu efter olyckan. Och är det icke naturligt att så måste vara? Hur kan en olycka återskänka mod och tillförsikt åt en som redan förut intet hopp hade och intet att leva för, ja, icke ens kände livslusten, denna underbara kraft, som tvingar mänskan att leva även under de uslaste förhållanden. —

När jag försökt tala med Mamma har hon inte alls förstått, hur jag känner det. Hon bara förebrår mig, att jag är fordrande och egoistisk och det är ju sant det också, fast det är att se saken från en annan sida. Och jag tror, att det icke hjälper mig att nu se den därifrån.

S e p t e m b e r 1 9 1 3.

Denna höst har ånyo inlett ett skede i min på omväxling så rika skolgång. Jag har nu börjat denna tvååriga, delvis praktiska skolkurs, som från 7:de klassen har sin början.

Först var jag nästan förtvivlad över detta nya liv, ömsom några veckor nära nog sysslolöshet (och dock med tiden planlöst sönderdelad), ömsom en vecka överhopad med arbete — och vilket arbete, k ö k s s y s s l o r! Vilken ironi att stå där utstyrd i vitt förkläde och mössa och blanda ihop alla möjliga ingredienser eller diska smetiga kärl, när man bara brinner av begär att få studera, lära . . .

Att det dock är mig drägligare i »klostret» än i skolan beror kanske på, att jag här mindre är utsatt för direkta ovänligheter; och så har jag ju även det dagliga umgänget med frk. Imoni, som åtminstone ibland ger mig oerhört mycket. Jag beundrar henne som en av de bästa och djupaste människor jag känner, och ibland känner jag mig även särskilt dragen till henne, men jag tror dock ej, att jag mer än något ögonblick kan vara riktigt g a l e n i henne.

Oktober 1913.

Vid denna tidpunkt har jag nu kommit så långt, rättare fallit så djupt, att jag inte mer har någon moralisk hållpunkt. Alltings motsägelse och tvivelaktighet, när man riktigt går till grunden därmed, har fört till att mina begrepp nu äro fullkomligt förvirrade; jag förkastar allt, fattar ingenting. Ensamheten, bitterheten, detta att vara så avskydd, så fullständigt oförstådd, allt det grubbel dessa omständigheter lett till, ha bragt mig därhän. Jag önskade ju tro och förstå så mycket, men jag kan inte, min vilja är som torrt bränsle som väntar på blixten, som skall tända det. Det vet jag ju, att mycket mystiskt, ännu fullkomligt oförklarligt existerar, men det är icke nog för mig att därvid förlita mig på blotta gissningar, sådana som t. ex. alla de hypoteser om livet efter detta äro som avgivits, hypoteser om ting som för vår tanke en gång för alla äro ofattbara. Men förkastande dem (hypoteserna) är jag naturligtvis utan grund eller stöd-jepunkter, såsom nu.

Men en kraft finnes dock, som jag även i alltförnekandets mörkaste ögonblick tror på, hur oförklarlig den än är. Det är den besinningslösa, bedövande kärleken. Två gånger i mitt liv har jag känt den så starkt, att den icke kunnat vara starkare, jag hade då gått under. Jag vet att endast ytterst få känna så starkt som jag, därför kunna ock endast ytterst få förstå mig; bland de människor jag känner är det åtminstone ingen, som kan det. Jag tror att det företrädesvis är män, som känna så starkt. Det är fullkomligt ett sjukdomstillstånd; man är i en ständig yrsel utan att knappt veta vad som försiggår omkring en — utan att veta annat än att det sjuder och brusar inom en, så man tror, att bröstet skall sprängas, och att man förnimmer en längtan så stark, att man nästan inte kan stå ut. Det är den högsta möjliga fröjd och de fruktansvärdaste kval, som här förenas och hota att

sönderslita en. — Men efter ett sådant övermåttligt känsloutbrott följer reaktion i ens förhållande till föremålet, för mig åtminstone ofelbart. Den mänska som verkat så starkt på en sjunker plötsligt ned till andra mänskors ståndpunkt (antingen till sådana man gärna är tillsammans med, till sådana som äro en fullkomligt likgiltiga, eller sådana, som äro en osympatiska, vämjeliga).

Som jag redan tidigare nämnt gick det så med tant Margret, d. v. s. att hon blivit mig likgiltig, och nu har jag råkat in i en svår situation, som blir mer och mer invecklad. Då jag greps av kärlek till henne var jag 13 år; icke förstod jag då, att den om ett år skulle gå över, att jag därför måste dölja den. Jag tror för övrigt icke, att jag ens haft kraft att göra det, så fullständigt underlade den sig mig. Icke kan man heller, när berusningen helt fångslar en, fatta att den skall bli av så kort varaktighet.

Småningom lärde hon sig förstå den starka känsla jag hyste för henne, icke genast, långt därifrån; ty jag har alltid haft mycket svårt att visa mina känslor, om jag också haft ett gränslöst behov av att närma mig den jag älskar. Men att min kärlek för länge sen förbrunnit helt och hållet, det har hon ännu ingen aning om. Jag kan ju ej heller sära henne med att låta henne veta det och måste därför i samvaron med henne låta henne tro, att allt är som förr. Men att i detta fall föra henne bakom ljuset, hur sorgligt den än är, är dock ej det allra fruktansvärdaste.

Det är nämligen så, att Tant (hon har just varit i H:fors), när hon kom ut till Grankulla, hade med sig sin son Kurt, en nittonåring, som studerar vid universitetet. Nåja, det är en begåvad yngling, ser bra ut och förefaller dessutom att vara ganska karaktärsfast. Alltnog, jag blev galen i honom, dock endast så, att jag från början visste, att det ingalunda var något allvarligt, utan ett sådant där några dagars svärmeri, som jag alltsomoftast faller offer för (isynerhet vad

skådespelare beträffar). Det var endast en natt jag var ganska vimmelkantig och dock visste jag även då hela tiden, att det inte var något verkligt djupt och starkt.

I ett svagt rus gick jag dock några dagar och längtade att få träffa honom igen (det ville jag förresten gärna ännu, fast inte obetvingligt och inte för att jag skulle varit kär i honom.) Jag måste därvid ha Tant att skylla på för att inte blottställa mig. Så blev det hela tiden ett förskräckligt kringgående och hycklande. Uppenbart låtsade jag längta att få vara tillsammans med Tant, medan jag huvudsakligen längtade efter den jag hoppades hon skulle ha med sig.

Den veckan de voro här var i alla fall en ljuspunkt under den enformiga, gråa höstterminen. Det var några dagar, då jag en smula fick fröjdas och leva och känna att jag dock är ung. Man kan förstå hur ytterst händelsefattigt och glädjelöst mitt liv är, när detta har kunnat vara av så stor betydelse för mig.

Det har gjort mig glad att märka, att jag dock har nöje av att vara tillsammans med Tant. Jag hade trott, att det skulle bli en pina och med fasa emotsett den dag hon skulle komma. Och så blev det en sådan skön minnesvärd aften (d. 18 okt.), om det också inte enbart var hennes förtjänst. Sista gången hon var ute på Grankulla (ensam) kände jag mig så förunderligt fri och glad och riktigt dragen till henne.

Jag har nu försökt gå till grunden med mina känslor för henne och kommit till följande: Jag har nöje av att vara tillsammans med henne och tycker om henne, utom de ögonblick, då jag ser hos henne sådant (yttre som inre egenskaper), som är mig motbjudande. Vi sakna ingalunda berörelsepunkter; hon är intelligent, djupare än flertalet damer och därtill litet fantast. Om ödet förde oss närmare varandra, tror jag, att vi ömsesidigt skulle ha rätt mycket av varandra.

November 1913.

I våras levde jag i ett enda begrepp — teater! Detta har nu dött för mig, och jag visste redan då mycket väl, att så skulle gå. Ända till eldsvådan längtade jag ännu nästan lika stormande efter teatern; men elden tog även detta med sig.

När jag nu igen trädde in i teatersalongen hade den blivit något annat för mig. Jag väntade hela kvällen på den där stämningen, stämningen som förr alltid slog emot mig redan vid ingången till salen, men den kom alls icke; jag förstod att den var död för mig. O, jag hade dock levat just av denna stämning några korta aftnar, ja, levat dessa aftnar hela våren, jag som endast i stämningens och fantasins värld vet vad livet vill säga. Vardagslivet är ju för mig endast en förfärlig och obegriplig plåga.

A, jag minns ännu en sådan där teaterkväll. Den började redan då jag satte mig på tåget till sta'n — drömfärden till teatern! Vagnarna rasslade just i takt med ens längtan, såsom de alltid rassla just efter ens egen stämning — än stormande, jublande, än trånande vemodsfullt, än i fullt raseri.

Och inne i själva teatern! Där kom det en till mötes helt och oblandat, ostört av missljud, allt det underbara, sagolika, överjordiska. Jag levde då i en dröm hela tiden, akter och mellanakter. Allt det stora, som skalden tänkt och känt och givit uttryck åt, växte i min fantasi och antog ofantliga proportioner, medan det lilla och obetydliga rann undan som i ett såll.

(Att stycket måste ha något värde, är ju naturligt. Dock kunde jag även ha någon glädje — om än alls icke att jämföra med den riktiga — av en del fraser och andra sämre stycken, ty något likt av stämningen fanns ju ändå vanligen. — Men i alla fall tyckes det mig, att teatern är till för att vara ett tempel för det stora och sköna; och det vi skrat-

ta åt i de löjliga styckena är vanligen det lägsta och sorgligaste.)

Och när jag kom från teatern var det ännu inte slut. Stämningen levde kvar inom mig — den trivdes så väl i Mormors vackra gästrum, där fick den veckla ut sig och bli bofast en natt, för att följande morgon ute i mänskornas ävlan och oro ånyo förflyktigas. Men i dallrande jubel och aningsfull längtan, frammanad av det sköna jag sett, låg jag timme efter timme och genomlevde ånyo allt som kommit mig till del under aftonen. Och när jag slutligen somnade, skymtade ännu i drömmen ett stänk av det evighetssken, jag några ögonblick förnummit.

December 1913.

Jag skrev tidigare, att jag inte trodde, det jag kunde bli galen i frk. Ilmoni och kanske jag inte heller kan det så där alldeles hejdlöst och blint. Men tycka om henne mycket, det kan jag. Jag har hela julen gått och tänkt på henne, ty hon var så underbart hjärtlig emot mig, när jag tog avsked av henne före jul, och sedan sände hon mig ett litet rart kort till julen. Jag blev riktigt förvånad och rörd däröver, ty en sådan vänlighet hade jag inte blivit föremål för i den här skolan tidigare, om jag undantar den stora vänlighet Ester bevisat mig.

— — — —

En sak, som jag mycket har grubblat över och många gånger tänkt skriva om, är — min intelligens. De flesta människor man känner lite bättre kan man ju säga om: denna är ganska begåvad, denna har en helt vanlig intelligens, denna är tämligen enfaldig o. s. v.

Men när det gäller mig själv kommer jag nästan inte till något resultat. Jag kan inte heller lita mig till vad andra

mänikor i detta fall ha för uppfattning av mig, ty däri tror jag alla som känna mig tänka olika. Så rakt motsatta åsikter vet jag mänikor ha, att en del äro fullt övertygade om, att jag är ovanligt enfaldig, andra åter anse mig rätt begävad.

Själv har jag varit böjd att tro än det ena, än det andra. Ty ibland kan jag verkligen vara så utomordentligt korkad, att jag inte genast begriper de enklaste vitsar och ordlekar, och när jag inte tänker efter kan jag kläcka ur mig de mest idiotiska saker jag för övrigt hört, men i skolan däremot har jag nu funnit allt mycket lätt att förstå (av svarare ämnen tänker jag särskilt på grammatik).

Däremot har i sällskap med främmande personer min blyghet och fullkomliga brist på sinnesnärvaro ävensom den omständigheten att personer med stor självmedvetenhet i förening med stark intelligens verka på ett underligt sätt förlamande på mig, varit mig till stort hinder —. Säkert är att jag känner mig mycket mer fri och otvungen i sådana mänskors sällskap, som jag vet tänka högre om min intelligens än i sådanas, där motsatsen är fallet.

Januari 1914.

Överhuvud har jag icke den senaste tiden varit så uppfylld av förtvivlan som i början av hösten. Dock är det i såväl kroppsligt som andligt avseende ej bra med mig. Sedan före jul har jag ej känt mig riktigt frisk. Och vad mitt andliga liv beträffar befinner jag mig i ett både märkvärdigt och beklagligt tillstånd. Mina tankar ha sen jul uteslutande sysselsatt sig med mig själv, än i form av självanalys (som blott lett till att jag känner mig själv ännu mindre än förut), ännu i form av det för mig så frestande och dock så farliga fantasilivet. Det verkliga livet lever jag nog ändå alldeles för litet. Det gör mig tungsint att tänka på det. Sådan jag verkligen

är synes det mig så ändamålslost och mörkt. Jag vet att det självstudium och fantasiliv jag hängett mig åt är skadligt och jag försöker (fast nästan förgäves) att upphöra därmed. Men jag har för tillfället ingenting annat att helt ägna intresse och känsla åt. Mitt liv är som bäst ett slött och likgiltigt famlande hit och dit utan längtan och utan mål under sakta frätande missnöje. En fysisk trötthet hindrar mig att gripa ett allvarligt arbete an. Under denna livlösa tid har en enda sak, för mig oförklarligt, varit av betydelse, dock icke de dagar, då jag varit så trött, att jag ej känt eller åstundat någonting alls.

Det är nämligen så, att Tant Margret igen har ett återfall av sin sjukdom och ligger sedan ett par veckor i H:fors på sjukhus. Och alltsedan jag första gången besökte henne där har jag helt och hållet behärskats av en enda åtrå, den att få komma till henne så ofta som möjligt. Denna längtan är för mig fullkomligt ofattbar; jag vet bara att jag känner det så. Hela mitt känsloliv är mig en gåta. Det behärskas av krafter oberoende av min vilja. Jag fruktar, att det engång skall kosta mig mycken, mycken kamp och slitning.

Juni 1914.

I maj skrev jag, att jag hoppades att så snart vi kommit hit till Bromarv kunna börja med att riktigt intensivt ägna mig åt arbete, nämligen sådant arbete, som på samma gång är nöje för mig och som jag helt kan uppgå i då jag endast får tillfälle därtill; jag skulle på det sättet slippa detta olidliga kretsande kring mig själv. Men därvid måste jag göra ett villkor, nämligen att få vara vid krafter, och detta villkor har ej uppfyllts. När skall jag få känna mig frisk och livskraftig igen som förr, såsom jag i höstas ännu tidtals fick känna mig! När skall väl denna underliga trötthet ge vika. Det är ett till hälften livlost liv jag för. Hur mycken tid går icke

förlorad för mig, då jag ej orkar på allvar göra något! Jag har ju hunnit med alls ingenting under mitt liv, då jag jämför mig med andra. Jag borde vara så oändligt flitig för att kunna ta igen åtminstone en liten smula. Och värst är att jag knappast kan hoppas på att bli så mycket bättre, ty under denna tid hur överksam jag än är, är det för mig dock omöjligt att vila! Jag har nästan ständigt varit sysselsatt, men det har varit med växtpressning, arbete i trädgården och annat mindre viktigt, som naturligtvis tagit mycket längre tid är eljes, då jag varit trött. Också om jag någon gång ligger och vilar mig är min hjärna i ständig verksamhet. Jag får inte ens någon ro om kvällen, så att jag skulle kunna somna, utan ligger timme efter timme vaken och tänker. Tankarna lämna mig ej, jag må göra vilka ansträngningar som helst för att komma ifrån dem. Det allra värsta är att mina tankar under en sådan trötthetsperiod som denna endast röra sig om det erbarmligaste strunt, sådant som utom att det tröttar mig till döds, är så oerhört skadligt för mig i alla avseenden. Så tydligt som denna månad har jag väl heller aldrig sett att jag är f l i c k a, så genomgrundligt. Jag har några gånger här spelat tennis med två pojkar, båda tämligen litet märkvärdiga och ej just några snillen, men mycket hyggliga båda två såvitt jag kunnat se. Den ena, M. P. ser visserligen ovanligt bra ut, så jag funnit ett nöje i att betrakta honom såsom jag njuter av allting vackert, men ändå plågar det mig att jag jämt och ständigt gått och tänkt på allt vad de gjort, vad som blivit sagt vad de möjligen kunnat tänka om mig o. s. v.

Det är så med mig, att alla händelser som inträffa, alla nya människor jag lär känna, göra ett så oerhört starkt intryck på mig, det är som om de skulle sätta alla mina sinnen i dallring. Jag måste tänka därpå och endast tänka om igen. Alla mina nerver råka genast i uppror, så jag icke alls kan hålla mig lugn. Då det nu endast är små obetydliga händel-

ser i allmänhet, som träffa mig, så är det endast struntsaker som sätta mina tankar i rörelse. Det har nog varit tider, då jag oerhört längtat efter några större händelser, men jag gör det inte så mycket nu mera. Jag vet, att jag har ett så pass rikt sjäsliv, att jag nog kunde ha tillräckligt med inre upplevelser blott jag vore vid normalt hälsotillstånd. Därför är det nu min allra främsta önskan att få min hälsa igen.

O k t o b e r 1 9 1 4 .

Denna månad har det huvudsakligen varit en sak, som fångslat hela mitt intresse och berört mig olika. Jag har näml. gått i skriftskola. Att en sådan sak icke skulle bli utan konflikter för mig är naturligt, jag som ju icke ens har någon religion, d. v. s. icke kan säga mig tro på någonting alls, ej ens på livet och det godas seger på jorden.

De första gångerna jag var hos min lärare, dr Simolin,*) voro emellertid sådana sköna, av högtid fyllda stunder, som jag icke på länge, länge upplevat. Jag tyckte genast mycket om min lärare. Han verkade så underbart förtroendeingivande. Hans röst var så lugn, hans framställningssätt så enkelt och naturligt. Jag längtade oändligt efter de stunder jag skulle få vara hos honom och kunde nästan inte tänka på något annat.

Men så kom den förfärliga dagen. Den måste ju komma förr eller senare, såvida jag icke längre ville hyckla för honom. Jag framkastade det spörsmål, som varit en av mina värsta stöttestenar: »Huru förneka och dock icke förneka sin mänskliga natur enligt Kristi lära?» Var draga gränsen?

*) Albin Simolin, f. 19. 6. 1875. Professor i kyrkohistoria vid Åbo akademi 1929—30, överlärare, sedermera rektor vid Svenska normallyceum i Helsingfors, m. m. † 2. 5. 1942.

Vi talade därom en timmes tid. Sist sade han: »Tycker Ni nu, att Ni fått det något klarare». »Nej,» svarade jag, kanske en liten smula för tvärt, fast jag inte visste det då. Hans röst blev med ens hård och han sade: »Då är det väl bäst att fröken vänder sig till någon annan». Jag kände hur mitt blod isades så underligt. Jag kunde inte låta bli att tänka: Så skall det alltid gå mig i livet. Då jag minst har aning om att jag gör något förfärligt, skall jag falla från de ljusaste höjder ned i den mörkaste avgrund. Vad jag sedan led den följande natten har jag nog aldrig lidit förr.

Nåja, skriftskolan har jag ändå fortsatt. Den har naturligtvis varit helt annorlunda än förr. De sista timmarna ha endast varit ett erbarmligt kompromissande. När jag rätt allvarligt tänker på saken, tror jag nog ändå, att jag hade bort sluta helt och hållet. Den som inte ens vill bli kristen, bör inte heller gå i skriftskola.

November 1914.

Den sista tiden har jag mycket grubblat över den verkliga och avgörande frågan, vad jag skall bli. Den har dock ständigt drunknat i en enda förtvivlans tanke: skall jag någonsin bli frisk eller rättare skola mina kroppskrafter nänsin bli normala. Bli de icke det skall jag heller aldrig i mitt liv kunna arbeta, aldrig vara i stånd att mer än en mycket kort tid utföra något verkligt arbete. Och dock, ett under måste inträffa, om min fysik skall bliva annorlunda.

Denna sista tid, då jag alltjämt ännu gått i skriftskola och därför haft litet mer än vanligt, har det för mig varit en svårighet att hålla ut och dock har jag strängt taget nästan intet arbete. Jag skulle inte kunna leva med detta förtvivlade medvetande om min fullständiga vanmakt nu och framdeles, om jag inte genom tröttheten fallit i sådan likgiltighet och slöhet.

O, om jag kunde arbeta. Då kunde jag må h ä n d a o c k le va livet med dess aldrig sinande missräkningar och n e d e r l a g . Att få arbeta, arbeta från morgon till kväll med ett arbete, som mitt hela intresse omfattade, det vore det enda jag åstundade.

D e c e m b e r 1914.

Det har legat en dyster stämning över de sista dagarna av detta år. Pappas sista vid Lagberedningen. En mörk och blytung stämning om än julen gått sin vanliga gång med söm-nighet och stilla högtid på ytan.

Vilken dyster och tom vårtermin gå vi icke till möte. Tre långa månader utan Pappa. Det blir förfärligt för oss och säkert ännu mycket svårare för Pappa.

Då jag dessa sista aftnar suttit ensam i mitt rum med ett försenat julklappsarbete och lyssnat till den kalla, hårda vinterstormen ute, har den tyckts mig som en symbol av mitt eget öde. Det skall ock bli kallt och hårt som stormen.

Den 26 febr. 1915 flyttade Kerstin Söderholms far till Vasa. Han hade som redan nämnts sedan 1909 varit ledamot i Vasa hovrätt, men icke tillträtt tjänsten där på grund av att han varit förordnad till ledamot i Lagberedningen. Först följande höst, sedan familjen lyckats få en lägenhet där, flyttade Kerstin och hennes mor till den österbottniska huvudstaden. Den 26 febr. 1923, på dagen sex år efter flyttningen till Vasa, återbördades familjen till Helsingfors. Under vasatiden vistades Kerstin mycket i Helsingfors och bodde då hos sin mormor.

F e b r u a r i 1915.

Finns det väl något mer hopplöst förtvivlat, meningslöst än det liv jag de senaste åren levat, det liv som står framför mig! Detta kan synas för en ytlig betraktare som en paradox. Men om någon arbetskraftig, tänkande och för-

stående mänska verkligen ville sätta sig in i förhållandet, skall den inse huru gränslöst olyckligt det är.

Sedan äratal en tårande trötthet, som inte för ett ögonblick lämnar en, som verkar förlamande på såväl kropp som ande, som gör att varje minsta arbete är en ansträngning, en plåga (må det eljes intressera en hur mycket som helst), som håller en i fullständig vanmakt. Och när det ibland brusar inom en av arbetskraft — ett mänskoliv skulle inte räcka till för allt vad jag ville göra — och så åter medvetandet att inte k u n n a, inte k u n n a — vara fängslad, vanmäktig. Det gäller blott kväva, förinta varje sådant begär, varje intresse, som glöder inom en, som ständigt får ny näring och åter flammar upp, då man är tillsammans med friska, arbetskraftiga människor eller någon gång läser något, det gäller blott kväva och kämpa emot det för att kunna hålla ut. Finns det något förfärligare!

Förlamningen har så småningom stegrats mer och mer. Det är nu mer än ett år sedan jag känt mig fullkomligt frisk och dock har jag ingen sjukdom. Med yttersta ansträngning har jag utfört det obetydliga skolarbete jag haft, det har fullkomligt upptagit min tid. Därutöver har jag knappast förmått läsa ett par böcker. Att studera något särskilt, skriva ett föredrag under terminen har icke varit tänkbart. Och intet hopp finns för framtiden, ty den kroppsliga svagheten är ju hos mig ett arv. Det vilar en olycka över mig, som jag aldrig skall komma ifrån. Jag har hoppats länge nog, hoppades ännu en smula i somras, nu gör jag det inte mer; har blott alltför klart sett vart det bär. Måhända skall en liten förbättring inträda, ifall jag en längre tid fullständigt kan vila, en så stor förbättring, att det just blir mig möjligt att några timmar om dagen utföra ett mekaniskt fullkomligt själsdödande arbete, som ger mig mitt uppehälle; det blir också allt.

Jag begriper nästan inte själv, hur jag kan hålla ut. Det

är ock ohyggligt ibland. Den omständigheten, att jag har ett så lugnt och så lyckligt hem gör det mig lättare att slöa, att bli likgiltig för allt. Men det går nog ändå inte alltid, o, nej. Varför behöva leva, varför behöva leva!

April 1915.

Den månad som gått har varit mig en fullkomlig lekamlig plåga, så utmattad är jag. Den kommande skall naturligtvis bli det i än högre grad, om jag alls med yttersta ansträngningar skall vara istånd att utföra mitt arbete. Jag tror det knappast.

Så lite det är möjligt för mig tänker jag på framtiden, men jag kan ändå inte hjälpa att mörker alldeles vill tynga ned mig, det stora mörkret inom mig, framför mig. Alla dessa problem, kampen för livsuppehållet, meningen med ens eget liv, vad allt bör offras och varför hopar de sig inför mig? Det kokar i mitt stackars huvud . . . och jag är så trött, så trött att jag knappast vill orka tänka en redig tanke.

Egentligen hade jag varit ämnad till asket. Endast under ett ändlöst självplågeri i ensamheten kunde jag — kanske — finna någon liten frid. Men jag blev för svag och vacklande för att kunna bliva det helt. I smått är jag det ständigt — jag unnar mig aldrig något, icke ens under de kort tillmätta stunder då jag möjligen kunde det. Det är icke frivilligt jag ej gör det; det är en tyrann inom mig, som tvingar mig därtill, obarmhärtigt; och bitterheten inom mig växer därunder.

Och om jag tänkte på att bli asket helt och hållet, så är tvivlet genast framme: vad tjänar det till. Tänker jag, att jag av en eller annan orsak borde sträva till något eller att det ena eller andra borde vara så och så, genast ser jag det där hångrinet framför mig — vad tjänar det till, hur kan du veta att det är så eller så? Å, jag undrar, om inte de flesta människor åtminstone någon tid av sitt liv känna det så, att

de av fullaste hjärta kunde säga: »Ich bin der Geist der stets verneint».

Juli 1915.

I alla yttre hänseenden har ju denna sommar varit och är så skön, som man bara kan önska. Pappa får vara i Bromarv både juli och augusti och behöver icke ens ha något arbete med sig att tala om, ingen särskild sjukdom, olycka eller ens tråkighet har åtminstone hittills stört friden, icke ens för mig plikten att underhålla någon kamrat; vädret har ock varit relativt hyggligt. Och dock har den för mig varit en tid så mörk, att jag inte för något i världen ville ha den tillbaka. Den kroppsliga mattheten är knappast mindre än i våras — jag behövde nog åratals av fullständig sysslolöshet (något som i olika avseenden för mig är en omöjlighet) för att återhämta mig. Nu då jag en stor del av dagen endast haft att »vila» mig, har allt vad hos mig finnes oharmoniskt, allt det som strider inom mig och sliter sönder mig, fått fritt spelrum. Det är den brinnande åtrån att engång, engång få ägna mig åt de enda saker som för mig ha värde, åt litteratur, konst och vetenskap, åt allt det som finns högt och skönt och stort, och att även engång, engång få omsätta i skrift allt vad jag tänkt och känt, allt vad som vuxit upp inom mig de sista åren, då jag mycket har utvecklats, det är denna åtrå och kravet på självförnekelse (ty åtrån är väl som uttryck för själviskheten endast av intet värde), som bryter sig mot varandra! Men så länge tvivlaren Mefistofeles också bor inom mig, skall självförnekelsen aldrig segra, d. v. s. skall jag aldrig frivilligt underkasta mig ödet; ofrivilligt gör jag det ju ständigt, ty om jag ock från morgon till kväll finge disponera min dag och icke hade de ringaste förpliktelser gentemot andra skulle jag dock icke, såsom min hälsa nu är, kunna uträtta stort. Också det oändliga eländet i världen tynger mig, icke

endast världskriget, men ock det ständiga, aldrig minskande eländet bland alla mänskor, i synnerhet de lägsta samhällsklasserna, tynger ner mig. När eländet är det förhärskande i världen är det då icke meningen att livet skall för var och en vara ett oavbrutet lidande? Så tyckes det mig ibland och ändå kämpar hela min natur emot lidandet — än så länge.

Jag har kämpat alldeles ensam, dock hoppas jag nu att få någon hjälp av tant Synnöve, som jag börjat att korrespondera med. Jag tror att hon skall förstå mig och dock — skall jag ångra mig att jag engång förtror mig helt åt en annan? Men att kämpa ensam är ock mycket svårt, och ensamheten, om den ock för mig i vissa avseenden är min största skatt, är farlig just emedan den gynnar egoismen, detta att tankarna ständigt kretsar kring en själv. — För mina föräldrar skall jag så länge som möjligt dölja mitt verkliga elände, de känner mig så litet och det skulle bedröva dem så förfärligt. Pappa behöver framför allt återhämta sig och Mamma också så mycket som det är möjligt, då hennes krafter ändå är från år gradvis avmattas. Det tyckes som om Pappa alls inte märkte detta fasansfulla, men naturligtvis ligger det närmare till hands för mig att se det, när hennes svaghet drag för drag går igen hos mig.

Jag antydde i anteckningarna för maj, att jag talat med tant Synnöve om min framtid. Hon sade, att hon ansåg min begåvning vara så uteslutande ägnad för studier att jag absolut borde försöka, efter det jag fullständigt vilat ett år, läsa för studentexamen för att sedan kunna komma till universitetet. Besynnerligt, att hon är den första fullvuxna som insett åt vilket håll mina anlag uteslutande äro riktade, icke ens Pappa inser det. För mig själv har förhållandet redan länge varit fullkomligt klart. Men nu kommer den stora frågan: skall jag orka därmed efter ett år eller ej? Hur jag än svävar mellan hopp och fruktan, kan jag

inte dölja för mig att utgången oförtydligt lutar mot att jag icke skall orka.

I alla fall vet jag nu, att det för mig finnes endast två vägar. Den första här ovan antydda, som jag skall beträda ifall min hälsa efter ett år något stadgat sig, den andra, förtvivlans väg blir, om icke genast självmord, ett fullkomligt skiljande från världen. Att vara tillsammans med människor skall jag icke stå ut med, om mitt liv en gång är förfelat, även om detta skett av orsaker, som icke stått i min makt att ändra. Det skall vara ett avskiljande från mänskorna, även om jag för mitt arbete skulle nödgas bo mitt ibland dem. I bitterhetens övermått skall jag av mitt eget lidande i ensamheten finna en sällsam hugsvalelse. — Min natur är nu engång sådan, att jag endast kan vara antingen ständigt olycklig eller stundom överjordiskt lycklig (både ett arbete som intresserar mig och konstnjutning skulle stundtals kunna skänka mig berusande, jublande fröjd), men aldrig nöjd. Men detta har de människor, som stå mig närmast, aldrig förstått.

September 1915.

De fyra månader som gått sedan jag slutade skolan ha icke medfört den ringaste ljusglimt — intet hopp om att jag åter skulle kunna börja göra något.

Den fullständiga överksamhet jag sålunda är dömd till, har under denna första månad i Vasa gett mig tillfälle till iakttagelser av mitt själliv, av vilka ting mitt intresse och mina tankar omedvetet röra sig om, och har bragt i dagen rätt häpnadsväckande saker.

Att jag under nuvarande vidriga förhållanden är en vrångbild av mig själv får naturligtvis inte härvidlag spela in, då det gäller att klargöra hurudan jag nu genom omständigheternas makt har blivit.

Jag har nu nått den åldern, då könets krav med full tydlighet börja göra sig gällande. När allt slags intellektuella strävanden, som för mig eljes så gott som uteslutande skulle upptaga tid och intresse, nu helt måste undertryckas, är det förklarligt att tanke och känsla skall samla sig omkring denna tyvärr nog så viktiga sida av det mänskliga jaget.

Ingen kan som jag hata och avsky allt det, som med köns-liv har att göra, och dock måste jag erkänna, att ej heller jag kan undgå att beröras därav. Några våldsamma uttryck tar det sig naturligtvis ännu inte hos mig — men allting går stegvis här i världen.

Utan att jag kunnat hindra det ha mina tankar denna tid säkert och instinktivt riktats mot allt slags karlfolk (forna förälskelser, okända storheter och dessutom en viss), som jag här icke kunnat undgå att något litet komma i beröring med. I stort sett högaktar jag honom (fast jag inte obetingat kan ge mitt gillande åt varje sida i hans karaktär), men hans och min läggning äro så konträrt motsatta, att han helt enkelt måste vara mig fullkomligt likgiltig, vilket han också är. Detta att jag icke det ringaste är förälskad gör naturligtvis saken dubbelt eländig. Fast jag kunde bita ihjäl mig av förargelse däröver, har det ännu inte lyckats mig att helt bannlysa honom ur mina tankar. — Men om jag också slipper honom för en tid, så finnes ju alla de andra.

Dock, det skall nu bli för mig en strid på liv och död, om jag genom min vilja skall kunna övervinna alla tankar på karlfolk och på allt annat obetydligt . . .

Oktober 1915.

Könsbehoven och en del annat oväsentligt påhäng, som förföljt mig under den första månaden här i Vasa, har jag nu lyckats någorlunda slippa, dock ej genom att giva tankar

och intressen en mera rent intellektuell riktning, utan genom andra medel, som i det följande skola beröras.

Nej, allt slags tänkande är för mig nu en ren omöjlighet. Trots det regelbundna och fullkomligt sysslolösa liv jag fört har min trötthet under hösten endast tilltagit och det i sådan grad, att jag den sista tiden till och med kunnat iakttaga hur krafterna dag för dag gått nedåt. För tillfället skulle jag icke ens vara i stånd till att en timme dagligen läsa något som fordrar eftertanke, d. v. s. jag skulle möjligen med stora ansträngningar kunna förstå vad jag läser, men annan vinst skulle jag inte ha därav än fördubblad trötthet.

Det förefaller mig som om hälften av min hjärna (den som behöves vid logiskt tänkande) vore urståndsatt att funktionera, som om den bestode av ett dimmigt kaos, där de halvt avdomnade tankarna blott famlande och med outsäglig möda förmå leta sig väg.

Med dessa förutsättningar är det naturligt, att stunderna av mörk förtvivlan kommit än oftare än vanligt. Men samtidigt har jag kunnat iakttaga, hur en organism omedvetet och instinktivt strävar att skjuta ifrån sig, att vändande sig åt annat håll, glida över det lidande, som är för stort för att kunna bäras. Och gjorde jag det inte, skulle jag då längre kunna hålla ut? Nu går det ändå — tillsvidare åtminstone.

Egentligen är det två ting, som hjälpt mig över allt det förfärliga — fast det nog innerst inne ständigt gnager och sliter — och det ena av dem är tant Margret. Min nya känsla för henne är ännu lika varm, beroende på att den så litet fått utlopp. Vi äro nämligen jämförelsevis litet tillsammans, visserligen ibland alla dagar men sällan på tu man hand. Hennes närvaro och tanken på henne ger mig en sådan underbar ro. — Dock tar min känsla för henne ännu flere rent sinnliga former.

Det andra och väsentligare medlet att komma ifrån be-

står i att jag återgått till min barndoms dröm- och fantasi-liv. Men intet vinnas utan offer; för att få frid har jag offrat verkligheten och slutit mig än mer inom mig själv.

Underligt, fast allt logiskt tänkande är mig omöjligt, arbetar min fantasi livligare och fruktbarare än någonsin. Det är nog en ovärderlig gåva jag i den har fått. Den ena nya gestalten efter den andra, alldeles olika sinsemellan, har levande och verklig trätt fram för min inre syn. Och jag kan fullständigt uppgå i dessa min egen fantasis skapelser och leva i och genom dem. Jag njuter med dem deras fröjd i dubbel mätto — ty i fantasin är ju allt mer helt och oblandat än i det verkliga livet — och deras lidande ger mig en underbar lisa. Det är naturligtvis alltid mitt eget i någon form, förändrat efter förhållandena, och att beskriva sitt lidande — sker det ock endast för en själv — ger en alltid en stor lättnad. Det finns dagar, då jag mycket litet varit nere i det verkliga livet.

Jag har på allvar denna tid undrat, om vetenskapligt studie- och forskningsarbete eller författarverksamhet varit min starkaste kallelse — om allt varit annorlunda, om inte förbannelsen vilat över mig från födelsen — ty min fantasis skapande kraft tycks erbjuda obegränsade möjligheter.

Det är alltid de mänskliga varelserna själva, deras strider, själsliv och själstillstånd, betingade av de yttre omständigheterna, som jag intränger i och skildrar. — Jag har ibland ett oerhört behov av att få skriva ned vissa av mina fantasier (somliga skulle dock icke ägna sig därtill), men därpå är ej att tänka, ty om de också springa fram så att säga av sig själva utan någon nämnvärd kraftutgivning, skulle jag dock nu på intet vis orka med att ge dem en litterär utformning. Och knappast skall jag någonsin i framtiden heller bli i tillfälle därtill. Det skall gå förlorat liksom allt annat jag bär inom mig . . .

November 1915.

Nog är mänskan ändå ett underligt djur! Oändlig är hennes förmåga att foga sig i allt, att tåla och lida — och att hoppas. Ofattbart är vad allt hon föreställer sig och verkligen tror skall komma henne till del — och det fast hon vet, att vad hon tidigare hoppats aldrig gått i uppfyllelse. Försöker man att genom »kritisk granskning av det man väntar» hålla detta inom rimlighetens gränser, blir det ej mycket kvar därav. — Och så länge det ännu finns ringaste skymt av hopp kvar för henne kan hon hålla ut — och även när detta är slut ännu en tid . . .

Obegripligt är nästan, att jag skall vara densamma som förut efter vad jag den här hösten har genomgått. På det hela taget är jag ej alls annorlunda. De problem som främst visa sig för mig ha visserligen antagit fastare konturer, men därvid blivit blott ännu olösligare. Jag har kanske börjat luta åt en ny åskådning, men detta »nya» har ej fört med sig någon positiv nytta, det utmynnar även det i det tomma intet.

Problemet (det som i sig innefattar de övriga) och den nya åskådningen sammanfalla delvis. Det kan uttryckas sålunda: Är icke allt det jag nu längtar efter (d. v. s. verksamhet, glädje, tillfälle att själv få ge ut av vad som ligger obrukat inom mig), i det hela oväsentligt, eftersom det är beroende av yttre omständigheter? Har jag fått alla inre möjligheter blott emedan det är »meningen» att jag ej skall få använda dem?

Det tyckes mig stundom att de människor, vilka sådana omständigheter kommit till del, att de fått leva sitt liv just så som jag hade önskat, egentligen levat endast halvt. De svårigheter de mött ha ej varit större än att de mer eller mindre lätt kunnat övervinnas, och arbetets fröjd har kommit det

lidande de medfört att förblekna. Men att vara utestängda från allting ha de aldrig provat. De omständigheter som betingat deras livsverk ha aldrig bortfallit och kommit dem att se på vilken osäker grund det vilade och hur betydelselöst det därför i själva verket måste förefalla. Om något sådant skett, vad hade de då haft kvar.

Jag vet att jag nu så att säga står färdig för ett religiöst betraktelsesätt, och dock är ett sådant nu mer än någonsin en omöjlighet för mig. Aldrig har mitt tvivel varit starkare och fastare än nu; aldrig ha andras religiösa erfarenheter lämnat mig mer oberörd.

Den nya åskådningen kan jag således ej antaga mer än halvt — vad jag gör blir ju aldrig annat än halvt. Att lidandet skall vara det centrala (väsentliga) i livet, ej medgången, det står mig nära nog klart, men huru skall det tillämpas? Att enbart antaga denna tanke till livsnorm står jag ej ut med.

(Så trött är jag nu, i synnerhet denna dag, att jag, fastän jag intet gjort tidigare, endast med svårighet förmått nedskrivna det ovarsagda).

December 1915.

Hur kall och grym och oberörd är ej mänskan, tryggt förskansad av sin egoism! Fastän ett elände pågår, vars like i omfattning världen ännu aldrig skådat, ägnar hon däråt dagligen knappast en flyktig tanke — det är blott världshandelsernas gång hon följer med livligare intresse. Det har blivit henne en vana att helt cyniskt ironisera den svagare partens motgångar, utan en tanke på att även bakom själva motgångarna ligger miljoners hjältemodiga kamp och lidande.

Men stundom kommer det över en på en gång hela det fassansfulla och det trycker en ned med sådan kraft att det synes

en, som om man ej mer skulle kunna resa sig därefter. Och dock vågar man ej ens med sin yttersta aning beröra det sådant det är i sin fulla verklighet, för mänskligt förstånd ofattbart.

Det som nu sker skall sända sin verkan långt, långt fram över kommande tider. Hittills finnas ej många människor i Europas kulturländer, vilka ej på ett eller annat sätt berörts av kriget. Men skall den verkan det utövar kunna spåras? Skall nya krafter, nya tankar, nya strömningar växa fram därur?

Januari 1916.

De stunder då en mänska tvivlar på sig själv äro säkert de bittraste i hennes liv. Under den gångna månaden har jag mer än på mycket länge haft känning av vad det vill säga. Dock äro dessa ögonblick nu övervunna, lyckligtvis!

En vinning har jag dock haft av dem. De ha fört med sig ett slag av självkritik, som förr endast flyktigt föresvävat mig och aldrig riktigt fått rotfäste. I samband härmed har det fallit mig in, att den bild jag gett av mig själv i mina dagboksanteckningar kanhända inte varit fullt sann, inte därför att den vore överdriven åt något håll eller rent av uppkonstruerad utan därför, att jag alltid blott framställt det väsentliga, det som s. a. s. utgör själva grundtonen hos mig och helt och hållet förbigått ytligare karaktärsdrag, som för andra människor äro kanske t. o. m. mest påfallande och som för mig själv inte äro fullständigt utan betydelse.

En mänska, som ser mig så ofta som tant Margret — vi träffas ungefär varannan dag — har inte i stort sett mer aning om hurudan jag verkligen är än en, som endast någon enda gång varit tillsammans med mig. (Icke ens mina egna föräldrar ha det ju — beroende på att jag är så grundolik dem, att det för mig vore omöjligt att visa dem mitt verkliga

jag med dess svårigheter och dess behov, blott för att bli missförstådd. Ännu vet heller icke Mamma något om vad jag detta sista år har genomgått — ännu icke lyckligtvis, men jag skall knappt kunna dölja det längre helt.) Av mitt yttre uppträdande skulle ingen i ringaste mån kunna sluta sig till mitt verkliga själstillstånd.

Då jag är tillsammans med andra, är jag alltid så tämligen slattrig och uppsluppen och skojar bort det mesta som sägs. (Det är nog för mig en icke alldeles värdelös gåva detta att kunna se ironiskt på saker och ting och sålunda, isynnerhet i andras sällskap, glida över mycket av det som är allra svårast genom att dra fram det löjliga däri och slå bort det hela med skratt). Utan tvivel måste jag förefalla andra människor vad man kallar glad! Jag gör inga ansträngningar för att synas sådan; det går alldeles omedvetet. Delvis beror väl detta på en naturlig reaktion — om också denna är ytterligt yttlig — för ensamhetens täta stunder av svärmod, delvis kanske på att det är mig så utomordentligt pinsamt att visa mitt inre för folk. Och vore jag sannare mot mig själv i andras sällskap skulle jag nog vara absolut olidlig att vara tillsammans med.

Jag vet mycket väl, att de flesta med mina behov — och kanske mindre behov än jag — inte skulle ha stått ut så här länge. Min förmåga att tåla och försaka, att tro på det omöjliga, är av naturen nästan fenomenal — mitt liv sedan sjukdomen (och delvis redan före den) har ej varit annat än en enda oavbruten försakelse. Sättet på vilket jag känner allt det bittra är i synnerhet det anpassat för att jag skall kunna tåla.

På många år har det ej funnits ett ögonblick, då jag hade varit glad; den tärande sorgsenheten inom mig är alltid konstant, om den än gör sig märkbar mer eller mindre, men t. o. m. under denna vinter har det ofta gått hela dagar utan verkliga svärmodsbrott, och även svärmodet är i

regeln mera av tårande, sakta sönderslitande art än av våldsam.

I timtal kan jag ligga och tänka på de mest likgiltiga, obetydliga saker, så kan bitterheten komma över mig på en gång, men ibland redan om ett ögonblick åter lämna mig. Det är som glede jag omedvetet över det svåra och kände endast tomhet, liknöjdhet...

På samma sätt kan det förklaras, att jag är i stånd att låta bli att läsa eller skriva, att göra någonting överhuvud och bara ligga, ligga... Behoven tvingas av sig själva att stanna på djupet — dock aldrig för längre tid, vanligen blott för en stund — därför att de så måste...

Men ve de ögonblick, då allt detta på djupen tränger fram och de ögonblicken komma nog ofta!... Mitt tålmod skall ej kunna räcka oändligt...

Såsom jag kunde ana har min kärlek till tant Margret ånyo mattats av, skymtar endast fram något ögonblick. Tidts lider jag av att hon ej det ringaste kan förstå mig mer än jag ville erkänna. Jag har icke sedan jag var ganska liten känt ett så starkt behov efter någon, som kunde stödja och hjälpa mig — den sista tidens svåra ögonblick ha nästan hotat spränga mig... Men Synnöve är alltför upptagen för att hinna skriva ofta, och det finns ej någon annan.

Hur skall det gå? En aning säger mig, att det lidande som är utan gräns, som icke för stunden kan tvingas tillbaka, ännu förestår... kanske i nära framtid.

Februari 1916.

Det tyckes mig ibland som vore jag en av dem, hos vilka allt det som betecknar överkultur, icke en yttre formkultur utan en andligt-lekamlig överkultur hos mänskligheten, hade tagit gestalt. Det är som utgjorde jag en typ för denna utlevade del av mänskligheten, denna del mot vilken det vore

en välgärning och mot vars efterkommande en oavvislig plikt att på engång släcka ut dess tynande livslåga.

— Går man riktigt till grunden, så utgör ej denna del den allra största! Stadslivet (även det en kulturform) är en av de främsta faktorer, som bidragit till att man numera blott sällan utom landsbygden finner en mänska, som är fullkomligt frisk vid över 40 år. Åt vilket håll man än vänder sig möter en alltid samma elände, det elände vars orsaker kunna sammanfattas i begreppet överkultur. (Denna tar sig allmännast uttryck i att påtvinga mänskorna ett överhövan ansträngande, alla kroppsliga som andliga behov undertryckande arbete i instängda rum. Därest icke detta arbete i en del fall just går ut på att låta en mänskans särskilda begåvning komma till användning och utvecklas i högsta möjliga grad, men förhärjar lika fullt, emedan det då leder till överdriven kraftutgivning. Och allt detta arbete länder icke ens enbart till mänsklighetens välfärd. Vanligen är detta arbete en mänska påtvunget för att denna skall kunna uppehålla livet, stundom av oemotståndliga andliga behov eller av andra mer tvivelaktiga drifter). —

Fastän jag ser och känner allt detta synes det mig knappast mer ens tragiskt. Längtan efter förintelse är den enda allt behärskande känsla jag erfar.

Yttringarna av överkultur hos mig själv äro även de andligt-kroppsliga. (Det kroppsliga och det andliga står som känt i så nära samband, att det enas tillbakagång knappast kan undgå att återverka på det andra).

De kroppsliga yttringarna bestå i att hela organismen tyckes upphöra att funktionera d. v. s. funktionera endast med stor möda. Genom den fullständigaste vila och avhållsamhet från allting skulle jag kanske för någon tid delvis kunna återvinna mina krafter — och det är ju också allt skäl att med det snaraste pröva detta medel, eftersom jag måste leva (för mina föräldrars skull) ännu så länge — men att

jag skulle kunna behålla dem för alltid är nog otänk-
bart. Det material, varav jag är byggd, var redan från
början uttjänt. Så snart ringaste möjlighet att orka med nå-
got finns, arbetar jag av oemotståndligt inre behov oerhört
mycket mer än jag går i land med. (Härvidlag spelar arbe-
tets, i vissa fall nyttiga men vanligen så ödesdigra, stimule-
rande verkan en stor roll, i det jag icke känner tröttheten
förrän efteråt. Illusionen att tro sig kunna är ock ofta rätt
hjälpande).

På det andliga området skönjes denna nedärvda överkul-
tur i ett ytterligt förkonstlat och komplicerat sjäsliv över-
huvud. Det tar sig uttryck i behoven, i de mångfaldiga for-
merna av lidande, i sjukliga fantasier, överdrivna sedliga
krav, tärande grubbel och ständiga olösliga konflikter. Till-
läggas kan ytterligare, att åtminstone för tillfället all min
tankekraft är så gott som förlamad.

Det är en underlig känsla denna att vara utlevad... Efter
en vecka fyller jag 19 år, men det tyckes mig att jag levat i
oändlighet. Säkert har jag nog ock genomgått mer än de
flesta, vid min ålder. Det är så länge, länge sedan jag kände
mig ung. Jag minns tydligt, att jag var mycket gammal re-
dan, då jag fyllde 15 och 16 år...

Mars 1916.

På hela denna månad har jag ej varit rätt frisk, d. v. s. har
lidit av tillfälliga störingar utöver de konstanta allmänna.
De tilltänkta kraftåtgärderna gentemot de sistnämnda ha
därför ännu ej kunnat bringas i verkställighet. Dock skall
det ovillkorligen ske så snart jag åter är vid mitt vanliga, ty
en förändring måste det bli, komme den ock att vara en-
dast en kort tid såsom sannolikt är!

Det har varit mycket intressant att iaktta mig själv under
denna månad. Mitt sjäsliv har visat de mest växlande yttrin-

gar. Och krafter, som jag förr endast haft en obestämd aning om, ha framträtt därur.

Tidts har jag visserligen levat i detta förfärliga marbundna tillstånd, som jag de senaste åren fått erfara varje gång en förkylning eller någon annan tillfällig störning lagt sig till det allmänna eländet. Men däremellan har jag levat nästan som i en förtrollning, plågsam och ljuvlig på en gång. Ömsom har jag varit till ytterlighet överretad och överkänslig, och alla de motsägelser och problem, särskilt inom det etiska området, som jag grubblat och åter grubblat över de senaste åren, ha hopat sig i oöverskådliga massor, trängt sig på mig och vecklat in sig inom varandra till ett kaos med varken början eller slut. Aldrig har det varit en sådan hetsjakt i min hjärna, aldrig då den därtill varit nästan urståndsatt att samla och kombinera!

Ömsom har det åter varit som om hela min varelse nästan sjudit av underbara, berusande värkänslor, sådana jag förr knappast anat. Det har känts som om alla safter inom mig stigit, våldsamt, oemotståndligt, fast de sedan åter måste sjunka tillbaka i brist på luft. Det har varit en skärande kontrast att känna sig liksom till bräddarna fylld av spirande liv samtidigt med den ytterligaste kroppsliga och andliga utmattning.

Jag har ännu inte kunnat göra mig reda för innebörden av det stämningsliv, som därjämte tidts fyllt mig nära nog till övermått, så att somliga dagar varje t. o. m. den obetydligaste händelse eller syn såsom ett ljus, ett tonfall, ett moln, en solreflex medfört en obestämd erinring och kommit någon av de inre strängarna att dallra.

April 1916.

De två senaste veckorna har jag varit i Helsingfors och för första gången (troligen) har något gett mig mera än jag hade

väntat. — Det är något så nytt och underbart för mig att veta, att jag betyder något för andra, att känna hjärtlighet strömma emot mig. Visserligen har icke detta kommit över mig alldeles plötsligt. Jag erfor det redan något litet i våras, och genom min vidsträckta brevväxling hela detta år — den brevväxlingen, som egentligen varit de enda bestående ljuspunkterna i min tillvaro under den gångna vintern — hade det ju redan blivit mig alldeles klart, att jag ej var fullkomligt likgiltig för alla andra än mina föräldrar, men genom resan vann jag så att säga ännu mer påtaglig bekräftelse därpå.

Till alla dessa: Synnöve, Daggie, Ester, Rakel, Eva Wasastjerna, Mecka, Gunnel, Mana, Majlen och — Eva Törnwall* är mitt förhållande olika och jag skall måhända ingå närmare därpå en annan gång. Ingen av dem står jag dock verkligen nära, så att jag helt kunde giva mig åt någon och veta att bli fullt förstådd. I allt det som för mig betyder mest står jag ännu fullkomligt ensam. Men det känns ändå som om en varm fläkt blandade sig i all den isande kyla, som annars strömmar emot mig oavbrutet, en varm fläkt som tränger in i mig och värmer hela min varelse varje gång jag får ett nytt bevis på att jag har vänner.

M a j 1 9 1 6.

Ja, legat har jag minsann, men annorlunda är jag knappast. Dock var det nog så obetingat nödvändigt att jag låg; hade jag ej gjort det skulle jag troligen nu varken varit i stånd att stå eller röra mig längre. Att nyttan av liggandet

*) Synnöve von Hausen, g. Saubert. Dagmar Pettersson. Ester Pettersson, g. Genberg. Rakel Kallström. Eva Wasastjerna, g. Olsoni. Mary (Mecka) Brander. Gunnel Lybeck, g. Kihlman. Mana von Hausen, g. Sadolin. Madeleine (Majlen) Björnberg, g. Boëthius. Eva Törnwall, g. Collin.

ej var vad den hade bort berodde på att jag trots nästan oavbruten kamp inte lyckades förhindra att det liksom sjöd av tankar i min hjärna — visserligen allt splittrat, fragmentariskt, i en enda röra om vartannat. Detta oavlätliga hjärnarbete är kanske min värsta fiende, och jag är inte stark nog att besegra den. Det går endast någon gång med yttersta möda en halv timme eller så. Ja, eländiga kräk äro vi alla, gunås!

— — — — —

Jag har undrat, hur det egentligen står till med mitt eget »selv» — med min särskilda individ — då jag så väl kan gå ihop med och anpassa mig efter de mest motsatta personer, som t. ex. Eva T. och Edith Nyberg, Majlen, Mecka och Eva W. Vad jag anser, behöver och längtar efter går åt så många skilda håll, ja t. o. m. rakt motsatta och är delvis ännu så oklart, att alltid något därav sammanfaller med den persons behov och läggning jag för tillfället resonerar med. Dock måste jag göra mig den rättvisan, att jag nog oftast och isynnerhet vad åsikter, som ej beröra känslolivet (om nu dessa fullständigt kunna avskiljas) beträffar, bryter mig rätt skarpt mot de andra. Men i alla fall känner jag det som jag vore sammansatt av en sådan mängd olika individer, ja, som det rent av funnes hos mig en liten bit av var och en av de andra, att jag nästan har svårt att urskilja ett eget jag. Hur skall det gå i längden? Skall jag helt och hållet splittras bort? Dock är det i grunden ej detta, att jag mottar intryck av så många olika människor som är faran, ty detta skulle egentligen blott göra mitt eget jag rikare och starkare genom att det tvingas att framträda och reagera mot de andras, utan det att jag fysiskt är för svag att kunna ägna mig så mycket åt inre betraktelser och självrannsakan, som därjämte vore nödvändigt. — Eländet griper in på alla områden och lämnar intet område öppet för mig...

Juni 1916.

Under flera veckor har, då jag vilat eller varit ensam, intet annat bundit mina tankar än den förfärliga händelsen: Kurt Malmbergs plötsliga dödsfall i hjärtslag . . . Detta naturligtvis för tant Margrets skull. Åter och åter har det stått för mig vad hon måste ha genomgått — så långt detta överhuvud kan fattas. . . . Jag har förr ej så mycket tänkt på vad en människa betyder för en annan. Jag vet att hon nu måste ha slitits sönder så småningom. För de flesta människor har nog lidandet i livet intet mått . . .

Mycket har livet gett tant Margret och mycket har det tagit. Det var ej allt ännu, när hon först för andras skull lidit missaktning och ovilja*) och sedan förlorat sin hälsa för livstiden. Hennes syn var då ännu trots allt mer ljus än mörk och ännu älskade hon livet — hon hade ju också Kurt, hennes allt . . . Nu förstår jag, att det sista band, som bundit henne för hennes egen skull vid livet, måste ha brustit, men vad det har kostat vet ingen annan än hon själv. Kanhända skall hon ännu försöka leva för sina två andra barns skull, emedan hon vet, att de behöva henne. Men det skall knappast gå; de betyda ändå för henne mycket mindre än Kurt. En sak har jag mycket undrat: skall hon ännu tro som förr på en välvis världsordning — skall hon ännu tro, att det finns en mening med allt . . .

*) Hennes man, hovrättsrådet Malmberg, hade som tjänsteman i hovrätten hört till dem som givit vika för den ryska påtryckningen och hans fru, som hade visat sig solidarisk med honom, hade varit föremål för mycken ovilja i Vasa. Då tiderna ändrades, glömdes saken, och M. blev senare både en tid justitieminister och sedan president i hovrätten.

Juli 1916.

När jag blickar in i mig själv tyckes det mig ofta, att jag möter nästan en avgrund av dy. Det finns hos mig en sådan mängd svagheter och intigheter, som hålla mig tillbaka och som jag stundom är till den grad beroende av, att till och med relativt obetydliga omständigheter på grund av dem kunna ha en nog så ingripande verkan. Kanhända har jag i min natur mer oväsentligheter än andra — jag vet det ej — men mycket, mycket svårare har jag i alla fall att kämpa mot dem än andra, emedan allt det väsentliga hos mig, som eljes skulle ha att förkväva det oväsentliga, fullständigt hämmas på grund av ogynnsamma omständigheter.

Naturligtvis finns det stunder, då jag är tillräckligt stark för att det oväsentliga skulle kunna äga den ringaste betydelse för mig — antingen jag hämtar styrka från mig själv eller från det upphöjda utom mig — men däremellan är jag åter maktlös gentemot det. Till förtvivlan skulle det dock ej kunna tvinga mig, därtill är min tro på mig själv alltför fast och orubblig. Men ett oöverstigligt hinder är det mig ofta och mycken plåga och mycket lidande bringar det mig.

På den sista tiden har det mer än vanligt hopat sig svårigheter för mig, om också ej så stora som dem jag dessutom alltid numera har att kämpa emot. Och dessa svårigheter har merendels varit beroende av de svagheter inom mig själv jag nyss nämnde. Jag har mången gång undrat, om det andliga lidandet man genomgår icke lämnar något spår eller ärr efter sig i organismen. Detta gör ju varje sår och annan skada man kroppsligen erhåller och hur mycket djupare tränger ej den andliga smärtan i regeln! Men säkert kan i själen också gräva sig djupa ärr, fast dessa endast sällan (de största dock även ofta nog) komma till synes. Hur genomkorsade och söndrade skola ej då de flesta mänskossjälur vara . . .

Augusti 1916.

»Ihr führt ins Leben uns hinein,
ihr lasst den armen schuldig werden;
dann überlasst ihr ihn der Pein,
denn alle Schuld rächt sich auf Erden.»

(Goethe)

Hur ofta har jag inte dessa senaste år erfarit densamma känslan, som talar ur ovanstående strof. Det är naturligtvis gentemot mig själv skuldmedvetandet är riktat. Det finns nämligen ej (på några få undantag när) ett lidande av dem jag dessa år genomgått, som ej varit en ovillkorlig följd av ett föregående handlingssätt. Och dock är det endast skenbart jag själv är skulden därtill, ty varje handling har varit så noga övervägd, att ingen enda kunnat bli annorlunda, om nämligen alla medverkande omständigheter även tagas i betraktande. Det som utgjorde själva grunden till eländet, d. v. s. min utomordentliga fysiska svaghet, kan för övrigt ej ens skenbart återfalla på mig själv. Om livet hittills gjort mig till fatalist vore det ej underligt, ty dömer man åtminstone det sistförflutna viktigare skedet ojävigt är det blott det s. k. ödet som därvid kan anklagas för vad som genom mig har mot mig själv blivit begånget.

Det intresserar mig att göra upp ett slags sammanfattning över dessa sistförflutna så gott som tillspillogivna år.

Förarbetet på undergrävandet av kroppskrafterna skedde naturligtvis så småningom. Vintern 1912—13 kände jag mig ännu helt rask, men senare på våren skönjdes redan fullt tydliga bevis på att en undergrävning ägt rum. De ständiga helsingforsresorna förorsakade av tandläkar- och näsläkarbesök, till någon del även av teatern — den vintern och våren kännetecknas av mitt teaterdille — hade nog därvid gjort sitt till.

Jag minns att mitt sinnestillstånd den våren och sommaren var i hög grad oharmoniskt och därjämte började jag lida av en ständig alltmer tilltagande trötthet. När hösten kom hade denna avsevärt stegrats, varjämte den bittra stämning, som sedan dess nästan oavbrutet behärskat mig (om den ock varierat till orsak och innehåll), då tagit sin början.

Dock räknar jag det egentliga stora svaghetstillståndet ännu ej från hösten, ty under den terminen fanns det ännu en och annan dag, då jag kände mig fullt frisk. Det var först strax före jul detta nuvarande tillstånd tog sin början.

Hur väl minns jag inte den dagen eller rättare kvällen. Jag hade som bäst »oppsito» med Daggie, när den tröstlösa utmattningen föll över mig, som sedan dess inte lämnat mig en dag.

Så kom den första svåra vårterminen, då jag upptäckte att hjärnan ej mera arbetade utöver ett visst starkt begränsat mått, och att det fysiska arbetet i motsvarande grad ställde sig outförbart. Då hade dock kanske ännu ett och annat kunnat göras med ett kraftigt ingripande d. v. s. en eller två månaders fullständig vila. Detta insåg jag själv mycket väl (fastän någon annan ej gjorde det, men andra kunde ju ej heller veta hur allvarligt det stod till). Dock, huru skulle denna vila åvägabringas? Att vara borta från skolan och stanna på Grankulla hade inte varit den ringaste nytta med. Kamraterna skulle ha besökt mig, så, något lugn hade det inte varit, det som ändå var första villkoret för vila med den nervösa oro, som alltid behärskat mig, och som vid minsta yttre anledning blivit mig övermäktig. I följd härav hade jag ej heller gett mig ro till vare sig att ligga eller vara sysslolös, det som varit andra villkoret för att jag hade återhämtat mig. Att gå ut att promenera fastän jag var borta från skolan hade dessutom varit mig en olidlig pina. Nej, att resa bort till ett vilohem skulle varit det enda jag bort göra, men

något sådant ville Mamma ej ens höra talas om. Hon kunde ju inte, vare sig då eller senare, veta hur det riktigt stod till med mig — det kunde ingen annan än jag själv bedöma — men jag hade ej heller tillräcklig styrka att trots allt yrka därpå — då detta ju även var en ekonomisk fråga. — Hade jag kunnat förutse vad som sedan skulle komma, hade jag dock naturligtvis gjort det. Läkarn ägde — förklarligt nog — inte någon gradmätare för min svaghet och yrkade därför inte ens på att jag skulle sluta skolan för en tid.

Så kom sommaren 1914 och inte heller då någon vila, om jag ock när skolan åter började var en smula mindre utmatad än på våren. Om det för mig varit möjligt, vilket jag betvivlar, att låta bli att på nytt samla mig ett herbarium i stället för det som förstörts genom eldsvådan och att 6 vecor läsa franska för mig själv för att sedan kunna följa med högre kurser i skolan — (ett företag som ej kan uppskattas nog högt, emedan de kunskaper i franska jag nu besitter enbart genom detta arbete varit mig möjliga att ernå) — vilka tvenne sysselsättningar den sommaren upptogo min tid, hade jag dock knappast själv till fullo kunnat bedöma hur långt det var gånget med min överansträngning. Detta nämligen på grund av min förutnämnda ödesdigra förmåga att för stunden kunna stimulera mig och uppskjuta verkningarna av en ansträngning nästan hur länge som helst, fast med den ovillkorliga följderna att då få lida dem i mångdubbel måtto. (Säkert har jag ock i min natur en god portion sorglöshet, något som man eljes ej kunde ana). I alla fall vägde enligt min tanke då nödvändigheten att få ägna mig åt de nämnda sysselsättningarna mer än behovet av fullständig vila, som därtill tack vare min nervösa natur ej ändå helt kunnat tillfredsställas. Kanske började jag också redan då förlita mig på den farliga tanken, att jag hade endast ett år kvar i skolan och att jag sedan helt kunde få ägna mig åt att återställa krafterna.

Hösten 1914 kom därtill något, som jag inte tagit med i räkningen och som gav en betänklig påstöt åt krafternas stegvisa nedåtgående, nämligen skriftskolan med de genomvakade nätter och själsstrider som följde den. Den bröt mig nu i fysiskt hänseende fullständigt.

Kom så den förfärliga vårterminen 1915, då det endast gällde att stimulera sig med andliga medel (ja, det hade jag gjort det föregående året ock, fast ej tillnärmelsevis i samma grad) för varje lektion, för varje hem- eller skolarbete och hålla åtminstone de kännbaraste verkningarna på avstånd, tills skolan var slut. För varje stund av kraftansträngning kom jag ett steg närmare branten. Jag förstod det inte då; kunde ej överblicka verkliga förhållandet i hela dess vidd. För mig hägrade endast vilan under det kommande året.

Det föll mig inte in att det kunde gå så långt. Jag insåg ej, att då alla enskilda delar vägra att tjänstgöra och själva grunden håller på att brista, det ej mera är så lätt att bygga upp det förstörda. Talrika omständigheter tillkommo dessutom det följande året, som hindrade återuppbyggandet. Men härom vill jag tala i anteckningarna nästa månad.

September 1916.

Det senaste året, ja, det svåraste jag hittills upplevat! Det har tyckts mig att det knappast gavs något då, som jag ej skulle ha försakat för min hälsas skull, utom kanske skenet att vara någorlunda som andra; (jag låg ju inte till sängs utan rörde mig ute.) Men kanske det ännu fanns ett par saker jag bort avstå ifrån; jag skrev t. ex. några brev, åtminstone på hösten, och jag gjorde några små julklappar:

Dock var det nog inte detta, som främst hindrade mig att bli bättre; huvudorsaken låg nog däri, att jag aldrig kunde vila ordentligt. För det mesta låg jag flere timmar om dagen utan att läsa eller göra något annat, men

omöjligt att få en stunds verklig vila! Hjärnan arbetade oavbrutet. Än var det viktigare spörsmål, som sysselsatte den, än rena struntsaker. Om kvällen somnade jag ej utan verkliga ansträngningar, blott genom att i timal ligga och räkna ut de mest invecklade tal jag kunde hitta på. På detta sätt har det gått, att jag ej sedan 3 år tillbaka en enda gång vilat så mycket, att jag skulle känt mig utvilad; det har jag ej ens varit på morgonen, när jag stigit upp. Även det senaste året har det sålunda gällt att endast leva på stimulering, d. v. s. utan yttre medel, och naturligtvis blev detta för var månad som gått mer och mer ödesdigert.

På vårvintern framträdde på allvar rent sjukliga störingar och en i sanning tröstlös växelverkan tog sin början. Störingarna hade sin grund i det allmänna svaghetstillståndet, och detta åter kunde ej bli bättre, så länge dessa fortforo. — Senare på våren följde så fyra veckors liggande till sängs, vars lysande resultat jag redan omnämnt i anteckningarna för maj.

Hade jag vetat, vad som skulle komma, hade jag i juni och juli varit ännu mer återhållsam. Icke för att jag under den tiden var på något vis oförsiktig, tvärtom jag läste absolut ingenting och gjorde för övrigt intet annat än skrev några brev — det var brev som jag var skyldig ända sedan vintern — och sysslade alldeles obetydligt i trädgården. Men jag kände nog själv, att jag ej någonsin vilade tillräckligt, och detta var så mycket mer beklagligt som det undret då inträffat, att jag verkligen kunde vila. Jag hade hela tiden för mig, att under augusti skulle allt tas igen! En väsentlig orsak till att krafterna just då sjönko så starkt — vilken orsaks betydelse jag inte först uppskattade, men som senare erfarenheter lärt mig inse — var den att jag i slutet av juli hade flere obehag och av dem föranledda mindre själsstrider att utstå.

I augusti hade emellertid svagheten ånyo nått över en viss

gräns och övergick därför på nytt i direkt sjukliga yttringar. Tack vare förutnämnda växelverkan, som åter begynte göra sig gällande, har detta tillstånd fortgått ända till nu, d. v. s. två månader, och läget ter sig hopplösare än någonsin.

O k t o b e r 1916.

Varför brister det inte, allting är färdigt, färdigt att räkna... Varför brister det inte? Det finnes ej kvar av mig mer är en underlig förvriden skuggbild. Å, I obekanta ödesmakter, varför brister det inte? Är då detta »selvet» det som återstod, när det tillfälliga, när hälsan svek... med en hjärna, som bär de intigaste intigheter och...

Nej, ännu finnes det väl något att härja och pina och slita i stycken... Och även om jag insjuknar i lungsäcksinflammation igen, så får jag nog ändå inte dö. Nej, så vist är det inrättat, att den sista fladdrande lågan av liv skall vårdas och pysslas och hållas uppe för illusionens skull, föräldrarnas nämligen, men allt som för mig eller andra haft värde har ändå brunnit ned. Å, vad var det för en djävul, som skapade illusionen... När lyfter jag själv handen...

Ja, detta var skrivet vid en gnista av andligt liv, ett ögonblicks återsken av det som har gått av förmåga att känna och tänka och se sanningen... men selvet, selvet, det är liknöjt och lugnt, det tar dagen som den kommer, det längtar ej att kämpa, det är nyfiket och lätt stimulerat och fåfängt i synnerhet, det sysslar med de intigaste intigheter och det ler merendels och är glättigt emot andra. Lida kan det icke. Det har stängt alla dörrar för lidandet... Ja, så står det till... ty människan är ändå ett underligt ting.

N o v e m b e r 1916.

Under vistelsen här har jag ånyo varit i tillfälle att göra vissa iakttagelser beträffande mig själv. — Det är för mig

ej ringaste svårighet att under veckotal leva fullt för mig själv, men jag skall då ej heller behöva träffa någon annan. Nödgas jag även vara tillsammans med andra och därtill såsom nu vara förbjuden varje antydning till samsättning, riktas mitt intresse ovillkorligen till en viss grad på dessa, om de ej sakna varje beröringspunkt med mig. Jag tror, att jag aldrig i ett sådant fall kan bli något annat än antingen kall eller varm. I de stunder, då jag mer förmår samla mig själv, känner jag ju, hur oändligt, oändligt fjärran jag står alla dessa människor och det är mig då en pina att alls nödgas gå ner till måltiderna. Men dessemellan har jag åter, ibland åtminstone, ett behov av att komma dem en smula närmare. Jag har själv en sådan intensiv längtan att få skänka sympati och förstäelse åt alla, som i något avseende beröra mig, men för egen del fordrar jag ock intresse i gengäld. Mitt behov av sympati är oerhört starkt (kanhända egenkärleken dessutom gör sitt till). Därför har det nog varit en liten smula bittert att leva ibland människorna här. — För dem existerar nämligen ej (vet ej om det är typiskt för den finska naturen överhuvud) vare sig personligt eller psykologiskt intresse för andra än deras närmaste. Om de någon gång av artighet söka visa sig deltagande låter det som den mest skärande ironi.

December 1916.

Alltså, intet resultat heller av sanatorievistelsen — detta på den grund, att ständigt nya störingar inträtt. Nu har jag ej mycket att förebå mig själv. Allt detta är fullkomligt orättvist.

Men tiden har dock varit rik på erfarenheter, somliga av nästan oskattbart värde. Vad allt upplevde jag inte i ensamheten däruppe på mitt rum på Kuusela! Det har varit de första grundliga självuppgörelserna. Ännu återstår mycket

att rannsaka — detta var bara början — men det har dock redan blottats avgrunder inom mig. Tyvärr är jag efter varje storstädning fysiskt ännu sämre än förut.

Egendomligt är, att jag, som sen 2, 3 år tillbaka är avgjord ateist och inga andra plikter erkänner än de självtagna, nu är nästan helt behärskad av de sedliga drifterna inom mig, som förresten alltid varit mycket starka. (Och dock, varför är det egentligen så underligt? Det olösliga sammanhanget däremellan är ju blott en antagen falsk föreställning. Ens övertygelse i trossaker och de andliga drifterna ha endast stundom och indirekt med varandra att skaffa). Undrar i alla fall, om det efter nuvarande moraliskhet skall bli en reaktion, troligtvis.

— — — —

På den allra sista tiden har självmordstanken tagit så att säga mer fast form i mitt medvetande än förr... Så måste det ju en gång sluta — det är klart; frågan är blott när...

Senare anmärkn. Något slags »plikt» att fortsätta livet har jag ej ens, när jag varit som mest moraliskt stark. Om min känsla för föräldrarna hittills hindrat mig att dö, är detta en helt annan sak.

J a n u a r i 1 9 1 7.

Mänskor bedömas för det allra mesta efter de egenskaper de från börjat ägt och tilläventyrs ytterligare utvecklat (— motiven till utvecklandet även av de s. k. goda egenskaperna äro nog av både ett och annat slag —) och är detta ej det naturligaste, ty hur mycket ha de själva i regeln av egen kraft — (är ännu ej riktigt själv på det klara med det begreppet) — övervunnit eller frambragt!

När man betraktar de flesta av de mänskor man kommit i beröring med tycker man, att det de övervunnit eller sträva

att övervinna är så litet, att det nästan är ingenting alls. Äro de då alla i tjänst hos trollen? Ha de då intet av denna längtan, denna oemotståndliga drift att höja sig uppåt mot klarare rymder, mot en renare tillvaro, att slita de tryckande och nesliga band som binda en? Ja, själv känner jag den ock endast tidvis i dess fulla styrka (nämligen denna rent sedliga drift som här avses).

Mycket har jag tänkt över, vilka slag av egenskaper hos mänskorna vore att anse för de sublimaste, vilka som mest eller ensamt kunde föra dem framåt, men till något resultat har jag ej kommit. Till den senaste tiden har det synts mig att sanningssökandet, vetandet, den rent andliga utvecklingen i högsta möjliga mån varit det enda, ty med vetandet följer vidgad synkrets, större förståelse, förmåga att skilja mellan väsentligt och oväsentligt.

Efter den sista moraliskhetsperioden har jag varit böjd för att lägga huvudvikten på det rent sedliga livets område, vars höjande genom oavlätlig kamp innebär större renhet i känslor och behov, klargörandet av det väsentligas och oväsentligas inbördes förhållande och värde inom det egna jaget — här berör det etiska området det förutnämnda — samt så vitt möjligt det egoistiskas tillbakaträngande.

Men bägge dessa slutsatser lämna mig dock i grunden otillfredsställd, utan att jag heller finner någon annan lösning. Ty om jag även inte är blind för att andra till synes obetydliga egenskaper och instinkter också kunna föra ett strå till stacken när det gäller människans framåtskridande, anser jag även att de därjämte kunna verka hämmande, ty hade andra högre instinkter i deras ställe fått komma till utveckling (antingen sådana förkvävts eller uteblivit) hade ju vinningen varit oändligt mycket större. Stundom synes mig t. ex. Synnöves överoptimistiska bedömande av de mänskliga egenskapernas värde nästan mer frigjort ehuru

jag icke heller kan dölja för mig, att hon stundom omedvetet nästan tyckes göra sig blind för det verkliga förhållandet.

F e b r u a r i 1917.

Också det egna självövertinnelseproblemet — dess förutsättningar och resultat — ha sen hösten mer än förut sysselsatt mig. Det tycktes mig i början av sanatorievistelsen ofta som vore min egen kraft alltför ringa för att ens kunna rå med en del av de hinder, som företrädesvis i min egen natur uppreste sig, och uteslöto varje möjlighet att minska den fysiska utmattningen. Mitt tillstånd var då i allo så bedrövt, att självförtroendet också måste bli lidande. Dock, det allra oundgängligaste övervann jag småningom, men hur litet var ej detta! Och ännu måste jag ju kämpa med hela min varelse för att åtminstone ej förlora detta dyrköpta välde över vissa områden av mitt eget jag.

Men vad allt står egentligen att övervinna av mänsklig makt? Vi äro nog djur och mekanismer till huvudsaklig del, och konstruktörens avsikt har ej varit att vi skulle få alltför stort välde själva över den egna mekanismen. Därtill finns i vår natur alltför många regulatorer och bromsinrättningar, som genast träda i verksamhet, då det synes gå för långt. Naturen själv hos en hämnas och reagerar på mångfaldiga sätt för att strax påminna oss om vår litenhet.

Men vad som gör frågan om hur mycket som överhuvudtaget kan övervinnas utan risk för mig så mycket svårlösltare, är att jag i min ande och mitt själsliv numera har så många rent sjukliga drag och yttringar (somliga medfödda, de flesta förvärvade), vilka just borde övervinnas, men som man i en del fall står vanmäktig inför. — (Jag märker nästan ännu mer andligt än kroppsligt hur de senaste årens eländighet härjat. När jag inte kan undgå att se vad allt som redan blivit så gott som förstört och vilka underliga

sjukliga och förvridna drag som fått fotfäste, måste jag sluta ögonen inför det, ty så långt har det gått).

Återstår ännu frågan: vad bör då slutligen människan i sin natur söka övervinna, hur långt skall hon anspänna sin viljekraft? Som redan av det förutnämnda ses, kan det slutliga resultatet helt och hållet äventyras, om man driver kraftanspänningen utöver en viss gräns, detta till följd av naturens egen reaktionsförmåga. När jag själv t. ex. någon tid gett vika för de moraliska drifterna, har det ofelbart inträffat att jag under en följande period helt enkelt varit urståndsatt att se de moraliska kravens giltighet framom alla andra och sålunda även självbetvingelsens. De moraliska drifterna ha liksom upphört att verka för en tid. — Har i sammanhang härmed kommit att tänka på en sak. Det slag av religiösa som ställt sedlig fullkomning som sitt mål, upphöra hos dem aldrig de sedliga drifterna att verka, äro de helt oberoende av naturens reaktion? Kanske äro de blott mindre beroende än andra, men även detta betyder så pass mycket, att orsaken därtill tål att utgrundas och analyseras. Hos dem själva äro dock anlagen och möjligheterna förborgade; det är klart.

Mars 1917.

Vad har ej inträffat under dessa sista veckor? Är det en verklighet? Ha ens djärvaste önskningsar gått i uppfyllelse?

Den största omstörtning har försiggått på det minst blodiga vis — det är en händelse, vars like historien inte förr känner — men skola dess frukter bli varaktiga d. v. s. även för oss? Skola måhända nya krafter spela in och förändra resultatet? Vi stå efter allt som skett först nu liksom i händelsernas början. Men betingelserna för dessa äro helt och hållet omsvängda och mer rika på möjligheter än någonsin; det är detta främst som vi ernått.

Det var den 15 mars vi fingo del av vad som tilldragit sig — obestämda rykten hade man ju hört förut, men dem kunde man icke sätta lit till — men då bekräftade sig på en gång allt: Petrograd i uppror, regeringen störtad, ny folklig ministär bildad, det gamla systemet utdömt på alla områden!

Skall den dagen någonsin gå ur mitt minne... För första gången längtade jag ut bland mänskorna, men längre än på gatorna här, bort till den stora staden vid Nevan... Jag ville se människor yra, ifrån sig av fröjd, jag ville höra jubel som ej mera dog bort. Jag ville se ögon, som tyngda mot marken av lidande och umbäranden åter vågade se upp, härjade människosjälar, som reste sig ur förtvivlan... Jag ville se rättvisans seger engång, engång...

April 1917.

(Det följande, vartill utkast gjordes redan då jag sist skrev, bildar en omedelbar fortsättning till det senaste).

Ja, så tedde sig det hela i början. Men ganska snart framträdde också helt andra sidor i revolutionens karaktär. Det var icke längre rättvisans seger enbart, utan systemförändring: maktförskjutning partierna emellan helt enkelt; och på somliga håll tycktes det alltmer utgöra en huvudsak att nu vara den maktägande och att få ge eftertryck däråt. (Allt detta gäller endast förhållandena i Ryssland — hos oss voro de ljusa sidorna fortfarande åtminstone den första tiden så gott som ensamt framträdande, även oaktat den radikala systemförändringen beträffande vår inre styrelse). Det ansågs nära nog som en plikt att den gamla regimens män ut-sattes för den skymfligaste behandling. När det gällde att offentligt nedsvärta den förra kejsrerliga familjens privatliv, tycktes denna icke ens ha rätt till den elementäraste hänsyn, som eljes brukar såsom självfallen tillkomma varje enskild person i egenskap av människa. Det var sålunda de rääste

instinkter, som framträdde hos somliga av de högre upp belägna samhällslagren, vilka det nu tillkom att skapa en hoppfullare och humanare framtid för det ryska riket. (Kanske dock att sådana här drag aldrig kunna slippas vid ett tillfälle som detta; jag har kanske varit väl känslig för dem, och någon avgörande betydelse vill jag självfallet inte tillmätta dem).

Dessa voro alltså de mörka drag, som allra först kommo till synes, men det dröjde ej länge förrän andra, i realiteten betydligt mer ödesdigra visade sig.

De nya olägenheterna härflöto direkt av den ytterliga maktförskjutningen. Härvidlag är först att minnas, att det ej var de frisinnade borgerliga partierna, som åstadkommit revolutionen. Interimsregeringen, som i stort sett representeras av dessa och utan tvivel innesluter deras bästa, mest framstående element — av hela landets befolkning troligen på dessa platser de kompetentaste — kunde därför icke heller behålla makten; (massorna voro mycket väl medvetna om den roll de spelat och den styrka de innehade). Interimsregeringen har sålunda i praktiken övergått till en verkställande, icke maktägande institution, som därjämte har att representera riket utåt, medan bestämmanderätten innehas av arbetarnas och soldaternas delegeraderåd.

En av de omständigheter, som under detta nya arbetar-socialistvälde synes komma att utgöra en fara, är att klasshat, klasskamp — för övrigt den nuvarande socialismens kanske sorgligaste företeelser — jämte oförståelse framträda som alltmer förhärskande element. Vad detta har att betyda vid ett tillfälle, då såväl utåt som inåt enighet och samling främst vore av nöden, inses av sig själv. Även kan frågas, hur den författning väl skall se ut, som bygges på sådana grunder!

En annan viktigare omständighet är den gränslösa okungheten — en okunnighet, vars omfattning man tidigare

ej kunnat göra sig en föreställning om — hos de samhällslager som de styrande representera. Bondebefolkningen, som inom kort skall välja ombud till den konstituerande församlingen, lär knappast ha en aning om vad frågan gäller! Beslag och övervåld vid fabriker och på de större jordägarnas gods, desorganisation i armén och annorstådes, allmänt godtycke o. s. v. — i eget land kravet på lagstridiga åtgärder bl. a. — torde till väsentlig del ha sin grund i samma missförhållande. Här är nog ett jättearbete som förestår: först ekonomiska reformer — ty som känt kan kunskapen ej få rotfäste utan en viss ekonomisk grundval — och sedan upplysning! Men den uppgiften synes nog nästan övermänsklig, i synnerhet i ett land som Ryssland; och årtionden, kanske århundraden skola förgå innan några resultat kunde spåras, när härtill ytterligare kommer den slaviska stammens bekanta oförmåga vid varje organisation. Den lyckligaste utvecklingen — den som i vissa av Europas kulturländer även försiggått — hade ju varit att befolkningen uppnått en viss bildningsgrad, förrän dess politiska självmedvetande väcktes. Här har förhållandet varit omvänt — så ock till stor del i vårt land — och detta kommer att skapa gränslösa svårigheter vid upprätthållande av varje samhällsordning. (Men å andra sidan: har ett folk engång vaknat till politiskt medvetande är det en makt, som icke längre står att driva tillbaka. Icke ens våldsåtgärder stå längre till buds — så synes det mig — om det gällde att ånyo beröva ett sådant folk dess delaktighet i styrelsen, såvida inte den eventualiteten inträffar, att det självmant avstår därifrån.)

— — — —

Vad allt förestår icke Ryssländ ännu! Med sannolikhet förvirring och anarki mer eller mindre omfattande under den närmaste framtiden. Alla tecken tyda på, att förhållandena ytterligare skola tillspetsas, men hoppas får man dock, att

det icke skall gå så långt i våldsamheter och godtycke som under den stora franska revolutionen, med vilken många paralleller här kunna dras. I båda fallen hade den förra regimen drivit läget så ända till det yttersta, att reaktionen sedan å sin sida med naturnödvändighet måste gå till ytterlighet åt motsatt håll.

Ställningen ter sig onekligen hotfull, då samtidigt den möjligheten föreligger, att man finge se Ryssland översvämmat av fienden. Freden är härvidlag det enda man kan hoppas på, men den synes också närma sig såvitt man kan döma.

Med Rysslands nuvarande och kommande öden i sikte kan man icke underlåta att fråga sig, om det verkligen alltid skall behövas så mycket kamp och så många svårigheter för att dagen, som äntligen gått fram ur natten, skall kunna stråla ljus och klar och icke alltjämt fördunklas av nya, tätande moln!

M a j 1917.

Vad mig själv beträffar sluter sig mörkret allt tätare. Jag har redan länge väntat ett avgörande . . . Skall det bli en katastrof — nu snart? Jag vet ej, om mänskligt lidande överhuvud kan uppskattas — men sannerligen, verkliga förhållandet härvidlag går över allt mänskligt förstånd . . .

Det blir icke självmord så länge jag ännu tänker och resonerar — så tycks det mig åtminstone — först sedan då jag ej gör något annat än handlar, handlar mekaniskt, instinktivt, då bara ett enda medvetande längre kvarstår . . .

Men avgörandet kan ock komma på ett annat sätt — ett som icke är alldeles osannolikt. Det heter vansinne . . . Jag har hittills trott, att min hjärna ändå skulle hålla. Jag besitter så många andliga regulatorer, som sträva att återställa jämvikten var gång det vill gå omkull. Men vid sista tidens

svåraste stunder har jag märkt, att allt vill till slut bli en smula förvirrat . . . Det finns i n t e t ställe, där mina tankar längre kunde få vila, något som jag kunde ta min yttersta tillflykt till. Ty inte ens vissheten att kunna uppnå åtminstone en människovärdig tillvaro — (detta inom en framtid jag kunde tänkas hålla ut) — den vissheten som hittills hållit mig oppe — återstår längre. Men det är också ynkligheten hos det hela — i hela mitt misslyckande som skapad varelse — som vill göra mig galen . . . Jag tror att ett lidande av annan art, hur bittert, hur förtvivlat det än månne vara, icke — hos mig — så lätt skulle leda till vansinne.

— — — —

Jag reser nu till Ulricehamn. Egentligen är det mest för att döva tankarna . . . Få se om jag skall återvända . . .

A u g u s t i 1917.

Så har jag då åter min dagbok i handen . . . trodde knappast det skulle inträffa mer då jag for. Det har naturligtvis varit en gräslig tid, dessa 3 sista månader — men den har gått ändå. När man ständigt träffas av nya intryck — må det vara endast av helt ytligt slag — dövar det alltid till en viss grad de inre ropen. Levde stundom i ett mardrömstillstånd, men de våldsamma uppgörelserna jag väntat kommo egentligen ej.

Nu, sedan jag åter är hemma, har det varit något helt annat . . . Å, gräslighet — och detta är ändå bara början!

Det är två skilda medvetanden — bägge lika starka — som vart för sig vilja behärska mig.

Det ena är det gamla kända förtvivlade, som först nu känner sig riktigt säkert om bytet efter denna förlorade sommar, som jag kanske ändå omedvetet hoppats något av, för att jag visste, att det helt enkelt ej kunde fortsätta på sam-

ma sätt som i våras (ja, hoppats något av, förbättring eller katastrof, fast det senare var det sannolikare). För vintern återstår blott det senare, i det fall att man nämligen tänker sig en förändring . . . Den börda jag burit ökas för var månad, och tusende och tusende gånger har jag frågat: när är måttet rågat? För var gång jag under dagen ånyo påminns om att varje minsta rättighet är mig fräntagen, blir knivstynget jag känner allt vassare . . . Å, jag begriper inte . . .

Om det andra medvetandet en annan gång.

S e p t e m b e r 1 9 1 7.

Det andra medvetandet är att det kanske icke så lätt ändå leder till kris som jag väntat . . . Jag känner hur hela min varrelse uppreser sig däremot för att i det längsta hålla den tillbaka.

Vet ej om det delvis är fasan för denna yttersta kamp, som kommer mig att rygga tillbaka eller känslan av att denna dock ej skall lyktas så, att jag tar steget fullt ut — eller, vad som är det sannolikaste, om det är den enkla instinktiva självbevarelsedriften som gör det.

Det är bara om det leder till galenskap — så småningom — som man icke vet hur det går. Ja, i våras, då stod jag ju icke långt från ett avgörande, om jag inte hade rest.

— — — —

Vet ej säkert om jag reser till landet ännu på en liten tid, som jag hoppas och om jag kommer till ett ställe, där jag kan vistas — men sedan, sedan vet jag ju i alla fall ej hur det skall bli. Å . . .

O k t o b e r 1 9 1 7.

Det har hänt flere gånger den sista tiden, att mina drömmar om natten gått i samma riktning och mot ett område,

som även tankarna i vaket tillstånd dragits till vissa stunder med obetvinglig styrka, och jag får lust att skriva ned litet därom. — Det gäller naturligtvis en form av längtan, ty vad är icke längtan som sysselsätter en i dessa år. Men medan varje annat slag av längtan nu ligger långt på andra sidan möjlighetens gräns för att kunna uppfyllas, är denna den enda som under vissa betingelser kunde det.

Varför drömmer jag jämt och ständigt — hemma och borta — om frk. Nordström*) 6, 7 år efter det jag haft någon beröring med henne och utan att hon varit i mina tankar just förrän jag drömmer. Och varför känner jag det alltid lika varmt och ljusst? Ja, det är kanske en fråga för sig, varför det är just hon bland den raden av mänskoliv som betytt något för mig, som lever allra intensivast inom mig och den frågan skall jag måhända senare ta upp.

Det är naturligtvis icke personen, som här vad mig själv beträffar är det väsentliga, utan kanske behovet — ja, det har varit oändligt starkt tidtals i Vasa och de här sista åren. Dock har det närmast varit stöd och hjälp jag då behövt utom förståelse. Det har varit tagande jag då behövt, nu tycks det mig vara i än högre grad givande. Ja, det är en mänskans närhet jag skulle behöva, en mänskans närhet för att kunna ge mig ut i hängivelse åter som förr, fullt och helt. Naturligtvis icke den speciella form av hängivelse som är mellan man och kvinna och tjänar sitt bestämda syfte och icke heller förälskelse i egentlig mening sådan jag så många gånger råkat ut för den och som blott är till för att förbrinna och (oftast) lämnar en större tomhet efter sig.

*) Aina Nordström, f. i Lovisa 13. 9. 1865 som dotter till prosten Gustav N. och hans hustru Paulina. Lärarinna i geografi och tidvis i tyska vid olika skolor, bl. a. i Läroverket för gossar och flickor i Helsingfors åren 1888—1932. † 15. 11. 1946. Se också s. 9.

Blott den stilla och innerliga hängivenhet, som kanske mer än allt annat förtjänar detta namn.

Det skulle ej vara ett tankeutbyte, som öppnar nya klarheter såsom då jag talar med Mecka, Synnöve, Dagmar P. eller någon som betyder detsamma för mig. Detta slag av förnyelse är ju länge sedan stängt för min utpinade hjärna. Det skulle naturligtvis vara en mänska, som är öppen för min idékrets och mitt känsloliv, men så att även de enklaste stämningar och själsupplevelser skulle finna genklang hos henne. Så att jag helt naturligt och utan tvekan kunde framlägga dem liksom hon å sin sida. Men genom vår samvaro skulle det gå, i all synnerhet från min sida, som den starkaste ström av värme — det skulle vara att ge och ge i oändlighet utan att själv mista något, utan den ansträngning som det intellektuella skänkandet nu medför och utan att vid givandet själv förbrinna och gå under (ta slut).

Men varför känner jag det alltid så varmt då? Ja, härom natten var det som öppnade sig en flod av ljus över mig, ännu efter det jag vaknat ur drömmen, en sådan som jag icke vet när jag förr hade känt.

November 1917.

Det har intresserat mig att iaktta hur olika Pappas och min syn på företeelserna varit under de senaste inrepolitiska händelserna. Det är icke en skillnad i åskådning betingad endast av de olika tider, varunder vi vuxit upp; det är en skillnad som har sin yttersta grund i väsensolikheten.

När det gäller principerna för maktfördelningen i samhället och maktutövningen framträder denna olikhet i åskådning skarpast. Pappas åsikt är att det lyckligaste för ett land och dess utveckling är att makten fortfarande stannar hos de övre samhällslagren och utövas av de kunnigaste och dugligaste av dem, att folkrepresentationen är delad i två kam-

rar, där blott den ena är vald efter allmän och lika rösträtt. (En lagstiftning till arbetarnas skydd och bästa bör representationen naturligtvis beflita sig om). Regeringen är i huvudfrågor ansvarig inför representationen, utan att parlamentarismen formellt är genomförd. Gentemot de lägre samhällsklasserna må även tvång användas, såvida de icke foga sig, emedan de icke inneha den kunskapsgrad att de skulle kunna bedöma saken.

(Vid uppfostran hyser Pappa i princip ock densamma åsikten, nämligen att barn ha att rätta sig efter föräldrarnas bestämningar utan vidare förklaringar från deras sida. Med hans egen naturliga hänsynsfullhet skulle detta i praktiken icke ens för ett svårhanterligare barn än mig framträda med synnerlig bjärthet, vad honom själv beträffar. Men flertalet föräldrar med samma tänkesätt härvidlag äro säkert annorlunda beskaffade.)

Att mina åsikter i dessa fall äro alldeles motsatta är klart; vad styrelsen beträffar möjligast frisinnade statsform, parlamentarismen formellt antagen — ty med alla sina olägenheter är den dock den enda tänkbara efter nutida krav lämpade styrelseformen, o. s. v. ända tills socialismen genomföres såsom experiment. — Uppfostran åter bör enligt min tanke gå ut på att medels förklaringar och åskådliggörande få barnet att inse vad som är det bästa. Tvång användes endast i nödfall och den obetingade tystnadens princip avskaffas. Frivillig lydnad träder om möjligt i stället, dock i ingen händelse en blind sådan, d. v. s. en som inga förklaringar fordrar.

Att det är fråga om tvånget, den förutskrivna auktoriteten, som utgör det centrala där våra åsikter gå åtskils, är självfallet, vare sig det gäller ministrarnas förhållande till folket, husbondens till tjänarna, föräldrarnas till barnen. Om man även i detta fall fränser de oerhörda, rent praktiska missförhållandena fordran på en sådan auktoritet kan leda

till — och vanligen leder — är själva åskådningssättet mig fullkomligt motbjudande. De allra flesta människor äro — redan som barn — så beskaffade, att de ej utan en känsla av självförnedring och förödmjukelse blint rätta sig efter en annan bara på grund av dennas självtagna eller förutskrivna auktoritet. Ur medvetandet om orättvisa och känslan av att behandlas med övermod uppväxer aldrig en god säd, ointetgöres varje möjlighet till tillit. Därtill kommer att det onda man själv vållat sig — även av oförstånd — aldrig känns ens tillnärmelsevis så bittert som det en annan med självtagen rätt åsamkat en, må detta vara även av ringare omfång.

Att i ett land, där folkvälde genomföres och sålunda även inkompetenta komma att handhava makten, ett relativt stillastående i utvecklingen skall inträda för en tid är naturligt. Detta tills de lägre samhällsklasserna efter frigörelsen skaffat sig den kulturgrad, som inte en föregående regim förmått skänka dem. Medvetandet om delaktighet i ledningen öppnar blicken för vidare synkretsar, stegrar behovet av kunskaper och andlig kultur överhuvud, utom att förbättrade ekonomiska villkor utgör en säkrare grundval för den andliga odlingen att vinna fotfäste på.

Resonemanget särskilt i andra stycket alltför abstrakt och schematiskt och i sin knapphet missvisande, skriver hennes far. Det samma gäller femte stycket »Att det är fråga om tvånget . . . » Likaså reserverar han sig emot de två sista meningarna för december.

December 1917.

I vårt land måste en sådan radikal demokratisering bli en ännu hårdare prövning än i Europas längst hunna kulturländer, fordra ännu smärtsammare offer. Den för en tid inträdande tillbakagången i kulturutvecklingen måste bli än

mer iögonenfallande på grund av den otroligt låga bildningsgraden hos vår arbetarklass. Och dock måste vi igenom en sådan tid.

Sant är det att det stundtals har syntts en mörkt nog för framtiden när alla de råa lidelserna varit som mest lös-släppta. Men hoppet att ur allt detta likväl slutligen skall framgå en ny samhällsordning byggd på helt nya grundvalar, har dock aldrig bleknat för mig. Ja, den kan bli annorlunda än jag och andra föreställa sig, stormvågen nu syftar helt visst långt över målet, men den brusar dock fram med en naturnödvändighet, som ingen kan hindra. Om man nu för ett ögonblick lyckats hålla den tillbaka, hade det varit till ingen nytta; den hade blott arbetat sig fram med ännu större vildhet vid nästa tillfälle. Ja, floden skall engång gå över oss alla, alla, och fasa och lidande skall den bringa med sig och likväl m å s t e den komma!

Bedrövade har vi förstås alla varit den här tiden över allt elände som blottats vid framfarten. Det är för det besinningslösa, vansinniga hatets skull samhällsklasserna emellan och särskilt underifrån, som jag kunde bli utom mig. Ledarna som uppammat det, har dragit en oerhörd skuld över sig, ty de har förlängt kampen för målets uppnående en oberäknelig tid. Först då förståelse och försoning träda i stället för misstro och hatfullhet kan man komma därefter. Pappa sörjer ju naturligtvis också h ä r ö v e r, men för honom står icke detta i förgrunden.

— — — —

Fast allt som nu sker ute i världen är ett spel av de mest gigantiska krafter, som någonsin verkat, fast det land, som är närmast inpå oss, nu tycks blott som en glödande smältugn, där allt stöpes om — eller går under — och vid vars rand mänskorna leva, utan att någon där skall vid morgonen veta, om hon vid kvällen längre finns till — fast detta allt står

för mina ögon, har jag ändå varit i stånd till att varje dag på en stund åtminstone flykta undan från alltsammans till den värld, som ligger den verkliga helt fjärran, diktens och drömmens, det mänskliga jagets innerst egna värld. — Är det just beviset för vår litenhet, för att vi som individer knappt höja oss över de träd och plantor vi höra samman med, att vi icke helt uppgå i medvetandet om den storm som brusar tätt förbi oss, blott därför att den icke rört vårt eget intiga lilla jag så märkbart. (Det är ju blott genom en liten tillfällig ödets nyck, som vår vrå undgått att dragas med i den vilda dansen). Här först den mänska höjt sig över de andra, som förmår helt och odelat leva sig in i ett utanför skeende, som icke handgripligt berör henne själv?

Jag kan nästan inte fatta det själv, att jag kunnat dela mig sålunda och dock, en nödvändighet har det varit att det gått, ty jag hade nog icke eljes förmått bära det hela. Och så kommer ännu en sak till och det är, att dikten faller inom det område, som skulle ha varit mitt egentliga verksamhetsfält — om jag ägt mitt liv själv — och icke varit blott en källa till ro och förnyelse.

Ty vilket slag av studier och skapande verksamhet än blivit min huvuduppgift, antingen det varit historia och filosofi, som jag trodde, då jag först begynte finna mig själv, eller estetik och skönlitterär produktion som det senare synt mig, hade i varje fall konst och litteratur även ur vetenskaplig synpunkt därjämte ägnats sin tid.

Att skriva om poesin själv och vad den innebär för en, det hade varken början eller slut, ty däri inrymmes allt som tänkas kan. Den smeker en till ro, den dövar och söver, men den eldar och eggas, den höjer en över en själv, den öppnar för en aningen längst borta . . . Men det allra underbaraste är, när skalden själv träder intill en och skänker en det dyrbaraste som skänkas kan . . . när man förnimmer hans

själ . . . Men det är blott sällan det händer och ingens innersta väsen har jag stått så nära som Frödings. Men detta förtjänar sitt eget kapitel.

Det är ju mången gång ock då inte ens diktarna något förmå. Det är när de mörka krafterna fara fram som bitt-rast och hårdast. Då är det ingenting mer som kan döva sanningen och jag vrider mig där jag ligger och ville skrika högt . . .

LJUSNINGENS ÅR

Januari 1918—juni 1920.

Januari 1918.

Vilka stolta historiska dagar har det ej varit här i Vasa alltsedan natten mot den 28, då södra Österbotten rensades från den ryska våldsmaktens utövare! — Men nu, nu börjar oron att tränga sig på en igen; underrättelserna söderifrån äro alltför nedslående. Underligt förefaller det ju ej, man är liksom så van vid att intet hopp, intet löfte skall gå i fullbordan, åtminstone ej utan de största svårigheter. Men skall ändå icke den slutliga utgången redan vara given — hur mångens personliga lycka än först ligger skövlad! Med eller (som vi måste önska) utan främmande hjälp skola inkräkterna fördrivas!

Allt slags slitning har vårt land prövat, och är det ej tragiskt nu på samma gång, att genom själva vår frihetskamp motsatserna folkklasserna emellan skola skärpas.

Vilken anblick att se alla dessa skyddskårister på gator och torg — trupper och enskilda. Alla dessa säkra, frimodiga österbottniska anleten! Och att sedan höra våra egna fosterländska marscher! Då känns det som Bo Bergman säger: »Bröstet brinner, här blir orden små . . . »

Jag börjar förstå något som jag aldrig har förstätt, en sak som förefallit mig nästan motbjudande, och det är den stolthet som ett lands militär kan inge. Men det beror ju också

på att vår egen här fyller sin allra ursprungligaste uppgift. I regeln har den ju numera avlägsnat sig så långt ifrån den i alla land, att varje slag av motvilja gentemot militären — i all synnerhet betraktad rent som princip — måste anses mer än berättigad.

Har genom allt detta på ett egendomligt sätt blivit ryckt ur min verklighetsfrämmande värld. Jag har sannerligen kommit så långt bort från verkligheten under dessa år, att fastän de beteckna en nog så stor utveckling på det andliga livets område — trots att min hjärna varit så gott som urständssatt att utföra varje samlande tankearbete — står jag gentemot det yttre livet i det allra närmaste på samma punkt som förut.

För första gången har en önskan att med rent fysisk kraft kunna medverka i det allmänna börjat uppstå. Det skedde icke genast, ty för det första visste man ej — åtminstone inte vi — vilken omfattning resningen skulle taga, och vilket mål den egentligen syftade till. Och sedan har ännu intet behov gjort sig gällande av den mesta möjliga arbetskraft, som stode till buds. Soldaternas avvapning försiggick här med allra största lätthet och att hålla kåren på krigsfot fordrar inte en så vidlyftig apparat, tycktes det.

Särskilt hade jag också dessa tider gått i andra tankar. — Det har ju varit så de sista två månaderna, att jag för första gången på länge i regeln kunnat disponera ett par timmar dagligen. (Att det skulle vara en avgjord förbättring vad hälsan beträffar vågar jag inte påstå, men de allra mest utmattande skoven ha hållit sig borta — och kanske också . . . men det få vi se med framtiden.) Att använda de timmarna hur som helst hade naturligtvis långt ifrån gått. Att läsa t. ex. matematik eller ens språk — som vore det allra första jag grep mig an med, så snart en verklig förändring inträder — hade ej varit någon möjlighet. Området var således alltjämt ytterligt begränsat.

Vad som sysselsatt mig har varit litterär — eller kanske hellre psykologisk — författaranalys, varav dock endast vissa schemata och huvudpunkter kommit på papperet. Den sista tiden har det rått en relativ stiltje i det politiska virrvarret, och det har därför varit lättare att försjunka så helt i en annan mänskas jag, som det vid ett dylikt studium är nödigt. Men att hoppa ut därifrån mitt i det yttre vimlet sker inte heller så alldeles med ett tag.

Om förhållandena utveckla sig så, att det kommer att gälla även för mig ett mera positivt inlägg än att sticka vantar åt manskapet, blir det ju blott den allra, allra minsta handräckning mina krafter komma att medge, mer av betydelse för mig själv än som ett skönjbart bidrag till det hela. Men redo skall också jag vara, vill jag hoppas.

Februari 1918.

Stormen som jag skrev om — i höstas — som skulle gå över oss alla, har nu kommit — långt tidigare än man väntat. Men hur har den inte kommit på ett helt annat sätt än jag föreställde mig! Jag hade ju visserligen tänkt mig den som en hatfull och lysten över alla bräddar strömmande störtvåg, en vedergällningens syndaflod i stort, men tillika som en makt, m å l m e d v e t e t utslungande sitt krav på en tryggad ljusare framtid, en ledande ställning för proletariatet. Jag hade inte tänkt mig den som en framfart, vilken enbart är djurisk, som endast avser att för ögonblicket få tillfredsställa de fasansfullaste begär, som någonsin nedlagts hos vilda folkslag.

Man frågar sig, vad skall återstå när de våras trupper engång uppnå Helsingfors omnejd? En tillintetgjord generation av unga män, de begåvningar som landet fäste sina blickar på för framtiden, tillintetgjord på ett sådant sätt att det ej kan återges, som bragt deras närstående till vansinne.

Och vidare, en förödd landsbygd, en bondeklass prisgiven åt svält, förintade kulturella minnesmärken — de enda nära nog som vi haft såsom vittnesbörd på den förfining som gångna sekler uppnått.

Jag vet ej hur det skall bli att återkomma till trakterna söderut. Jag frågar mig ofta: skall det skedda — sådant det är, när all verklighet en gång blottas — någonsin så kunna träda tillbaka i ens medvetande, att man åter kan känna och tänka som förr, ha samma behov och samma önskningsar? Och dock, det skall helt visst gå så — ty sådan är ju mänskan: ändamålet ! med hennes existens — släktets fortlevande till varje pris, och därför är hon själv så inrättad, att intet i för hög grad skall få beröra henne, på det att hon inte därav skall helt nedtyngas och försvagas innan släktets livskraft är uttömd. För mig skall det kanske gå ännu lättare — hur ofta, hur obarmhärtigt såret än skall rivas upp ånyo — fången i min jagvärld som jag är.

Men vad som är visst, det är att aldrig, aldrig skall jag kunna hälsa segern — när den engång blir verklighet — med jubel, detta icke blott för offrens skull som den kostat, utan också av andra skäl som jag en annan gång vill framlägga!

— — — —

Vasa har blivit en centralort för händelserna, men fortfarande lever jag i yttre mätto skild från livet omkring. Vad jag just nu skulle önska allra mest är direktaste beröring därmed genom människor — en eller flere — (detta naturligtvis de dagar, då tröttheten ej är som värst, ty långt ifrån alla dagar skulle det gå att sällskapa med någon). — Å, jag ville själv med min egen varelse känna pulsslagen av det överväldigande mäktiga som nu sker!

Mars 1918

När inbördesstriderna först bröto ut tycktes det en, att

upproret i sig innebar blott mord och plundringar, blott förvildade elements vanvettiga framfart. Någon underhandling med eller eftergift åt de röda kunde sålunda ej ens sättas ifråga. Man tyckte ofta att det inte fanns straff svåra nog för sådana omänskligheter.

Men då en månad hade gått (ungef.) förändrades min syn på det hela till en viss grad. Det visade sig i själva verket att bland motståndarna dock fanns ett verkligt politiskt parti, åtminstone delar därav, att i de större städerna, t. ex. Helsingfors och Tammerfors, upprätthölls en viss ordning och införts ett slags administration, att ledarna — såvitt det stött i deras makt att styra de lidelser de själva frambesvärjt — sökte förhindra våldsdåden, och att de överhuvud strävade att förverkliga vissa principer. (Jag sätter härvid ingen överdriven tilltro till de ledandes oegennyttiga och mänskovänliga avsikter —, vet tvärtom att de flestas moraliska halt lämnat mycket övrigt att önska. Men åtgärder och förklaringar från deras sida kunna dock ej bortresoneras).

Ett kanske — på sitt sätt — än mer talande bevis för nyssnämnda uppfattning låg i att de röda överallt i hela landet hade sina anhängare som fullt och fast trodde på deras oförfalskade avsikter, och dessa voro flertalet av de s. k. socialisterna. Egendomligt förvrängt är det hela, när man tänker på att de flesta av dem alls ej själva kunde förstå och bedöma saken, att de avsiktligt blivit vilseledda och påtvingats osanningar; men med sin engång antagna åsikt utgjorde de dock en faktor i det hela som ingalunda var betydelselös.

Det var sålunda — i realiteten — en stark minoritet som skulle undertryckas, ej blott våldsvverkare som skulle bekämpas. Och vad en sådan sak har att betyda, nu och i framtiden, är välbekant. Mot den oförsonlighet, som nu flammar upp, kommer den förra att vara ett intet. Alla krafter komma blott att koncentreras på ett nytt uppträdande. Och möj-

ligheterna för en ömsesidig förståelse — det enda som verk-
ligen är att bygga på — skola vara i det närmaste utplånade.

Under sådana förhållanden förefaller det en ovillkorligen,
som om en överenskommelse de stridande emellan varit att
föredra — förutsatt nämligen att de röda gått in på att ut-
lämna alla som bevisligen gjort sig skyldiga till våldsdåd,
något som ingalunda varit omöjligt.

Med allt detta att beakta är det klart att jag aldrig skall
kunna jubla, att fröjden skall vara blott halv, när den fa-
sansfulla striden en gång är slut, när det olidliga tryck som
vilar över alla där nere i södra Finland äntligen skall av-
lyftas.

— — — —

Och tyskarna — jag utgår ifrån läget sådant det faktiskt
gestaltat sig — när man ser att vi med egna krafter k u n n a t
övervinna våra motståndare, om det även tagit lång tid i
anspråk, vilka offer skulle jag icke varit beredd att göra för
att vi hade fått slutföra befrielseverket själva! Ja, jag vet att
det ej kan tänkas f ö r s t o r a offer därvidlag. — Vår rege-
rings utrikespolitik har, enligt min tanke, med hänsyn till
framtiden ej varit den klokaste. Fast kanhända dess vädjan
till Tyskland, när den gjordes, även måste betraktas som en
förtvivlans åtgärd, såsom läget då tedde sig.

— — — —

April 1918

Den 13 april. När jag ser alla sansade människor här
omkring mig så fyllda av glad stridslust — och icke så liten
hämndlust ofta nog — känner jag mig stå ganska allena med
mitt betraktelsesätt. Jag kan inte hjälpa att alla här liksom
tyckas ha sett sig blinda på vissa sidor av företeelserna. Och

jag blir betryckt, då jag tänker på hur stora uppoffringar mina ideal här fordra.

Mina ideal, hur heta de då? De heta mänskliga rättigheter åt alla!

När det talas om att skicka dessa fångna rödgardister till straffarbete i Tyskland, applådera alla här, men jag själv blir upprörd på det högsta. Man kan visserligen säga att bland de röda finnas många som sjunkit så lågt, att de måste anses ha förverkat sina mänskliga rättigheter; men vilken gränslös orättvisa och kortsynthet vore det icke att skära alla över en kam. Att hänföra till våldsverkarna dem som följt med av grundsats, av tvång eller utan att begripa det hela. Dessa skulle sedan återvända mångdubbelt förbittrade och upphetsade över den vanära som vederfarits dem.

Den 20 april. Mitt inre har aldrig varit i sådant uppror. Behov reser sig emot behov, drift emot drift. Jag orkar icke hålla det tillsammans längre, det blir liksom en allmän upplösning. Och det känns som om jag skulle slängas från avgrund till avgrund.

Åter stiger vårsaven inom mänskorna och inom trädens stammar.

Denna invasion av unga män . . . Jag ville och jag ville icke komma i beröring med den. Det kan ropa inom mig: människor, människor — men det är ändå som om det ropet skulle förstummas innan det helt är utsagt.

Ena ögonblicket är min själ helt och hållet öppen utåt; det nästa är det blott tankar och fantasi inom mig som arbete, blott deras vinningar som uppfylla mig.

Den står för mig som ett blodrött spöke, den tid då all sinnlighet skall vakna. Den måste ju komma engång.

Det onaturliga liv jag har måst föra hämnar sig på alla områden. Jag har levat så isolerad från allt vad manligt kön heter, att jag blir nästan uppskakad var gång jag möter en man på gatan.

Jag vet att den förste icke absolut osympatiska man jag närmast kommer något mer i beröring med, skulle jag kunna bli galen i. Det bleve den rena könslidelsen, inte kärlek av den art som förr betagit mig och kunnat göra mig nästan sjuk, även den.

Jag kunde på engång kasta mig in bland mänskorna, i umgänge med unga män, ty jag vet, att ju längre det uppskjuts, desto våldsammare blir katastrofen. — Och ändå är jag nästan säker på att därav blir intet.

Den 29 april. Åter en tid av fullständig fysisk utmattning. Drifter och önsknningar ha åter sjunkit tillbaka. Jag kämpar blott som en drunknande igen — lever och lever icke, utan att längre besitta mänskliga förmögenheter.

Ma j 1918

Så är nu åter ett skede ändat. Denna sällsamt storvulna tid ligger bakom en. Ty storvulen har den varit oaktat allt söndrande och beklämmande den har fört med sig. Men motsatserna äro engång allestädes så inmängda i varandra. — I anteckningarna här har jag kanske nämnt mest om det som för mig själv bildat söndringen, men vid andra tillfällen (t. ex. i brev) har jag i stället berört det som utgjorde de givande, positiva erfarenheterna, och som dock — såsom det nu synes mig — helt visst varit de övervägande.

Händelserna ha icke för oss med rent handgriplig påtaglighet dag för dag tvingat sig in i vårt liv. Detta har gjort, att det dock varit en möjlighet för mig att då och då för någon stund frigöra mig från allt det yttre. Särskilt sedan början av mars kan jag säga att jag gjort det, ty intill dess levde jag så gott som uteslutande för och med det stora yttre skeendet, detta t. o. m. i aktiv måtto — (efter mina möjligheter förstås). Men sedan har jag gett tilldragelserna ungefär 2/3

av mitt jag, medan 1/3 åter förbehållits mina egna intressen. (Annorlunda hade det självfallet varit, om jag hade haft krafter att verkligen åtaga mig ett ordentligt arbete i det allmännas tjänst, då hade naturligtvis ingen delning kommit ifråga.)

Men såsom sakerna nu stodo och mina intressen därvid av sig själva drogos, frågar jag mig ofta, om detta varit en styrka eller svaghet hos mig själv. Jag hade dock även haft möjlighet att på så mångfaldiga vis tillgodogöra mig enbart det som tiden på alla områden erbjöd. Där hade ju funnits nya problem och utgångspunkter i det oändliga. Och likväl! Antagligen har det varit både en styrka och svaghet.

Dessa tider ha låtit mig förstå, att det yttre skeendet, d. v. s. politiken, blott utgör för mig ett moment — ehuru ett mycket betydelsefullt sådant, och ett som jag möjligen även som journalist kunde komma att helt ägna mig åt någon tid — men dock endast ett moment, och detta är självfallet svagheten häri. Mina anlag för det estetiska bilda däremot styrkan — en ännu större styrka än jag förut vetat.

Något finns som därjämte kommer till utöver de nämnda intressena och kräver sin andel, i synnerhet de tider då jag är mycket svag, och det är de personliga behoven.

Juni 1918

Har varit tillsammans med människor igen (i Helsingfors och Grankulla), icke endast sällskapssubjekt som Vasa eljes erbjuder! Självfallet är att detta även gett en del nya impulser.

Det kan inte hjälpas att även en utåtriktad verksamhet ibland kan utöva en stor dragningskraft! Att jag säger detta låter förstås närmast som en paradox, men jag har dock redan länge vetat att den kan det!

När jag ser på mina kamrater: Cissi*), som med rent av övernaturlig energi ställt upp ett barnhem och hållit det hela i gång, Majlen, som har ett grundligt arbete vid det sociala institutet bakom sig, Mecka och kanske Gunnel, som skola börja något liknande, Eva som skall bli sjuksköterska, verkar det nog som smittande exempel. Naturligtvis är det just något socialt som då föresvävar en, fast för övrigt av mycket obestämd art.

Fastän jag fortfarande är helt och hållet bunden och inga planer kan göra upp i realiteten, får jag dock lust att teoretiskt spekulera en smula.

Nu är det så, att det är alldeles solklart åt vilket håll mina huvudsakliga anlag äro riktade och på vilket område jag skulle kunna nå längst och kanhända verkligen göra en insats. Jag har också känt mig så främmande för allt arbete utåt, att jag t. ex. i vintras skrev ned ett par rader som jag nu vill citera: »Jag skulle aldrig stå ut med att (vid en sådan verksamhet) i all oändlighet höja fordringarna på mig själv, medan jag i samma mån hade att slå ned kraven på att få se ett resultat.» Att glädjen över de små resultat, man genom intresse för saken dock lyckats åstadkomma, kunde ha någon betydelse, föresvävade mig inte. Jag skulle ha ägnat mig åt ett dylikt arbete blott för att få se ett resultat, som skulle motsvara det offer det hade betytt för mig.

Att jag verkligen skulle komma att ägna mig åt något socialt är ju också efter vad man nu kan döma mycket litet sannolikt. Jag tänker därpå nu blott som på en möjlighet, som genom någon alldeles särskild ödesskickelse kunde inträffa, och vill därvid påpeka att icke heller detta alldeles saknar sin lockelse.

Ty man har ju lärt sig se i synnerhet i dessa tider, hur litet man kan förutsäga och planera något. Det behövs blott

*) Cecilia Gadolin, g. Rancken. Se för övrigt s. 89, noten.

ett litet ingrepp från något håll man minst väntat, för att allt skall ramla och vända sig fullständigt. — Och sedan, hur många människor ha faktiskt ute i livet fått göra bruk av sina betydelsefullaste anlag? (Detta förhållande har också sin betydelse, när det gäller att fastställa faktum: »hur det vanligen går»!) De allra mesta möjligheter som nedlagts hos människor gå förlorade för världen, och kanhända just de som den hade haft mest behov av!

Något som just nu också gör det kanske en liten smula mindre bittert än förr att tänka, att jag ej skulle få använda mina anlag, är att man också nu fått se hur oändligt lite ett helt eller halvt förspilt mänskoliv i verkligheten betyder.

Men utom att allt resultat vid en sådan yttre verksamhet vore synligt och påtagligt — vilket förstås ger det hela den kanske största lockelsen — är det också en annan sak, som kommer en att just tänka på ett arbete på det sociala området. Upproret den här våren har ännu långt tydligare än något förut visat, vilken gränslös skuld vi s. k. bildade har gentemot folkets stora massa, då vi icke gjort den delaktig av vår kultur! Den skulden drabbar strängt taget varenda en av oss och förpliktelserna den medför, erbjuda oss uppgifter så talrika och över ett så vidsträckt område, att de ännu ej alla låta sig överblicka. Infriandet av denna skuld är just framtidens allra mest trängande krav, om något av vår kultur överhuvud skall kunna räddas.

Detta är alltså tungt vägande skäl som tala för ett arbete utåt, vem det än må gälla som i dessa tider gör upp sina framtidsplaner. — Och ändock, vad mig själv beträffar måste jag tillika på visst sätt se det som ett bortkastande av möjligheter att ägna mig åt ett sådant. Det är måhända till någon del egoism, men måhända även en instinkt att tillvarata allt, som blott kunde komma att en gång representera ett värde. Och kanske världen just nu även har mer behov av den sortens värden än man kunde ana.

Sålunda skulle även en sådan livsuppgift som ett enbart byggande på det egna jaget kunna tillföra det hela nya andliga värden fast resultaten därvidlag knappast vore synliga och påtagliga. (Huruvida dessa värden kunde komma tillgodo även utan att direkte göras fruktbringande utåt undandrar sig vår förmåga att bedöma; mänskligt sett — icke teosofiskt eller spiritistiskt — skulle de dock knappast kunna det.)

Juli 1918

Det är skapat efter så små mått alltsammans, allt som lever och rör sig, fast man vid första anblicken vill tro att det är så stort. Vad är en mänska, ett djur, en ört? Ingenting, ingenting . . .

En mänska är i och för sig endast möjligheter, möjligheter som aldrig kunna utnyttjas. En storartad idé, ett teoretiskt uppslag, som i realiteten går fullständigt förlorat. För att med det faktiska mått av reell kraft och förmåga, som kommit henne till del, göra fruktbringande 1/10 av vad som finns nedlagt hos henne behövde hon 20 liv, ja mera. — Det enda som är visst och genomfört och överallt ingripande är illusionens idé! Den är det mest storartade teoretiska system som verkligen håller i praktiken!

En ung mänska med rika anlag (härvidlag vanligen av manligt kön) kastar sig över vetenskapliga studier; hon söker genom tänkande intränga i tingens väsen. Det öppnar sig vidare och vidare vyer för henne. Hon skall engång kunna överblicka allt, lära känna allt! Det skall hon med säkerhet! — Då börjar känslolivet och de estetiska behoven framlägga sina krav. Hon överger till en viss grad studierna — dem skall hon hinna med senare! — och lever sig mer och mer in i konst och litteratur. Och icke allenast konsten fångar henne, hela naturen griper in hos henne på ett mystiskt sätt, och det spirar upp ett stämmingsliv, som varje den flyk-

tigaste förnimmelse eller kontakt med yttervärlden ger anledning till. Det blir för henne en fullhet, som icke längre kan delges, som nästan överstiger det mänskliga . . . Hon skall kunna samla upp hos sig förnimmelsen av allt som finnes till ; hon har själv gått in i varje väsen, den yttre som den inre världen är henne lika förtrogen. Det finns intet som hon ej skall mäktas med. Den överströmmande kraft som fyller henne är utan gräns, utan gräns.

Tiden glider omärkligt. — Så kommer en förälskelse. Hon uppgår i dyrkan någon tid. Mot den berusning, som nu fyller henne, var det förra ett intet. Detta är meningen med hela ens liv! — Berusningen förbleknar snart; hon griper åter tag i det intellektuella arbetet, konstintresset är åter vaket.

Hon är icke längre i sin allra första ungdom. — Hon blickar tillbaka på den tid som gått och börjar se sakerna en smula annorlunda. Börjar förstå att hon icke skall kunna förena allt vad hon tänkt, förverkliga alla planer. Men detta har dock föga betydelse för henne i stort sett. — Det regnar idéer över henne. Det fordras blott att hon fasthåller en av dem, utvecklar den och ger den gestalt, för att den skall fylla henne med all den skaparfröjd hon åtrår. Hon är åter allsmäktig, är åter självhärskare i sitt rike, vars gränser äro utan slut. (Allt detta för den enda lilla idéens skull hon lyckats rädda av allt det överflöd som fallit ner över henne och sedan gått förlorat!)

Det kommer en upprörd tid, som kräver allas medverkan i utåtriktad verksamhet. Hon ställer sig utan tvekan i det allmännas tjänst. Några små reella resultat bli synliga. — Äntligen ett arbete som framvisar resultat! Den yttre sidan av världen är kanske ändå den tyngst vägande, eftersom mänskorna överhuvud räknas till den och man icke kan nå dem på inre vägar. Just här var behovet av arbetskraft mest trängande!

Sålunda förspillas hennes egentliga anlag en längre tid. Senare ta de åter ovillkorligt ut sin rätt, och hon riktar sig åter inåt. Men nu är hon redan gammal.

Ett par böcker ger hon ut. Hon har lyckats samla i dem några små, små glimtar av det sken som i förbrännande klarhet lyst inom henne. Och mänskorna hylla henne ett ögonblick. — Och likväl har hon ingenting uträttat och ingenting blivit! Hennes livsverk är mindre än ett fragment, sin egen mänska har hon ej förmått bygga upp. — Men själv har hon kanske varit övertygad om, att hon skapat bestående verk, att hennes liv ej varit förgäves, att hon ur alla omkastningar och all förvirring kan leta fram den personlighet hon skulle byggt upp! »Dock ej mitt liv var planlös, blind förvirring. En lönlig lag har rätt i slumpens spel; och tankens segrar, sinnenas förvirring haft i min daning samma djupa del.» [Levertin: Salomos självrannsaking.]

Och detta allt är illusionens verk, ett ståtligt verk i sanning! — Illusionen kan ingen av oss undvara; det är den vi leva på.

Augusti 1918

Får lust att sammanfatta något slags världsåskådning i ett par bestämda punkter. (Denna har naturligtvis så småningom utbildat sig, fastän jag först i går kväll gav den en viss slutlig utformning.)

Alltså: Om en mening med allt kunde tänkas, äro de värden det därvidlag gäller att operera med helheter i en så överväldigande bemärkelse, att individen bredvid dem ingenting betyder. Alla äro blott små, små länkar i ett mycket stort, som ej låter sig i någon mån av mänskan överblickas. Endast medvetandet om denna helhets existens ligger öppet för henne.

Därför kan mänskan icke heller för sig själv ha fordran på att få fortleva genom tiderna såsom samma personlighet. (Huruvida hon tilläventyrs dock gör det undandrar sig vår möjlighet att överblicka). — Religionen är blott till för att underlätta hennes existens under jordlivet. (Dock är det religiösa livet likväl i sig något äkta och verkliga varande, fast såsom det synes mig med sin grund endast inom mänskan själv. Och det religiösa livet är ock helt individuellt, icke tillgängligt för alla.)

Alltså äro de helheter, som under evighetens lopp utvecklas och fullkomnas, icke släkten, icke arter, icke en himlakroppsbbyggare, utan enheter i översvinnlig betydelse. Och att vid dessas fullkomning tänka sig ett ändamålsenligt förlopp ur mänsklig synpunkt är väl mer än något fåvitskt. Den ändamålsenligheten har intet med vår föreställning av begreppet att skaffa.

Men att därför ur en anad högre enhet och s. k. ändamålsenlighet i stort sluta sig till en för oss fattbar sådan i det lilla, har intet skäl för sig. Vi äro så ytterligt små, att det alltid skall bli oss förborgat, huru och när vi tjäna den högre enhetens syften!

September 1918

Såsom av det föregående framgår: »Om en mening med allt kunde tänkas» o. s. v., kan jag icke själv under förvisning om att en ändamålsenlighet i det stora hela existerar — och absolut icke för individens vidkommande — inrikta mitt liv och länka min strävan i praktiken. Det blir sålunda endast att efter noggrann självprövning bygga på den inre, oförklarliga drift eller längtan, som man känner vara starkast och betydelsefullast inom en.

Då en ståndpunkt, som den i Heidenstams »Begynd vandring» får sitt uttryck, för en — åtminstone vissa stunder —

betecknar det högsta uppnåeliga, frågar jag mig: vad innebär då denna frigörelse från det egna jaget just för mig själv, vilka fjättrar gällde det för mig att söka avkasta? Det är frigörelsen från beroendet av allsköns yttre tillfälligheter och från stämningarnas välde inom mig själv. Blott i ensamheten kan jag stundom samla mig; i kontakt med det yttre livet omkring är jag i varje fall prisgiven åt t. o. m. helt sekundära inflytanden utifrån. Att kunna i varje skifte fullfölja samma idé, behärskas av samma innersta åtrå, sikta mot samma mål, se där frigjordheten från en själv!

Sommarn har varit tyngre, mer nedbrytande än våren, och dock har den även medfört nya erfarenheter. Skymtvis har det glidit förbi mig upptäckter som nästan kommit mig att undra, om jag kommit till en vändpunkt i mitt liv.

O k t o b e r 1 9 1 8

Som alltid skall det ju vara två krafter av motsatt slag, som strida om herraväldet.

Å ena sidan har det medvetandet först nu vuxit sig färdigt, att nu har det slutligen gått så långt, att den tortyr jag har att genomgå, hela meningslösheten i min fortsatta tillvaro, väger ojämförligt mer än plikten mot någon annan att leva vidare. För första gången har jag haft full visshet om, att nu hade jag fått rätt att göra ett slut på det hela, även etiskt sett. Jag har nu burit upp min andel av släktförbannelsen och mera därtill.

Det var den ena förnimmelsen. Men just, som den gripit mig som allra starkast, har även en annan trätt fram. — Det är känslan av att bakom denna föregående insikt ligger en ännu större och djupare, som endast någon enda gång skymtar fram: det funnes dock något högre, mer krävande för mänskan att mäktas med än att låta en berättigad förintelsesträvan ta ut sin rätt. Så komplicerat är

människan inrättad, att hur oförklarligt, hur meningslöst detta än må synas, finns det för henne måhända mål och uppgifter att fylla också i en riktning, där inga resultat i synlig eller påtaglig bemärkelse kunna spåras, som blott tyckes mynna ut i rena ofruktbarheten. Det är blott en instinkt vi ock här ha att hålla oss till, men en som dock förefinns.

Fastän jag nödvändigt har måst nedskryva det föregående, kan jag ibland icke begripa, varför jag har gjort det. — Ty hur jag än rannsakar och väger för och mot, hur många impulser och drifter, som än driva sitt spel inom mig, står den saken fast, att det till slut blott behövs en enda liten tillfällighet, en den obetydligaste inflytelse utifrån för att fälla det avgörande utslaget i den stora frågan leva eller icke leva. (Jag är dock så pass sönderbråkad redan nu, om också den närvarande tiden betecknar en liten strävan gentemot det positiva.)

November 1918

Det behövs intet annat än att jag följer varje skiftning i hans tonfall, varje skälkning i hans väsen. Det behövs intet annat, än att han någon gång ett ögonblick med blick i blick anar, att jag följer honom. Och endast lätt anar — ty visste han hela sanningen, att intet skrymsle hos honom är dolt för mig, att ej den ringaste rörelse inom honom undgår mig — då bleve det längesedan för mycket för honom.

Den 7 nov. Det underbaraste är ändå, när jag mitt i vimlet ute på en gång känner hans närvaro — möter hans väsen i former och linjer i livet omkring.

Jag är icke till den grad bunden, att jag ej tider emellan vore fullkomligt fri och oberörd — och på visst sätt är jag alls ej bunden, (ej bunden på sådant vis, som vid de människor som tidigare haft den största omedelbara inverkan på mig), jag är alltid fullkomligt kall, när det gäller

honom personligen från en bestämd sida sett. — Men det behövs blott, att ett tonfall ljuder i mitt öra, och strax är jag åter fången i hans själsvärld.

Jag förnimmer hans väsen oavlatligt — det följer mig vart jag går . . .

(Senare anm.)

Hela hemligheten med detta låg helt visst i att jag eftersträvade förnimmelsen av en andes kontakt s. a. s. frigjord från mänskan i övrigt med företeelserna även de enklaste omkring samt överstrålning av dem. Detta var i grunden min strävan.

Den 8 nov. Glimten av en lycka har gripit mig, en lycka som säkert är den högsta som står mig till buds — den att gå in i en annans själ, att flyta samman med en annan . . .

Detta är så fritt från allt erotiskt, att i n t e t finns här, som jag ej kunde öppet och oförbehållsamt uttala även inför honom själv. Och det är just min stora styrka.

Denna upplevelse är så stor, att allt vad jag tidigare varit med om, inför den smälter ihop och försvinner. När jag är i samma rum som han, sjunker allt smått, som möjligen häftat vid den undan och alla andra, som äro närvarande, fördunsta som i en dimma. Och vi äro ensamma i en öde trakt, och dock veta vi knappt av varandra, ty det är ej mer hans kroppsliga jag, jag har någon förnimmelse av.

Denna upplevelse är så stor, att den omfattar alla områden. Och dock är det endast ögonblickligt den griper mig i sin högsta form. Den ger mig samling och ro.

Den rymmer det högsta min sönderplockade själ kan nå till och gränsar till det, som är mer än jag mäktar med . . . Jag upptar det högsta hos honom, och genom honom det högsta hos mig själv. Sålunda kommer det jag undfår att sträcka sig över större område än det han ensam når över. — Å, denna oändliga stegring du hjälpt mig till! —

Den 14 nov. Han skänker kraft, klarhet, rening . . .

Sådan jag ser honom från sidan, belyst av den första frostklara vinterdagens sol, får det vinterklara i hans eget väsen sitt fulla uttryck.

Den 17 nov. Den ande som kommit mig så nära finns icke längre utom mig. Den fyller mig själv till brädden. Just då är jag lika stark som han — och kanske starkare — fast det nog eljes varit jag som fått hämta styrka hos honom. Och jag har tänkt — så klart och genomskinligt enkelt hans väsen då står öppet för mig: »om du visste om dig själv allt vad jag nu vet om dig!» Och medvetandet hos mig själv i det ögonblicket är något som övergår allt vad fantasien tidigare kunnat uppdikta... Och det är intet rusande häri, intet som berör sinnena, utan bara den renaste lycka, den vattenklaraste förnimmelse, något som endast liksom lyfter mig upp i ännu tunnare, genomskinligare rymder.

December 1918

Den 30 dec. De frågor, som den här hösten uppställt för mig, ha varit flere än en.

En av de viktigaste gömmas i de två motsättningarna, som ensamhetskravet å sin sida och behovet av själskontakt med andra å sin beteckna inom mig. — Mänikor, mänikor, skall jag behöva dem eller inte!

Det har varit en den här hösten, som jag vet jag kunnat ge hela min själ — utan vidare — såsom han oavsiktligt och sig själv ovetande gett mig sin till dess innersta skrymsle och gett mig mer än han själv ägde i full och utvecklade form. Men fastän därav vart intet — antingen min skänk varit honom värdelös eller enbart yttre omständigheter omintetgjorde det — betydde det knappast för mig någon nämnvärd uppoffring. Behovet hade varit starkt, men ej oavvisligt.

Trodde redan nästan, att jag fått ett definitivt svar på

frågan det här gäller, fått det alldeles av sig själv, genom en tillfällighet. Jag hade ett ögonblick vid en av föreläsningarna — icke E. Z:s — visat en svaghet som jag vet ingen av de närvarande — av dem som lade märke därtill — visste orsaken till. Men i och med detsamma detta stod klart för mig visste jag ock, att jag stod ensam gentemot dem alla och — att det för alltid skulle så förbli.

Och det var en oförliknelig styrka som låg i detta medvetande!

Men det var då. Och jag frågar mig ånyo: varför skall jag då ha denna enastående förmåga att intränga i en annans väsen och förnimma dennes innersta grund, om det är meningen att jag aldrig i direkt mätto skall komma i kontakt med andra?

Behovet av andra är ofta nu mycket starkt, ehuru jag vet att ensamhetskravet skall bli det slutligt segrande.

— — — —

Den 31 dec. Den oändliga rikedom jag under hösten mottagit har självfallet dock ej kunnat undgå att avsätta något slagg här och var. Jag har ej levat i storstaden utan att känna sugningen där, utan att känna behovet av att få blanda min röst i den stora kören och att, om än i blygsammaste mån, öppet hävda min plats som egen individ. Detta är ju rent banalt, men jag vet att jag ej helt kunnat frigöra mig därifrån.

Det var därför jag också nu så nödvändigt velat ha något publicerat. Nöjer mig i grunden just nu med att veta att jag har min första färdiga studie bakom mig. Det var onekligen någon misräkning för mig, när den av formella orsaker ej kunde offentliggöras där jag velat.

— — — —

Aldrig har mitt självförtroende varit så gränslöst starkt

som nu; det är det som bär mig och ger mig vingar! — Är det något som jag kan mista? Det frågar jag mig ofta. Möjligt nog med mitt vanliga misstroende till mig själv, vilket ju isynnerhet framträdde då jag var yngre. Och dock, vad jag nu bär inom mig som gudars skänk, är det något som skall kunna mistas, det som sträcker ut sina armar för att famna allt vad mänsklig ande i skapandets benådade stunder frambragt — och så den egna andens krafter som växa och ta gestalt? Men just därför att jag känner det blott som gudars skänk, som så helt utan min förskyllan regnat över mig, just därför är jag ibland nästan vidskepligt rädd för att det åter som genom ett trolleri skall kunna tas ifrån mig.

Det finns intet rimligt samband mellan det jag, som omfattar alla andens områden, och det som ej ens förmått behärska blodets gång i ens organism.

Men detta senare jags existens minns jag icke ens, när det förra fyller mig till brädden.

Januari 1919

Min splittring åt tusen olika håll har hittills synts mig enbart som en svaghet; ja, den har nästan kommit mig att tvivla på, att ur alla dessa varandra fullkomligt skilda individer, som leva sitt liv inom mig, någonsin kunna bygga upp en egen personlighet.

Nu vet jag att denna sammansatta individualitet tvärtom på visst sätt använd innebär en stor styrka. Jag skulle aldrig som nu kunna läsa i många de mest skilda personligheter — utan möda — som i en öppen bok, om jag inte själv ägde en liten bit av var och en av dem. Skall den uppgiften en gång bli min — en bland andra — att vid tolkningen av personligheter, av den mänskliga egenarten, öppna människors själar för varandra, de där hittills gått som främlingar! Att minska skärpan hos det oundvikliga öde som heter: »Där

är en ring kring våra själar dragen...» Men är jag kanske ändå för mycket bunden i min egen jagvärld för att någonsin på allvar kunna uträtta något härvid? Frågor, frågor. (Och svaret kanske beroende av ett vindkast.)

Och den egna personligheten, skall den nödgas gå förlorad på grund av en alltför kollektiv psykologisk sammansättning? Jag vill ta ett annat framstående exempel. (Man måste ju vända sig till de stora för att se, vad det mänskliga överhuvud har möjlighet att nå till.)

Finns det väl någon som måste äga en mer sammansatt personlighet och psykologisk läggning än Romain Rolland! Ingen har som han kunnat tolka och förstå så vittskilda karaktärer. Ingen har visat sig så vid och klarsynt vid alla det mänskligas problem, ingen så skarp att upptäcka *ä k t h e t e n* i dess mest skiftande gestalt. (Härmed är dock ej sagt att ej vid honom själv även skulle häfta nog så mycket slagg, och att ej R. skulle kunna göra sig skyldig till förbi-seenden.)

Och man tänker på alla skenbara motsägningar hos honom. Ena gången tar han parti för det ena, andra gången som det tyckes för det, som är raka motsatsen! Att samla ihop det, som bildar hans eget jag, vore en jätteuppgift, att icke säga rent fruktlös. Och likväl, har man väl någonsin ett starkare intryck av en fast mejslad egen personlighet än här!

Och vad mig själv beträffar har jag under hösten märkt att just genom att ställas upp emot andra — dem jag för-mått längst intränga uti! — och tvingas att själv ta position, just härigenom har en egen personlighet först börjat ta fastare konturer. Således i detta fall genom den skenbara själv-uppgivelsen vid tolkningen av andra! Härvid tänker jag särskilt på mig själv gentemot Emil Zilliacus. Trots det starka inflytande han utövade, kände jag samtidigt härvid den

egna personligheten växa fram i mycket på det vidaste skild från hans.

Februari 1919

Världen, samhället, det egna landet ropa på arbetskraft, framför allt annat arbetskraft i det reella — och vi »onyttiga» filosofera som här nedan följer. — Varför skola mina anlag gå i rakt motsatt riktning? (Men den frågan har jag berört tillräckligt redan förut.)

När jag sökt ett mål för mig i vetenskapens samlande och förklarande, i filosofins frågande, i ett självständigt litterärt skapande, ett mål i sig i allt detta, har jag då varit blind för vad som varit min egentligaste uppgift, den som kanske rymmer alla dessa och ändå syftar till en helt annan helhets förverkligande. Förverkligande av den högsta möjliga fullhet i den värld som finns inom mänskan själv och bildar hennes jag. Har det först nu gått upp för mig? Och dock ha alla mina anlag och krafter samverkat just mot detta mål.

Bland alla strängt slutna enheter finns ingen, som kan uppnå det mänskan kan. Hon rymmer allting inom sig. Hon är det största underverket av alla.

Jag vill höjas ännu, jag vill vidgas långt, långt mer än jag skönjer och ser...

Det är något, som vill växa sig stort inom mig, något så övermäktigt, att jag frågar mig om det längre kan vara mitt eget lilla jag. Det vill spränga mig i sin våldsamhet. Det är en rikedom som trotsar alla gränser...

Det syftar åt alla håll, det omfattar alla värden, det är rymden och djupet, allt som känts och allt som fattats, det när längre än tanken någonsin mäktat tränga...

Kunde jag samla upp allt vad ett ögonblick öser över mig, då vore jag mäktigare än forntidens kungar. Jag äger allt som finns till, mer än vad som anats och vågat drömmas... Vad är mänskan? ?

Och allt detta är jag — jag det lilla stoftgrand som knappt mer än till hälften orkar leva . . .

— — — —

Är det icke ock ett sådant värde i detta vidunderliga källsprång som väller fram, ett värde som det går före alla andra plikter att ta till vara. Det skall ju då engång med nödvändighet strömma över andra också, om än förtunnat, förminskat, ty vår varelses instrument är icke avsett att bryta och överföra allt vad det mäktar motta. Det vi förmå återge motsvarar ingalunda vad anden i uppenbarelsens ögonblick har sett.

Mars 1919

Jag spanar ut över vidare och vidare fält — men det finns en återvändsgränd inom mig själv . . . Och ve, när jag förrirat mig in i den! Då är hela mitt jag för en tid förklämt och förvridet; jag är icke längre till i den form som förut. Mitt egentliga jag är utplånat ända tills jag ånyo kämpat mig ut ur den.

Då inträffar det att jag skriver ner sådant som det här följer.

Strömma den 30 och 31 mars.

Vårt jag är till vissa delar en sjudande massa, som av somliga inflytelser kan bringas i fullständig omvandling. Vad som just blivit uppbyggt kan på en gång plånas ut eller omformas till en ny bild, och denna åter i ett bestämt ögonblick ge upphov åt en annan. Dock är det en viss kretsgång, ett visst återkommande att iaktta härvidlag. (Detta är beroende av de grundlinjer på botten av vårt jag, som icke förändras, men som i en del fall stå utom räckvidden för vår iakttagelse.)

Det finns intet inom mig, som jag icke just nu har för-

intat — på det omsorgsfullaste. Var sak har jag tagit i min hand, synat, vänt den och kramat den, tills den varit smulad. Det finns ju ingen mer fruktansvärt säker metod att fullfölja ett uppsåt i den vägen.

Vad har då åstadkommit förvandlingen? En vecka på Strömma i den angenämaste samvaro! Ja, just detta sistnämnda.

Jag ville gripa tag i rikedomen omkring mig: varje glimt i ett öga, som jag kan fånga, varje tanke som vidgar min krets — allt, allt som finns till för mig att samla upp — och i samma ögonblick jag ville taga min makt i bruk, då ville jag skrika till, ty i detsamma känner jag att jag synar den utifrån — just denna min makt — mäter den och betraktar den med andra s ögon! Och i detsamma är den förintad. Å olycksalliga självspeglings med en god portion egenkärlek som botten-sats!

Först nästa stund av omedvetenhet återger mig förmågan att mottaga, först då jag känner att jag ånyo blott föres längre och längre framåt. Rörelsen själv är för mig oeftergivlig för att det inte skall bli en stagnation.

— — — —

Jag har trevligt här trots allt — min grundstämning är — helt säkert mer än eljes — vad man kallar behaglig. Men stundtals får naturligtvis bedrävelsen överhand och jag känner det omätligaste äckel.

Dock väcker förhållandet ingen oro för framtiden — icke det att ha bevittnat sitt eget sammanstörtande. Mitt under ödeläggelsen, nästan jämsides med den är jag ånyo i färd med att bygga upp jaget. — Å, oförståeligt rika tid, då intet kan utsina — över spillror och murknade stammar klänga nya friska skott överslingrande dessa, så tätt att de knappt vilja få rum för varandra!

April 1919

Den 27 april. — Jag har fått se den sista tiden hur verkliga symtom till en själssjukdom börjat framträda — ett visst slags själssjukdom, som förhållandena nästan ensamt frammalstrat. Den bygger visserligen på några små från början förefintliga anlag, men dessa hade dock aldrig utan omständigheternas makt kunnat komma till utveckling. De hade helt neutraliserats av andra grundanlag.

Skall mitt starkaste och mest harmoniska år upplösas i en gryende sjukdom av denna art — bara för att det kanske översteg mina kraftresurser? Här beror åter allt av tillfälligheterna. Och sannolikt är, att det ännu skall dröja mycket länge till ett fullständigt utbrott. Men jag har dock sett de första tydliga tecknena, (ehuru icke de allra första — dessa datera sig redan från flere år tillbaka, speciellt våren 1917), och troligen skall jag icke undgå den — såvida icke hela mitt fysiska tillstånd undergår en genomgripande förändring.

Jag annoterar detta med ett egendomligt lugn — det har liksom ännu något överkligt och fjärmt över sig.

Den 30 april. Har det kanske förr än jag anat framträtt en motverkande kraft inom mig själv gentemot det onda jag nyss nämnde? Ja, kanske det, och i varje fall något, som är ännu mycket mer än så!

Har jag äntligen, äntligen kunnat skymta — fast på långt avstånd — just det som är själva lösenordet, det som jag ytterst behövt och dessa tröstlösa år i allt bittrare nöd sökt kämpa mig till. Det som står kvar när allt annat sviker, den hållpunkt inom mig själv jag har att gripa tag i när allt annat är förspillt!

Det har funnits för mig ett problem, som aldrig på tankens väg kunnat lösas: *r a s t l ö s h e t e n s* — (den utan vilken all jämvikt och all sinnesro för mig varit omöjlig) — förmäl-

ning med kravet på själslig vila. Nu har lösningen föresvävat mig, icke på tankens väg, men genom inre krafter som framträtt. Dock vill jag, och måste, ännu uppskjuta all närmare tolkning därav.

Skall detta sista underbara år bringa mig ock denna gåva — den oskattbaraste av alla.

Ännu har jag långt ifrån gripit tag i undret eller förmått hämta upp det i ljuset. Det har blott ett ögonblick skymtat framför mig såsom en enda snabb ingivelse. Men jag vet nu, att det finns till för mig! — Jag är så trött, så dödan-de trött att jag ej nu förmår göra någon ansträngning för att fånga det — och det vore ock fullkomligt fruktlöst. Det måste ändå huvudsakligen stiga upp av sig själv om det skall komma ånyo.

Så mycket kan jag kanske antyda om dess natur, att det är ett barn av den inre harmoni, som så småningom vuxit fram över all den forna förbistring och som åtminstone för närvarande är min egendom.

Jag vet, att om jag också förmår gripa det, skall långt ifrån en ständig sinnesfrid vara säkerställd. Det skall som nu vara oavslutliga uppror mot de yttre sönderrivande makter, som söka inringa mig. Och sjukdomsanlagen inifrån skola alltjämt sträva att komma till utveckling. Men det vore en stor skillnad mot förr. När jag nu efter svår själsnöd sökt framleta vad som möjligen efter den allmänna sammanstörtningen ännu funnes kvar att ta fasta på — något som kunde ge den ringaste mening åt ett fortsatt liv, då har det ingenting funnits, då har jag varit fullkomligt utblottad. Och det är detta som mer än allt annat velat ta hela förståndet.

Nu skulle det ändå finnas något kvar . . . Grazias lugn, Grazias leende — och ett långt medvetnare, fullare känt och fattat än hennes. Är detta icke slutligen »de vises sten» . . .

Juni 1919

Den 5 juni. (På ångbåten mellan Hangö och Bromarv.)

Klipporna och skären är det första man ser och det sista man lämnar av Bromarv. De komma att samla i sig liksom allt vad det just tilländalupna skedet av året innefattat. De beteckna som ett slags märkespunkter för tideräkningen och jag frågar mig alltid var höst — och särskilt var höst — hur skall jag härnäst se dem åter?

Hur möter jag klipporna och stränderna i sommar? Annorlunda än någonsin förr, skulle jag vilja säga! Med en sådan säkerhet, en sådan fast tilltro till mig själv och det som är mig förelagt, har jag ännu aldrig gått emot en sommar. För första gången har en vinter lämnat de mest outplånliga spår efter sig. Den gångna vintern, vars synliga resultat mer än lätt kunna sammanräknas, men vars osynliga sträcka sina rötter måhända ännu längre än jag nu anar! — Den bildar liksom en bakgrund, hos vilken jag alltid skall kunna finna ett fast stöd, hur förtvivlat det förhandenvarande läget än skall komma att te sig ofta nog.

— — — —

Jag blir nästan vild och galen när jag tänker på mängden den minsta småsak, som jag nu skall möta ute i naturen. Varje ny blomma, som spirar upp, är ju en kär kamrat som vaknar till liv. — Jag har väntat och väntat att ånyo kunna helt öppna mig mot naturen. Jag har varit så överutmattad nu så många år, att min fysik inte kunnat orka bära att emotta dess övermäktiga fysiska styrka. Ännu är jag långt ifrån i stånd till det i hela dess vidd, men något skall jag väl ändå förmå att ta upp.

Grönskan på holmarna, just utvecklade till sin fulla, ännu ljusa och spröda yppighet, känns lätt och sval som en smekning. Den omsluter en liksom från alla sidor.

— — — —

Den 30 juni. Dyringarna efter den oro och den själsliga överretning som det senaste året ofrånkomligt jämväl, liksom de föregående, avsatt sig i min hjärna gå stundom rätt så höga. Men så känner jag igen på ängen och i skogen en morgon när jag vaknar, sommarens egen hemlighetsfulla andning strömma in över mig lenande, dövande, och varje nerv är snart fylld därav...

Juli 1919

Vill nu åter uppta ett ämne som jag inte på länge berört, men varöver utsikten blivit vidare och min uppfattning klarare och bestämdare formad. Närmast sker det väl för att jag åter genom andra kommit att snudda därvid. Jag menar kärleksproblemet.

Vad är kärleken i egentligaste mening mellan två människor? Det är sammanstötning mellan två, åtminstone i någon mån jämställda konkreta storheter, en sorts elektrisk kommunikation mellan dem. Det är en attraherande utströmning från den ena till den andra, absolut oförklarlig och oanalyserbar och absolut självständig. Den fordrar i n t e t annat än motpartens närvaro och att få låta den enas känsloutströmning uppsugas av den andra. Det andliga jaget spelar därvid ingen annan roll än som ofrånkomlig del av motpartens kroppsliga varelse. Den är kropparnas egen mystiska kontakt.

Fastän kärleken är den elementäraste av alla drifter fordras det hos högre civiliserade numera nära nog ett slags erotisk begåvning — d. v. s. bibehållen ursprunglig erotisk instinkt för att den skall framträda i fullkomligt ren form. I vanliga fall är den helt säkert — eller här hellre sympatin eller attraktionen — mängd med estetisk förtjusning, beundran, andlig släktskap, tillfredsställd fåfänga, behagsju-ka m. m. Också har man nästan vant sig att rent av förut-

sätta något av dessa element såsom ingående i förhållandet mellan två. Och dock äro de ursprungligen fullkomligt främmande för det.

När man därför i första ögonblicket undrande stannar inför en verklig ömsesidig lidelse, där intet estetiskt inslag står att upptäcka, ej heller någon andlig eller moralisk fullkomlighet hos parterna, blott i regeln en sund fysik och helst en på något sätt särskilt accentuerad kroppslighet och känslighet, då kan man vara viss om att ha funnit kärleken i dess rena form. Man kan i ett sådant fall formligen se den mystiska utströmningen ur den fysiska varelsen. Häri ock förklaringen till att i många fall, där enligt det sunda förståndet eller från estetiska synpunkter utgått, två människor skulle ha alla betingelser att passa för varann, dessa likväl ej gå ihop, medan åter mången »därskap» får bevittnas, där det sunda förståndet runkar på huvudet eller står mållöst.

Genom den samhörighet med naturen och den inblick i dess mystiska liv, som en sådan här karakteriserad kärlek i ursprunglig mening inger, måtte den vara något berusande.

— — — —

Jag som senast under den röda våren kände nog så »röda» (i annan mening) instinkter vakna till liv, jag vore nu nästan färdig att säga: kärleken i dess ovan angivna form är död för mig. Icke så, att jag ej mera kunde bli antänd som förr i världen, men den skulle svårligen mer ensam kunna tillfredsställa mig — såvida jag icke komme helt och hållet ur min nuvarande riktning. Det är bara det, att jag prövat på något annat och fått den hejdlösaste åtrå efter något, som ej kan gå under namn av kärlek, men som samtidigt är dess parallell och dess motsats.

Augusti 1919

Det finns något som kunde kallas en mänskas själsspeglings

i den andra. En sådan gemensamhet i själsriktningen att varje intryck (på ett visst område) för dem brytes lika, sätter samma strängar i dallring, att tanken av den andra kan läsas innan den är uttalad. Och uttalad, måste den väcka resonans ända i botten av den andras jag — och just dennas! Den är det frömjöl som just måste befrukta den andras skapande kraft, och sålunda når måhända den tanke, som fötts i den ena, sin blomning och mognad först hos den andra. Det är ett sammangående som gör att man icke längre skiljer mellan sitt jag och den andras.

Ett sådant här karakteriserat förhållande kunde väl riktigast kallas andlig sammansmältning och är icke beroende av skilda kön. Det förekommer kanhända även oftast mellan människor av samma kön. Och dock torde väl individer av skilda kön ha större möjlighet att komplettera varandra och tillsammans bilda en helare och allsidigare enhet. (Orsakerna till att det likväl ej så ofta påträffas äro många, och jag vill ej här närmare gå in på dem.)

Vid det närmare preciserandet av (det andliga) sammangäendets natur är vidare att märka, att dem man uppgår uti t. o. m. kunna vara flere, ty människor äro ytterst sällan så lika till sin själsriktning att varje del av deras jag kan bilda en helhet med den andras. Kärleken (den erotiska) kan blott ha ett föremål, ty vår kroppsliga sida är endast en, men de andliga äro många!

Vid ett andligt förhållande är den konkreta närvaron ingen absolut nödvändighet. (Man kunde t. o. m. tänka sig, att det utvecklas per korrespondens.) Det är blott den enas själ som den andra behöver förnimma — förnimma i tal och i tystnad, i rummets närhet och långt borta.

Jag har själv haft så påtaglig erfarenhet av de andliga behovens övervikt över de fysiska — när man nämligen en gång lärt känna de förras innebörd.

Varje önskan att möjligen kunna uppväcka känslor hos

en annan som kanhända någon gång halvt omedelbart uppstigit, ha ögonblickligen fördunstat som rök, då man tänkt sig att möjligen känna den andra uppfatta något, som berört en själ allra starkast, och sålunda förnimma kontakten med en annan själ. Man har då liksom uppgivit sig själv för att ingå i en annan. Och häri ligger kanske en del av hemligheten. Det att sväva bort — längre och längre — själ vid själ, det ger ett rus som intet övergår. Då har man lämnat det egna lilla jaget med alla dess småaktigheter och förvrängdheter långt bakom. Och alltid kvarstår ej ens förnimmelsen av personligheten, den egna eller andras. Det är som idén eller synen hade uppsugit bägge i sig. Den allena existerar. Men man ger sig starkare hän, då man gör det samfällt.

Dock ännu finns det något som kunde kallas andlig kärlek. I grunden föreligger här endast en gradskillnad mellan denna och det ursprungliga enkla sammangäendet. Dock träder vid denna personligheten åter delvis i förgrunden. Det är när varje sida av den enas själ — således själva dennas personlighet — blivit den andra så outhärlig att de måste dela varje tanke, varje upplevelse, varje njutning, när man måste känna reaktionen av varje intryck även från den andra för att kunna vara tillfredsställd — som man kan tala om andlig kärlek. Då är varje behov fullt gemensamt, varje sår som drabbar den ena känns lika svidande för den andra, ty de äro då ett. Det är icke längre att låta iakttagelsen blott följa den andras själsförlopp, det är att känna med, lida med, att återspegla hos sig själv varje dennes själsskiftning. — (Här är det kroppsliga jaget i sig betydelselöst; bildar blott ett ofrånkomligt bihang till det andliga.)

Ett sådant förhållande måste naturligtvis beteckna idealet, och förekommer naturligtvis aldrig i absolut renodlad form — sålunda att det icke längre skulle existera två vil-

jor. Men även i något mindre utpräglad bemärkelse är det ytterligt sällsynt — sålunda att likväl parternas fysiska jag i sig själv alls icke förnimmes existera (vilket gömmer hela den negativa definitionen på denna form av samhörighet.)

Att vid andlig kärlek tänka sig flere föremål torde ock vara omöjligt.

— — — —

Mitt förhållande till E. Z. tillhörde uteslutande det tidigare angivna enkla sammangäendet. Ty hur oändligt nära jag än följde varje dallring i hans väsen, gav dock icke v a r j e genljud hos mig — och jag kunde t. o. m. n å g o n g å n g följa den med en liten glimt av välvillig och förstäelsefull ironi! Hur mycket som än var av samma art, fanns det sidor hos honom som voro mig nästan främmande.

— — — —

Sommarn har varit livsstegring i det oändliga för ögonblicket — men sällan, sällan någon vila, a b s o l u t vila. Hur långt har jag inte till den . . . Jag känner mig ganska bekymrad för vintern. Ännu återstår några veckor här, men vad skola de uträta. Det onda är nitat djupare än att det skulle låta sig ryckas upp. Det hänler blott vid mina bemödanden och visar ännu tydligare sitt skrämmande ansikte.

S e p t e m b e r 1 9 1 9

Jag sitter och ser ut genom mitt fönster här på Skogbacken. Det är mulet i dag och alldeles tyst. Å, denna tystnad i skogen — också när det blåser . . .

Hur har det icke varit mig en befrielses tid dessa månader. En mjuk och lindrande och oändligen välgörande skänk, en sådan som jag icke fått på många, många år. Icke vila, och dock den ljuvligaste vila, ferier från de flesta av de små av-

grundsandarna, det ständiga sticket, greppet kring strupen som man vrider sig under, i trängseln bland andra (trots all deras — om än avlägsna — vänlighet). Ångesten att hålla ut under andras blickar, när allt sviker en och man icke förmår lyfta en arm . . .

Jag har levat i ett feslott med smekande luft och dagar som förtona i tystnad omkring. Med små vänliga andar, som stått till min tjänst, och drömmar som ostört kallats fram allt efter min önskan — (ja det har förstås också funnits andra gäster — som alltid — som inte varit så välkomna, men härom är ej värt att tala, de ha kommit och försvunnit). 3½ månad har jag levat så, är jag nu beredd att gå ut i vimmel igen?

Ja, denna senkomna »Erholung» har gjort det ånyo en smula lättare för en tid, har gjort mig andligen starkare och mindre åtkomlig för andra — något litet. Allt eftersom det växer upp och får fasthet och verklighet, det rike som är mitt ensamt, där jag själv är den skapande (allt som kommer för mig i syner eller förnimmelser bildar en planta, en varelse i mitt rike) — likaväl i starkare stunder, som t. o. m. i sjukdom och kraftlöshet — allteftersom mitt »själv» blir friare och mer suveränt, blir jag mindre åtkomlig för sticken och svedan. Men huru långt, långt är jag ännu inte till den allra första avsatsen av målet, och huru hålla ut att kämpa fram emot det?

Sugningen från den plats, där jag för den närmaste tiden hade att fylla en uppgift, måhända säkerligen viktigare än i naturens ostördhet (till att börja med symboliserad av skulptursamlingens auditorium), är jag icke känslig för. Den kallar mig med tvingande nödvändighet. Men var ta krafter, där allt är urkramat, det är det som bildar det olösliga problemet.

Oktober 1919

Den 28 okt. Samma frågor, alltid gamla och alltid nya igen.

Samma tanke om och om, och dock ännu knappast påbörjad. Den måste tuggas och tuggas och blir ändå aldrig färdig. Den räcker nog livet igenom.

— Frågan det gäller, ja. Det är den: skall jag kunna fasthålla vid mitt exklusiva område, det som är till blott på grund av mina säregna yttre förutsättningar — icke minst, utan kanske främst, de negativa! (Är det icke en uppgift för var och en detta att just kunna bruka de negativa!) Skall jag kunna vända hänet i det som vederfares mig till fruktbara skickelser? —

Icke för att den frågan nu någon längre tid särskilt livligt har sysselsatt mig — snarare tvärtom. — Överrumplade mig en kväll här nyligen med att se hur mycket mer jag ändå var utlevad är fylld med nya möjligheter. Upptäckten skedde så enkelt och naturligt — och jag log litet när jag tänkte på det jag skrev i Bromarv (Bromarv, ja!)

Men nu efteråt ler jag inte, när jag tänker på den kvällen. — Och ändå är jag färdig att tro, att det i grunden berör mig så lite alltsammans. Men varför då detta ideliga frågande? Frågan stiger upp ånyo oavlåtligt; den hänger nog vid som en kardborre likafullt. — Tiden ensam kan ge ett svar.

— — — —

Den 30 okt. Det är vissa stunder då jag mest längtar efter något — efter de ögonblick då jag är alldeles stilla... bara så högtidligt stilla. Inga missräkningar komma mig då vid, icke det att en händelse avlöpt annorlunda än jag väntat, att en mänska jag strävat till ej kunnat nås.

Men det är ingen tomhet, ingen resignation — tvärtom är

det den största fullheten just då, den största och oberördaste styrkan . . .

— — — —

Den 31 okt. Den lärdom, som denna månad bibragts mig, har gått stick i stäv mot mina studier och iakttagelser under sommarn så att säga. Enligt Lagerborg äro kropp och själ inga skilda uppenbarelseformer och jakten efter tingens väsen ett lönlöst besvär. Tror dock, att de båda betraktelsesätten, hans och mitt, väl skola kunna samsas, när de hålla sig vart på sitt gebit och icke sträva att överta varandras arbetsuppgifter.

N o v e m b e r 1 9 1 9

Jag lever, en främling bland främlingar. Luften blir blott kyligare omkring mig — jag bygger muren fastare och fastare omkring mig. Det är så, när människor engång icke kunna gå mot varandra, måste de gå blott allt mer och mer åtskils i det som rör deras innersta väsensriktning.

Jag skall resa »hem» om några dagar — men ingenstädes är jag ju hemma. Jag byter vistelseort alltsomoftast och har kanske lättare än de flesta att finna mig tillrätta i en ny omgivning, men överallt är jag ju en främmande.

(Ja, i somras, då visste jag ju att jag hade kommit hem för en liten tid. Och jag vet också att det var en del av mitt jag, jag lämnade kvar där, en del som jag aldrig kan få rätt på annorstädes än på landet igen. Det är inte så lätt att reda sig utan en del av sin varelse. Det blir ett tomt hål, som alltid gapar, men det får gå det också. Det är något på landet som jag strax flyter samman med, det blir ett levande flöde som är avskuret så länge jag är skild ifrån naturen.)

Kylan har känts skarpare omkring mig än vanligt. Varför? Ja, det kan man fråga. — Ju vissare jag känt främling-

skapet ta gestalt, desto häftigare har allt trängts ihop till ett enda rop: »en själ, en mänskans själ...» Det har ropat så, mer än jag knappt minns någonsin tidigare — (men just nu längtar jag igen till ingenting annat än att få sjunka i ett töckenhav utan form och gräns, utan början eller slut. Min fysik är söndertrött.)

Det lämnar en icke i ro det där ropet, när det engång börjar. Det kräver med den våldsammaste oresonlighet. Det sliter i en. En själ, själ — Det var då här man skulle överlämna det som hos en själv blivit till övermått.

Det var då här man skulle finna den stora resonansen, delaktigheten i det man undfår. De ändlösa monologerna skulle inte längre återkastas av tomma väggen utan från ett levande »Gegenstand». Jag måste, jag måste engång känna en mänskans levande värme omsluta det som blivit till i mig. En som förstår — och icke förstår — men som tar det i hand och inte lämnar det vind för våg, och som söker tränga in däri, om han inte förstår. Och detta, som är något annat än mitt, skulle egga min andes stridslust och skärpa min egen provning.

December 1919

När jag för ett år sen gjorde mig frågan: människor, behöver jag dem eller inte, förstod jag ännu inte fullt att om jag också, såsom jag då ansåg, kunde undvara dem av känslöskäl s. a. s. skulle det ske med offer av att aldrig bli en fullständig mänska, utan en vars utveckling åt vissa håll skulle bli stäckt.

Jag har haft en liten erfarenhet i början av månaden, som jag inte kan vara nog tacksam för, emedan den öppnade ögonen på mig på denna punkt. Den visade vad som redan främst är s. a. s. förkrympt hos mig, och vart instängdheten kan leda, om den får fortgå.

Jag har så oavbrutet det sista året bara känt mina möjligheter växa obegränsat. Allt vad jag tagit för händer har med sådan lekande lätthet format och fogat sig efter min önskan. Inte så att jag uppnått de mål jag åsyftat — men jag har heller aldrig avsett någonting slutligt, bara medvetandet att vara i ständig tillväxt, i rörelse framåt och därunder nå vissa avsatser. Och några verkliga hinder ha icke mött mig.

När man rör sig enbart i sin egen värld får allting där ett annat ljus än när man också framlägger det för andras blickar. Utvecklingen går på visst sätt hastigare, då man lever inom sig själv; man är mer uteslutande hänvisad till en verksamhet i bestämd riktning, och man ser endast hur långt man i sin utveckling redan är kommen, utan att veta om ens resurser också i yttre mening äro färdiga att tas i bruk. Först en annans blick därpå kan komma att blotta verkliga förhållandet. Men först när en utveckling sker jämsides inom en och i kontakt med andra, först då kan den bli tillfredsställande — inåt som utåt.

Egentligen var det en sådan obetydlighet som föranledde denna min syn på det hela. Fick ett manuskript (litteraturkritik) återsänt jämte en ingående kritik, så i detalj gående, som jag inte hade väntat mig.

Och om jag än icke fullkomligt förstod vari det »naiva» i tonen låg, förstod jag mycket väl, att jag ännu inte kunde överblicka mig själv utifrån sett och avgöra den saken. Jag kunde endast bedöma den inom min egen värld. Och om än tanken var riktig, skorrade uttrycket ännu barnsligt och ofullgånget överdrivet i den yttre världen. Och det var denna skillnad som främst gick upp för mig genom den lilla episoden.

Januari 1920

Den 8 jan. (Inskr. och delvis omskr. d. 31). Jag har

varit så slut denna helg, att jag inte orkat producera något — bara ta emot ännu.

I går kväll när jag läste »Prins Louis Ferdinand» — icke för första gången — gick det upp för mig något som jag inte fullt känt till förut. Det öppnade sig för mig något av diktens hemlighet . . . Jag har ju känt den strömma emot mig otaliga gånger förr, och säkert ojämförligt starkare, men jag har aldrig fullt gjort mig reda för dess innebörd. Nu börjar jag ana vad den är. Den är bara en ton alltsammans — något i släktskap med musiken, den musik jag kan uppfatta.

Det lyfter sig med ens något från den verklighet, som omger en, och det lyfter en själv med. Det bär en bort till en värld som är en annan, där ingenting är som här — en värld som finns och icke finns, ett ljus och högt och eterklart och obeskrivligt.

Med ens är allting frigjort från sitt förra — ingenting binder längre. Jag vet icke mer, att jag är sjuk och kraftlös — jag är inte längre mitt jag. Jag går bara upp i en enda förnimmelse, en ton som genomtränger mig i min innersta grund . . .

Det är inte det kärleksförhållande Hemmer återger som gripit mig. Det är någonting helt annat. Det är bara en längtan, längtan efter något oändligt drömskirt och strålande, något som aldrig i verkligheten kan förverkligas, som bara kan fås fram i en rad, en rytm, en ton i ett konstverk.

Jag tänker på »I parken»: »Se vägarna alla försvinna i ändlösa röda riken» o. s. v. — Det är inte den verkliga Pauline Wiesel prins Louis (Hemmer) i detta ögonblick ser, föremålet för hans lidelsefullaste kärlek (på verklighetens plan). Det är en strålgestalt, som svävar framför honom, en dröm, som tar form och som bara är något underbart lysande och sugande. — Den dikten har det minsta möjliga med verkligheten att göra.

Och det är i detta, som icke är verklighet och dock upp-

stigit direkt ur denna, som diktens, konstens allra svärgripbaraste hemlighet ligger. Det har fötts hos skalden själv — det är icke blott en förklaring eller ett blixtljus över företeelserna, utan ännu mycket, mycket mer — ett nyskapande av det som ovedersägligen och uppenbart finnes.

Februari 1920

Jag har nu fått den första stora vissheten om något. (Den kom av sig själv, nästan oväntat, emedan jag det sista året knappast sysslat med den frågan.) Det är nu avgjort: den tid jag har framför mig blir inte lång . . . kanske några år. Det skall komma en bristning, när strängen engång nått sin yttersta spänning. Det skall få sluta med en bristning — det enda jag kunnat hoppas på. — Den absoluta säkerheten har jag ännu icke fått — måste ännu vänta på bekräftelsen — men så nära den absoluta som det är möjligt har jag kommit. — Vad jag längtat och längtat efter i långa år har då äntligen närmat sig inom synhåll. Å, om jag redan kunde få överblicka den tid jag har kvar. Det skulle för mig betyda den yttersta koncentration.

En natt för en tid sedan slog det mig klarare än förut, hur oförenliga de båda strävandena äro, som behärskat mig först åren efter skolavslutningen och sedan (det andra) under de två (eller 1^{1/2}) sistförflutna. Jag tillhör dem båda, men kan aldrig samtidigt omfatta dem. De äro till sin upprinnelse och riktning absolut motsatta.

Längtan till förintelse — d. ä. omvandling — och strävandet mot liv. Och dock stå även de varandra nära. Utan förintelse — död — kan intet nytt liv uppspira. I den stora förvandlingens ögonblick mötas båda. — Och likväl strävar varje liv att fortsättas i sin form, att bygga vidare och vidare och växa ut ända mot det oändliga. Det känner det som om något gick förlorat, när det självt gick under, något

som behövde lång, lång tid för att byggas upp igen, för att bli vad det har varit — och som kanske aldrig kunde byggas upp till detsamma. — Men förintelsen är också oundgänglig. De två motsatta makterna väga ständigt upp varandra i världsstriden. — Att känna dem båda kämpa i samma bröst, det är en underlig känsla.

Den natten jag nämnde stodo de i så egendomligt klar belysning. Det tycktes mig ett ögonblick, att det gällde liksom att välja — men jag behövde inte välja. Ty jag såg, att de kunde ställas upp mot varandra. När man vände sig mot den enas strävan, kunde man inte längre se den andras. Det var hela tanken och synen, som från början måste inriktas åt ett visst håll: på annat sätt. — Jag måste blott häpna över, att de båda kunde vara lika starka. Var jag delad i två halvor?

Så var det nära nog. Min organism är längesedan utdömd, men det finns något, något som inte vill ge sig — något, som, jag vågar nästan säga det, knappast kunde leva starkare. Det är nästan något absurt i sådan motsägelse. — (Den förmenta själen hänger vid och reser huvudet mer oförskämt än någonsin, trots att det fysiska underlaget, som ju så intimt sammanhänger med allt »själiskt», säger upp! Hur hänger detta ihop, Lagerborg?)

Det där »något» som växer, det har knappast opererat med realiteter i tid och rum. Det har bara sett framåt utan att fråga efter någon slutpunkt. Hela min varelse har gripits av denna åtrå, att jag måste stiga, stiga! Jag har gett mig utan betänkanke i de makternas spel, som virvlat mig omkring liksom ur rymd i rymd. Men jag har ännu sett liksom bara den första skymten av allting, den första början, och vad som spänt min vingkraft till det yttersta har varit hoppet — förespegligen — att engång kunna få nå det helt, se det verkliga. Så nära har jag varit det redan, att jag på fullt

allvar räknat med den tiden då det skulle vara min egen-
dom.

Jag har fordrat att få lära känna varje skrymsle hos den
verklighet, där allt har liv, den minsta tingest, likaväl som
den sinnrikaste levande organism, att förstå och uppfatta
dess yttringar, för mänskoöron ohörbara — men kanske icke
för sinnen ännu knappast kända. — Jag har fordrat att få
nå till en helhet och förklaring av de motsägelser som för
mig engång måste ha en lösning och vars lösning jag
redan sett sväva framför mig utan att kunna gripa den. Och
sist har jag kanske krävt den lugna och vida och tålmodiga
blick, som ändå slutligen är hemligheten med allting, men
som endast långa genomlevda år kunna skänka. — Vad jag
fordrat är så långt, långt större, och av så oändligt mer
skiftande innebörd, än att det här kunde uppräknas eller
någonsin återgivas. Just därför att det är utan gräns och
mått och ingenstädes slutar, utan direkt går över i det obe-
kanta — i annat och större varande, just därför möter det
aldrig förintelsen, snuddar aldrig med sina yttersta rågångar
vid den. — Därför kan den strävande inte förstå den
andra.

— (Att uppfatta hade kanske framom allting annat
varit min mission.) Varför skulle denna inre mänska få
sin plats i ett utlevat skal?

Men det andra halva jaget! Allt det ovannämnda har haft
sitt liv inom mig. Blott få, blott obetydliga skärvor därav
ha nått utom mig. Här har verktyget strejkat. Och här finns
också grunden, den möjliga övergången till den andra strä-
van att söka. Syftningen mot det förra — det positiva
— har nått hur långt som helst, men det reella förverkligan-
det har inte gjort det. — Det är här som ledan och trött-
heten ta vid. Här är jag utkämpad. Och tröttheten är gräns-
lös. Att få somna — att äntligen vara borta . . .

Och nu har det varit en vändpunkt igen. Bara i ett ögonblick var det som ett helt nytt fick insteg, som en slöja föll och det ånyo blev klarare. — Det var på teatern — Lilla helgonet bara — för en vecka sedan, den 23, under en mellanakt.

Jag såg med ens att min värld inte var den som omgav mig — att jag inte fanns där med mitt eget jag. Det drog upp en skarp och outplånlig gränslinje mellan den och mig. — Egendomligt att jag inte skönjt det förut på detta sätt — att jag verkligen var annorstädes.

Jag vill följa i huvudsak tanken i vad jag då kastade ned under mellanakten:

Nu växer mitt liv utöver nya — utöver det jordbestämdas gränser. Det öppnar sig något med möjligheter som inte kunna överblickas, så snart jag fått visshet om att detta finns. På verklighetens plan skall aldrig mer finnas det som jag ytterst åtrår, på verklighetens plan skall jag aldrig mer kunna mättas! Hur har jag inte förstätt det förut, att det som var min yttersta längtan inte kan finnas här förut, att det måste bli till inom mig, i luften, i rymden, i det obeskrivliga. Liksom detta självt inte kan återges och inte är bofast någontädes, men glimmar till mellan en mänskans ögonhår, i ett ting, en solstrimma på en trädgren — för ett enda ögonblick och finns sedan inte där mera.

Och vad jag jagar hos mänskorna skall vara glimten i ett öga att ha sett detta samma — därför behöver jag dem mycket ännu . . .

Tror någon, att man slutligen längtar efter kärlek för att älska en mänska eller famntaget för att famna eller konstens njutning för dess egen skull! Man längtar det för att ett ögonblick gripa om, veta sig hålla i sin hand, vad man

aldrig kan öppna och lösa! Känna dess närvaro, som man inte kan förstå. Det hemlighetsfulla . . .

Man säger att konsten är en spegling, en förtunnad reproduktion av det som försiggår i verkligheten. Men det är tvärtom. Om inte det som sker här nere lånar en liten liten glimt av det mystiska och oåtkomliga, som konstskapandet själv öser ur, har det ingenting att betyda. Också för den kanske mest materiebundna måste i det högre åtrådda finnas något av det »oförklarliga» och hemlighetsfullt dragande, för att det skall åtrås. Detta, som kommer en att för ett ögonblick »icke förstå sig själv!»

M a j 1 9 2 0

Det finns en förmåga jag fått i oproportionerligt rikt mått. Och hälften av mina förmögenheter på andens område bottna just i denna: a t t k ä n n a. Jag är som ett spektrum, där alla strålar brytas igenom. Jag är en enda, till det yttersta spänd, nerv som vibrerar.

Var min ande sammansatt att kombinera, förstå och bearbeta, var den det i ännu mer svindlande grad att e m o t t a g a! (Det har jag visst förut redan påpekat, men den sanningen kan aldrig bli för gammal för mig.) Jag kan känna mig som en korspunkt, där allt som rör sig i det kända och okända stöter ihop. — Jag är mer än en magnetnål, en mimosa . . .

Jag har slagits ner som av vindar och hagelskurar — jag har pressats ihop av den vildaste ångest. Jag har följt flykten upp mot etern, tills intet mer kunnat urskiljas. Och i allt har jag känt den obegripliga befrielsen i att bara gå upp i något annat — som suger hela ens kraft, smular ens mänskovarelse i sitt grepp.

— Jag har känt den yttersta upplösningens process, liksom livskraftens yngsta och rikaste blomning; jag har be-

rörts av vart fallande blad, vart oanat leende, genomträngts av den knappt förnimbara skiftningen i en röst, en mänskass hemligaste och fördoldaste rörelse. — Det är ett öde — öde att vara sådan — och dock en utmärkelse.

Jag har suttit på teatern, på en recitation (eller legat hemma med en bok) och med ens har jag varit alldeles ensam, ty ingen annan har varit med om något sådant — sett det jag sett, kunnat det jag kunnat. Det har öppnat sig djup, som ingen annan blickat in i, det brusar av fester, som ingen annan hör spelet ifrån . . . Skådespelaren — uttolkarn vet icke själv vad hans röst uttrycker — skalden vet icke vad som spelar på hans instrument. — En värld, som ingen annan går in i, öppnar sin ljusflod . . .

Och ur skaldens skapelse avskiljer sig något och blir ett för sig — och det följer jag. Det utvecklas och föder nya ting, som det övergår uti och det växer i det oändliga. Och bara i min känsla är det jag når det. Jag vet icke om en författare drömmer sig något sådant, att hans skapelse blir förnummen fristående och absolut, utan att annat existerar än den känsla som bär den . . .

Jag lever själv längre blott i denna känsla. Jag är icke mig själv, ty jag har övergått i ett annat. — Ett övermäktigt växer fram i mig, och det är vidunderligt i sin makt, ty det ger upphov åt ting, som icke funnits, som ingen förr vetat av.

Och detta vidunderliga finns ändå bara inne i något av det lilla vi kalla vår känsla.

Jag får se och vara med om detta — men därför är jag också en dödsdömd — ty en levande får det inte.

J u n i 1 9 2 0

Jag har badat i lugnet igen, druckit ängssus och skogsdoft — haft stillhet och ro några korta sekunder inom mig själv.

Våren var just inte stillhet och ro — rastlöshet och också mycken söndring. Därför har det varit så underbart att igen få känna vågorna lägga sig — och bara på grund av att någonting utifrån kommer till en, bara av att känna ett större sluta sig omkring en.

Jag har levat ute i skogen och på bergen, men jag har också alldeles ensam gått omkring i villan. Jag har här känt luftdraget från ett fönster, hört suset utifrån — och i allt har det legat en förunderlig makt — stillhet, stillhet. Och den skall räcka ännu vecka efter vecka, som det tyckes oändligt — det djupnar något i perspektivet som inte kan uttryckas . . .

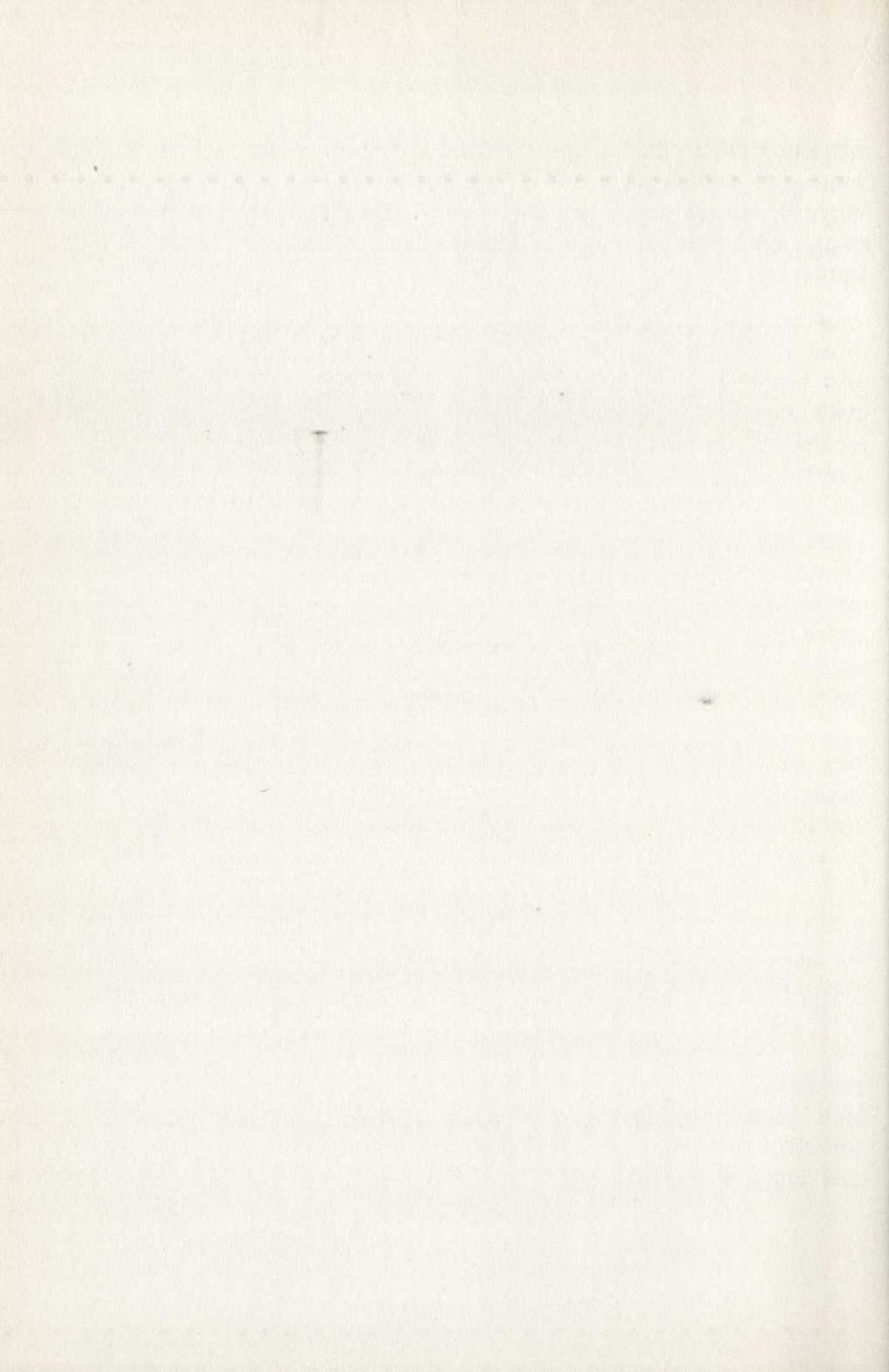
Jag längtar efter blommor och växtriiken, där allt är stillnat — ändamålsfyllt i sin utveckling. Där man bara känner det stora som sker — intet lever mot sin inre lag. Det stora behöver jag framför allting annat. Jag måste känna detta något som sker utom mig och som är obetingat. Jag måste känna att jag själv är blott en liten länk i detta som sker. Jag vill ge mig hän under det.

Ängen, skogen, havet, luften, allt ger mig densamma ron — bara genom att förnimmas. Aldrig har jag förrän dessa två sista somrar anat hur hög och mäktig var företeelses egen gestalt är. Den växer och växer och vidgas oavslutligt . . .

En mänska kan famna en, men det är ingenting mot markens och luftens famnande. Det överväldigar och pressar en samman. Men också om det vållar ångest är det en förlösning däri. Det finns ro i dess väldigaste grepp — och man känner hur allt lugnar och helnar inom en . . .

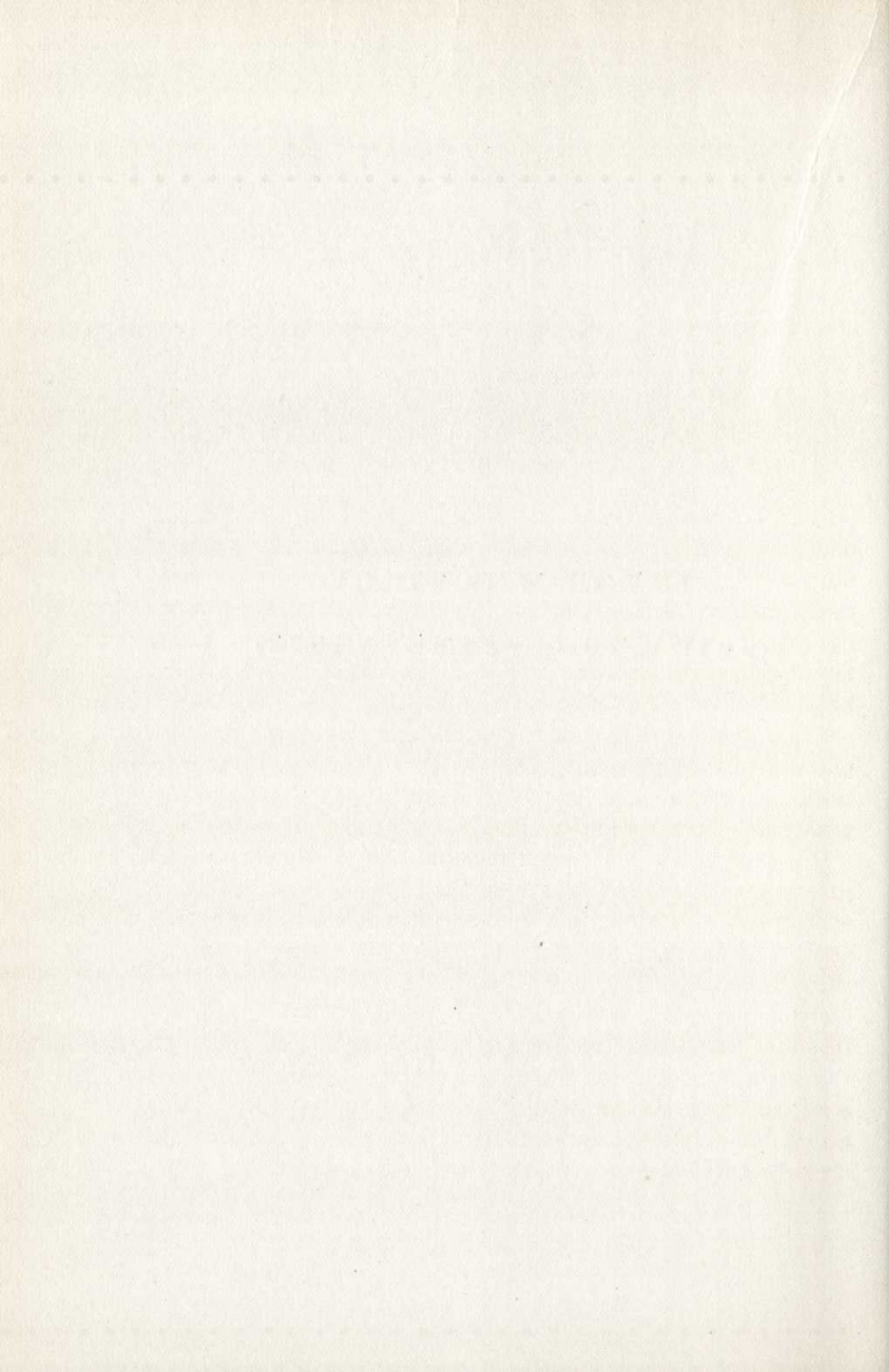
Skall jag våga en obestämd definition på det jag engång antydde (april 1919) såsom något av det slutliga man kan komma till: att känna att allt har en yttersta harmoni, där det kan komma till vila. Att foga alla skilda strömningar och

rörelser i ens psyke in under denna harmoni. — Detta kan aldrig ske enbart på grund av ett beslut eller en medveten viljeakt, endast genom en ingivelse. — Och för övrigt kan denna sak heller knappast beskrivas eller uttryckas — endast upplevas.

INFÖR MIG SJÄLV

(Juli 1920—december 1922)

Juli 1920

Från våren glider mitt liv liksom delvis ånyo in under nya tecken, i nya riktningar. Allt det stora försiggäendet ytterom mig, som jag likväl är inordnad under, och som förr varit mig tämligen främmande, har fått för mig en helt ny verklighet. Jag längtar in under detta stora sammanhang; längtar efter tryggheten i att k ä n n a mig vara en länk i detta hela.

Några ord av Heidenstam häromdagen ha gjort ett outplånligt intryck på mig och kastat ett förunderligt ljus över både min strävan hittills och den kommande. — »Det är det prästerliga (prästen) inom mänskan som håller på att dö.»

Hur har jag inte förr beaktat detta, att vi var och en bär på en präst inom oss! Åkallan är att lyfta sig upp mot något som är högre än vi och att söka gemenskap med detta högre. Och varje mänska som strävat uppåt har därför utan att veta det åkallat.

Det har ingen betydelse att vi ej på något sätt kunna definiera detta högre, och att var och en definierar det olika — om de söka göra det. Det har varit religionens olycka att söka fastslå en allmän definition; därför ha mänskorna dragits ifrån religionen, emedan deras omedvetna religion inte längre rymts inom de skrankor den förra angivits av.

Detta högre kan för en mänska vara fött inom henne själv — vara ett högre inom en själv som man syftar till. Det kan uppenbaras i stormens skälvning ute på ett berg eller i naturens grepp om en — ur luften, himlen eller skogen — en andlöst stilla sommardag. Och ens längtan kan vara efter delaktighet i denna oändliga styrka man förnimmer. (Och delaktigheten kommer omedelbart, så snart man längtar den). — Det kan vara inspirationen, som ju var och en erkänner är något som liksom utifrån griper en — utan att det ännu är utrett var dess ursprung står att söka. Men oberoende därav kan den vara vad en mänska erkänner som högre än hon själv. — Och utom detta kan det vara vilken dröm, vilket ideal eller vilken gemenskaphetslängtan som helst med ett större, som en mänska ställt framför sig. Men varje längtan till ett visst medför även i större eller mindre grad gemenskap därmed. Resultatets storlek beror av längtans intensitet och förtröstan.

Då jag erkänner allt det ovannämnda såsom ett högre för mig har jag ovedersägligen haft en gud likaväl som troende av ett eller annat religionssamfund, fastän jag knappast tidigare ansett det. Och ännu skulle jag icke vilja använda benämningen Gud — fast den täcker samma begrepp — emedan det häftar för mycket av trossats och förklarande, slutligt formulerade bestämmingar vid den. Och främst för att man med namnet i de flesta fall avser ett självständigt viljande och handlande väsen.

Mitt »högre» är i sig varken personligt eller faderligt eller fordrande, förlåtande eller av sig självt hjälpande, befallande eller ens ensamhärskande. Det är mäktigare än jag, eftersom det är ett högre, och det finns, men det råder inte över allting.

Att sammanfatta alla former av ett högre till en enhet låter sig göra, men är knappast en nödvändighet. Ja, i viss mening gör det sig ju av sig själv, men å andra sidan tänker

man sig väl i praktiken formerna mest skilda för sig. Absolut taget har den saken ganska liten betydelse. Den berör helt och hållet den abstrakta dogmatik, som här velat undvikas.

Det enda som har betydelse är vårt behov av åkallan, och jag längtar med hela min varelse efter prästen inom mig, efter gemenskapen med allt detta högre.

A u g u s t i 1920

Senaste vår och under sommarn har den tredje stora krisen i mitt liv inträffat. Under våren kanske kännbarare, emedan jag inte då hade så många möjligheter till avledning av vad som överföll mig. Behovet av något slags kontakt med en annan — såsom jag uppfattar begreppet — har småningom öppnat sig som oläkt sår, som gapar opp så snart jag rör vid den saken.

Ju längre jag levat ensam, desto onaturligare proportioner har det tagit vad jag krävt av en annan; jag har knappast kunnat återge det. Jag vet att det icke längre varit möjligt för någon att förverkliga det.

Ibland har det tyckts mig, att det skulle rymts bara i ett ansiktets skiftande uttryck, allt vad jag begärt — ett ansikte som är likt en levande spegel för ett inre spel, ett ansikte som låter en själ öppen glida förbi mig. Jag tycker att jag ville se livet i varje nerv hos en mänska. — Det är inte bara intrycket jag vill se, utan intrycket bakom intrycket och allt som detta ger upphov åt.

Att se in i en mänska, det är ju en oändlighet i all sin otroliga mångfald. Det är värld innanför värld, det flamar för ens ögon vid allt som i djupet blottas för en.

(Och jag ville att det vore som den ena skulle säga: vi se det bägge just nu, fast ingen som är omkring oss vet det —

och vi insupa bägge samma rikedom för ett ögonblick, fastän vi eljes äro främlingar såsom alla gentemot varandra.)

Men jag vill också se varje ljusning i min egen blick åter-
speglad och förstörd i en annans — så nära reflekterad, att
jag nästan blir skrämnd när jag tänker på, hur onaturligt den
måste växa, när den övergått från en till en annan. —

Men jag fordrar också att en mänska skall förstå allt
det som försiggår i mig — förstå hela förloppet, varför just
det ena härleder sig ur det andra — och fordrar att hon skall
kunna tränga ända in till det innersta (av min själs irr-
gångar). — Men detta är mer än man får begära av en
mänska.

Jag vet att jag går långt ut över det man får begära, och
jag känner tillika, att jag redan nästan är förbi den punk-
ten, när två mänskor kunna mötas för att sedan växa jäm-
sides vidare. Jag är för långt gången redan på min ensamma
väg för att kunna begära att en annan skulle söka sig den-
samma vägen tillbaka. Min utveckling är redan så egenrik-
tad, att min fordran också måste bli alltför särgående. Den
redan förut alltför ensamma, måste också förbli ensam. —
Jag kan således icke längre söka efter den själskontakt jag
eftersträvat för min egen skull, blott en kontakt för tingens
och frågornas utom mig.

Kanhända det var nog så bra, att jag inte kom i beröring
med dr Lagerborg i sommar, som jag hade hoppats. Jag hade
i alla fall väntat mer av honom än han kunnat ge mig.

— — — —

Tre kristider har jag genomgått: 1913—15, 1916—17 o. 1920,
och ingen av dem har ändat så, att den brist jag lidit under
blivit fylld (åtminstone icke i ringaste mån i den grad så-
som jag hade behövt). Jag har kommit ut ur dem bara ge-
nom att andra strävanden ånyo fått ta överhand och kväva
det rop som ljudit obesvarat. Jag har kommit ut, mer härdad

visserligen, men märkt både fysiskt och psykiskt för den korta tid som möjligen förestår mig.

September 1920

Strömma, den 17 sept. (Jag måtte inte ha haft i så klart minne det jag senast skrev, eftersom jag kunde vänta igen av människor — och bli besviken — som det framgår av nedanstående.)

Ater har jag kommit längre från människor som jag förr varit nära. — Men måste det inte alltid gå så, när vi vanligen inte känna varandra riktigt i grunden, icke ens ha minne för varandra fullt en tid framåt. När bandet som förenat oss blott varit en stunds samstämmighet i tanke och syn, en oförklarlig dragning till ett i grunden väsensskiljaktigt temperament — en kontakt som var skörare än något annat och svårare än något att ånyo foga ihop — som bryts så snart svalget ånyo glappar upp, så snart en liten menings-skiljaktighet blottar hela avgrunden i två människors skilda daning. Varför bygga på en kontakt, som man knappast tror på ens när den synes som säkrast, på den flyktigaste beröring två själssfärer emellan.

Detta hänför sig knappast till Eva, mest till hennes mor.

Men ju längre man kommer från andra, desto vissare stiger tilliten till en själv, desto säkrare går man in i sitt eget. Och desto oavvisligare stiger för en kravet på det man har att fullborda, helare ju mera oberört av tillfälliga och obetydliga behov och intressen det förblir.

Det stora, också på sidan om det huvudsakliga, tjänar blott att befordra en själv också i annat, men det lilla splittrar och hämmar allenast. — Att kunna nöjas med tryggheten i en själv, när man engång funnit den! Men jag vet att jag inte skall kunna det — aldrig helt sluta att begära den även hos andra — även de avlägsnare.

Min barndom och tidigare ungdom fylldes till god del av frågorna om de etiska kraven. Ett tvång att söka förverkliga, vad jag inte kunde förverkliga, att känna sig bunden av ett måste, som inga varaktiga resultat ledde till.

Problemet har nu för mig fått en annan karaktär, tagit en ny form. För mig existerar icke längre ett absolut etiskt och något som kämpar däremot. Frågorna röra sig inte mera om något man vill ålägga sig och genomföra, om ett undertryckande till följd av tvång av ett annat.

Antiken har visat mig vägen även i detta. Den har låtit mig finna mig själv.

(Vare det långt från mig att utsträcka giltigheten i detta till andra; denna sak är om någon personlig. Det enda jag vet är att för mig — och många andra— finns det bara en väg och en riktning.)

Vårt väsen strävar mot växt och fullkomning enligt sitt väsens art och lag — båda nedlagda i begynnelsen, och båda utan eftergift och utan kompromiss i strävan mot sitt mål. Det är något i oss, som skall utvecklas, blomstra och fullkomnas — ett stort i oss själva som skall bli till. Vi nå det bara på lyssnandets väg genom att känna det, ge det näring och tillväxt.

Det vill utbredas, segrande målmedvetet, men det hejdas, hejdas oupphörligt i sin växt. Först när det engång får växa ut i sin fulla styrka, då strömmar det över allting annat, då kväver det av sig självt allt smått och intigt som rest sig bredvid, då tar det ensamt herraväldet och blommar i sin yppigaste prakt.

Det lilla skall kvävas icke av yttre tvång, utan av det störres egen expansionskraft. Först när det kvävs för att ge plats åt ett annat som annars ej får rum, först då kvävs det slutligt och avgörande.

Måhända finns det människor som förmå genom tvång länka sin egen inre växt, men till dem hör inte jag. Jag har själv intet att berömma mig av, om min egen inre mänska engång skall få komma till växt. — Det är bara lyssnandets, vårdandets konst vi ha att utöva — och den kan vara svår nog. Trohet mot sig själv, sin genius! Den förmår endast den osvikligaste längtan, den spändaste vakan.

Men det segrande blir dock slutligen: v å r e g e n n a t u r, här tagen i högre mening än den vanliga.

— — — —

Det är i ett fall som växandet inom en särskilt kommer i konflikt med annat och det är i förhållandet »Menschen unter einander». Men den saken skall jag kanske ta upp en annan gång.

N o v e m b e r 1 9 2 0

I går kväll efter ett besök hos Emil Zilliacus utformade sig min antikuppfattning säkrare för mig än förr — tog vissare uttryck.

Naturligtvis kan jag ännu icke samla den annat än som i ett ögonblicks ingivelse, som jag en annan gång kanhända skall ha svårt att gripa. Den skymtar för mig ännu i en så ofullbliven gestalt, att jag inte kan tänka på annat än att andyningsvis återge den.

När man skildrar antikens konstyttring som helhet, måste det naturligtvis bli v e r k a n härav man håller sig till. — (Verkan av antiken! Det är självfallet inom en själv den förnimmes — inom en själv som förändringen försiggår. Vi bli något annat än förut.)

Jag skulle kanske kunna fånga förnimmelsen därav ett ögonblick, när jag en kväll står vid fönstret och ser ut över en stjärnströdd himmel, eller när jag står vid stranden av

ett hav i storm. — Då växer man på engång, onaturligt — till något man aldrig kunnat ana förr. Man blir en gigant och man förskräckes därvid. Antiken själv är något så över all fattning väldigt och bär på så övermäktiga krafter, att ingen av oss invecklade små hjärnkryp ha skönjt dem. Men vi bli något litet delaktiga av dem, och när vi förnimma dem inom oss, rygga vi tillbaka — ty de gå så långt ut över allt, vad vi hittills mött och vad vi själva varit vuxna för.

Huru kunna vi bära dessa ursprungsväldiga krafter inom oss, då vi icke själva äro vuxna dem? I vår enorma livsstegring känna vi likväl något, som går över våra mått. (Och känslan av denna hårtspända motsats närmar sig en sprängning.) Vi fyllas av det mäktiga, men det är för mycket för oss. (Kanske är det det mest i längden? — Är det vissheten härom, som skakar oss inifrån?) Vi veta att vi just nu omfatta det helt, ha vuxit långt ut över det mänskliga — det som annars är vi — men behålla det kunna vi inte. Då duka vi under.

För mig som är nästan utlevad måste spänningen bli nästan sönderdelande. Vad är mitt jag, och vad är det inom mig som förmår uthärda denna oerhörda kraftstegring. Jag är så stark, så allsväldig, att intet kunde stå mig emot — och ändå är jag en trasa, som inte skall kunna vara mer än en handfull sand efter en helt kort tid . . .

December 1920

Jag fick ändå mot slutet av den här hösten en liten smula av vad jag måste ha: i samtal med Synnöve, Hagelstam, Eva Collin, Börje Olsoni. Och jag fick »ett litet korn av brödet» genom besök hos E. Z., kanske ock genom att se och höra Hagar Olsson — det var kornen! Och dem skall jag leva på nu hela vintern — huvudsakligen. Men de ha gett mig en säkrare jämvikt, större kraft till arbete (skämtar jag

kanske som inte på 5 år »arbetat» mer än för korta moment), gjort det lättare att förstå dem jag haft svårt att förstå och skänkt mig mera intresse för dem, till en liten liten grad lättat problemet »Menschen unter einander» på annat håll, där det är svårt.

Januari 1921

Den 1 febr. omskrivet efter anteckningar föreg. kväll i »Hugskott o. stämningar» 1920—1921. Vad det ändå finns olika människor! Jag har mot vanligheten de sista dagarna kommit i beröring med både det ena och andra slaget. Och genom kontrasterna har det stått för mig hur väsensolik denna skillnad från grunden är — isynnerhet för mig.

Alla människor som höja sig över slätstrukenheten ha ju nå g o t att ge — och att komma tillsammans med så många slag som möjligt är på det högsta välgörande. Men vad människor kunna ge just mig är i sanning ojämnt fördelat.

Det var i går en större middag här för baron Brück och jag satt och pratade med 3 å 4 skilda människor (B. var bland dem) av de intressantaste och intelligentaste herrarna i sällskapet. Och likväl, trots livlighet å båda sidor, förblev det hela ganska tomt för mig. Brück hade dock väckt mitt intresse genom att visa en förvånande psykologisk blick och en oväntad klassisk bildning jämte förståelse. Och även de andras samtal hade till en viss grad fånglat mig. Och likväl kände jag för varje gång då jag slutade att »min själ hungrade». —

Jag hade icke ett ögonblick fått erfara detta underbara: att känna en människas själsjag — förnimma hela detta fina nät, som sammanbygger det. Jag fick personligheter, intressanta typer, men intet vibrerande människoinnersta. Jag förblev fullkomligt kall, och jag hungrade. Jag kunde icke för-

nimma och icke växa av dessa människor. — Det måste vara en särskild art, en särskild typ, dessa människor, från vilka vart ord faller ner som i alstringskraftig jord, hos vilka vart ord är levande.

I kväll åhörde jag ett föredrag av prof. Hirn och (utan att jag väntat det) tycktes det mig vid första tonfallet komma till mig något av den livsvåg, som jag hungrat efter. Strömmade den ut ur hans väsen — var den greppet i varje enskildhet, var den tanken bakom varje tanke, var den lagen i hans natur, varför varje sak måste te sig för honom på ett visst sätt? Och var det bara artgemenskapen med mig — trots alla stora olikheter i övrigt — som kom mig att förnimma allt detta?

Jag vet bara att ånyo strömmade det emot mig en levande mänska, där jag kunde uppta vart uttryck för en inre organism, som jag kunde bli rikare och vidgas av och införliva med mig själv. Och ändå var det bara ett av de mest populära hirnska föredrag om Reynolds och Gainsborough, där jag fick tillgodogöra mig tonfallen och den knappt framskyntande skapande tanken bakom tanken och orden! — Å, människoartskillnad!

Februari 1921

Den sociala frågan dyker alltsom oftast upp igen, kanske mer påträngande än förut, men ändå i annan bemärkelse i en ännu olösligare och tröstlösare form än förut.

Det är just olösligheten med nuvarande riktlinjer som börjar stå en mer och mer klar. Hur har man inte drömt om att från överklass-sida kunna höja »folket» och åvägbringa en försoning, en likställighet (kulturell), så småningom genomförd!

Hur har man inte svärmat för folkhögskolor och arbetar-institut och studiecirklar o. s. v., där »folket» och »arbetaren»

skulle kunna få sitt bildningsbehov till en början tillfredsställt! Och dock, nu skulle jag vilja säga: denna metod leder till intet (utom i räknade enskilda fall!) Det är någonting på tok med det hela, någonting på tok, så länge allt sker »uppifrån nedåt». — Så länge därjämte allt i de undre klassernas kamp går ut på att omintetgöra varje möjlighet till förtroende för andra, så länge deras strävan går ut på k l a s s h a t, så länge är varje möjlighet till utjämning utesluten.

Vad tjänar den till, all entusiasm från de bildades sida (om den också icke är överhövan utbredd) för folkliga föredrag, för kurser och studier, när de som den riktar sig till hela tiden känna att de bilda ett avskilt för sig (avskilt från kulturens högsta förmåner). När det genast efter präntas i dem från annat håll, att allt som kommer »uppifrån» är otillförlitligt, icke sanningsenligt, när de flesta icke ens infinna sig av dem som allt är riktat till! Och när de undervisande själva icke ha kunskap om hur man skall tala till folket.

Såsom allt nu utvecklar sig, f i n n s i n g e n å t e r v ä n d s g r ä n d. Förtroendet är engång för alla undergrävt och att återställa det stode ej i någon naturmakt.

Men det värsta är att man icke ens har socialism att räkna på — för närvarande. Ty förtroendet för den är också undergrävt. När icke ens arbetarna längre tro på socialism, vem skall då göra det? Ingen tror mera på annat än sin egen makt.

I socialism hamna vi kanske trots allt efter lång lång tid, men innan dess ha vi att genomgå alla helveten av kommunismtyranni och vad som tänkas kan. — Det är det närmaste perspektivet. Vår tid är inte precis gjord för idealister.

Och att tro på socialismen, om den också syntes mer genomförbar än den gjorde det ännu för 10 år sedan! — För min del har jag icke trösten att tro på någon samhällsordning alls, som kunde införa ett lyckligare tillstånd. Människonaturen är i c k e sådan att den låte sig lyckliggöra med

en samhällsordning — hade den än uppgått i den visaste och mänskovanligaste hjärna! Mänskorna låta sig icke ledas till lycka, ty det måste tydligen engång för alla vara bestämt att de inte skall kunna det.

Jag ser på allt lika illusionslöst som för sex år sedan, hyser inte hopp om någonting, men ändå lever jag vidare. Arbetar frenetiskt på att bygga upp — åtminstone mig själv — och är för tillfället helt upptagen av intresset för en föredragsserie på arbetarinstitutionen i Vasa som jag just påbörjat.

Jag praktiserar nu själv det »omedvetna självbedrägeri», som jag förr iakttog hos andra. Fast jag inte kallar det så nu. Annat har kanske också gått upp för mig, som jag icke visste om då.

Mars 1921.

Uppbyggande och nedrivande månad. Krafter och irrgångar ha blottats inom mig som aldrig förut, men nu börjar också mitt väsens uppror.

Mitt väsen skall få komma till sin blomning och utveckling. Det är nästan som en omvälvning invärtes. Det har väntat och pressats tillbaka så länge, att det nu reser sig. — Men just nu skall det nog få det mindre än någonsin. Kampen, som börjat, har utmattat mig så att jag åter är utan allt fysiskt stöd. Den månad som gått har tagit den olyckligaste inriktning.

Mitt eget väsen måste få sitt utlopp — jag måste få vara mig själv! (Jag skulle nära nog ha varit i stånd denna tid att ge mig själsligen åt den allra ovärdigaste, blott han ägde uppfattning och något förstånd.) Jag måste få ge uttryck åt mitt eget jag! Det är det första.

Men så kommer det en annan uttrycksdrift, som också har

vaknat stormigare än någonsin — den s. k. konstnärliga eller producerande.

Här har jag för första gången fått ett tillfälle till utlösning genom föredragen i grekisk tragedi, men hur litet ändå! Det var som sådant de hade sin betydelse för mig, det vet jag nu. Icke som kunskapspridande eller allmänt upplysande företag, mer än i ringa grad. Resultaten som uppnåddes må lämnas åsido.

Jag står åter teaterkonsten närmare än någonsin. Det som sysselsätter mig har mest sammanhang därmed. — Det är nog gåtfullt det där uttrycksbegäret att få lösa ut sig själv — ropa, jubla, klaga, längta — i en annan som inte är en själv. Varför lockar detta att övergå i en annan?

Det förklarar ingenting att säga: jag söker ersättning för mitt eget livs torftighet i en annans. Denna andras skulle med nödvändighet bli svagare än den egna verkligheten. Men konsten är långt starkare. Den är icke längre surrogat. Den är fullheten.

Livets? Knappast. Det som här blir till kan aldrig det verkliga livet ersätta. Att ha alstrat, att ha frambragt ett nytt med tillvaro för sig, som övergår en själv — det är det som är undret.

Det är på en gång utlösning av ett övermått och ett skapande ut i det vida. Man bygger av sitt eget väsens fonder, men det som blir till är ett nytt med aldrig förutanad tillvaro. Det går ut över en själv — och det är detta som är mysteriet.

— — — —

Inspirationen har burit mig också stundom när jag varit ensam och läst högt en dikt — när jag låtit den ta vingar och flyga långt bort, när jag låtit ett ofattbart och omätligt ta form i min röst, i de ord jag uttalat . . .

April 1921

Det gick nog lite längre (sämre) ännu med mig än jag sista månaden insåg. Fast jag nu varit här två veckor och jublar på en gång åt våren och åt vaknande ny arbetslust, och fastän jag småningom börjar få igen en liten smula föda för min uthungrade själ — trots allt är jag sjuk ännu till själen. Störingarna ha denna gång varit mera djupgående än att de med detsamma vore utplånade.

Första gryende symtom till sinnessjukdom igen — helt enkelt. (Att de någon gång skola få mig i sitt våld helt tror jag ännu inte fullt på, allt beror naturligtvis på omständigheterna.)

Det roar mig litet att försöka analysera och känneteckna dessa preludier, om också mycket av dem helt enkelt undandrar sig varje kontroll eller utveckling.

Att sjuka begär och impulser få mig i sitt våld och att de stundtals väga upp så starkt att de undantränga alla friska — det vet jag förvisst. Men hur detta kommer till, det blir mig fördolt. Det har väl mitt väsen självt lösningen till.

Jag vet bara att bredvid det som är mitt friska jag (så friskt det nu någonsin kan vara) — allt vad jag vet och känner och tror och kan dra slutsatser till — går en böjelse att se allt förvrängt, förskjutet, på det förfärligaste förstorat. En underlig vrågbild av en själv dyker upp, hos vilken ingenting är naturligt, regelrätt, eller med någon mening. Som ingenting kan bedöma med förnuftets normala resurser. Och inga konsekvenser kan dra utom i en viss riktning, påverkad av utom förnuftet stående krafter.

Jag kan helt enkelt icke begripa denna tendens — sjukdom kallar jag den, men kanske något annat vore mer betecknande — att se saker i ting, som icke finnas där, att sammanställa allt som inte hör ihop, att se allt »på sned»

— och under synvinkeln av en fix idé, en känsla, mest parad med fasa, som synes oskiljaktig från hela ens psykiska livsförrättning.

Isynnerhet varje förnimmelse av något, åtminstone i viss mån angenämt — tonfallet i en dikt t. ex. eller färgerna i en tavla — framkallar en uppskakande känsla av någotslags fördold vällust. Men det går ännu längre. Slutligen kan jag icke läsa en rad i bok eller höra en mänska yttra ett ord utan att samma förnimmelse infinner sig. Jag tror mig ögonblickligen läsa något helt annat i det än det jag gör. Den följer hela mitt medvetna liv, tills jag med en kraftig viljeyttring äntligen blir fri från den — och vaknar till mitt normala.

En sådan historia är ett självplågeri utan all ända. Och så vitt jag kan förstå går den innersta och genomgående strävan i dessa »sjuka» böjelser just ut på att söndra och maltraitera i allra ohyggligaste grad. Utan att jag kan se den ringaste »mening» från början eller förklaring till dess upprinnelse.

Jag kommer slutligen till mig själv igen med ett så enkelt medel som att »andas lugnt» — bildligt talat — när det äntligen går att göra det, och känner åter mitt verkliga naturliga jag.

En annan form av psykisk sjukdom är mig mycket förklarligare och naturligare. Som jag redan otaliga gånger nämnt lider jag sedan ett par år tillbaka under en förfärlig brist. Den blev kännbarare nu igen sedan februari (och är, efter vad jag kan förstå, den indirekta orsaken också till alla andra galenskaper.)

Alltnog, när bristen nått det rågade måttet igen för vad den hittills nått — vid hemkomsten från teatern eller vissa befolkade ställen t. ex. — kände jag hur tomrummet började fyllas av någotslags grumligt förvirrad känsla. Mitt sjäsliv hade omedvetet så länge riktat sig mot denna tomma punkt,

att någonting slutligen fann ett sjukligt utflöde däri och någonting gick i olag. Den gången var både regelrätt och naturlig. — Så har det nu stått till med maskineriet ibland.

Den spirande och överflödande våren skall dränka allt mitt sjuka och grumlade själliv i sin grönska och låta mitt väsen växa fram igen sunt och friskt och överströmmande.

M a j 1 9 2 1

(Nedanstående skisserat den 17 maj på Pätilä, senare utfört.)

Den stora trädgårdsgången under fruktträden på Pätilä! Jag vet icke vilka sagor jag inte kunde drömma in i den...

Jag har gått här och gått dessa dagar och varit överfull. Jag har insupit äppelblomsdoften och insekternas surr och det oändliga vita och ängarnas böljande gröna och kvällsdoften från markerna — och det har synts mig att om någonsin en diktare skulle bryta fram inom mig, skulle det vara nu...

Men trädgårdsgången, den är mer än allt annat. Jag vill gå här i min vita klänning och mina vita skor och trampa sanden så lätt, att det inte blir något märke i den. Högtidsklädd och högtidsstämd vill jag gå...

Jag vill att mina händer skola smeka äppelträdens grenar utan att det förnimmes. Jag vill insupa doften och solspelet under valven utan att beröra dem. Jag vill vara värdig dem och själv ingå i allt detta...

Från barndomens tid — jag kunde icke uppräknat vilka gestalter och sagofantasier som bott här! Här trädde de levande och åskådliga fram mellan träden, både från Fältskärens berättelser och de gamla sagorna om troll och prinsessor. — Och varje gång en ung riddare eller prins vandrade med sin älskade under fruktträdkronor eller gömde sig djupast i en berså, så var det här och i syrenbersån i ändan av gången,

som de dolde sig. Vart ord som viskades kunde icke få ljud annat än här, och vad som kändes och förnams aldrig en intensivare glöd. Så bar trädgårdsgången själv på allt det mest förtrollande och lockande.

Men inte bara känslans och upplevelsens högsta stunder ägde den. Allt som djupast och hemlighetsfullast rörde sig inom en liten flicka, alla outtalade frågor och svar, dem förde trädgårdsgången också fram allvarligare än eljes. — Men där steg ju också fram under dunklet självt allt det mystiska och utforskade och obeskrivliga, som bara aningen någon gång nådde till. Här kom det samlat som en mörk och åskådlig gestalt. Här rörde det vid en, och man längtade efter det fast som med en rysning, ty blicken vidgades även inåt dunklet. Ingenstans förnam man det så nära som här.

Det var trädgårdsgången — men mycket annat fanns på Pätilä också, och det kunde kanske bli en hel liten litteratur om det — senare — om diktaren vaknar.

Juni 1921

Jag vill engång i korthet nedskryva mitt förhållande till filosofin, intuitionsfilosofin och mystiken.

Frågorna om »livets» innebörd, om alltings ursprung, livet efter detta o. s. v. anser jag filosofins kompetens vara fullkomligt otillräcklig att besvara, varför de helt och hållet falla utom dess rämärken. Varje »bevis» för en eller annan åsikt om dem, som sedan urtiden på intellektuella grunder har levererats, hur bindande det än kunnat förefalla filosofen själv, kan enligt min tanke på någon punkt angripas — lämnar dock alltid en lucka, där blott en »högre ingivelse» kan anses ha ingripit. Och varje sådan ingivelse ovanefter är enligt min tanke utesluten från filosofin, såsom jag uppfattar den. Den (ingivelsen) tillhör helt andra av det inre livets områden.

Men filosofin har i stället område nog — blott det tillräckligt bleve brukat och bevarat från alla inflytelser utifrån. Det är det begreppsensliga tänkandets — de logiska slutsatsernas. Hit hör utredandet av alla våra logiska föreställningar, hela deras inbördes sammanhang, den grund de vila på och de lagar de följa — ett jättearbete med oöverskådliga resultat, vilket knappast ännu synes mer än påbegynt. Ett arbete, som tyckes det, dock helt faller inom intelligensens räckhåll — åtminstone i en framtid.

Som av det sagda framgår kan jag således icke inrymma någon plats inom filosofin för en Bergsons intuitionslära. Att en inre upplevelse sådan som hans existerar, förnekar jag icke; den tillhör blott ett helt annat område — den kan erfaras men aldrig omsättas i bevis. Då B. själv medger, att den aldrig kan begreppsensligt uttryckas, är det ofrånkomligt, att vissheten här vilar på en trosakt, en övertygelse.

Men trots min kritiska hållning gentemot alla sådana inflytelser inom filosofin, finns det ett annat område som jag också har en liten inblick i och där jag icke förhåller mig lika avvisande gentemot intuitiva erfarenheter — mystikens.

Här vilar ens inblick på en personlig inre erfarenhet, som aldrig kan bli bindande för en annan och aldrig direkt meddelas en annan. Den erfarenheten kan bli orätt uttolkad — och blir det vanligen, då den helt och hållet undandrar sig området för vår logiska förklaring — mer den existerar! Här få vi nöja oss med det outtydda, av vårt förstånd icke fattade.

Upplevelsen här är så absolut ofrivillig, att den ofta går stick i stäv mot allt vad jag dittills kommit till och har sökt bevisa. Allt vad mitt förstånd förnekar får här verklighet, och upplevelsen själv kan min logiska föreställning vart ögonblick riva sönder.

Juli 1921

Underliga liv som griper mig igen! Trots att striden mellan det sjuka (och det hungrande) och det sunda i min själ ännu fortgått till de senaste veckorna har jag känt en lycka som knappast någonsin förr — ögonblicksvis.

Ytterst vilar den väl på att jag kanske känt mig ett grand raskare än på de sex sista åren. Jag har icke arbetat, men ändå liksom haft en förnimmelse av att icke varje möjlighet att förverkliga eller ge form åt en ingivelse varit mig utesluten.

Jag har icke i synnerlig grad varit produktiv — inom mig — därför kan jag kanske lättare tala om lycka som sådan, bara känt ansatsen till produktivitet, icke lidandet, när någonting kommer fram — eller rättare när det icke får komma fram.

Men det är icke bara detta. Jag har kunnat vara så jublande glad, när jag vandrat på en skogsväg en solig förmiddag eller flugit på velociped ned för en lång backe. Jag har ägt hela världen. Jag har känt, hur en ton i mitt väsen svarat emot varje liv, varje vindfläkt som rört sig omkring mig, jag har känt att jag ägt och återspeglat dem var och en. Jag tycker att jag inom mig burit på uttrycket för dem alla. — Ja, jag märker att ord icke räcka till för vad jag känt. Det har bara vuxit ut ur mig en förmåga att omfatta dem (alla). Och det har varit en jublande suverän känsla att kunna det.

Det är en sällsynt gåva denna att kunna bruka allt. Det finns ej ett intryck som går förbi, ej en dager, ett solspel, en fläkt mot min hand, ej en ton i vinden eller insekternas surr, som jag icke kunde tyda och ha användning för. — Det är att på ett alldeles särskilt sätt leva med i allt, att vara mottaglig till det överbegripligas gräns. — Den ena skall få gåvor så överflödande från jord och himmel, från luft och

från allt, att det mesta går förlorat — bara av att vara till — och ändå samtidigt hungra, den andra skall gå utan hela sitt liv.

Det är naturligtvis detsamma för mig inom tankevärlden. Jag upptar var idéglimt, var syn, var ingivelse som en annan haft (men på samma gång ser jag på den utifrån). Jag äger den men behärskar den likväl och inordnar den i mitt rike. Det är det som ger den berusande känslan av makt.

När jag vaknar om mornarna, å dessa solskensmornar i mitt rum på Skogbacken! tycker jag ibland att jag bara har att välja, vilket av mina områden jag skall ge mig åt. Alla äro mig lika underdåniga.

Jag frågar mig åter ibland: när skall min enorma receptivitet engång på allvar omsättas i produktivitet — och skall den, skall den någonsin få göra det?

Må lyckan bygga upp för mig den korta tid den varar, innan stormen åter bryter ner allt för mig.

Det far igenom mitt huvud många idéer, om en ny inriktning åt den livsåskådning, som så länge varit min och som icke vill gå ihop med det liv mot ljus som jag för. Jag går kanske mer och mer i riktning mot en viss fatalism, fastän oppositionen ibland reser sig däremot igen i all sin forna kraft. Men mera härom, när dessa idéer få säkrare form. — Det intensiva ensamhetslivet och livet med naturen denna tid på sommarn leder vanligen emot det spekulativa.

A u g u s t i 1 9 2 1

Vill försöka en analys av de sjukliga anlagen i mitt själsliv, dessa anfäktelser som icke på hela sommarn fullständigt lämnat mig. Först nu börjar jag att slutligt kunna bestämma och analysera dem, och det skall väl, vill jag hoppas, betyda ett småningom vunnet herravälde över dem. — Icke för att förståndet alltid förmår besegra alla omotiverade känslor,

alla dunkla skräck- och ångestingivelser, som ingen grund äga. Men med sin kyliga bevisföring och sin klara analys förmår det dock vanligen hejda svallet och bringa vågorna till ro. »Det okändas» makt — grunden till all fasa — är här besegrad av det allt sönderdelande förståndet.

Anlagen ifråga sträva för det första, som jag redan i april påpekade, emot all reda, all mening, allt förnuft till ett kaos, en grumlighet, en förvirring, äro således framför allt av upp lö s a n d e slag.

För övrigt kan man hos dem iaktta två skilda linjer för utveckling. Den första är upphävande av proportioner. Ett enda litet intryck tillmätas (instinktivt) de mest fabelaktiga proportioner. Det utbreder sig på alla andras bekostnad och växer till det otroliga. Alla faktiska dimensioner ha helt försvunnit. Den bild som en sådan begreppsfrskjutning har åstadkommit av en person, av ett förhållande är naturligtvis av de vansinnigaste. Förståndet har nog sin normala bild kvar därjämte, men den är för tillfället skjuten i bakgrunden.

Men icke nog härmed. Det enda lilla drag (eller intryck), som vuxit sig fast, förföljer en oavbrutet. Man ser det omkring sig vart man vänder sig; det förföljer ens tanke på vilka områden som helst. (Påpekas bör dock, att detta intryck alltid från början är av angenämt slag, fastän dess oavbrutna upprepning leder till motsatsen).

Nu träder den andra böjelsen i verksamhet och understöder den förra. Den skulle jag främst vilja karakterisera som en böjelse till självpina, till att uppsöka allt som kan riva sönder och bringa en i ångest. Varenda impuls söker den att snedvrída, att finna en dold undermening i — och främst naturligtvis det intryck som hela tiden förföljer en. Den förändrar varje känsla, varje ingivelse, ger den en sjuk, grumlig och onaturlig innebörd eller överflyttar på den sådant från andra områden som intet ha med den att skaffa. Den söker finna något understucket i de enklaste och klaraste för-

hållanden, tvivlar på de mest givna logiska slutsatser eller omdömen. Självt följer den inga som helst regler eller logiska konsekvenser. Ledes endast av den blinda instinkten att grumla och förvirra. — Det kan finnas ögonblick, då varje som helst akt i mitt själsliv, som har den ringaste anknytning med känslan, icke företer annat än en grumlig dimma av ångestförnimmelser. Kan jag ignorera det hela, förbli oberörd därav, klarnar horisonten åter inom kort, och förståndet får sitt välde igen. Men dimmans farligaste egenskap är att hänga sig fast, att få mig själv för några ögonblick övermannad och villad av den.

Jag hade i det längsta icke kunnat tro, att jag själv bar på en böjelse, vars enda uppsåt var att riva ner, att plåga och martera. Jag sökte trots allt ständigt efter en logisk eller en naturenlig grund till dessa anfläktelser. Men nu när jag följt deras arbete och syftning ända från grunden, ser jag att de ingenting annat äro än ett förintandets frö nedlagt hos mig själv från begynnelsen. Jag hoppas därför även nu att bättre kunna bekämpa dem, när jag »förstår» deras art och innebörd. — Ett slags upplösningstendens ange de ohjälpligen. Men skall icke även den kunna övervinnas?

September 1921

Den 24 sept. Dö eller leva — i psykisk och fysisk mening... I går kväll, när jag var på Rosmersholm, visste jag att det för första gången definitivt vägde mellan båda. Jag stod lika nära dem bägge i ett ögonblick. — Men först de följande dagarna skola ge ett avgörande svar om utgången. De bli kanske de mest skickelsefulla jag hittills genomgått.

Min nervkris har utvecklats sig med ilande hastighet — påskyndad av en kanske alltför brådstörtad och koncentrerad dosis »andlig» spis och »andlig gemenskap» med en — ack så lättvägande och mig i grunden väsensfrämmande — riks-

svensk skald (H. B:son) — under cirka 10 dagar förenad med fysisk trötthet och en själslig, som mognat under sommaren och trots allt måste komma till utveckling i det överretade tillstånd, vari jag befann mig.

Men igår afton! Leva, leva! Allt i Rosmers klara, härligt överlägsna personlighet stegrade hos mig den spänstighet, det vida lugn och den segerkänsla jag ännu var mäktig. Och Rebeckas sunda starka — även hänsynslöst jordbundna — gestalt höjde i mig en rasande ungdomslust. Vissheten att jag själv var en egen människa med rätt till utveckling för hela min varelse — själ som kropp.

Jag är på en gång i just sprickande blomning och i ett tillstånd färdig att brista.

Ty minuterna emellan var jag åter behärskad av en sjuk tanke, ett sjukt medvetande som dag för dag förföljt mig och som visar att något håller på att falla sönder.

Men jag vill leva och jag skall leva — så kände jag det åtminstone i går kväll — för att engång skåda som frukt det som arbetar och arbetar sig fram inom mig.

Den 29 sept. Kampen jag antydde ligger nu bakom mig. I går hade jag efter övermäktig själsanspanning segrat för andra gången — men definitivt?

Jag har en liten djävul i mig, en sjuk del av min hjärna, och den har icke lämnat mig någon ro — fastän grunden inom mig ännu är frisk. Den är frisk, och detta enda lever jag på.

Jag går till botten med mina känslor, med mitt tillstånd; där finns ingenting grumligt eller osäkert, ingenting som behövde plåga och pina. Allt ligger för mig klart och öppet. — Men ögonblicket därefter är åter det sjuka i rörelse, som består av ideliga reflexer och förvridningar av en tidigare känd känsla, och jag lever i ett litet helvete.

Men, åter stiger mitt sunda och starka jag fram och för-

jagar skuggorna. Jag har likväl samlat så mycket av klarhet och trygghet att det skall räcka till — tillsvidare — att besegra de onda makterna och kanske skänka andra därav, att låta mig leva och utvecklas såsom det är mig givet. — Det är en stark och strålande mänska, som stiger fram ur allt sönderfallet och förnedringen, en mänska som jag knappast känt förut och hälsar nästan som en ny.

O k t o b e r 1 9 2 1

Allt vad i mörka nätter likt dova
famlande, livstunga drömmar stod för mig,
allt vad i ljusa dagar likt solsken
fladdrat på luftens vingar omkring mig —
allt som likt vindsus sjöng för mitt öra,
bäckarnas skogssorl och lövvalvets glitter
— men ännu aldrig gripbart och nåbart
aldrig förklarat, förstått eller format —
vinner det äntligen form och gestalt! ...

Allt är förvandlat; jag är förvandlad.

Varför har nu först synernas drömspel
klarnat till helhet? Varför har nu först
mognat och samlats, allt vad i långa tyngande år min ande
har burit,
aldrig förlossat, trängtande att få föda, gestalta?
Varför ha orden alltid mig nekats,
orden jag ropat, orden att frälsa —
orden som skulle försona all pina,
livege det döda, tolka det stumma!
Varför har ordens flödande livsström
aldrig förr öppnats?

Skymtar förbi mig en människas leende
glansen i ögat, som låter en ana,
världar bakom, allt blir till dikt! (Hör jag en saga
ock den förvandlas.) Men inifrån likväl
stiga de starkaste tonernas brus.

Varje den lättaste skälkning, som rör mig
växer och vidgas — blir till omätlighet
blir till ett nyskapat, formas till undret —
undret i ängslande längtan jag sökt.

Under, å under, förstår jag dig redan?
Ännu jag tror dig ej, än du mig fyller
blott som en ström i mitt inre, en dämpad,
aningsfull, oviss, nästan förtegen.
Men skall du svika mig, svika mig åter,
snart eller sent — om helt kort, om för alltid — engång har
likväl diktens benådade,
heliga, gåtfulla flamma dock kysst mig!

November 1921

Att samla en facit av denna underliga höst är inte det lättaste, denna höst som gett mig på en gång mer än mina djävaste drömmar hade kunnat sträcka sig till och å andra sidan endast det allra obetydligaste lättat på den nervspänning jag levat under.

Jag har varit skald — en månad, 6 veckor — och jag har känt vad en skald får känna. Jag har känt vad det vill säga att skapa och skapa ut i det ändlösa, att själv vara outtömlig — och ändå icke ens själv vara verksam. Ty de ingivelser, som falla över en, komma utan ens förvällande, utan att man förstår huru och varför. De falla hela och formade som ting i ens hand. Det gäller blott att kunna fånga upp dem, blott att kunna kvarhålla ögonblicket, det rätta, det enda.

Det är blott att lyssna, att förnimma, med sin varelses hela innehåll uppfatta — för att kunna bli ett instrument, det instrument som heter diktare.

Hade jag kunnat drömma någonting sådant? Möda, möda hade det syntts mig att engång kunna bära fram det som ville födas inom mig. Men detta är icke möda — mödan ligger visst redan för mig bakom. Det är självpuppgivelse, offerande av en själ i dikten — det är diktarens offer, ty instrumentet som tonerna spela på förtäres jämväl. Men det förnimmes icke som möda — icke ännu. Gudagåva, skaparmakt från himlen! Hade jag kunnat drömma något sådant?

December 1921

Sjukdomsdikter (omkr. 7—15 dec.)

Jag vill flyga...

Jag vill flyga bort,

långt bort

— från allt som är mig så tungt här —
från mitt hjärta

som jag inte orkar bära mer

som blytung klump i mitt bröst,

som smärtar vid vart slag —

— från mitt huvud, som är trasat och tungt som mull
och tankarna som är famlande dunkla
som ett töcken —

— från min kropp,

som har svikit mig nästan

nu redan.

Varför skulle jag stanna här längre
med all denna tyngd över mig?

Får jag äntligen flyga...

Jag vandrar omkring

Jag vandrar omkring ibland andra,
men jag ser icke dem —
de äro så långt borta.
Och jag vandrar utan att förnimma
och utan att veta och förstå
vad som är omkring.
Som en stelnat ensam
och främmande går jag ...

Jag hör steg tätt invid mig,
men de äro mig blott som ett buller
långt ifrån mig
från andra sidan allting,,
dovt och utan verklighet,
(som ur ett slutet rum).
Och rösterna som tala
är mig blott som ett fjärran sus
— som en andning som icke rör mig.
Det känns som det redan vore
över mig en flik
av den stora slöjan
— tystnadens slöja ...

Det ljusa landet

Jag ser in i en strålande rymd,
i ett vitt, ljust land —
och det glimmar och det lyser,
som av stjärnor flammar det där.
Och det tycks mig så nära,
nära mig redan.

— — — — —
Det är någonting så tungt i mitt bröst
Det gör ont —
och jag vill inte orka.

— — — — —
Men landet är så ljust —
och jag vill ha det kvar ändå.
Och ljuset som jag ser
skall bära för mig bördan...
Jag har lovat att bära den,
och jag måste orka —
Ty annars blir det slutet och mörkt
för mig igen,
det ljusa landet...

J a n u a r i 1 9 2 2

Allt har trängts samman för mig till några få punkter. Jag har levat somliga stunder denna tid under ett sådant tryck, att jag knappt har orkat utstå det. Jag är som pressad till det yttersta. För första gången har även i yttre mening en port slagits igen för mig — nära nog — som jag icke vet hur jag åter skall kunna öppna.

Hudlöst riven med ett öppet sår åt ett håll lämnade jag det gamla året, men jag såg knappast då ännu fullt tydligt allt som stod framför mig.

Det gäller för mig troligen att lämna mina studier, mitt påbörjade arbete för en självständigare forskning inom estetik och en nyare inriktning i litteraturkritiken, för att förbereda mig för någon mindre verksamhet, som kunde lämna mig en inkomst (så småningom).

Detta är det stora och alltomgripande, men det andra sluter sig därtill först nu mognat och sammanpressat till det yttersta.

Jag har levat så isolerad här åter denna tid som i en cell — men tyvärr icke en cell — det finns icke ett sjäsliv här som kunde återspegla mitt, det finns inte en levande mänska, en i min mening »levande», som jag kunde följa i hans själs skiftande uttryck, i hans ansiktets levande spel. Men detta är alltför gammalt. Det finns annat också, som först nu reser sig upp till revolt inom mig. — Har jag fått känna en glimt av glädjen i en verksamhet utåt, en verksamhet, som direkt kan komma en annan till del — människa mot människa, kläder för den frysande, spis för den hungerande, andlig näring för den försmäktande — ja, kanske en glimt av det sista — låt det så vara bara i en Lotta Svärd-förening eller när det gäller att arrangera ett lotteri.

Och här kommer jag till det allra ömtåligaste — människa mot människa, obekanta och kända. Har jag fått lugna en endas svidande själsoro, har jag fått låta en enda (obekant) känna hugsvalelsen av att det finns någon som förstår, som tränger in i den andras djup, har jag fått bota en enda. Jag, som själv sargad, har vetat var den enda svalkan-de handen för mig skulle ha funnits, jag som ser in i den jag möter, som blott öppnar en flik av sin själ för mig — och det har ju skett hur ofta bland bekanta! — som i en öppen bok, jag som vetat var boten för mig i själsnöd hade funnits...

Ja, jag vet att den verksamhet som skulle varit min väsentliga, den litterärt-skapande, icke för tillfället längre ensam varit mig tillfyllest, att jag behövt även vid sidan ett arbete som gått direkt ut över andra, där jag känt att jag kunde vara något för andra — icke ett som bara inbragt mig pengar, det torftigaste av allt. — Och jag skall kanske engång bara nödgas ha det.

Men över alltsammans har legat den eviga vissheten: jag förmår inte, orkar inte fysiskt. Skall jag studera med någon liten framgång, får jag lämna var tanke på en verksamhet utåt, direkt för andra. Och mitt arbete binder mig för mycket

då för att jag skall ägna mig åt andra personligen, andligen hjälpsökande. Och jag orkar icke ens studera så att man kunde kalla det så på allvar. — Och nu slutligen den stora frågan: skall jag ens orka med ett regelbundet arbete var dag för förtjänst — t. ex. på ett bibliotek? Dessa frågor tynga mig ner, så att jag knappt mäktar resa mig under dem.

Jag vet att det skall fordras en själsansträngning, som synes mig nästan övermäktig för att komma över detta och därifrån till ljus. Men jag vet också att detta är den enda utvägen. Det är bara en själsansträngning som längre kan bära mig över och jag tilltror mig knappast den. Jag mäktar icke i detta växa ut över mig själv till en helt ny människa.

Den 22 juli 1922 dog Mamma.

September 1922

Jag har upplevat något underbart denna månad, något som jag länge vetat var möjligt — visste måste förhålla sig på detta sätt, men icke själv från min sida velat eller kunnat framkalla. Men verkligheten överträffade t. o. m. vad jag vågat vänta.

Under ett 2-timmars samtal under en järnvägsresa den 4 sept. har jag råkat en mänska, som har möjlighet att uppfatta nästan allt hos mig. En så känslig mottaglighet för mina innersta vibrationer, en så snabb förståelse för det min tanke producerar och för de ögonblicksingivelser, som flyga genom mig, hade jag endast kunnat drömma om.

Doktor Rolf Lagerborg har en sådan enastående förmåga av förståelse, då han själv är en av de mest mångsidigt anlagda människor som kan tänkas med möjlighet att uppfatta alla de mest olikartade värden, var de än stå att finna. Möjlighet att uppfatta, men kanske icke att själv k v a r h å l l a! Hans liv måste vara ett av de rikaste som ges; hans själ är som ett spelande vatten som upptar varje förbiilande strå, där alla djupa strömmar på dess botten bli honom medvetna. En själ med den starkaste uppfattning av sinnliga värden och den mest eteriska förändligade dyrkan! Å Gud vare lov att engång träffa på en människa med uppfattning även för de minsta och subtilaste konstnärliga eller gudomliga värden, som flyga en förbi — en för vilken livet är samma obeskrivliga rikedom, där det divina tränger genom varje det ringaste ting och ger det sin glans. Gud vare lov att engång träffa en själ som vibrerar i samma måtto som min egen — att icke alltid vara en främling och ensam i sin brinnande dyrkan!

Jag har för första gången (i ömsesidig mening) fått vara med om hur liv blir till, när det som strömmar ut ur den ena upptas av den andra och får sin gestaltning genom båda...

Här existerar ingenting annat än ett starkt intellektuellt-psykologiskt intresse för den andra och en ovanlig släktskap i själsläggningen — icke i den andras enskilda liv — och personligen kunde vi förbli varandra i annan mening fullkomligt likgiltiga. Fastän R. Lg gett mig mer än någon annan i här berörda avseenden, måste jag likväl samtidigt se det som en ödets ironi att just han gjort det. Mer olika kunna knappt två människor vara till karaktär, praktisk livsföring, kanske också etiska krav än han och jag. Jag kunde aldrig ha fullt förtroende för att han den följande dagen är densamma som i dag — aldrig ha den förlitna på honom, som jag fordrade för en vän och aldrig gå med på den praktiska etiken i hans livsföring i flere avseenden. Vi äro varandra så fjärran att vi kunde mötas och gå varandra förbi som bekanta och vi kunna stå varandra närmare än de flesta — snuddande vid de blottade skikten i den andras inre och befruktande vad där mest förborgat kan gå i blom.

Sic! Och dock har just hans vänskap varit av de mest varaktiga! Tillägg 1939.

O k t o b e r 1 9 2 2

Starka, härliga arbetsmånad. Så full av lycka och skaparlust skall jag väl sällan få arbeta. Sällan när väl ens första bok med sådan lätthet sin fullbordan. Ljusa voro isynnerhet de tre första veckorna.

Först när synerna, som vuxit fram ur inspirationen, blevo så stora och krävande, att jag märkte att jag inte skulle orka få fram dem ännu på denna knappa tid, först då sjönk min glädje. Det nya, som nu tillkommit, blev obetydliga förstudier, och faktiskt vet jag att mitt arbete avbrytes just i sin tillblivelse, när de stora synerna som skymtade inom mig

just började formas. Och till att tolka allt, som nu flutit igenom mig, vore jag inte ens ännu färdig.

I soligt lugn och ovanlig harmoni trodde jag mig emotse utkommandet av min diktsamling. Att det även, till någon del, skall bli med blandade känslor, är jag nu viss om, efter de sista veckornas fördjupade självrannsakan.

November 1922

Månad, som åter krävt allt av min motståndskraft, som åter svängt om hela min syn och mitt tillstånd från oktober! Mitt öde roar sig sannerligen med att låta mig erfara de mest oväntade övergångar från mörker till ljus och tvärtom — men mest tvärtom. Jag har åter varit så hårt pressad, att det fordras all den kamp jag är mäktig för att jag icke ånyo skall fysiskt falla samman.

Den 9 nov. får jag underrättelse från förlaget, som uppmanar mig att uppskjuta publicerandet av min diktsamling »för att ännu kunna utesluta svagare saker och ersätta dem med andra». Detta absolut oförberett, utan att en antydning gjorts härom förut. Jag är trött, och allt ger för mig i första ögonblicket vika. Halvt bedövad är jag färdig att lämna boken, men besluter på Pappas inrådan att ännu inhämta Börje Olsonis*) omdöme — någon annan vet jag icke att vända mig till. De följande dagarna lever jag ännu under trycket av de första . . . Det vaknar en och annan glimt om att ändå trycka de alster jag redan själv varit beredd att stå för, men så trött som jag är, orka de (= glimtarna) inte göra sig hörda. Börjes råd — per telefon — är också att uppskjuta — beroende på att han icke alls uppfattat eller förstått stilen i III:dje avdelningen i boken. Jag lämnar alltsammans. —

*) Börje Olsoni, då student, numera äldre lektor i naturkunskap vid Borgå lyceum.

Senare får jag Hagar Olssons omdöme, som naturligtvis betyder långt mera för mig och som är för publicering. Men då är det redan för sent.

Detta är det yttre förloppet i vad som passerat; det inre har naturligtvis för mig en långt större betydelse. När jag nu ser på det på ett litet avstånd och återfått åtminstone något av mig själv och min omdömesförmåga ter sig allt helt annorlunda. Åtminstone borde jag under denna kristid ha lärt känna mig själv mera än förut.

H. O:s första råd till mig var: »Man skall lita på sig själv». Det hade jag bort veta förut, och give alla milda makter att jag hädanefter skall kunna handla bara efter den principen! Att lita på mig själv så helt, att icke ens mina vänners råd berör mig, där de gå stick i stäv mot mitt konstnärliga medvetande, är för mig den enda möjligheten att gå framåt och bli stark i min alstring. Så är regeln för min natur, synes det mig.

Under de mörka veckornas dimma kom det för mig, att jag hade resurser nog att kasta mig in åt nya håll, att jag skulle skapa vidare i ett lugnare tempo, att jag misstagit mig beträffande formens mogenhet (och det kan jag väl möjligen ha gjort!) och skulle vara glad att få ytterligare bearbeta det gamla för att möjligen publicera i vår o. s. v. — men här for jag vilse.

Man svänger inte ostraffat om sin syn på sig själv och ett fullgjort arbete. Man skapar inte vidare i samma glädje som förut, om man engång har tvivlat på sig själv. I och med det att jag lät mina närmaste ljusa framtidsutsikter om att se min första bok utkomma och ge mig styrka i medvetandet om att redan ha ett slutfört arbete bakom mig, gå om intet, ramlade det något inom mig, som inte under de närmaste månaderna åter kan resas upp. Då jag under en veckas tid så allvarligt kunde tro att jag tagit miste, brast det efteråt

någonstans inne i mig en liten sträng i förtroendet till mig själv, som inte med det snaraste ånyo kan lappas ihop. — Så överansträngd som jag varit, särskilt efter det sista årets händelser, voro dessa svikna förväntningar mig nästan för mycket. Mitt hjärta känns ofta nog igen som ett öppet sår och till en förnyad jämvikt och arbetsro skall det vara ganska långt.

Vilken betydelse detta skall ha för min religiösa utveckling — hitåt tenderar dock allt — vet jag ännu inte. Häri ligger dock det enda positiva — i antifysisk och antibiologisk riktning. Hur allt svänger sig för mig tycks jag dock alltid återkomma till dessa värden.

December 1922

Underliga tid dessa veckor, då med julstöket som upptagit mig, blandat sig syner och sägner från åldriga tider och trakter — då varje detalj som lutning av lutfisken och saltning av skinkan och bakning av vörtbrödet och julpepparkorna lockat fram sagor om julfirande, om alla dessa bruk, som härledas från grå forntid och ofta bottna i gudomskultens hedniska offergårdar och därför för oss måhända omedvetet har en djupare innebörd, än vi annars vilja ge dem. Underliga tid, då romanmotiv och mänskogestalter och uppslag av de mest olika slag flugit genom min hjärna, men utan att i produktionsväg lämna något spår — bara en rikedom för mig själv, men av överretat slag, en över»empfindlichkeit» och nervös skapelselust parad med fysisk matthet.

En annan angelägenhet har månhända ock gett mer flykt åt mina steg och mer innehåll åt alla mina förhåvanden. Ett vänskapsförhållande från i somras har utvecklats i någon mån och om jag än icke ville ge det någon som helst betydelse för framtiden och icke några större proportioner alls överhuvud eller räkna på någon varaktighet därav är det

mig just nu lika givande som vänskap och utbyte av detta slag hittills varit mig sällsynt. (Hadar Vessby. Vi råkades under sommaren i Bromarv).

Vi gå jämsides i mycket, vi tala ofta samma språk, vi äro i vissa fall lika anlagda och vårt liv har i mångt gett oss samma erfarenheter — men vi äga icke känslspröt att röra vid den andras inre, vi leva icke varandras liv, och vad som djupast försiggår i den andra blir oss fördolt, måhända knappt möjligt att utröna. Det är därför jag dock icke väntar mig så mycket av vår korrespondens. Men något har den givit mig, kanske mycket nog.

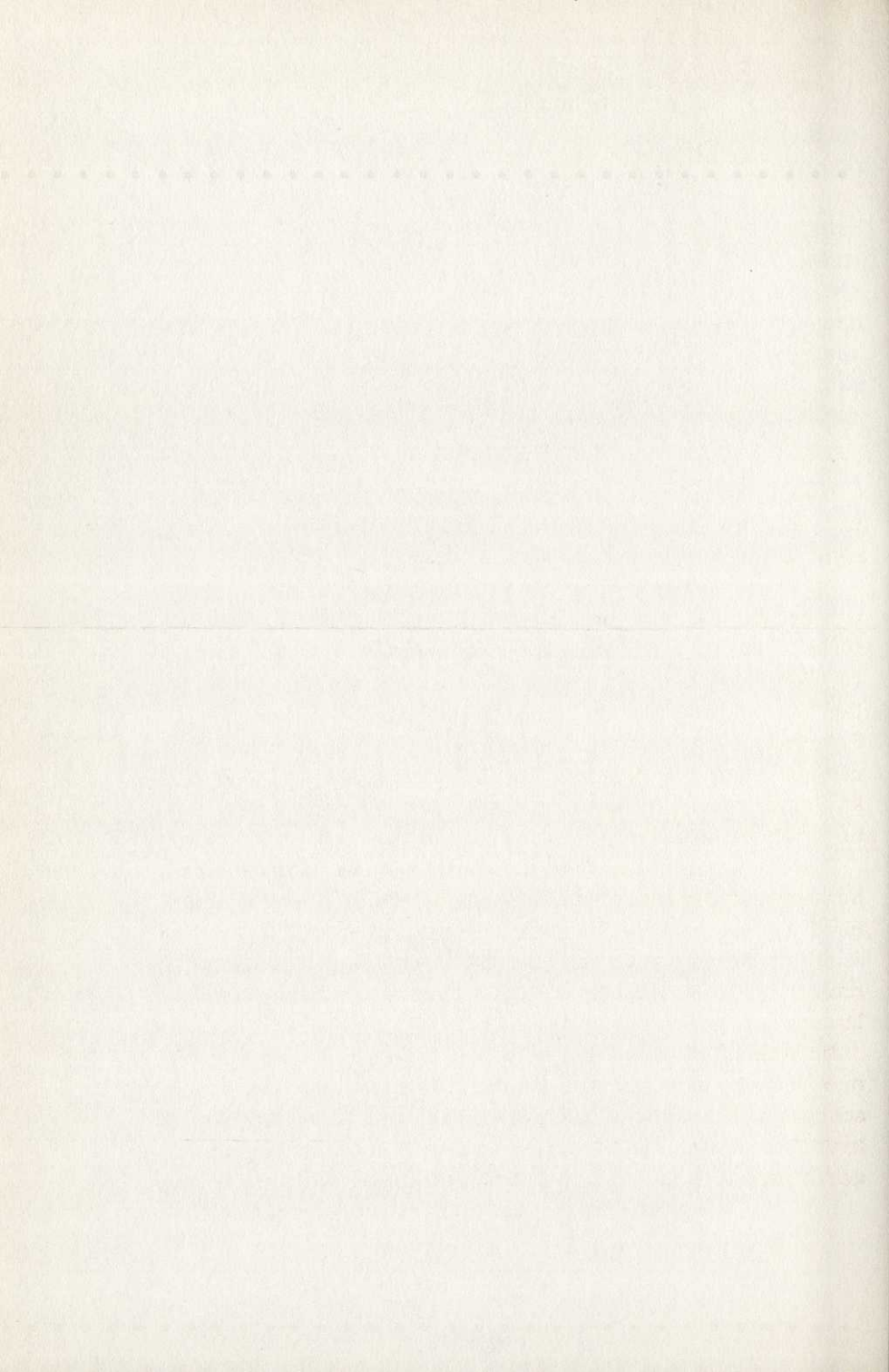
Och mer skulle den kunna ge, om vi kunde helt avkläda oss våra masker, inte vara så ängsligt aktsamma i ord och uttryck, så återhållsamma med vad vi ville säga — bara för denna eviga fruktan att bli missförstådda (möjligen)!

När det gäller en vän av samma kön säger man ju oförbehållsamt vad man känner, vad som gör en glädje hos den andra och vad som behagar en. Man ser in i den andra och man talar om det. Men här är man liksom på lur för den andras åtgöranden.

Som det synes mig, finns det intet oss emellan, som skulle förhindra en ohöjd uppriktighet, såsom mellan vän och vän, de där ha glädje av varandras närvaro och av utbytet sinsemellan, men som aldrig behövde varandra oavbrutet, än mindre för ett helt liv. Men så nära är icke kontakten att vi kunde se det båda och ha förlitan på varandra obetingat. Detta är ändå ett långt steg i själslig gemenskap och samhörighet. När skall det öppnas för mig...

INFÖR MIG SJÄLV

1923—1931

Februari 1923

Vasa. För en gångs skull ha yttre händelser starkt ingripit i mitt liv och bland dem nu senast flyttningen från Vasa, som upptagit mig helt de sista veckorna.

Ett skede — åtminstone i yttre avseende — är alltså ändat i mitt liv. Så spårlöst synes det mig att Vasa gått mig förbi — om jag undantar gården där vi bott — att jag undrar vad som egentligen står kvar. Av enskilda personer behåller jag ett starkt intryck, men detta är dock något annat. Från Helsingfors har jag dessa år hämtat mina impulser, mitt utbyte med andra, hela min andliga näring. Här har jag blott känt mig nästan förkvävd av den inre rikedomen, som behövt luft för att slå ut.

Varje syn, nära nog, från denna stad är så pass nära förbunden med plågande och smärtsamma minnen, att avskedet härifrån måste lämna mig kall. Kanske skall det icke alltid så förbli. Kanske skall jag i senare år dock kunna värmas av någon syn eller hågkomst, förknippad med orten, som nu lämnar mig oberörd.

Jag nalkas alltså nu den nejd, där jag känner mig hemma, men detta är blott den ena sidan av förändringen. Den fråga, som nu mer än allt annat sysselsätter mig är: skall jag ha kraft att motta alla de ovissa öden och möjligheter jag nu går till möte — ty ovissa äro de framför allt annat? Jag

kan icke dölja för mig att Pappa har åldrats, att hans hälsa är bräcklig. Hur länge skola hans krafter ännu stå bi i förändrade och betungande arbetsuppgifter?

När jag ser tillbaka vet jag, att min själ sedan åratals långtat efter ro — och arbetsro, efter någon sorgfri förvisning om framtiden. Men det skall jag inte få — åtminstone inte på länge. Jag har fått lära mig leva på ett helt annat sätt — så mycket jag förmått det. Att gripa av stunden den fullhet den kan bjuda. Och att så vitt möjligt böja mig inför framtidens krav. Men inför vilka krav som helst kan jag inte göra det. Ty jag är svag. Icke de krav, som frånta mig möjlighet till personlig utveckling i min tanke och mitt konstnärskap. Men i de andra avseendena vill jag försöka. Jag har nått så mycket längre mot klarhet och harmoni detta sista år — dimmorna skingras allt mera -- och jag skall kanske engång nå närmare en behärskning av min vilja och min själ.

Mars 1923

Helsingfors. Första vilans månad på ett 10-tal år. När jag jämför mitt tillstånd för ett år sedan, är steget verkligen enormt.

Jag har suttit vid mitt fönster i mitt tysta rum på Westerby och sett ut över snöfält som mer och mer bytt färg från vitt till vårens brungrå, med den mörka skogen som bakgrund — och på västerhimmels skiftningar i gult och i rosa — och på de bara grenarna på lönnen närmast mitt fönster, som står i väntan.

Jag har suttit och känt själen glida fram i mig, känt den stilla ströva längre och längre bort. Den har engång haft ro att breda ut sig, omfatta det som är omkring och strömma ut däröver.

Jag har vandrat genom skogar i snösmältning och flugit

fram över blänkande isvidder och allt har lika stort och ro-givande trätt mig till möte. — Är det icke den första tid — sedan min själ började att mogna — (om jag undantar antikstudiets år 1918—19) — då de flesta irritationer i mitt psykiska liv låtit sig övervinnas, då denna ohyggliga tankeoro, detta uppdrivna hjärnliv (momentant), i någon mån kunnat betvingas. Den första tid, då tanken åter kunnat få dröja, veckla ut sig i ro och fullt omfatta.

I samma mån jag själv känt mig strömma över, har jag naturligtvis varit känslig för strömningen från andra — ja, kanske blott alltför känslig. Här är en av de största farorna för mig.

Det var en person på Westerby som kunnat ge mig motiv i det oändliga. Hon strömmade svalka och ljus över en, hon bar en liten helgongloria omkring sitt huvud, av det egen-domligaste, omedvetna slag. Hon behövde bara sitta i närheten — knappt säga några ord — och hon talade inte mycket — för att det skulle bli frid och högtid omkring en.

Jag längtade blott att få ge och ge till henne — och jag gav utan att ens veta om hon upptog det. Men jag vet också, att själva mitt behov att ge, som genom hennes bekantskap åter blossat upp, stegrades till det otroliga, och att om någon annan, som kunnat motta mer, trätt i hennes ställe, hade jag givit denna lika mycket, ty det viktigaste för mig var dock att själv få dela med mig. Därför blev tilldragelsen med den nämnda personen (frk. Haveri) för mig blott en episod, vilket jag hela tiden var medveten om. Hon var för mig ett utom-ordentligt medium, men ingenting outhärligt eller någon som jag oskiljaktigt kunnat fästa mig vid.

April 1923

Westerby. Björkarnas skira grenverk som skifta i violett, de bruna vårfälten som öppna sig till sädden, skogen

som är glänsande grön bakom och den tindrande ljusa luften smeka mig var dag och breda som ett valv över och omkring mig. Jag känner att det endast är frid runtom; mäktig och moderligt blid vill jorden lyfta mig på sina armar, med sin frid vill den tränga in i mig och skänka sin styrka. Allt är blott kraft och ro, men ännu faller jag domnad tillbaka mot dess armar. Ännu orkar jag inte lyfta mig själv till en ny stark produktion och befriande verksamhet, ännu flämtar jag som en orolig låga var dag, när jag vaknar om mornarna, (betecknande förnimmelse) och möda är mig dagens bestyr. Jag ser och ser på det stora starka och välgörande livet runt omkring, men som en som är utanför det. Men jag är tillika vilande rofylld själv inom mig, och jag väntar som ett barn, att dess regn skall befrukta mitt inre och ge mig livskraft att låta en ny skörd gå i blom.

M a j 1 9 2 3

Helsingfors. — Det har varit underbara mornar dessa veckor, mornar när jag vaknat med en känsla av ljus, som jag knappast ens fullt kunnat förklara. Ibland har jag känt det som ängsdoft omkring mig. Ängarna ha nyss varit utslagna, jag tycker att jag varit på Skogbacken. Jag springer ut en tidig morgon. På ängen möter jag först ranunklerna, deras solskensprakt är bländande. Jag känner hur den kommer emot mig som en omfamning. Så ha vi gökärten, den är mattare i sin krona, men hör så samman med försommarn i Bromary, att ängen hade mist ett stycke av sitt liv utan den. På de torrare platserna lysa tjärblomstren och bredvid veronikas klara blå ögon, men i skuggan bakom gömma sig jättestora hundviol och under hassel och albuskar, där man knappast vill finna dem, stå stela och aristokratiska vita konvaljer. Jag lögar mig i den yppiga, tidiga sommargrönskan. Det är bara viol och ranunkel och gökärt och tjärblomster,

allt i flödande sommarljus — och intet annat är till. Längre, längre ligger jag här i mitt rum och inandas doften.

Och somliga mornar är det bara solljuset. Jag känner hur det fyller varje vrå av ängarna, hur bergen uppsuga det och andas och häva sig i dess värmande livgivande flod, och hur det söker sig in i skogens djupaste skrymsle ute på landet. Jag tycker att jag ville ut, ut, att jag ville tillbringa min dag bara med att inandas solsken och känna det genomtränga varje litet strå och nysprucket blad — men när dagen börjar, går den åter blott till alla de vanda bestyren och plikterna, med jäktandet ute på stenlagda gator och i instängda hus.

Men somliga mornar åter är det bara som en ljus klarhet framför mig, en trygghetskänsla av något, som jag vunnit och tror icke nu skall tagas ifrån mig, en förtröstan som jag knappast vet om det finns någon grund för. Det ligger för mig sollysta sommarmånader med något av en äntligen tillkämpad frid inom mig, grönska och blommor omkring mig, möjligen något litet av egen produktion, samvaro med vänner. Hur mycket detta är av illusion vet jag blott alltför väl. Den närmaste tiden skall vara överfull av arbete i hemmet och praktiska bestyr: uppackning och iordningställande här och i Bromarv, hushållet och trädgården, gäster och plikter. Sedan förlamande trötthet efter alltsammans, som hindrar en att arbeta på något eget. Det enda som jag hoppas verkligen skall stå kvar något litet av är friden innerst inne och en viss överblick och samling (och ordnande) av ens själsliga resurser och förmögenheter, som jag vunnit under vårens ensamhet.

Men ljuset inom mig förstår jag ändå inte riktigt, ty jag är inte i en lyckligt produktiv kondition, min livsföring, åtminstone under de första veckorna här, något mödosam — och egentligen skulle jag mest längta efter och behöva fortsätta det vegetativa liv jag förde på Westerby.

Juni 1923

Bromarv. Det är så fullt av liv omkring mig, att vart jag vänder mig, känner jag blott beröring av ting som äro i släkt med mig.

— Jag borde egentligen denna tid blott leva i ett med solskenet och blommorna och marken.

Jag åker ut med cykel en morgon. Själva vinden, som susar emot mig, är ett levande spel av röster och toner omkring mig. Så full är luften därav, att jag åker som genom en kör utan att höra något annat än dem.

Jag går genom skogen ut till ängen för att plocka blommor. Mellan stenarna stå lingonen i blom, och de första linneorna titta fram ibland riset. I luften strö tallarna ut sitt fröstoft. Jag vandrar under dem över stenarna, och jag tycker att min fot böjer sig i samklang med marken som den trampar på. Jag blir själv till ett med grenar och rötter, och varje min rörelse är en återspeglning av grenarnas sträckning och risets slingrande längs marken. I lingonblommorna ler jag själv, och i tallstoffet virvla mina egna tankar ut i luften. (Blott linneorna ensamma, detta skapelsens finaste underverk, dem kan jag inte nå med mer än den yttersta fliken av min längtan) . . .

Jag kan drömma om äppelblom och bara om äppelblom. Det är något av det skäraste och jungfruligaste som de föda. Jag vill drunkna under dess valv och vill dövas av insekternas surr däruppe. Bara idel vit äppelblom och hela världen är blott försommarens snövita blomprakt. I äppelblommens fallande regn vill jag bada min själ . . . ren för en gång.

Jag kan längta efter de blommande snåren i gamla trädgårdars skuggiga, halvförvildade gömmen — snåren av fläder och rosentry och gammaldags stora, vitblommiga kryddor. Jag vill sjunka ner i deras svalka och ro — den ro och den

trofasta blomning, som är densamma för två- och trehundra år sen — på ett ställe där världen har stått stilla.

En kväll far jag ut på sjön, när fjärdarna lägga sig i en mörknande spegel med några små krusningar blott här och var. Det är som om sommarens innersta liv samlade sig intensivare än annars i kvällen. Doften är aldrig så stark som då. Hela sommarens eget liv är samlat i den doften. Det är inte bara nattviol och syren och blommande klöver, det är allt sammanlagt — mark och luft och fjärdar dofta. Det berusar en, man förstår det inte, och det vill bli för mycket för en. Man böjer sig samman för det och man måste sluta sig för det för att orka bära det ...

J u l i 1 9 2 3

Ett par dödsfall i början av sommarn — icke närståendes men ändå kända för mig ha ofrivilligt fört mina tankar i en viss riktning mot frågorna om liv och död, som är så enkla och så oändligt svårlösta.

Vem kan tala om ett livsverk? Något sådant har aldrig funnits — måhända har det en liten smula påbörjats någon gång. Vad en människa »fullbordar» i sitt liv, vad hon bygger till eller river ner, det är helt och hållet tillfälligheternas sak. Får hon bruka sina anlag eller får hon det inte och vilka anlag råka hos henne få komma till utveckling — allt är bara beroende av en slump. Någonting givet utstakat eller följdriktigt finns det inte — inte som vi se det i en människas liv. Men möjligen i någon annan mening ...

Kan man någonsin se en helhet i en människas liv, en början och ett slut? Ett människoliv är som lövens sprickning, grönska och vissning — lika tillfälligt, lika litet med en början och ett slut. Men n å g o n t i n g föregår och någonting följer efter, ett sammanhang finns som vi inte se. Ett människoliv är en uppflammande liten låga, där vi inte se

själva härden, där lågorna tändas och dö liksom gnistorna kring den. Men elden själv lever vidare genom tiderna.

En mor har förlorat sitt barn — rikt välsignat och fullt av förhoppningar — just i dess första begynnande blomstring. Det finns ingen som helst mening i dess bortgång, dess liv får ingen som helst förklaring härigenom, för sig eller andra — och ändå skall modern en stund, om hon själv är en djupare natur, böja sig inför det oeftergivliga, se och förstå, att det m å s t e ske och icke längre kunna önska att det icke hade skett — för att det var oeftergivligt.

Och själv skall hon blott leva vidare — ty hennes visshet, att allt finns till, som engång funnits, skall vara än större än förut. Och hon skall ana, vad hon inte förr gjort, att liv och död äro blott växlande former för samma stora skeende och olika faser i samma oändliga tillvaro som alltid finns. Och hon skall leva vidare och kanske inte längre fråga.

Augusti 1923

Olika vi levde, du och jag,
och olika för båda livet teddes.
Dina krav på livet var ej mina,
aldrig drömde du vad jag av det begärde.
Vida, obefarna länder lågo mellan oss,
men över strida älvar ledde broar.
Över vattnen ljödo toner, som vi båda kände.
Fjärrankomna syner hade hemorts rätt inom oss bäge.

Men det mängdes blott en ton från andra världar
lågt i bruset, strax en fläkt av främlingskap
emellan oss förspordes . . .

Aldrig sökte du så lagen för mitt väsen,
också ditt blev slutet mest inför mig.

Men en gnista från den ena
tände stundom gnistan hos den andra
och vi sågo kanske för ett ögonblick desamma syner,
hörde samma röster.
Utanför oss båda fanns dock
vad som var gemensamt...

Ovanstående har icke haft någon väsentlig betydelse för mig — men hela den förra delen av månaden hade jag ett ganska stort behov av utbyte i någon form, därför kom det kanske att ha en något större betydelse än det annars haft. — Eljes har det varit en drömsommar igen, inåtvänd grubbelsommar, som kanske kunnat vara nog så välkommen, men ett enbart sunt och harmoniskt inflytande på min utveckling har den nog inte haft.

September 1923

Helsingfors. Detta skall bli ett litet genmäle på Lagerborgs uppsats i marshäftet av Finsk tidskr. »Jag vill — jag kan», vilken utläggning ganska mycket sysselsatt mig den här månaden.

Jag utgår alltså ifrån: viljan är av ondo, du skall icke tvinga dig, icke väcka strid inom dig själv, som förgiftar och förtär ditt inre. Låt din natur själv söka sig de sundaste utvägarna för att bli en sund, lycklig, nyttig, harmonisk och angenäm människa. Detta är sammanfattningen av lärdomen i L:borgs artikel — vilken han själv icke tror på! men givit en avsiktligt tillspetsad formulering, därför att hans egna livskrav, som gå i en motsatt riktning, alltför obarmhärtigt strävat att ta ut sin rätt.

Det finns vilja av flere slag — och en är säkert av ondo, åtminstone för flertalet existenser. Den viljan som ideligen, utan resultat, strävar i motsatt riktning mot vår naturs an-

lag, som vill sträva att fostra ett annat frö än det, som i begynnelsen är nedlagt hos oss för att engång växa till planta och sätta frukt. Den viljan som sålunda ständigt är i harnesk mot människan själv och mot världen, den kan inte leda annat än till osundhet, självförgiftning och ständigt tröstlöshet.

Men det finns en vilja också som är sund och välgörande, en som också strävar att omgestalta, som ständigt är i verksamhet — fastän i det tysta. Och så finns det ännu en vilja som inte är sund, som är halsbrytande i sina krav, men som också är nödvändig för naturer som L:s och min — den viljan som förtär oss och förbränner oss, men låter oss lämna något kvar efter oss då vi försvinna.

Så har vi då först den tidigare nämnda av de två viljorna — den som jag ville kalla den egnaste och djupaste livsprincipen inom oss själva. Om den viljan haft ett större herravälde inom mig, om den inte ofta varit så dunkel och undanskymd och icke fört mig vidare, då hade det ock kunnat se annorlunda ut hos mig. Den viljan arbetar inte med några våldsamma medel, den kräver intet annat än lyssnande, sökande och förstående — men detta också obönhörligt och oavlatligt, om den skall verka. Den har intet måste och skall, endast ett du är och du blir — om du är dig själv trogen. Den hjälper oss alltid, blott vi lyssna så djupt, att den kan göra sig hörd. Blott vi aldrig förtrötts att fråga oss, vad är i detta nu det djupaste och nödvändigaste vi kräva. Är den stum, är det blott vi som förlorat öra för den eller inte övat oss tillräckligt spänt att lyssna. Den låter oss i vreden se att den andres fel också motvägdes av förtjänst, den låter oss i ångesten se att det vi fruktat inte var det okända och skräckinjagande som vi trott, den ger oss sömn, när vi äro utvakade och tålmod, när vi äro nära att svikta, den låter oss se att det vi för stunden krävde var smått och intigt och att det vi verkligen behövde sträckte sig mycket

längre bort — allt detta gör den bara genom att låta oss se den större människan inom oss — den med »bestämme!sens märke på sin panna». Var och en bär vi på en urbild av oss själva (fastän den ofta, ofta skymmes bort inför oss) — den är den verkliga viljan i oss. Vår personlighetsutveckling, vårt etiska jag är bundet vid den viljan, ehuru den knappast för två människor är fullt densamma. Hur annorlunda skulle det inte sett ut ibland oss, om den viljan fått råda.

Men den andra viljan, som jag nämnde om, den är bortom det etiska och måhända bortom det personliga också åtminstone i den mening jag senast tog det. Den är vår vilja — konstnärernas och forskarnas — att ständigt blott brinna för att slutligen förbrinna, gå under, bara för att något nytt skall få upphov genom oss, något som skall leva vidare för att åter föda nytt intill tidernas ände.

Den är vår vilja till det omöjliga, det som icke finns och som vi aldrig ha sett, men bara anat oss till. Det är den viljan, som aldrig ger oss någon ro, ens i den största harmonin, som icke den största förtvivlan helt kan döda, som låter oss se vårt liv förfelat om vi inte få uppge oss själva i ett arbete på det som skall bli till!

Den viljan är också den yttersta drivfjädern i Rolf Lagerborgs liv och den ville han minst av alla själv räkna bort därifrån. Därför skall han ock leva.

Oktober 1923

Det finns ett område, där jag är ömtåligare än på något annat, och där jag måhända också minst haft skydd mot inflytelser utifrån och från mig själv — överkänslighetens. Mer och mer börja verkningarna av det liv jag fört härvidlag göra sig märkbara.

Denna månad har knappast något saknats, som inte varit åtminstone i någon grad prövande för min motståndskraft

i detta avseende. Allt har kommit tillsammans: miserabel hälsa för egen del, Pappas skov av olust, nervretlighet och plågad sinnesstämning, vänners bekymmer, jäktande och praktiska omsorger, som i förening med ansträngningar att i de ogynnsammaste yttre omständigheter fullborda ett eget arbete (min bok) nästan verkat söndertrasande.

Och trots allt detta, trots att jag varken ser ljus på Pappas tillstånd framdeles eller på framtiden i övrigt, är min grundstämning ändå ljus, åtminstone lugn och därför finns det också möjlighet för mig till motstånd.

Jag har sett mer och mer tydligt, att bara frigörelsen från känslornas herravälde kan hålla mig uppe i längden, att endast frigörandet av ett överemotionellt förnuft, ett »övre jag» i mig själv, som väger känslornas betydelse och reglerar deras inflytande, kan rädda mig. Och så långt har jag kommit, att jag ser denna makt växa fram — jag kan redan i de flesta fall efter något lugnt betänkande objektivt avgöra vikten och halten av den känsla som ansätter mig — men första stund av rent fysisk svaghet och motståndslöshet river ånyo ner alla dammar, så att jag bokstavligt känner mig sina på all min livsmärg igen. Men vägen ser jag ändå för mig — den enda och den möjliga — icke utmattande kamp mot det oöverbinnliga, endast lugnt och klart bedömande och värdesättning. Förstå, och du skall bli herre över dig själv och dina anfäktelser.

November 1923

Min bok har kommit ut. Den ligger nu på bokhandelsdisken och i mina vänners händer. Jag är avklädd och blottad inför dem. Det har varit dagar med sin särskilda prägel dessa — före den egentliga debuten.

När jag lämnade manuskriptet ifrån mig hade jag känslan att jag knappast kunnat avlämna något mer halvgjort och

ofullgånget — att utgivandet endast var ett slags pliktuppfyllelse gentemot mig själv.

Nu träder inte mitt missnöje på samma sätt i förgrunden, om än otillfredsställelsen ligger bakom. Är mänskan själv så skiftande till sin natur eller var min dystra syn för en månad sen i någon mån betingad av min egen disharmoni och de svåra förhållanden, varunder jag arbetade. Dock, som sagt, den fullständiga otillfredsställelsen, åtminstone beträffande den slutliga bearbetningen av mitt material, ligger fortfarande bakom. Men på ytan finns det dock ett och annat som verkar upplivande. Jag har ändå ett påtagligt och synligt eget arbete framför mig, jag har glädjen att kunna skicka det — om än inte den glädjen som ett fullgjort arbete givit — till mina lärare och vänner och veta, att några av dem dock skulle kunna förstå, kanske förstå och uppskatta ännu mer än det fanns anledning till.

Jag var söndagen den 25 nov. på teatern — ensam — och såg Romeo och Julia. (Följande dag kom boken ut). Jag vet att den kvällen hade kunnat beteckna — om mitt arbete varit mer fullgjort — ett av de ljusaste ögonblicken i mitt liv. Ens första bok just färdig för utkommande — man har just själv trätt upp bland skalderna i offentligheten, utan att de närvarande ännu veta det, utan att man ännu är blottad för deras blickar. Ingenting har ännu grumlat glädjen, ingen ful tanke riktats mot en eller fötts hos en själv mot andra för bokens skull. Senare skall så mycket vara förvrängt, missförstått, grumlat och nersölat. Så mången, så mången bitterhet skall ha gått ut ur den ljusa fröjden först. Den lyckligaste stunden är alltid den när knopparna slå ut.

Men i det ögonblicket hade jag ju bara den stunden. Och hela sagospelets prakt, som gav ett nytt stoff till drömmar i oändlighet. Och jag lät tankarna som frigjorda fåglar flyga omkring mig.

Så helgjuten hade den kvällen kunnat vara för mig — o m

den kunnat . . . Men detta »om» skall alltid i mitt liv skjutas in framför verkligheten. Jag har endast ett val, att leva när jag lever »som om».

December 1923

Mitt liv! Det har sannerligen de två sista månaderna gestaltat sig i motsatt riktning mot vad som för mig vore det naturliga. Jag som behöver en atmosfär omkring mig av åtminstone relativt lugn och harmoni och frihet från de krasaste praktiska plikterna och omsorgerna — jag har dag för dag slitits av olika slags nervprovningar — på närmare och fjärrare håll! Fastän knappt någon av dem har varit för mig själv av mer genomgripande betydelse, ha de varit som beständiga styng igenom mig det ena korsande det andra.

Genom tjänarinnans sjukdom har jag två månaders tid varit utestängd från mitt egentliga arbete. Jag känner mig stundom förtorkad och stelnad till en maskin — allt detta medan jag vet, att jag hade haft en särdeles alstringskraftig period genom de glimtar av skapande, som mitt i allt det prosaiska orkat skymta fram. Denna tid är övergående, men den är dock ett tecken, ty jag vet att den skall efterföljas av många liknande.

Jag är icke hel i något och konstnär i mitt liv är jag blott halvt — och dock skulle ju mitt liv vara en enda räcka av konstnärligt skeende — om jag finge vara konstnär. Men jag är för mycket socialt djur och familjelem för att kunna lämna varje annan hänsyn för de konstnärliga, som äro de större. Är det kvinnans vanliga. För mycket medmänniska för att kunna . . .

Februari 1924

Välsignade rika tid, då ens värld åter varit utan ände eller gräns — då det som födes i en från stund till stund — födes

ja, men tar gestalt? Några droppar ha kanske kristalliserat sig av de floder som gått igenom min själ.

En liten händelse i yttre bemärkelse har ock inträffat denna tid. Underliga, underliga ironi — trots allt — att när jag får något det alltid skall komma från detsamma hållet. Den enda mänska som hittills har vägt min själ i sin hand — åtminstone delar av den — som förstått att hämta ur den och ge nya plantor liv där — denna enda mänska har det naturligtvis varit, som åter kommit mig till mötes — R. Lbg.

Han har suttit här hos mig en f. m. (d. 22). Det var en av de första verkliga händelserna i mitt liv. Den kan inte jämföras med vår tågresa Karis—Helsingfors i början av sept. 1922 — men likväl. Vår tågfärd var i yttersta grad ömsidigt givande, tankarna växte där inför våra blickar, när de flögo mellan oss, och idéerna togo gestalt under bådas hand. Denna gång blev det nästan ensidigt — men var märkligt nog ändå, ty det var det första jag varit med om av detta slag.

Saken hade naturligtvis sin förhistoria. Den lovade ett ögonblick att bli långt märkligare än den här f. m. — men så gick det inte. Förtjänar dock att relateras. Efter en stilla korrespondens under vintern berörande konstskapandets problem — denna icke märkligare än förut — fick jag d. 5 febr. några rader från R. L., där han säger sig i sitt föredrag samma dag ämna uppta desamma frågorna — ett föredrag vilket till stor del tillkommit med mig för ögonen! Jag avvaktade det därför förklarligt nog med en viss spänning — men det blev en mycket stor besvikelse. Så föga har det personliga hos R. L. sällan förr gjort sig gällande, och så föga hade hans inspiration sällan tagit flykt som vid tillfället för nedskrivandet (detta måtte ha varit särdeles illa valt) i ett ämne, där han dock utan min eller andras medverkan kunnat prestera av sitt allra starkaste. Äran för mig beträffande föredragets tillkomst blev därför även måttlig.

Men något gjorde det dock. Redan följande dag utlöste det för mig en hel utgjutelse i samma ämne (begynnande som opposition). R. L:s lärarverksamhet har säkert i sällsynt grad varit fruktbringande i detta avseende som utlösning och sådd. — Jag skrev emellertid till honom, att jag gärna ville meddela mig med honom i dessa saker. Han kom till mig, då hans tid det tillät (var först bortrest o. s. v. omedelbart).

Men förhistorien är icke slut härmed. Han hade tidigare låtit mig veta, att han hade för avsikt att skriva en analys av konstskapandet — i sin stil! — och i sammanhang därmed recensera Röst er ur tingen. Med sitt besök hos mig hade han därför ett dubbelt syfte — det ena att höra på min utläggning, det andra att själv biografiskt inhämta så mycket som möjligt om mig i personligt och psykiskt avseende av det han ännu inte hade slutit sig till. Samtalet blev därför nästan oavbruten självanalys från min sida. Men detta var ju även vad jag aldrig hittills varit med om Och av honom uppsnappade jag naturligtvis också litet till utöver det jag förr visste.

Jag tror att min egen framställning — som nog var subjektiv analys i lika hög grad som teoretisk — ungefär kom att motsvara det jag förut hade avsett. Så obesvärad och ledig har jag sällan känt mig — och jag vet att min ton och framställning var fullkomligt omedelbar och sann. Kunde han iaktta allt, hade han nog därför haft ett ganska gott tillfälle att lära känna mig. Jag var mig själv och jag kände att något av mitt eget flödade ifrån mig. (Hur kritiken emellertid skall se ut, då den tillika skall tillämpa R. L:s egna teorier — vilka ingalunda alltid gå ihop med mig — det vete gudarna! Jag motser den med icke så liten kuslighet.*)

Detta var den harmoniska sidan av samvaron, men det

*) Se Rolf Lagerborgs essä »Naturmystik och narkos», Finsk tidskrift 1924 del I: 272—93.

kommer i varje kontakt något till, som jag inte kan frigöra mig ifrån.

Han är aldrig fullt sann och uppriktig (på tågresan märktes det måhända minst) s. a. s. i den yttre formen av sitt uppträdande. Detta var i och för sig en oväsentlighet, men den sammanhänger med något inom honom, som gör att man aldrig fullt kan lita på djupet eller varaktigheten i det han besjålas av. Skall hans väsen vara så mångt med slagz trots alla rika möjligheter, skall hans hänförelse, som är varmare än de flestas, stundom vara så tillfällig, att man inte litar fullt på dess uttryck?

Han har sagt mig de mest förstående saker i brev och direkt, men intet av dessa yttranden kan jag ta på orden som sanna. Sanningen får jag söka ett gott stycke bakom. Han framställer t. ex. i närvarande moment sin ställning till mig som lärjungens till läraren — låt vara med oförtydligt chevalerie — något som blir mig olidligt, i all synnerhet då jag samtidigt vet, att det inte motsvarar det verkliga förhållandet. Detta kan plåga mig . . .

Därtill kommer: vilar detta på en dubbelhet i hans egen natur, som gör det omöjligt för honom att sant, enkelt och direkt uttrycka vårt förhållande. Jag tror mig se det fullt klart utan något grummel, även från hans sida. Och det enklaste i världen vore att uttrycka det såsom: M ä n s k a mot m ä n s k a utan några som helst band. Är det nödvändigt för honom att medvetet eller omedvetet själv veckla in och komplicera det som är givet och enkelt? Det förekommer mig nästan mer som en vana än som natur, och jag hoppas därför, att jag möjligen skall kunna avkläda honom det, om våra relationer i övrigt fortfarande bli som förut. Hans avklädda jag är annars bart nog, när det är det — också gentemot andra. Men få ha som han ställt sina förmögenheter i tjänst hos så många gudar.

Den här våren betecknar en vändpunkt igen, icke slutlig eller definitiv, men ändå ett betydelsefullt steg. Det överkliga har i mitt personliga liv åtminstone momentant segrat över det verkliga livet. Fantasin har utträngt verkligheten, så att den senare förbleknat och blivit som en skugga. Förändringen har varit mer genomgripande, än jag anat och berört hela min livsföring. Längre, längre har ju mitt liv tenderat att gå i denna riktning, och ändå har jag inte trott på att förvandlingen kunde förverkligas, men kanske är det möjligt.

Min sugande hunger efter själsligt utbyte har varit så märkvärdigt stilla den här våren — en nödortfödig kontakt har jag ju för övrigt haft hela tiden, men den som uteblivit har jag icke sökt och knappast saknat.

Icke saknat — och dock fortfarande med min varelses innersta fibrer åtrått den — den som jag icke kunde få. Men också här en förändring. För första gången i mitt liv har en fantasigestalt, som jag skapat mig, blivit en positiv faktor i mitt liv — Stig Johan har blivit mig en existerande människa, som utträngt verkligheten.

Så hejdlöst som jag längtat att ge mig själv, synes det mig knappast, att jag någonsin tidigare gjort — (men säkert har jag dock gjort det lika intensivt, fastän i annan form, också förut). Men att ge på det sättet, bara enkelt och direkt, den intima och omedelbara beröringen med tingen, också de obetydligaste — ge sin livsföring i själva momentet nästan, utan alla reflexioner — detta har åtminstone aldrig förut tagit synlig form i intima dagbokssidor, riktade till en annan, som det nu åtminstone i några fragment har gjort.*)

Och vad som är det allra märkligaste — denna korrespon-

*) Korrespondensen bevarad bland Kerstin Söderholms efterlämnade manuskript.

dens med en diktad har inte, åtminstone endast sällan utlöst en slitande hunger efter en faktisk sådan, såsom alltid skett förut, om än leken lugnat för stunden. Brevfragmenten till S. J. har blivit ändamål i sig.

Så skulle det då vara möjligt, att vi kunde gå ut ur verkligheten in i en annan, som nu blivit verklighet för oss? Jag vågar ännu inte bestämt besvara frågan. Men det synes mig möjligt att så kan ske.

Men en annan följd av denna förvandling är, att jag blivit mer främmande och sval gentemot mina vänner i det verkliga livet, förlorat något av kontakten med dem. De ha blivit mig så underligt avlägsna. — Skulle det att vara hel diktare betyda: isolerad människa (= hel egoist)? Det vore i sanning en fruktansvärd kunskap.

Juli 1924

I natt.

(Till Göran Wallgren)

En dröm.

I natt har du fäst en röd blomma vid mitt bröst.

Jag skulle dö med den blomman.

Främlingar, enslingar

blevo vi i livet.

Men jag skulle dö med den blomman.

Augusti 1924

Efter ett par grundigare självuppgörelser den sista tiden börjar personlighetsproblemet bli alltmer efterhängset för mitt eget vidkommande. Detta är ganska obefaren mark för mig tillsvidare, jag kan därför endast snudda vid det i allmänna drag.

Här först några aforismer.

En personlighet är den, vars innersta väsen direkt och spontant uttryckes i dess liv och handlande.

Hos en personlighet samverka bättre — och sämre! — egenskaper, alla till uppnåendet av ett bestämt enhetligt och positivt mål.

Att vara en personlighet är icke enbart en positiv faktor.

Personligheterna äro icke alltid för andra de angenäma mänskorna.

Men nu finns det ock något som heter: det personliga inom oss (se Peer Gynt), och detta är icke för mig liktydigt med personligheten i den mening jag här tar den. Här är jag förut något mer bevandrad. Därför nu en snabb karakteristik. Denna går lättast för sig i paradoxer.

Det personliga i oss finns inom och utanför oss och alltid ovan om oss.

Det personliga är omedvetenhet av jaget och det djupast självmedvetna.

Det personliga växer utanför oss själva, ty endast genom att uppgå i ett annat blir det personliga i oss till.

Endast andakt inför något utomstående (ett objekt överhuvud) föder det personliga.

Det personliga är medvetande om underlägsenhet och om att inga gränser för våra möjligheter finnes till.

Det personliga i oss är obegränsat och likväl endast vår egendom.

Det personliga är i ständigt vardande (på nytt) och oavlättlig växt.

Det personliga är självuppgivelse och varseblivandet av en själv.

(Det personliga i denna betydelse är i sig själv alltid enbart av positiv art).

Men jag återgår till utgångspunkten: personligheten i det praktiska livet.

Så nyckfull är den: att fastän den överhuvud uttrycker självmedvetande, kan den ock stundom uttrycka självuppgivande.

Fastän den överhuvud handlar spontant och utan tvekan, kan den stundom visa sig just i tvekan om handlingssättet.

Fastän dess kännetecken annars äro givna och oföränderliga, kan det stundom framträda just som anpassning och hänsyn. Huvudsaken är blott att den alltid förblir personlighet.

Personligheten visar sig både genom att instinktivt hävda och utstryka sig själv. Men den senare metoden är nog den farligare.

September 1924

Det faller sig kanske lättare att karakterisera vad som icke är personlighet hos en människa.

Alltså för det första: varje medveten avsikt att vara eller verka på ett eller annat sätt. I och med avsikten här är det spontana uttrycket för ett innersta varande (ett väsens innersta) omintetgjort.

Varje motsägande handlingssätt (i de flesta fall) och ett omedelbart återtagande av en handling, som skett med medveten vilja.

Varje eget uppsökande av en personlighet och omsorg om att vara personlig.

Det egna kretsandet kring en eventuell personlighet förtar verkan av denna.

Hastiga metamorfoser och övergående från ett jag till ett annat — om de inte alltid försiggå efter en viss plan — beteckna brist på personlighet.

Varje annan avsikt eller vilja vid handlandet — (att behaga, intressera, vinna sympati) — än det spontana inre behovet är opersonlighet.

Beroendet under tillfälliga nycker och tycken och isynnerhet det egna framhävandet av deras betydelse — tecken på opersonlighet.

Den som söker andras gunst och strävar att göra sin närvaro behaglig för andra — den som anstränger sig att ta befattning med och intränga i för honom själv i inre mening (eller djupare sett) likgiltiga ämnen — han är a n g e n ä m för andra men icke personlig.

Det finns ock en personlighet som uttrycker sig just genom att i sig upptaga så mycket som möjligt av andra (Amiel!). Hans personlighet består till väsentlig del just i att kunna gå in i en planta, en mänska, att vara gräset och växten och den mänska han iakttar — känna dess reaktionssätt, förstå det inre förloppet av dess livsprocess. Just i detta avklädande av det egna består hans personlighet — och ändå är den i ovanlig grad given och konstant.

Mycket av hans personlighet ligger i själva a k t n i n g e n för allt varande, i själva denna hänsyn för att ett annat är till. Och denna förmåga att iklä sig dettas gestalt, att uppta dess medvetande, är något alldeles sällsynt. Det ger i mer än vanlig grad prägeln av personlighet.

Men fransidan av denna förmåga, den nästan alltför stora försyntheten, misstron mot sig själv, den förlamande självkritiken — den åter motverkar utvecklingen av en personlighet.

Han är en personlighet (styp) så mycket finare och mer ömtåligt krävande, så mycket avlägsnare syftande än en helare och mer färdigstöpt. Han är s. a. s. alltför omfattande för att finna sig själv och alltför illusionslös för att ens våga försöket på allvar. Men en sådan personlighet blir aldrig färdig under ett människoliv. Den kräver långt längre rymd för att stöpas.

Jag har haft mångt, som är likt Amiel, och särskilt till 21 år var likheten stundom slående. Min styrka var då att uppta

andra och själv tyda och leva inne i den slutna värld som är andra.

Visserligen fanns (väl) redan då den spirande grodden till något som var eget, men under de ogynnsamma förhållandenas tvång hölls den tillbaka. Den hösten, som först medförde full visshet om min egen värld, glömmer jag aldrig — 1918 — antikstudiets.

Men konturerna av egen personlighet ha först långt senare framträtt.

November 1924

Trådarna i mitt liv ha stramat till, så att jag slutligen tvingas till en koncentration. Icke för att mina krafter svikit mig bestämdare än förut — men det har brett sig (isynnerhet de första månaderna här) en höstklarhet över mig själv och mina möjligheter framåt, som jag inte anat förr. Jag kunde se (för en månad sedan och mera) hur det enda väsentliga trädde fram, hur det enda stora och vägande jag hade att fullborda, avskilde sig och stod fram, isolerat, medan det mindre och fjärrare vissnade bort och föll undan.

Jag tyckte, att jag liksom i en fjärrsyn kunde överblicka vad jag ännu kunde tänkas hinna fullborda... En kylig och klar stråle belyste liksom det området...

Min inriktning i stort som smått var så självfallen, det fanns icke mer än ett val för mig just då. Det är något dunklare nu, om jag än kan få samma visshet och kunskap som då, fastän djupare inne och med mera möda.

Och denna samma höst — då jag vetat och sett och förstått — har jag varit närmare livet igen än på de sista sju, åtta månaderna, ja i somliga fall närmare än på år.

En stor skillnad är det ju mot förr. Jag har ett så stort område av frid inom mig, att mitt onda (nu) aldrig mer än

för en stund kunde få mig i sitt våld. Den böljan i mig har alltid slutligt vuxit ut över såren och blivit det bestående. Därför har den här hösten varit en upprivelsens tid och en de mäktiga rofyllda strömmarnas tid. Rika höst, var välsignad för det solsken du givit mig åtminstone engång förrän mörkret kommer.

Vad som direkt kunnat binda mig vid livet som sådant har (för det mesta) gällt andra uteslutande; och lösningen på konflikterna här ger sig kanske mer självmant än jag vågat tro — kanske, ty ännu har inte dramat (inom en annan) nått den avgörande punkten, som jag väntar på, om den alls kommer.

Men alla dessa olika gestalter — ty de äro många som rört sig i min sfär denna höst — om än deras liv för mig närmar sig ett skuggspel — varför skola de vara så påträngande just nu, när höstklarheten (som jag nått) äntligen på allvar börjat breda sig över min värld? Varför skola alla dessa irriterande småkrav störa mig ännu så mycket, när jag äntligen har ett fast och ofrånkomligt grepp om det enda väsentliga och vissa i min livsuppgift framdeles.

December 1924

Nu vill jag berätta några drag från en jul ett av dessa få ljusare och mer harmoniska år som jag troligen haft i mitt liv.

Jag dukar fram till dopp och ordnar för traktering en helgdagsaftonsmorgon och rör mig omkring i skymningen i lampljus. Det sveper en slöja av något utsägligt omkring mig — jag vandrar i en omgivning, som inte är vår vanliga matsal, våra vanliga rum. Någonting nytt har kommit in där och lagt sig över möbler och ting. Men mest är det i luften. En atmosfär, som gömmer något okänt tjusande och efter-

längtat, något lockande och förtrollat — jag kan inte fullt göra mig reda för vad det är. — Men det lever jag i...

Så en annan morgon. En röd kamelia har slagit ut i föns-tret. Det är som om den vuxit fram ur drömmen omkring mig. Blomman talar till mig julens varma röda ord. Just nu måste den öppna sina kronblad och se på mig. Helgens för-tätade stämning lever och skälver i den.

Vi sitta en afton och läsa högt, Pappa och jag, och granen är tänd. Icke för oss, i vår sal brinner den, granen. I ett rum, som är bortom oss och bortom det närvarande. Med ett sken så klart som den verkliga omgivningen här aldrig kan spegla.

Jag söker åter och åter att fånga dess ljuskrets, men jag förmår inte uppta den inom mig — och det tyckes mig att allt är slocknat och borta redan innan jag hunnit gripa den första strålen. — Men kvällen rymmer något av högtidlig-het — jag vet — ty detta är julen...

Jag sitter i mitt rum en stilla f. m. och läser. Ett steg i rummet bredvid, en doft av kaffe och varma tårtor. Jag sitter stilla och lyssnar och känner det. Mer behöves inte — ty allt detta är julens budskap, som sänker sig ner över tingen utan att ord kunna gripa det...

Jag sitter vid min bok — men plötsligt är det som om jag ville brista ut i gråt, ty jag vet att ingen annan skall sitta bredvid mig i soffan och andas densamma hemlighetsfulla doften som jag — känna den tysta ron i mitt rum på samma sätt och den varma smekningen av julens saga omkring oss. Stig Johan, min drömgestalt — är mig just nu långt borta.

J a n u a r i 1 9 2 5

En svart fågel flaxar ibland i oss och måste ha luft under vingarna. Den frågar inte efter om den förtränger andra, när den reder sig till flykt — inte om de nejder den

rör sig i äro ljusets eller mörkrets hemvist — inte om den måste vada genom dy eller vila sig på toppen av stormsusande berg — inte vem den slår till marken med sina stora vingar under färden. Den vet blott, att den handlar som den måste — att den flyger dit en okänd vilja kallar den.

Det demoniskas problem — problemet om vilddjuret i oss själva har intresserat mig ganska mycket den sista tiden — och kommer att göra det allt fortfarande.

Den svåraste frågan är att vilddjuret i oss också är en kraft i oss — som vi inte kunnat undvara. Den motverkar uppbyggandet av vårt själv — och är likväl en del av självet — en del av den ursprungliga kraften i oss. Därför ger problemet något av en avgrundsblick i den mänskliga naturen.

Uppbyggande och nedrivande krafter skulle sålunda vara oupplösligt förenade och ömsesidigt bekämpa och understöda varandra? Utan att riva sönder och sára, utan att besudla oss, skulle vi inte nå vår egentliga växt, skulle vi förkrympa och förkvävas på något håll. Vad tjänar då kampen mot förening till, vad är den vinning värd som ändå skall brytas ner och offras? Vad hjälper oss den självförnekelse som försvagar vårt motstånd?

Är det jorden själv som här går igen i oss — jorden som rymmer all alstringskraft och allt smygande gift i förening? Är livet självt denna samma jord: avgrund och gudomlighet på en gång?

Ty livet är icke allenast — som det syntes mig förr — alstrande, födande, tillblivelse och förvandling — det är ock mördande, nedrivande, förtäring, men samma liv likväl på engång! Ty livet självt måste gå genom smuts och kval, måste självt förnedras för att nå sin fulla utveckling.

När vilddjuret rör på sig i oss, när vi längta att riva sönder, att förtära och krossa, men mest ändå att göra oss själva ont — då stiger vår egen samlade kraft i oss helare, målmedvetnare, oemotståndligare än förr. Då växer vår varelse ut

mot nya områden, då bli vi mera än vi varit, då skärpes vårt klarseende och nya världar gå i blom. Då bli vi nya varer-
elser och vår kontakt med omvärlden är en annan än förut.

Och ändå måste vi alla själva djupast motarbeta denna samling och fullkomning. Måste vi dämna tillflödena ur dunklet och skära... i oss själva.

Februari 1925

I årtal har jag samlat — samlat på människor — utan att veta vad användning jag skulle ha för dem. Spontant och ofrivilligt har det skett utan avsiktlig vilja, men ändå medvetet, av en inre nödvändighet.

Mänskors begär och drifter har jag samlat, den inre eld, som kommit dem att handla — besvikelsen och åtrån, den glödande försakelsen och den sjuka ledan.

Jag har samlat deras förhållanden till varandra — de springande punkter, där de mötts (och skilts), deras avhängighet och eviga isolering. Alla ha de levat i mig dessa människor, som jag med eller utan deras vilja fått blicka in i. Deras begär ha (för ögonblicket) varit mina, deras lidande mina kval, deras hopplöshet min förtvivlan. Jag har handlat med dem (stundom åtminstone) av samma nödtvång som de.

Men mest ändå har jag känt deras inre tillstånd och reaktion i livets olika förhållanden... inför den gröna skogen och havet och — inför storstadens nerrökta husväggar... inför inspirerande arbetsuppgifter, inför grovarbete och själsdödande intellektuell mekanisering. Varje förhållande till livets reella faktorer, varje ny aspekt har för mig betytt ett eget själsligt tillstånd, där inga varit varandra lika. Och helt visst har ock för mig denna livets skilda färg ofta varit lika betydelsefull som dess övriga positiva innehåll.

Och nu! Det lever blott i mig av människor och gestalter. De gråta och jubla, de vrida sig i smärta, gå in i den andra — men mest ser jag dem i kamp — en oavbruten själarnas kamp.

Jag står nu inför min andra konstnärliga pånyttfödelse. Jag har nått den punkt att detta hopade material av sig själv tar form utåt. Det är på samma sätt som 1921, när min första egna konstnärliga alstring bröt fram. Formen väljer sig själmant. Det är på scenen jag ser alla dessa gestalter. Det är icke dramer i egentlig mening. Bara en enda koncentrerad handling och den inom människorna själva — i regeln endast 2 à 3 uppträdande — de övriga gestalterna endast bakgrund eller symboliska figurer.

Mars 1925

Jag genomlever liksom en ny jordomvälvning i mig själv — fast på annat sätt än förr. För nu är jag hela tiden med även som åskådare.

Alla vi människor som vandra här — vi som kunde kallas människor — floder bära vi på av glädje, som ville bryta fram som en förlossande storm, böljor bära vi av värme som ville omflyta andra, väcka livsfrön och nya krafter till liv!

Människor ville vi varda och leva som människor. Det synes mig, att jag först nu börjar ana vad detta är.

Att omsätta våra fonder av livsrikedom i vårt varande — att leva dem, det är vår människouppgift. Att leva helt med vårt mänskliga väsen och alla dess yttringar. Men fångna djur i burar, det äro vi och slavar som fjättrade gå omkring. Förkrympta, förvrängda växa vi och narrbilder av oss själva, av människor är det vi bli.

Men en mänska det susar av sänger omkring. En mänska som växer med var åtbörd i sin kropp, var skiftning i sin röst. En mänska det blossar upp eld efter där hon går. En

sådan mänska har jag fått en aning om, när jag sett Ingolf Schanche... Likväl var det icke han som var upphovet till min omvälvning och livsförnyelse nu. Han kom bara som en lämplig fortsättning och illustration till vad som redan tagit sin början.

Att vara människa helt och fullt till hela vårt väsen! Kropp och själ äro ett, de kunna icke skiljas. Jag har förstätt den saken förut, under antikstudiets tid — men icke förrän nu har den sanningen varit mig på samma sätt upplevd, uppenbarad.

Vi ropa med lemmarnas rörelser, vi lida med ryckningen i vår hud, vi tända med glansen i vårt öga och ge liv med läpparnas värme. Hela vår kropp spelar med i vårt liv.

Och vår kropp för oss längre än vi annars hade kommit. Vårt språng ger utlopp åt ett förborgat flöde av värme, som föder och föder ånyo ur sig. Vår sträckning mot dagern en solig förmiddag...

April 1925

Så skulle jag då igen ha att skriva ett kapitel i min själs-historia. Ett av dem som jag har skrivit med mitt blödande blod.

År synes det mig jag har tillryggalagt dessa senaste sex veckor.

Med kraft ha de fyllt mig, med en skaparmakt... — fördämningar ha de sprängt i mig, till bristning ha de bragt vad som redan var söndrat — änglar och demoner ha de hetsat till strid — en ny mänska ha de fött fram — om jag ännu har krafter att gå in i henne...

Ett namn står över dessa veckor, som ingripit i mitt skapande, i min livssyn, min mänskossyn — min egen mänskodaning — men annars är mig fjärmare än himlens stjärnor — Ingolf Schanches.

Först hans egen människa.

I Schanche har jag för första gången sett människan — som lider och känner, jublar och kämpar, sviker och segrar, spörjer och förstår — människan allenast — kännande, levande i varje nerv av sin kropp. Ingen filosof, ingen analytiker, ingen poet — ingen mänsklighetens samlare eller hug-svalare — bara människan allenast.

Han är livet självt sammanpressat i en mänskans tonande instrument — sammansatt av de djupaste motsättningar som tänkas kan.

Maj 1925

Bromarv. Jag har ett av mina första verkliga arbeten bakom mig. Målmedvetet har jag utvidgat fältet för min synkrets och det första experimentet i min dramatiska produktion har jag kämpat igenom. Kan jag, får jag taga vid igen, där jag nu slutat, ligger min dramatiska diktning klarlagd för mig med syften, medel och mål.

Men vad som tidigare i februari, mars bröt fram synes mig nu obetydligt i bredd med vad jag senare lagt under mig. Rättare, de första månaderna gällde min personliga tillväxt och förvandling. De senare ha betytt nya erövringar i mitt konstnärskap — nya vidgade horisonter och säkrare behärskning av mitt material. Men allt har den här våren samverkat. Det första var betingelsen för det senare. Allt har växt fram ur vartannat. Och när en idé tog sin början, när den formades till sin slutliga gestalt, är mig omöjligt att säga.

Och jag har redan gjort något. Mitt första (egentliga) drama är i sina första fragment färdigt till sin grundstomme. Om än det ingenstans ännu tillfredsställer mig i enskildheter vet jag nu — också genom mina vänner — att jag fångat den egentliga idén däri. Och det är nu för mig, vad jag kunnat begära.

Är det inte underligt, att en av betingelserna för mitt arbete nu synes vara den fruktansvärda själsliga spänning och tudelning jag levat i under den här våren och som strax efter påsk (då jag skrev det senaste) kulminerade i en själskris, då jag några dagar knappt var säker om utgången och kroppsligt nästan föll sönder av spänningen jag levde i. Hur långt är inte detta från sista sommarns samling och harmoni!

Men jag känner dock, att jag även nu kan och måste hålla stånd. Att de nya krafterna i mig måste brukas för mitt skapande och läras att behärskas. Att min nya rikedom av detta fruktansvärda slag måste bli uppbyggande i stället för att sönderslita. Men klara linjer i min egen utveckling ser jag ännu inte. Den närmaste framtiden är mig därför en gåta, att övervinna min rent kroppsliga utmattning just nu kommer dock att lösa den första av dem.

J u n i 1925

Det blev mig klart en natt i våras — just innan jag skrev om Arnulf och Svinxen, att vi måste bära på två gestalter var och en, fastän de till synes motverka varandra och vi på det mest olika vis införliva oss med dem.

Jag vill här en smula närmare reda upp saken, isynnerhet så som den i mitt speciella fall ställer sig. Alltså: den första gestalten är vårt starka, stora och fria jag (Arnulf) — idealen för vår människa — det som alltid kämpar med obönhörlig vilja att få växa fram och förverkligas. Men som i livet, sådant det gestaltat sig, ständigt hindras däri.

Den andra gestalten är en som först synes vara en vrångbild av oss, som vi nödtvunget och med yttersta motvilja ikläda oss utåt mot andra. Främmande är den och en olidlig, oss sammanpressande kåpa . . . I den har jag mestadels känt mig gå hela mitt liv — och först i maj detta år har jag fullt

förstått att den gestalten också kunde bli jag själv — och redan varit det.

Låt allt slagget falla bort, den mask och förkonstling, som ingen av oss kan rättfärdiga inför någon och som vilar blott på svaghet och osjälvständighet, då kvarstår denna andra gestalt inom oss. Och denna andra gestalt — den som överhuvud mina vänner känna — har också varit jag själv, fastän bara hälften av mig. Det jaget som vuxit under kamp och självuppgivelse, under offer av ens eget och upptagande av andra. Det som har undertryckt och överstrukit det egentliga hos mig, som ville växa upp för att fylla sin bestämelse, men som stått så ropande ensamt, att ingen annan kunde bruka det.

Men det andra, det främmande jaget växte också in i mig. Så snart jag var sann i min kamp och min egen självuppföring, i den samhörighet med andra som jag syftade till tog det formen av min själ och blev jag själv. Allt vad som övergått till att vara ... av min vilja, det blir mitt jag —.

Juli 1925

Två gestalter kämpa om mig; Stig-Johan är den ena, den andra håller på att formas. Hans grepp blir starkare om mig för varje gång han framträder. Jag fruktar honom och måste ändå möta honom. Han framgår ur samma källa som Arnulf. Underligt att jag inte sett honom förr. Han är ändå något av mitt öde. Men just nu vilar jag ut i Stig Johan.

Det är därför han som nu lever omkring mig. När dagarna bli ångande varma och kvällarna ljumma, då kommer han alltid. När eftermiddagen hämtar en len fläkt av blommande prästkragar då är han här med den. Då kommer han uppför stentrapporna mot verandan, ibland med huvudet sänkt, men vanligen så att jag ser blicken — den obeskrivliga blicken, som är liksom så långt borta och ändå går rakt in i mig! Hans

gång och hans rörelser hör samman med den, men ändå allra mest rösten, och likväl är den något alldeles för sig. Jag tycker, att jag hör suset invid en brant bergvägg i djupa skogen när jag hör den. Den är alltid som en melodi för mig — en verklighetsfrämmande som likväl lindar sig... förstående omkring varje mänska och ting den griper om. Den klingar så långt ifrån dolda schakt att jag först liksom lyssnar till den bara ensam för sig, innan orden träda fram till mig. Men då vecklar där ut sig en hel egen och sällsam värld genom den. När han talar är det icke likt någon annan. Hans röst är en mans som sällan talar.

Och när jag far ut med pappa till klippstranden på utfärd, då är han alltid med. Jag älskar att se när han skjuter ut båten, hans förströdda sätt att gripa årorna och hans lugna och jämna, fast ovana rodd. Och när vi gått i land är han alltid som mest borta. Och likväl är det mig omöjligt att längre se klipporna utan hans silhuett. Han reder sig illa i de praktiska förrättningarna, men han lever ögonblickligen samman med omgivningen där han står. Och medan jag gör upp eld för att koka vår middag, sitter han hela tiden bredvid mig och följer vart mitt förehavande, fastän varje liten handräckning för honom själv faller sig tvungen och konstlad. Men när vi sedan sträva uppför strandberget för att få en vidare utsikt, då är han sig själv igen. Och han stiger över trädrötter och kvistar lika vant och lätt som han rör sig på bibliotekets ljuddämpande golv och mattbelagda trappor. Ute i naturen är denna livets främling genast hemma. Uppe på berget, där stanna vi helst. Men härvid kan jag inte dröja.

Men allra mest är han närvarande, när kvällssolen kastar ett brunrött skimmer in mellan trädstammarna och gör skogsstigarna så mycket varmare och rummen mellan träden så mycket mer fyllda av liv. Då vandra vi alltid till berget här utanför för att se solnedgången. Och vi slå oss ner där

och dröja ganska länge. Tankarna få alltid mättnad av färgernas spel.

Och när kungsljusen blomma och rågen står hög där invid, står han alltid bredvid dem, och han hör samman med deras tankfulla kronor och oförklarliga förunderliga doft . . .

Stig Johan är vilan och harmonin för mig — liksom omgivningen här och jag kanske är det för honom. Jag vet mera om atmosfären omkring honom än om honom själv. Han är den tonen jag behöver, den milda och försonande i min närhet. Han tyder de ord jag letat efter, och han fångar detsamma av dagrarnas växling som jag. Och när jag lyssnar som spändast i mig själv utan att höra något, är det han som svarar mig.

Augusti 1925

Det finns i mig en hel mängd skilda individer, och det är ganska lustigt, när man någongång ser dem dyka upp alla bredvid varandra — de synas annars ingen gemenskap ha med varann. Jag vill nu teckna upp några av dem.

Först då den individen som skulle vara mitt egentliga själv — som ingen känner och knappast någon sett — den som bara vågar skaka en smula på vingarna därinne — så att det känns blott som ett vinddrag för andra i rummet. Den som mumlar helt lågt där innerst, så att det bara låter som en liten främmande underton för andra i instrumentet jag spelar på. Den som jublar så förtäckt att andra icke höra mer än en klang som av . . . över orden som jag säger.

Den individen som väntar — och alltid skall vänta förgäves — på den varelse som är i släkt med det gränslösa och obundna, som är vardande och växande och förvandlas med naturen själv, som skogen och havet — som är vidare än att jag nånsin kan omspanna honom och djupare än att jag nånsin når till hans botten . . .

Men det finns en annan varelse också, som är mycket lättare tillfreds — som girigt suger upp allt vad den kan få av mänsklig essence, var den än träffar den. Som dricker leendet hos en obekant i en spårvagn och dallringen i rösten hos någon, som en enda gång skymtar bakom hans ord och den omedvetna gesten hos en annan, som har något av oändlighet över sig. En som kan uppröras en hel dag över tonfallet i en röst, som den aldrig mera skall höra. Och sedan åter en, som livligt och intresserat kan underhålla sig med sitt bords-sällskap på en middag, där alla är tämligen främmande för varandra. Som kan lägga in intresse i diskussionen om frågor, som äro henne ganska avlägsna — som kan ha roligt av att sålunda bryta sig mot nya ganska litet märkliga individer utan att beröra några djupare skikt.

Så finns det en annan individ, som längtar att gå allt mänskligt i möte var det än visar sig. Som längtar att få stryka handen över håret på en mänska så snart hon ser henne ha något tyngre att bära än vad hon orkar med — som längtar att få ge så snart hon hör ett fördolt ve under rösten när någon talar — som alltid ville lyssna, lyssna och gå in i andra och leva deras liv, vara utanför sig själv. Som gör sig mer och mer lik andra och suddar ut sig själv, så hon knappast mer vet vem hon själv är.

Och så finns det slutligen en som är i stånd till ännu värre ting. En individ som alltid går omkring och fryser — som icke kan leva utan att känna någon mänsklig värme från mänska till mänska. Som måste både ge och taga för att inte själv stelna till is. En som ideligen växlar ut småmynt utan att spara sin skatt för det enda stora som är värt att köpas. Som ofta tar emot stundens . . . utan att tänka på att hon därigenom splittrar sig själv och gör sig ringare än hon är.

Detta om några av de åtminstone i grunden positiva individerna — om de också sinsemellan äro i stånd till att tämligen ta ut varandra — de rent negativa lämnar jag den-

na gång åsido. Men som synes kan det vara svårt nog att komma tillrätta med hela detta galleri av skilda individer inom en.

September 1925

Helsingfors. Linjerna i mig äro osäkrare än på länge. Jag är själv mer jagbunden, mer söndrad än på länge.

Jag vet i detta ögonblick icke vad jag har att uteslutande samla mig omkring, vad jag har att uppoffra och vad jag har att fordra. Det är som om något i mig drivits till sin yttersta spets igen, som om jag igen halvt förd av yttre tvång levat fram till en gräns som jag inte kan komma över — och ändå har jag alltid målet framför mig — och ändå skymtar jag mest hela tiden vägen jag har att gå. Det är bara som om ett tjockt kläde just nu sänkts ner framför mig över vägen — därför att något annat också måste få komma till sin rätt i mig.

Men huru och vad av detta andra!

När jag engång börjar lösa upp den egna tillstramningen av mina krav, då gå fordringarna över alla bräddar igen — då äro alla varelser i mig lika hungriga.

Den ena fordrar, att mitt mänskliga själv skall få förverkligas, att jag åtminstone en liten tid skall få le va själv. Den andra att jag skall få ge och möta värme hos andra — även utan att det är den enda stora värmen jag hade behov av — att jag skall få känna levande mänskors atmosfär omkring mig ibland, sådanas som äro själsbesläktade. Den fordrar förståelse därtill och en viss uppskattning av mig såsom personlighet.

Den tredje fordrar vidgade vyer: nya människor, nya land, vidare horisonter, kunskaper, studier. Den fjärde åter fordrar naturen, det växandes närvaro — stillhet och ro i det yttre. Och så vidare och vidare.

Låt oss nu granska alla dessa krav. Vilka äro sekundära? Vilka äro slutligen de enda oeftergivliga?

De enda slutligt oeftergivliga äro blott de som äro nödvändiga för min egen produktion?! Orkar jag utgå från den betraktelsepunkten — och vilka är det som för min produktion äro absolut oundgängliga?

Det första av kraven måste jag tills vidare lämna åsido. Att uppge det kravet synes mig ännu omöjligt — ty det vore mig liktydigt med att uppge mig själv som människa. Den frågan kan och måste ännu uppskjutas.

O k t o b e r 1 9 2 5

Nu har jag fått lov att gå mer och mer bröstgänges tillväga också mot det första problemet. Natt efter natt har trycket blivit allt starkare, men jag skönjde ännu ingen möjlighet att spränga denna tyngd. Och jag uppsköt också ännu den yttersta kampen och kraftmätningen.

Men något har i alla fall skett just för en vecka sen. Lbg var hos mig. Jag hade väntat på honom mer än två månader, och mina förhoppningar om att få någon ledtråd från honom blevo mindre och mindre. Emellertid ringde han plötsligt upp och var beredd att komma på söndagen (d. 25). Jag var förkyld och snuvig (som jag inte varit på mer än ett år) och föga mig själv, så att dessa omständigheter tyvärr för mig gävo någon färg åt samvaron.

Jag hade beslutat engång kläda hela den frågan bar som marterat mig och blotta kampen oförbehållsamt för att möjligen sträcka mig efter ett sista halmstrå till räddning genom en annan människa. Helst skulle jag önskat, att det varit någon annan än Lbg, men det fanns ingen annan.

Alltså, jag gjorde det, och jag ångrade mig inte — inte hit-tills åtminstone. Till en början såg resultatet dock absolut taget ganska klen ut. — Nu kommer också till, att Lbg själv

var överansträngd av arbete, dessutom allt annat än frisk (hjärtlidande) sedan en tid tillbaka, vilket allt i väsentlig grad minskade hans möjligheter att se in i en annan. Främst kommer naturligtvis, att jag såsom en människa, den där är driven till det yttersta av sitt eget problem, icke längre kan se hur det måste uppfattas och återspeglas hos en annan.

Naturligtvis måste han också ge det en något annan innebörd än det faktiskt hade och tyda lösningen på sitt eget sätt åtminstone teoretiskt. Och av alla hans tämligen radikala råd i den vägen har jag knappast någon nytta haft — om inte möjligen av bekräftelsen på att livets krav nog inte få försummas, om de inte skola hämnas sig efteråt. Men som sagt, i alla enskildheter ställa sig dessa krav för oss fullständigt olika.

Det är alltså inte på denna punkt han i grunden hade förutsättningar att förstå mig. Men hans smidighet att anpassa sig efter olika människors förutsättningar kom mig till nytta på annat vis.

Jag kan se, hur han så småningom (halvt omedvetet) anade sig till vad som för mig var det väsentliga och på ett oerhört fint vis där intuitivt hjälpte mig — medan alla hans direkta råd och förklaringar blott uttryckte hans individuella uppfattning.

Ja, hans intuition är därvidlag ibland vidunderlig och förvisso är han en ovanlig människa, om han själv blott förmodade fasthålla de olika individerna i sin personlighet — om man icke ofta hade intrycket att vad han sagt och uppfattat lika hastigt är glömt igen.

Hans mänskoiakttagande och mänsko»insupande» kan mäta sig med mitt — ja, är stundom nästan skrämmande — men också i högre grad än mitt fysiskt betonat.

Må han vara krass och påtaglig ofta i sina relationer till andra, mig rörde han verkligen med den försiktigaste hand vid detta för mig så ömtåliga tillfälle. Han gav mig några

antydningar om att han såg mig — såg mitt väsen redan i söndags ur mina yttre åtbörder och på ett ännu finare vis i ett brev igår — med äkta Lbgsk idealisering tillika. Det är visserligen bara en bit av mitt väsen (min människa) han ser med oerhörd förstoring — men det är dock något. Jag förstod härav att mitt väsen alltså ändå inte är så gömt och maskerat som jag hade fruktat. (Annars förundrar det mig nästan, att han ser vissa av mina möjligheter på annat håll så pass begränsade). Men detta var kanhända vad som i mitt tillstånd nu var betydelsefullast, och det tycktes mig redan nu fruktbärande.

Hela denna sista vecka har visserligen min vända ännu varit lika stor, men i natt efter mottagandet av brevet kände jag med ens som en ljusglimt arbeta sig fram i det blytunga mörkret omkring mitt problem just på grund av vad han givit mig, och jag tror att jag funnit en ledtråd i möjligheten att kunna förverkliga mig själv — till en viss grad — också med endast helt få förändrade yttre omständigheter. Men möjligheten återstår ännu att p r ö v a. I alla fall vet jag att en fången fågel fått vingar att flyga ut ur mig efter detta sammanträffande.

November 1925

Jag har upplevat något helt nyligen, som var mig en ganska stark utlösning.

Jag har fått se att vi — individer (mähända av ett dödsdömt släkte, en ras bestämd för undergång) — ha möjlighet (åtminstone medlen därtill) att stegra våra livsytringars intensitet ända in i det obegränsade. Det ger helt enkelt svindlande perspektiv.

Jag blev äntligen i tillfälle (d. 22) — som jag så mycket längtat efter — att se en uppvisning i eurytmi, och den överträffade alla förväntningar.

Varenda tanke, varenda själsdallring har sin motsvarighet i kroppens rörelse och skiftningar. Vi ha möjlighet att utveckla vår fysik så, att varenda fläck av vår kropp är ett uttryck för ett själsligt förlopp. Vi äro i stånd att bli en enda brinnande eld från våra ögon och vår hjässa till nervernas finaste förgreningar i huden av våra lemmar.

Vi ha möjlighet att sjunga med händerna och skrika ut vår smärta och förtvivlan med en böjning av vår kropp. Vad har vår sorg, vårt jubel varit förr — instängda, hjälplösa kvindanden, om de någonsin fått tränga ut! En förvriden själ ha vi sett i dem.

Vad ha vi gjort av vår själ, vad ha vi begärt av den? Avprutning, avstympning ha vi —

Skola vi engång kunna frigöra oss? Skall det bli möjligt för en liten grupp föregångsmänniskor att visa oss vägen — att stegra livsyttningens intensitet in i det obegränsade — våga ett språng in i det ännu obekanta? Detta med den nuvarande eurytmin som utgångspunkt.

Skall livet äntligen slå ut i lågor i oss! Skall det kunna omfatta oss, så att vi bli brinnande med hela vår varelse, så att vi icke längre låna blott en halv lem till ett ögonblicks låtsad själsyttning — men så att hela vårt väsen är med — så att vi med hela vårt väsen vilja livet. Så att vi engång ge oss fullständigt — vilja jubel och smärta, lust och vända (utan någon avprutning). Skola vi våga vara med i livsbrottningen själva, icke så att lidelserna äro herrar över oss, men så att vi äro härskare över dem.

När vi kommit så långt — då är Nietzsches dröm förverkligad — men då skall måhända vårt stoft också småningom förbrukas — ty brinna betyder ock förtäras, enligt alltets oryggliga lagar. Men vår uppgift på jorden är ju blott att vara eldar — och sedan försvinna — d. v. s. vandra vidare i ny form till evighetens slut.

— — — —

December 1925

(Vad som här följer skrev jag till större delen under mellanakterna vid åseendet av Pirandello »Sex roller...» d. 21 dec. riktat till en obefintlig adressat. Jag börjar tro allt mer, att det verkligen ligger något härunder.)

När livet självt anfäktar mig som hetast — säg då, skall jag uttrycka det starkast, om jag lever det själv eller om jag skriver det?

Förstå mig, förstå mig!

Det är ett övermått av själsliga rörelser och förlopp som behärskar mig. — Ropar jag vildare om jag aldrig, aldrig i det verkliga livet har öppnat min mun till ett skri! Känner jag lidelsefullare om jag aldrig, aldrig omfattat något med den eld som hela mitt väsen är mäktig?

Skall jag kunna kämpa som en vanvettig, därför att jag aldrig slagit mina armar blodiga i en kamp som betvungit både sinnen och förnuft?

Skall min röst få en styrka som den aldrig annars kunnat nå — blott om den riktat sig endast inåt?

Skola vi nå den mest fabelaktiga intensiteten blott då vi själva varit utestängda från tillvaron?

Give att så vore, att så vore!

Men varför kommer det då ögonblick, då vi stanna och ej förmå mera — då vi vänta att möta någon som vore vår förlösning, men som inte kommer... och vi stanna maktlösa.

Varför skrika vi som hjälplösa barn i vår ångest, just då livet tyckes oss som fullast — mitt i vår måttlösa rikedom...

Varför är det som om något dämde floden i oss, just i det ögonblick den skulle strömma fram som allra starkast...

Varför äro vi som lemlästade och förlamade just då vi skulle bära på den mest översvallande styrkan — föda och skapa i det ändlösa.

Skall jag nånsin kunna lösa denna motsägelse. Jag måste kunna komma över . . .

J a n u a r i 1926

En lugnare period igen, varunder jag fullbordat En själskamp, Två makter, som därvid något förmildrats i sin brutalitet från det första utkastet (från nov.) Lösningen är nog ingalunda för mitt vidkommande slutligt funnen, men jag hoppas dock kunna dra andan en tid.

Jag gjorde före jul en upptäckt (i sammanhang med mina spekulationer över eurytmi), som faller helt utanför det spörsmål som det sista året fört med sig, men som redan haft en ovanlig och sannolikt (som jag hoppas) framdeles kommer att ha en ännu långt större inverkan på min personliga livsföring.

Bakom alla våra känslor och hugskott, önskingar och impulser ligger något, som skulle vara vårt egentligt handlande och verksamma väsen — vårt egentligt v a r a n d e väsen — i djupaste mening, men som hela tiden trängs tillbaka av de ytligare skikten i själen, och ingalunda är den handlande faktorn.

Men vi kunna när som helst — vid ett ögonblicks stillhet — avskilja hela denna själsmekanism, denna oerhört komplicerade apparat för kännande, tänkande och mottagande av alla tänkbara impulser, som oavbrutet är i verksamhet och arbetar vidare utan egentlig mening, och utan att vår vilja sätter den i gång — avskilja denna mekanism från det, som är vårt egentliga väsen och låta det fatta i styret.

Det är ett ögonblicks verk och i samma stund vi med vår medvetna vilja verkligen utföra handlingen, ha vi stannat hela mekanismen och flyttat över vårt medvetande till det centrala i vår själ.

Och dock ha vi varit slavar under denna maskin — alla. Vi ha trott, att vi inte kunde hindra, att tankarna kommo, att vi kände det ena och det andra och reagerade på ett eller annat sätt!

Men allt detta är slutligt endast beroende av vårt eget väsens vilja och innersta behov.

Ty i varje moment av vår tillvaro — i det största som det minsta — finns det alltid en viss handling eller ett visst förhållande, som motsvarar detta väsens innersta krav, och endast detta ha vi att avlyssna.

När vi alltså stannat tankemekanismen för att gå in i oss själva, betyder det därför allt annat än tomhet i vårt själsliv — en sådan kunna vi med bästa vilja dock icke i längden upprätthålla — utan full verksamhet.

Denna inledes — såsnart kontakten med självet blivit förnummen — snarast med vad vi skulle kalla helt enkelt koncentration. Absolut samling, med uteslutande av varje obehörig tanke eller impuls, på den enda handling (eller verksamhet), som är den i momentet vårt väsen motsvarande.

Låt oss utgå från något så skenbart passivt som insomnande — där jag dessa sex veckor gjort mina mesta rön.

Denna handling innehåller något mycket komplicerat, som det gäller att uppdelas i sina enkla beståndsdelar — och helt enkelt i n f ö r a var för sig. Det kunde ske eurytmiskt med koncentration på det rent fysiska förloppet vid insomnandet, för den som är inne häri (i eurytmin). Men det kan ock ske med koncentration på det själsliga förloppet genom framkallning av de syner och intryck, som (psykiskt) äro förenade med insomnandets ögonblick — eller genom vad jag skulle kalla bildeurytmi, d. ä. framkallandet av utomstående syner och föreställningar som motsvaras av vår egen psykiska (och fysiska) handling — uttrycka denna materiellt.

Här gäller emellertid inte något, som på tankens väg är

frambragt, utan något som omedelbart genom avlyssnande eller genom ett slags direkt intuition är förnummet. Det fordras blott en absolut koncentration på — ett givande sig här i — handlingen, och bilderna infinna sig självmant.

Det berömda vaggande sädesfältet t. ex. är ingen tillståndet självt motsvarande bild. Den är en på tankens väg uppfunnen, som avser att verka suggestivt sövande genom den enformiga upprepningen av en viss vågrörelse. — Där- emot är en handling eller rörelse i naturen, som imiterar insomnandets förlopp, såsom en blommas slutning (om kvällen), grenars eller växtdelars sträckning i vegeterande växt eller vila (enligt min uppfattning) fullkomligt motsva- rande.

Detta har intet med suggestion att skaffa, och suggestion motverkar snarast detta på koncentration byggda viljehand- lande.

Med suggestion påverka vi blott själsmekanismen, söva, döva den, eller ge den en viss inriktning, men upphäva inga- lunda dess herravälde över vårt själsliv.

Och suggestionen måste handhas med mycket stor över- lägsenhet för att inte kunna vara farlig tillika.

Detta eurytmiska viljehandlande är det enda, som är i direkt och full överensstämmelse med naturen själv och i harmoni och förbindelse med det absoluta skeendet i världs- alltet.

F e b r u a r i 1 9 2 6

(De första dagarna av febr.)

Hur ofta är det inte dunkla och främmande skikt i oss som leder våra handlingar. Icke ha vi i dem känt igen oss själva — det verkligt varande i oss.

Men vi m å s t e dock kunna komma till att alltid i en sådan

situation, när de sekundära krafterna vilja ta överhand, kunna fråga oss: Vad är mitt väsen? Vad är det jag vill? Och det skall öppna sig som en ny klarhet inåt mot en själva i samma stund och allt skall synas en lika enkelt som när vår första handling i begynnelsen vart till.

(Här ännu ett litet P. S. till det jag senast skrev.)

Den 28 febr.

Jag har arbetat på min nya bok hela denna månad intensivt, och jag är till leda trött, fysiskt och psykiskt efter detta filande, bedömande och letande efter de slutligt rätta orden. Icke minst är jag därtill uppriven av grubblandet över, om den diktcykel »om mänskovardandets hemlighet», som tillkom under hösten-vintern, och som jag hittills ställer främst av det jag skrivit, bör publiceras eller icke, på grund av dess mycket intima natur.

Allt detta gör att jag är mer nere än annars, ännu mindre mig själv — (men ledtråden . . har jag ju dock, såsom framgår av anteckningarna för senaste månad, engång funnit och det gör, att jag likväl icke mer kan förtvivla på denna punkt) — att jag är ömtåligare än någonsin (speciellt för andra mänskors förhållande till mig — också likgiltigare personers — min kanske största svaghet) och att mina fel och svagheter framträda i flerdubbel mätto.

Det finns nätter, då jag tycker att allt i etisk mening är förtvivlat beträffande mig själv.

Jag ville ropa: Stig Johan, du som ibland sett in i mig så att — du som ibland känt min tanke förrän den själv blivit mig klar — du som vetat vad som rörde sig i mig, förrän det framträtt till medvetande för mig själv och vad som låg till grunden för den skälkning som gick genom mig — ibland — säg mig, är jag då så hård, att jag måste skrämma människor ifrån mig (ofta), att de måste frukta mig, då jag själv längtade blott att ge värme och ljus (som jag också

bär på), att ett ord från mig måste låta som ovilja ... fastän det icke alls varit meningen?

Stig Johan, är jag glödande het eller sval och världsfrämmande — måste jag oavbrutet förbrännas eller kan jag se på allt ovanifrån utan att själv ta del i det — kan jag leva avlägsen och oberörd av allt levande omkring mig?

Och min personlighet, det svåraste av alla problemen! Skall jag aldrig kunna samla den så, att den tvingar sig till utlopp över alla hinder, att den måste bryta fram, evad som sker? Skall jag höra till de konstnärer, som dock äro allra starkast i självuppgivelsen? Stig Johan, du vet det! Du har sett längre in i mig, än jag själv.

Och jag ser Stig Johan, när han läser detta — och han ler milt och småningom visar han igen, då han skriver till mig, på det som är mitt eget och lösgör det ur all den bråte av tillfällighet och oväsentlighet som det är inmängt med. — Men ibland står han själv frågande och oviss. Det är när han kommer till något som är honom främmande, som han icke själv har någon del i. Då känner jag hur det lägger sig en dunkel slöja över kontakten oss emellan.

Mars 1926

Jag har gått igenom en slitning den här månaden igen. För ovanlighetens skull har en yttre händelse haft del i den.

Det finns ju en gren, som alltid ville växa i mig — fastän den inte får det. — Jag sliter av den åter och åter — för första gången gjorde jag det visst medvetet och definitivt i höstas — men den växer alltjämt igen som ett friskt skott. För några veckor sen dräpte jag den igen. Men nu är också något av mig själv dött i mig — för tillfället.

Jag hade ju beslutit att inte vänta något av de rikssvenska författarnas besök här — att vara beredd på allslags besvi-

kelse — och var det också! Och så skulle just det, som inträffade, beröra mig som allra smärtsammast.

Det var under den svenska veckan — kvällen mot den 10 mars. Skulle jag engång få fira en natt mot min födelsedag? Jag vågade inte hoppas — men det fanns ju en möjlighet . . .

Det var alltså Författarföreningens kollation på Socis kl. 11 på kvällen d. 9. Jag gick upp i bästa stämning. Föredragen, speciellt Lamms och Wahlströms*) hade försatt en i gott humör. Placeringen vid bordet var mindre lyckad, åtminstone i min bordsända — men den saken hade sannerligen kunnat förbises; jag var ju inte fjättrad vid samma plats hela kvällen.

Och mitt humör var ännu när jag kommit in i matsalen det bästa. Men då faller över sällskapet, när vi satt oss, den värsta fienden i vårt luftstreck — en blytung bundenhet — denna obeskrivliga förnimmelse: »ja här sitter jag för att jag är tvungen därtill». Man vet ju från början att det inte kan bli något trevligt, därför att det just borde det.

Jag kämpade ensam på min kant en timme mot tyngden och pratade livligare än de flesta. Men då var jag också besegrad, utan att jag visste av det. Vi stego opp från bordet, och när vi kommit ut i det yttre rummet, där kaffet skulle intas, kände jag att förlamningen gripit också mig. Det var mig därför omöjligt att själv till viss grad fatta tag i ödet och söka upp någon som kunnat ha någon betydelse för mig framdeles. Jag fastnade därför tämligen utan eget förvållande vid Berndtson och flickorna Mörne — de enda som jag kände något mer förut. Vi slogo oss ner tillsammans med Arvid Mörne och Rabbe Enckell, och kvällens enda ljuspunkt för mig blev att jag en stund kom att sitta bredvid den förstnämnde.

*) Professor Martin Lamm om Strindberg och professor Lydia Wahlström om Fredrika Bremer, bäge i universitetets aula.

Den döda stämningen hade tagits med från matsalen och den fortfor, om än i lägre grad än tidigare. Mot kl. 2 ljusnade det en smula upp. (Den insmugglade alkoholens verkningar började visst göra sig märkbara). Då kom stämningen. Ingen ville lossna. Stämningen höll på att stiga. Alla visste, att n u skulle det kunna bli något av. Alla väntade ett förlösande ord: »vi går dit och dit!» Men det hördes inte. Svenskarna drogo sig tillbaka. Festen var upplöst.

Jag kom hem och låg vaken. Det var ju inte mycket värre än jag väntat, och ändå kändes det svidande. Frampå morgonen kom det till några intetsägande rader till L:bg om den misslyckade festen. — Det var ju min födelsedag.

Jag gick med en tomhet som stegrades till sin höjdpunkt på kvällen vid de tre författarnas recitation.*) Jag tycker att jag hela tiden gick som med ett hungerskri på läpparna, (trots något av det intimt personliga man fick särskilt av Asplunds recitation). Men utanför — utanför hade jag hela tiden varit, liksom förut! Tre dagars fester, människor omkring mig, värmande tal — och ändå inte fått något mänskligt av en annan varelse — för mig såsom människa.

Det var isande kallt. De följande dagarna strypte jag grenen i mig igen som skjutit ut. Så fick jag lugn — för en vecka. — Då fick jag veta, att samma natt föreningens kollation varit, faktiskt ett nachspiel ägt rum hos C. Sanmark (utan svenskarna) som varit enastående roligt, (där också med S:mark rätt obekanta personer deltagit) och alla Mörnes bl. a. varit med. Jag hade antagligen avlägsnat mig från festen ögonblicket förrän M:s fingo veta om det. Det hade räckt till kl. 8-tiden på morgonen.

Allt var en tillfällighet som nästan föreföll som en tanke av

*) Anders Österling, Karl Asplund, Sten Selander i Svenska teatern.

ödet. Jag blev alldeles stilla, när jag hört det. Sedan kände jag att någonting dog av mig själv, som inte har fått liv sedan...

Människorna äro för mig alldeles likgiltiga. Kontakten som jag känt med många främmande och många obekanta, som jag ändå känt ganska bra! var borta. De utstrålade inte mer en atmosfär som berörde mig.

Jag är ändå inte utan liv, fastän jag är död med något av min människa — för en tid. Tvärtom, den abstrakta, den andra delen av mitt själv lever ganska starkt och den bygger vidare i sina frusna rymder.

Jag är kommen Vilhelm Ekelund så mycket närmare än på länge. Hans problem sysselsätta mig mera än förut. Men i deras belysning ser jag ock mig själv smutsigare och eländigare än på länge.

April 1926

Processen från senaste månad fortfar. Några dagar efter de sista anteckningarna upprepades oväntat samma förlopp som jag beskrivit — i mindre skala. Var snuddande nära att komma tillsammans med teaterfolk vid ett tillfälle, där stämningen verkligen blev hög, men nekades det i sista minuten. Sedan dess har intet berört mig personligt mera. Jag längtar efter intet, har avskurit nästan all kontakt med annat (utom med naturen). Men jag kan icke heller hämta krafter. Så mycket dött har jag visst aldrig haft i mig förut... Det värsta är att allt det grumliga och intiga hos det lilla jaget träder fram i mångdubbelt förstörad mätto, men personligheten själv träder ännu mer tillbaka.

Fastän intet i djupare grad berör mig, är jag ännu mer än annars irriterad och plågad av allt smått, mera benägen att ge luft åt alla obetydliga förnimmelser. Förmågan att

bära en börda är reducerad på det betänkligaste — för att jag helt enkelt icke har något, som jag ville bära den för.

Bara naturen verkar på mig ännu. När jag är ensam med den och inte behöver se en människa, känner jag som en stunds befrielse. Om det berör mig, att allt nu börjar knoppas, vet jag inte. Jag vet bara att varje planta som redan hunnit upp är välgörande för mig. Jag längtar efter långa jagande färder med cykel — raster där det är tyst och grönt. Men Bromarv, som jag annars älskar mer än varje annan plats, är jag nästan rädd för. Jag är väl inte tillräckligt levande och rik att komma dit.

Ett av mina starkaste begär, när jag vaknar om natten är att få skrika ut — skrika som ett skogsrå eller en havsjungfru i nöd — utan ett uppehåll. Livet har snärt mig så svidande trångt, att jag känner mig som berövad varje möjlighet att andas — jag som ändå haft resurser mer än de flesta att gripa det, om det bara räckt mig ett finger!

Jag måste omforma mig till ett livlöst skal för gestalter och skeenden som inte höra mig till — måste — måste, men det sker tvångsvis och inte frivilligt, därför vill jag inte kunna tro på det ännu. — Men på en kontakt med andra tror jag heller inte längre...

M a j 1 9 2 6

Natten mot den 12 maj. Jag har varit med om min första sits med bara författare (d. 9 mars räknar jag inte nu). Jag var naturligtvis sjuk — hur skulle jag inte vara det vid ett sådant tillfälle, fastän jag inte varit det många gånger annars under året. Höll mig med möda oppe.

Det var alltså Författarföreningens årsmöte med supé i Viktoriasalen. Jag var den enda damen. Därför hade ansvaret för mig varit dubbelt att försöka hålla liv i det hela — men jag var som sagt alltför trött.

Jag ser omkring mig ansikten och hör röster — men inga inträngande röster. Alla ge bara små glimtar av sig själva. (Min egen indisposition var säkert till en del skulden här-till). Ingen finner den fulla hela tonen. Alla bli som lös-ryckta skärvor ur en helhet som jag inte kan fånga.

Tydligast framträder Zilliacus. Han sitter framför mig. Jag känner att jag för första gången får något av hans omedelbara väsen i vardagslag. Han är okonstlad och vinnande — icke för artig — kombinerar i allmänhet icke överhövan hastigt. Han kan ock oförmodat vara snabb i replikföringen — nästan slagfärdig — och t. o. m. ironisk på ett nästan omedvetet sätt med det mest oskyldiga tonfall i världen. Och han har alltid samma fraicha uttryck och spänst, som ingen av de andra i sällskapet.

Bredvid honom sitter Lagerborg. Av det roligaste under kvällen är att höra de tvås skärmytslingar och små stick åt varandra — i allra största vänskap — men ändå träffande just av det ömtåligaste. Lagerborg, ständigt i opposition — m å s t e alltid angripa allt som är fråga om — den andra lugn och sansad — mättar någon enda gång ett hastigt slag åt den andra, men då också ett som träffar.

Med vad L. är förändrad. Han förefaller mer trött än jag nånsin har sett honom. Sin vanliga glöd och eld har han nästan inte alls. Bara intellektet och den uddiga repliken är som förut. Men någonting av den L.:borg, som jag känner, är ändå borta. Han har något dämpat över sig, men också — trots allt — något lugnare än förr.

Min granne till vänster är [Emil] Hasselblatt. Han är den försonande och förstående anden i sällskapet. Han ser human och ovanifrån på företeelserna. Han är förfinad och kräver förfining. Men knappast någon av hans repliker etsar sig in i minnet som de två förstnämndes.

Mitt emot honom sitter [Erik] Kihlman. Mitt intryck av honom är dunklare än av de flesta denna kväll. Jag hör icke

många av hans yttranden. Överhuvud konstaterar han sakligt, bedömer logiskt och lugnt utan hetta eller förivring och egendomligt nog denna gång mestadels utan ironi.

Luften är full av brännbara ämnen. Ingen vågar yttra sig för att icke trampa den andra på fötterna. Man går därför omkring allt, tar plötsligt upp ett ämne och förkastar det igen, så snart det osar bränt. Därför blir samtalet så avbrutet och splittrat. Endast Lagerborg, den spjuvern, han slår var det träffar och vem som helst av de närvarande. Men alla känna honom! Och man förlåter. [Gunnar] Castrén sitter på andra sidan Hasselblatt och mitt emot [Henrik] Hildén. Konturen av dem blir ottydligast (liksom av dem vid den motsatta ändan: [Joel] Rundt, [Rabbe] Enckell, [Hans] Berndtson). C. synes nästan finna sig minst tillrätta i kväll. Han är överhuvud försonande och icke aggressiv — han avböjer tålmodigt L:borgs angrepp — men han ger icke själv ett tydligt eller bestående intryck.

Av mig själv blir intrycket nästan allra mest splittrat. Jag hör mig kasta en replik hit och dit, ibland träffande, ibland icke. Jag tar upp ämnen med mina grannar, men har knappast krafter att längre fullfölja dem. Helgjutnast blir mitt samtal med Z[illiacus], men också det synes mig tämligen fladdrande. Jag har icke fullt den behärskning över uttryck och rörelser, som jag skulle vilja. Jag rodnar igen en smula för lätt för trötthetens skull. När skall jag bli fri det!? Men jag är ock rätt otvungen — överhuvud dämpad, undviker att sära och mestadels även att ge alltför positiva domslut. Men detta gör mig ock mer splittrad och mer opersonlig, än jag annars kunnat vara.

J u n i 1 9 2 6

Vill försöka karakterisera den position i livet som särskilt tillhör en Rolf Lagerborgs art. De flesta individualister ha

blivit konstnärer — de ha överfört sin individualitet utanför sig själva, varigenom den till viss grad förlorar omedelbar samhörighet med jaget. En Kierkegaard, en L:bg äro endast till hälften utövande konstnärer. De äro människor, jagindivider helt och fullt, därför blir deras betydelse för den rena mänskokunskapen mera väsentlig.

Deras insats är att ha blottat sig skoningslöst ohöljt, att ha lämnat hela sitt inre till arv och ägodel åt andra. Detta var offret, handlingen utåt i deras liv. De ha l e v a t uteslutande i stormen, i tankens svindlande flykt, i skönhetsberusningen och lidelsen, i tvivlets och ruelsens avgrunder. Deras inställning till livet har varit instrumentets till tonerna, spektroskopets till ljuset, nervsträngens till alla de mänskliga känslor som brusa genom en individ.

Icke begära vi av individualisterna nya djärva teorier eller profetiska syner. De skola vara eldhärd och smältdegel. Brinnande lågor skola de vara och stormslitna skepp — ljusa skyar och en stilla skogskälla. V a r a, v a r a — endast v a r a, det är deras uppgift — endast fullt och helt låta vinden rista deras kronor, bryta ner grenar, härda de återstående starkare än förut, isas i frost och brännas i solsken — starka och oböjda, de mest ömtåligt vibrerande av skapade ting.

Jag tycker att jag hållit på med analysen av Lbg år efter år. Hurudan är han verkligen? Motsägande, bisarr, oberäknelig, rymmande minst ett halvt dussin vittskilda individer. Och var finns själva g r u n d e n? Det är den jag nu söker.

Jag måste erkänna, att den praktiska kännedomen här i någon mån sviker mig. Hurudan är han i vardagslivet, mot de sina, i sina personliga konflikter? Att det inte skulle falla honom in att lägga band på sina känslor, när han verkligen är engagerad, förmodar jag. (Helst dock om allt kan utspelas inom konventionens gräns).

Men att han skulle svika en v ä n eller ha övergivit en

meningsfrände — det kan jag inte tänka mig och har aldrig erfarit det ringaste om. Men väl om motsatsen!

Här finns alltså en av de punkter som hör till själva grunden. T r o f a s t h e t.

De fel jag närmast känner ligger alla närmare ytan: beroendet av stämningarnas väderleksskiftningar — ena gången hänförs av en sak, andra gången underskatta den eller ha glömt den — behovet av att alltid vara älskad, alltid uttrycka sig mer översvallande än han vid svalare sinnestillstånd skulle vara med om, alltid i viss mån utmana seder, dogmer och vedertagna bud och ändå själv underkasta sig tradition, överhet, hövlighetens fordringar! På samma gång hänsynslöst uppriktig och överdrivet artig o. s. v.

Det är som om en god del av hans själ alltid glede till ytan — han måste alltid uttrycka något, alltid hänförs eller fördöma — för att nästa dag möjligen ha glömt det. Är det ett visst emotionellt behov, detta, en fasa för stillaståndet, eller är det ett grunddrag i hans psyke? Jag tror snarare det förra. Hans själ är som hundrade fåglar, som flyger åt skilda håll. Han vill icke ens hålla dem samlade. Han ger dem liv och sänder dem ut som gnistor omkring sig. Det är ett storartat slösande, en rikedom som han inte själv kan fasthålla — men allt vad han ger ifrån sig bär dock hans eget märke.

Här ha vi åter ett grunddrag: den verkliga originalitetens.

Men denna brist på absolut förtroende, som jag känner i hans närvaro? En situation har härvidlag för alltid ristats i minnet. Supén på Författarföreningens årsmöte detta år, där han satt bredvid E. Z. Jag tänker mest på kontrasten mellan dem: Z. sansad och säker, stabiliteten personifierad, L. nervös och översvallande, ett fyrverkeri av gnistor och impulser med angrepp och paradoxer utslungade i luften —

utan att, som det tyckes, en avsikt eller övertygelse alltid ligger bakom, mer än för ögonblicket.

Men är detta ett grunddrag hos honom — hör det samman med hans väsen? Det syns mig att man med lätthet skulle kunna skala av honom denna bländande och blixtrande yta och nå till det, som är där bakom, men skall jag kunna göra det engång? Jag vet, att där bakom finns de oförstörbara punkterna, som inte kan förändras, men jag har ännu inte medlet i min hand att lyfta fram dem var för sig. Jag endast känner att de finns. Och det som här sagts om grunden hos honom får hittills vara nog. Längre fram skall jag kunna lägga ännu flere direkta faktorer till dessa.

Så bör jag då inte längre känna tvekan eller brist på tillförsikt utan fatta den hand som räcker mig.

Augusti 1926

Bromarv. Fabelaktiga månad, som innehållit mer av inre skapande och livsöverflöd än hela det sista året!

Men det är som att börja tillvaron om på nytt, och därför måste alla linjer ånyo klarläggas.

Till min styrka, när jag skrev »Arnulf» har jag ännu inte nått fram — men jag tror även och känner att det som nu bryter fram i mig delvis är något annat.

Mitt tillstånd efter Arnulf ledde (så småningom) blott till en bristning. Hur skall den nu förebyggas? Men hittills har jag blott levat av tillvarons egen brusande rytm. Livet — i och genom naturen — har drivit mig framåt, livet har famnat mig i våldsamhet, livet har fött mig på nytt!

Först nu kommer eftertanken. Vad är det positiva, det förblivande — det som inte kan förändras?

Yrseln vid tillvaron — den kan inte fasthållas. Den lyfter

en för stunden, men den lämnar en ännu tommare, när den är borta, än man förut varit.

Ikke heller den tillfälliga lyckan vid tillvaron — att vara till för sin egen skull som individ — ikke heller den kan fasthållas!

Men när vi inte längre drivs med av farten? När vi inte längre känna vindarnas dån genom oss — inte färdas på skyarnas utbredda segel — inte brusa med havet och sövas till ro av den nedgående solens färger!

När vi åter äro isolerade för oss, och ruset har försvunnit?

Är det någon förändring i oss som skulle vara omistlig — som är den bryggan ut mot oändligheten som alltid är kvar? Vad var det innerst inne som gjorde, att jag kunde börja livet igen — att jag ånyo kunde knyta fast vid tillvaron?

Det var ikke evighetsupplevelsen ute på dynerna — ikke en människas handräckning i nödens stund — ikke enbart! Det var ännu en tredje förnimmelse som så småningom gjorde sig märkbar inom mig. Det var skapelsens måttlösa rop på framåtskridande — i n o m o s s — livets eget krav på födande och åter födande ur sig själv som vi förnimma.

Ropet på fullkomnande av alla värden, som äro omkring oss! Och ändå äro vi tidtals fullständigt döva inför ropet. Det glider förbi oss — det rör oss inte. Vi sitta som i ett avskilt rum med väggar mellan oss och tillvaron. Livet är inte längre vår delaktighet.

Behövs det då ett främmande medel att återförena oss med tillvaron? Ett främmande medel kan ikke göra det!

Vad är det som sker?

Det måste vara ett slags inre urladdning, en eruption i vårt väsen, som plötsligt bryter fram. För inifrån kommer ändå slutligen förnyelsen.

En tillfällighet kan ha bräckt det sista motståndet, genom-

brutit en vägg som redan varit färdig att störta. Och i och med det att kontakten är återvunnen, brusar alla hinder, och livet föder och förnyar sig ur sin egen rikedom.

September 1926

Helsingfors. Jag känner det trångt och instängt här, när jag är borta från skogen och bergen. Jag är mer beroende av kontakten med dem än på många år. Det var ju också de, som gävo mig något av livet åter.

Men ändå är jag friare! Jag känner när murarna sluta sig omkring mig, att jag åter kan skapa äventyret inne i mig själv. Och jag känner det brusa fram genom mig.

Livet har varit mig övernog rikt dessa två månader. Jag frågar icke efter människor; jag behöver dem icke — jag har icke engång märkt, att jag varit ensam. I en så klarnad rymd har jag sällan vandrat — och likafullt i en så fylld av liv.

Håller just på att fullborda »Mot ljuset på bergen». Redan därför att jag själv vet, att denna är så mycket omsorgsfullare och mognare än min första bok, vet jag att den skall bli mindre uppmärksammas och mindre uppskattad — utom att jag med all sannolikhet även eljes har kritiken emot mig. Vilka »löften» denna nya bok rymmer kan jag inte själv avgöra. För löftena dem bär jag inom mig och där känner jag dem själv och vet deras bärvidd. Men hur många av dem som engång skola infrias, det kan varken jag själv eller någon annan bedöma.

Oktober 1926

Jag vandrar genom skogen (har varit 6 dagar i Pernå 19 —25 okt.) en förvinterdag. Snön ligger tung och vit över granarna. Björkarna ännu med gulgröna löv sticka upp ge-

nom snön. Renhet och kraft strömmar emot mig. Det bundna blir löst, det förkvävda kan andas.

Jag stiger ut på en bergskulle mot havet. Molnen glida i väldiga gestalter... Jag är icke längre bunden av den lilla pricken här nere, (där jag står). Inte av den tränga krets, där jag annars andas. Inte av människor eller icke människor som jag ville fly eller saknar.

Stjärnenatt över stranden. Stillhet och snö... Äntligen vidgas åter livet så att jag bävar tillbaka för dess väldighet. Äntligen låter jag mig åter slängas i dess armar genom rymden.

Äntligen låter jag mig vaggas till ro vid dess bröst. Äntligen är tillvaron åter min egendom!

Det gick för första gången upp för mig något under mina vandringar i skogen på åsarna — något som jag knappt ännu vågar tro på.

Jag skall kunna känna livet tränga som heta bränder genom min kropp. Jag skall kunna höra det jubla och vråla genom mig — och ändå vara helt utanför det!

Helt i livet och helt utanför det! Skall det vara möjligt?

November 1926

Det finns två makter, som alltid kämpa i mig, och stundom förefalla de mig nära nog lika starka — livsförnekelsens och livsviljans. Jag är visst aldrig så jublande livsstark, att jag inte ändå — för min egen del — skulle ta döden som en befrielse.

Men varandet är varken till för att förstås eller att bedömas — det är en sanning som vi alla småningom måste komma till — det måste levas och anammas eller kastas ifrån oss, frivilligt och av inre drift, någon annan makt kan icke här verka något.

Det har sin »mening i sig självt» och blott om den fattas kunna vi leva vidare.

December 1926

Kunna vi någonsin nå till att jublande anamma det livsvärde, som räcker oss — men icke fordra något? Att undvara lika väl som taga och finna nödvändighetens skönhet lika väl däri? Att förstående lyssna till en annan, men alltid själv djupast vara oåtkomlig — intill dess den verkliga stunden är inne? Giva, giva, men intet förlora själv!

Jag tror denna sista tid att det finns möjlighet härtill.

Så djup är den verkliga harmonin, att den måste bli starkare nästan vid en tillfällig motgång eller besvikelse. — Och även en sorg, som utifrån drabbat mig vid denna tid har — åtminstone icke hittills — mer än för stunden kunnat hindra den djupare växten och födandet inom mig.

Jag måste finna den fasta punkt som existerar oberoende av om mänskligt personliga krav blir tillgodosedda eller ej. Som jag kan föra med vart jag vill, där naturen eller tystnaden omkring mig låter mig förnimma alltillvarons och allskeendets livsstärkande och förnyande kontakt.

Januari 1927

Min första roman har gått igenom mig. En människas reaktion i alla skiften. Hennes förhållande till företeelserna. Det har aldrig hänt förr, och jag tycker, att jag denna månad lärt och inhämtat mer än ofta under ett helt år. Och likväl har allt skett spontant, inom mig själv, utan någon yttre inverkan.

Detta är av helt annan art än det dramatiska byggandet. Det senare fångar det koncentrerade av en människa i ett visst moment av hennes liv, och främst i hennes förhållande

till andra. Detta är ett helt liv i utveckling, ett vardande, en kamp, så länge hon andas.

En enda ensam människa — och likväl kommer allt här med. Intet är för obetydligt att återspeglas i en människa — att bli en del av hennes levande värld. Den vidgas ut i det ousägliga.

En underlig lycka har fyllt mig under dagar denna tid — och dock har jag för min personliga del haft mer anledning än eljes att känna mig trist. Men mitt personliga liv har ändå haft en så liten realitet.

Nya lysande vidder framför en — men inte bara det, utan ock något som kommer en mer personligt nära. Att vakna upp om morgonen med en underlig lyckokänsla — och att mitt under dagens bestyr minnas, att man äger något förunderligt rikt och ljusst. Man minns inte först vad det är. Men småningom trevar sig en hand fram, en röst, en själ som inte är en själv, men ändå tillhör en. Man hör och förnimmer dess närhet omkring en. Hela rummet är liksom fyllt av en annan gestalt. Jag tänker med honom, jag känner med honom. Han är till bara i mig — och ändå är han på samma gång utanför mig.

Det är som om han fyllde ett tomrum, och han har tillika en påtaglig tillvaro för mig. Det gör en glad och varm att veta att han finns.

Men det som ger en så outtömlig rikedom är ändå mest detta, att man känner att något oavlåttligt växer fram. Att andra människor le och känna och hoppas genom en. Att drag för drag för vart ögonblick växer till av andra. Att ens atmosfär är som fylld av skapande. Att det som fyller en går sida vid sida med det man gör — och ändå utöver ens egen tillvaro.

Fastän den där längtan ännu stundom kan bränna mig någon natt att få ta ut hela min själ — ge den i sin helhet — synes det mig nästan nu, att jag inte mera skulle kunna ge hela min själ — inte för närvarande åtminstone.

När jag någon enstaka gång träffar en mänska och verkligen talar med henne, tycks det mig som träffade jag henne på en järnvägsstation eller ett ångbåtsdäck i ilande hast eller under väntan på ett tåg eller en ny farkost som skulle föra oss båda till skilda land (som vi ock båda hade kommit från). Det är som växlade jag några ord med en tillfälligt passerande, mera av en flyktig nyfikenhet eller rent av blott av en händelse — än av någon tanke på själslig kontakt. Det kan roa mig en stund, helt visst, men själv är jag icke med på hela tiden. Jag iakttar andra och samlar upp vad jag får, men av mig själv ger jag djupast intet. Det rör mig inte.

Det kunde roa mig att sitta på en klippa och ropa över till en annan klippa, där det också sitter någon i fullständig isolering — att liksom på lek kasta replikerna fram och tillbaka, som det tillfälligt faller sig, utan att man känner sig bunden. Bara som ett lustigt fyrverkeri — men kanske det ock kunde komma något levande stoft med bland gnistorna som sedan slog rot...

Jag har mindre än annars behov av personlig samling för egen del. Jag är var och en av dem som jag lever i, som växer fram ur mitt inre när jag arbetar. Jag känner med den, lever med den, existerar med den. Jag har slutat — för tillfället — att lida av att sällan själv vara densamma, att ständigt synas för mig själv i en ny gestalt. Kanske har det också sin mening?

Varför är det slutligen rikare att skapa i fantasin än att leva i direkt kontakt med andra? Är det ock rikare? Ja, så synes det mig nu. Därför att ens skapande alltid är obegrän-

sat — är i kontakt med det som skall varda och ännu ej är känt — medan mänsklig kontakt alltid åt något håll är starkt avgränsad. Närmare vågar jag icke definiera det nu — men jag vet att jag känner mig som aldrig förut hemma i det tidlösa, rymdlösa och ännu icke formade, där möjligheterna aldrig ta ett slut...

Skall framtiden jäva eller bekräfta?

Mars 1927

Fäst dig icke vid jordiska ting — och icke ens, ja kanske minst, vid — människor...!

Maj 1927

Förnyelsen kommer oemotståndligt — om den kommer.

September 1927

På tåget till Åbo 23 sept. (till promotionen).

På väg till promotionen. Vagongen skakar.

Är jag glad eller inte?

Jag ville vara glad... men —

Det sitter två taggar i mig — alltid.

Varifrån fick jag dem?

De skulle driva mig framåt, endast!

Någon har tagit liv i mig igen — Arnulf!

Men någon annan är också där. De strider på liv och död.

Har det negativa personlig realitet?

Finns det en dualism i världsalltet?

Och ändå vet jag ju att det finns vare sig moral eller omoral.

— vare sig ont eller gott.

Bara positivt och negativt!

Allt är faktorer som samverkar,
allt härleds ur sina förutsättningar.
Allt är uppbyggande eller förstörande
— vardande och förvandling?
Har det positiva ensamt existens?
Är det alltid beständande?
Det vore lösningen på det meningslösa —
men jag kan inte tro det.
Två makter sliter i mig.
Ibland ser jag på dem leende.
De berör mig så litet...
Ibland är jag som en trasa under deras grepp.
Tåget surrar vidare.
Drömmar kommer och går.
-- Är livet bara en flamma
som lyser och släcks?
Arnulf talar i mig:
M o t allt förnuft
och m o t det vår lust begär
skall vi ändå leva!
I det meningslösas kretsgång skall vi trotsa fram
det som är b o r t o m all mening och allt ändamål
— det som befaller
där varje tro har brustit,
där var förklaring svikit
— det som är all-varande
— det som är osägligt, osvikligt och utan ände...

O k t o b e r 1 9 2 7

I natt dog Mormor... Jag vakade en natt — en halv natt
mot igår — hos Mormor, när hon ännu hade de sista glim-
tarna av medvetande. Det var någonting så stort — hur för-

färligt det än var. Jag ville inte vara utan den natten. Jag lärde mig mer då än under en stor del av mitt liv tidigare.

När allt håller på att förgå, samlar sig själen som i en enda lysande flamma, och den står slutligen kvar som en enda spänd fin sträng. När jag satt därinne såg jag med ens Mors liv och hennes syftning som en bok slagits upp. Det blev en tumanhandssamvaro som jag aldrig haft. I en sådan stund frågar man inte längre: »Vad har du gjort mig, vad har du sagt mig, och jag dig?» Man förnimmar då det som var din vilja med mig innerst inne och utan förbehåll. Jag vet att jag den natten kanske första gången kunde sträcka mig mot detta allra baraste i en mänska. Då fanns inte längre hinder och begränsningar, som vår oförmåga lade mellan oss. Då var det bara vi. Gudskelov för den stunden...

November 1927

Det har inträffat nånting för en gångs skull. Livet leker underligt med mig.

Detta är nånting så stort, som jag bara tidigare drömt det, och ändå så trångt på ett annat sätt. Skall det alltid vara så, att de män jag möter, skall jag icke kunna oförbehållsamt högakta i alla avseenden? Är det straffet för att mina krav varit så obarmhärtiga tidigare?

Och ändå tycker jag, att det jag tidigare mött varit mildt och försynt i bredd med detta. Men nånting av renässansnatur måste tydligen den mänska ha, där kontakten skall kunna slå gnistor. Jag ryggar nästan tillbaka — men känner en av de första gångerna att jag lever.

Så får jag då ge min själ — utan betänkande — så som det bara skett engång förut eller höll på att ske, ty den kontakten är för närvarande till viss grad avklippt. Det behövs ofta icke mer än några ord mellan oss för att antyda, och

allt har genast förståtts — t. o. m. vart tonfall har kunnat uppfattas.

Ändå är det så egendomligt det hela. Det är en äldre man, och mycket hos honom skall jag aldrig kunna godtaga. Fastän kontakten stundom är skrämmande intensiv är ingenting erotiskt möjligt — åtminstone inte från min sida.

Han ger mig något av en natur med de rikaste psykiska resurser men med en nästan vulkanisk styrka och primitivitet tillika. Nutidsmänniskans invecklade maskineri blandat med en gestalt från långt tidigare utvecklingsstadier.

Jag vet ju ännu icke var detta skall ända — jag vet bara att det har blommat som fält av lysande klöverblom omkring mig där jag går...

December 1927

Päivölä 13 dec. Ängestnatt.

Du har rivit upp ett sår för mig,
som redan hade helnat.

Det växer underliga blommor
ur det såret...

Men var blomkalk vill jag bära
som en lysande fackla
framför mig genom natten...

Du ser att den skål du räcker mig
har blodat mina händer —

Varför tvingar du mig att blöda
när jag skall bära den?

Varför tvingar du mig att gå barfota
över snön i natt...

Två trådar från våra själar
är intvinnade i varandra
— därför kan vi inte komma loss.
Men de flätar sig aldrig till enhet,
de trådarna.

Vi har ankrat på skilda bergshöjder
vi två...

J a n u a r i 1928

Så skulle han engång komma ändå, den som jag väntade — men på detta sätt. Han som uppfattar mig icke efter det mått av lust som varje linje har möjlighet att erbjuda, utan efter helhetens spel, efter mitt väsens uttryck i kroppens linjer och rörelse. Han kan sitta och se på mig timme efter timme och jag känner intet obehag av det. När han var hos mig senast (d. 27) sa han, när han suttit bredvid mig: »Händer är lika talande som ett ansikte» (och sedan när han stigit upp och stått framför mig): »Får jag se på edra händer...»? Det var detta jag väntat på, att själva luften förmedlar kontakten mellan två, att varje tyst spel mellan oss kan uppfattas — att tystnaden ibland säger mer än ord...

Men varför skall det då komma med från hans sida detta som jag inte begär — som jag inte kan besvara... För nu vet jag att det finns också, i en grad som jag inte kunnat ana. Han har burit på en stark känsla för mig redan en lång tid.

Är det för att vårt mänskliga väsen — särskilt hos mannen — är så sammanvävt av ande och materie, som också den »andliga» förnimmelsen stundom övergår till något av materie (i vissa ögonblick?) Jag fick en aning om det ett visst moment senast, när jag kände hur något av själva stämningen höll på att förtätas till materiell. Längre än till detta får vår samvaro icke gå.

Är det tillika mannens erövrarlust som fordrar att vinna allt helt och hållet? Den spelar nog här ock en viss roll. »Min vän» är så van att alltid ha segrat i det han föresatt sig att han aldrig kan finna sig i ett nederlag. Och dock är han fullt klarsynt att se det svalgt som ligger oss emellan.

Men mer än hans tyranniska anlag fruktar jag den faran, som ligger i hans temperament. Han har själv antytt den. Han är som en vulkan, och han kan när som helst komma till ett utbrott, om spänningen blir för hård. Det får icke gå därhän. Jag grubblar dag efter dag på utvägar att förebygga det. Finns det någon annan utväg än att skiljas — på kortare eller längre tid? Knappast.

Ännu för en vecka sen syntes mig offret att avstå från honom möjligt. Sen de sista dagarna vill jag inte längre orka tänka mig honom bort ur mitt liv.

Det finns ingen annan än han som förstår det språk mina händer och rytmen i mina rörelser talar.

Februari 1928

Omkr. 20 febr. Jag har inte hört något från min vän på tre veckor och jag har känt mig lugnare än på länge.

Det har inträffat något dessa dagar som haft en viss betydelse. Jag hade bett Björling och Stina Ingman till mig — och det hela blev mer både upprivande och givande än jag hade väntat. — Aldrig förr har jag till den grad haft känslan av att jag lever mer för mitt eget känsloliv — för denna tusenfaldiga kontakt — (på de finare sensationernas väg) med allt i tillvaron, än för mitt . . . jag.

Det var i kontrast mot Björling detta blev mig klart. Som få har han väl kunnat samla allt kring något väsentligt hos sig själv och föra det mot ett bestämt livsmål. Så oberoende som han är av känslö- och stämningsinflytelser — i Ola Hansons mening — är väl knappast någon.

Det senare är hos honom både en styrka och en svaghet, det är jag inte blind för, men kan väl någonsin den djupare syftningen i mitt eget arbete bli fullständig utan en sådan samling och ett sådant åtminstone relativt oberoende? Det stod för mig med skrämmande tydlighet att så inte var fallet. Vill jag fortsätta på den förra vägen får jag lov att specialisera mig på känslkontakt, och endast denna i min produktion och allt vad jag hade att ge på ett annat område fick lov att uppoffras. Men detta får inte ske!

Jag kände det plötsligt som om något försiggått i mig själv — kanske kände jag det än tydligare efteråt på natten. Det var som om det skett en hel omvärdering i mitt inre och ännu hela följande dag (d. 20) var jag som förvandlad. Det som jag tidigare trätt och hungrat efter hade inte längre realitet för mig. Något nytt hade stigit upp ur mig själv. — Det finns något inom oss som är förmer än den frid som vi når till genom att ett ögonblick vagga oss till ro mellan striderna — som är förmer än den glädje vi når till genom att skapa oss glädje på glädje i vårt inre av tillfredsställda känslor — något som är förmer än all vår mänskliga fröjd och bedrövelse och det är det enda som slutligen står kvar, när allt annat sviker oss. Om jag ville ge det ett namn, skulle jag kalla det ljusalven i vår själ, därför att det består endast av en inre lysande klarhet, som är så stark, att den lyser oberoende av alla tillfälliga mänskliga känslor som längre eller kortare behärskar oss.

Den 21 febr. I dag reser jag till Punkaharju på två veckor. Just innan jag skulle fara, ringde min vän upp. (Hade kommit till H:fors sent föregående kväll). Han hade varit sjuk (en hjärtattack) och icke kunnat komma förr och icke heller medan detta varade kunnat underrätta mig. Han är också nu långt ifrån frisk. Han följde mig till stationen, och jag är så pass uppskakad efter detta, att allt känns som i gungning igen.

Men något från de sista dagarna vet jag ändå fortfarande bor kvar. — Och dock, hur jag skall kunna få någon verklig vila på P. med medvetandet om hans tillstånd, begriper jag inte.

Punkaharju den 29 febr. Det blev värre ännu än jag tänkt. Ett nytt återfall av hans hjärtsjukdom. Ligger på Eira. Vi har korresponderat några gånger.

Denna första vecka härute har knappast varit annat än en ångestfull slitning — jag var också så pass trött, när jag kom. Men nu börjar jag äntligen komma till ett visst tillkämpat lugn, och jag vet att jag engång måste göra allt klart för mig.

Jag får inte heller bedra mig själv i denna sak och jag vill nu gå ända ner till grunden.

Jag är tillräckligt lugn idag att kunna göra det.

Mars 1928

Den 27—30 mars.

Samtal med en vän som är död (— sinnessjuk)

Du sitter i soffhörnet.

Tio år har gått.

Solen skiner i ditt lockiga hår.

Din blick är långt avlägsen.

Då vänder du dig frågande mot mig.

— Vad har du gjort sen sist?

— Jag har spillt tiden,
när jag letat en dröm.

— En dröm?

— Om ett öga som kunde förstå,
om en hand som kunde ge kraft.

Jag ville blott veta att de fanns.

- Vad har du lärt dig se?
- Jag har öppnat många skrin
och jag sett i många skrifter.

Jag har sett att tingen är leksaker.

- Har du inte fått en tro?
- Kanske det också till sist.
- En tro?
- En tro på det förnekade.
På det som var tyngst.
På att b ö r d a n är det enda
som kan öppna porten för oss.
- Kan du följa den tron?
- Nej, den är för tung,
man orkar inte alltid.

- Vad har du sett av världen?
- Jag har sett några röda tegelstenar
och några bjärta bågglampor.
Jag har sett ett silande vatten
mellan några strandstenar
och en ensam blå blomma
mitt i ett sädesfält.

Vid två dödsbäddar har jag stått.

Jag har sett att livet är ett fjun.

Men vid upplösningen kommer ändå en förklaring.

- Jag har gjort rent hus
på vad jag t r o t t där fanns.
Jag vill låta tillvaron själv teckna
bilden som skall stå där.
Jag ville känna att jag blev barare och barare
ju längre jag levde

- Men vad har du gjort?
Det finns inte något liv utan handling.
- Ju längre livet räckte
desto mer blev handlingen överflödig.
- Vad vill du lämna efter dig?
- Två spår i en skogsstig.
- Vad har du funnit till sist?
- Några korn i en stenhög —
en solglimt i en dagdroppe.
- Är det allt vad du har kvar?
- Nej något har jag sett,
som inte du och jag förstod:
Att mänskan har sitt väsens fullbordan
själv i sin hand!

April 1928

Vakna drömmar.

En skog.
Träd med mänskoansikten.
Eldröda grenar
slingrar sig mellan granarna.
Enrisbuskarna skrattar.
Jag vet inte vart jag skall vända mig.
Det grinar gorilla-ögon
mot mig från alla buskarna.
Ett svidande rop
någonstans långt borta.
Jag går in i ett grandunkel.
Bilder stiger upp.
En natt — en natt.
En restaurant.
Alkohol, rök.
Tre herrar, två damer.

Dämpat ljus.
Utdruckna glas.
Mera alkohol.
Vekhet. Förtroenden.
Man iakttar varann.
En korrekt herre — en smula sentimental.
Ett svartlockigt flickhuvud.
Små bekännelser.
Bruna ögon. (De var ändå mörkblå).
En kal hjässa. En spänstig kropp.
Två mänskor iakttar varann.
Väntar.
Ingendera kommer in på den andra.
Ett retsamt ord.
En liten dispyt.
Ett skämt.
I ett ögonblicks självsvöld,
en man i min närhet.
Jag drar mig undan.
Lugnet blir återställt.
Hemväg.
Vit morgon.
Ett blått dis över horisonten.
Himlen i rosa.
Fågelskri i luften.
Staden förnyar sig i renhet.
Tunga dagar.
Någon har gjort mig ont
ett år.
Och mera ont —
ofrivilligt.
Onda tankar omkring mig.
Grinande hagtorn.
Små lömska vesslor i riset.

Tunga nätter.
En kväll i mitt rum.
En gammal man.
En gungstol (en brasa).
Skall det vara sista gången?
En brasa som falnar.
En hand på mitt huvud.
»Nej».
Jag är hårdare än förut.
Jag måste vara sann.
Ser att jag sårar honom.
Det växer en svag mur mellan oss.
Vi förstår varann sämre.
Han vill ta mig i armarna
försynt.
Jag går undan.
»Kan du tro, att jag nånsin ville göra dig ont?»
Två ögon.
En svidande tagg.
Avsked.
»Vi skall inte träffas mer!»
»Det vet man inte än!»
Natten är lång
och stegen många.
Av och an i rummen
av och an.
Dagar och nätter.
Tomhet.
Grinande huvuden.
Fingrar om min strupe.
Två mörkblåa ögon.
Nej, dem har jag glömt.
Det var ingenting alls.
Det är en annan som inte lämnar mig.

En gammal man.
En varsam smekning på mitt hår.
Enris och skogssnår.
Ögonljus på marken.
Mumlande tallar.
Vad vägen är lång.
Vad det är långt till dagning.
Jag är trött — jag är trött.
Din hand på mitt hår.
Ingen kan smeka det som du.
Klyftor och bråddjup.
Troll bakom buskarna.
Jag kan aldrig hålla djupare av dig —
du har begravt nånting av dig själv
som inte mera vaknar.
Det blev för trångt omkring dig.
Jag har gjort någon ont.
Mina händer har sårat.
Vad det är kyligt i luften.
Vad vägen blev brant ...
Mina händer — tag mina händer!
Håll dem så länge du vill.
Vad du med ens blev långt borta.
Vad skogen är tät.
Vad skymningen skrämmer mig.
Jag fryser, jag är sjuk.
Jag vill känna ännu en gång
din hand på mitt huvud.

M a j 1 9 2 8

Virvlande tankar.
Stick, stick.
Små eldar under mitt huvud.

Det är blymörkt ute i skogen.
Du kom ändå igen.
Du satt i mitt rum.
Några ord.
Ditt vita hår.
»Jag har aldrig haft en tanke på att göra dig ont!
Jag har aldrig respekterat en kvinna
såsom dig.»
Din hand på mitt hår.
Dagar, dagar och nätter.
Trötthet, leda.
Varför skall någon (annan) pina mig
mot sin vilja.
Ett hjul är vridet på sned.
Någonting är sönder i mig.
Du långt borta.
Du gjorde mig också ont.
Varför har du sårat mig så?
Hur kunde du göra det ...
Pingst.
Knoppande skogar.
Ljusgrönt gräs.
Dödstrött.
Jag vill bryta en vitsippa
och föra den mot min kind.
Jag vill dricka flödet av den nedgående solen
för att få vila.
Stillhet. Stillhet.
Äntligen vill skogens alv
ge mig lite ro.
Jag är så sårig.
Det är inte för din tanklöshets skull
eller din ...
Men jag var alltför sårad förut.

Jag vet ju att urvilddjur och tigrar kämpar i mig.
Varför ger jag dem inte luft?
Därför att livet har trampat på mig
meningslöst.
Jag hör benknor knastra under hovarna.
Jag är som kvävd under stenhårda fingrar.
Jag orkar inte ropa.
Vad jag längtar efter skogen!
Jag vill vara en brun insekt.
Jag vill vara vind och lövprassel
och trastsång!
Jag är inte en svidande tanke mer.
Jag är ett sälgfjun som vinden sakta lyfter
från marken mot det blå.

J u n i 1 9 2 8

(På väg till Hogland).

Att älska, det gör mödan lätt, det ger mening åt tillvaron. Jag tycker jag varit så full av kärlek, mer än de flesta — jag har älskat solskenet och barren och sanden — och nu tycker jag att jag måste vara mer tom på kärlek än andra efter jag inte vill orka leva.

Det finns ett ställe på jorden, där varje minut av tillvaron för mig haft mening — där jag älskat var ört och vart strå, var skrovlig klippbrant — det enda ställe där jag de två sista åren haft en fristad för min själ — Hogland. Dit är jag nu på väg.

Jag tycker jag varit så full av andakt — och ändå måtte det inte varit andakt tillräckligt, efter tillvaron inte kan synas mig helig. Under det gångna året har det funnits bara en ort, som varit mig helig nog — en blånande hägring av en bergö ovanför vattenranden, som jag för allt i världen ville återse — Hogland.

Inte kärlek nog, inte andakt nog. Hur kan det foga sig så underligt, jag som var skapad för att dyrka?

Jag vill att min själ en kväll igen skall vara vit av längtan och röd av livets fullhet — att den skall vara bräddande stark av det kommandes visshet. Jag vill att knopparna i min själ skall svälla igen och brista av livets grönska.

Juli 1928

Pätilä 28. VII. 28.

Skälvande aspar.
Det var engång en vår.
Vita fruktträd,
humlor i trädgården,
en flicka som leker.
Nu är körsbären borta,
men asparna skälver.

Solsken på en gårdsplan,
auriklerna ler,
fjärilar bland blommorna.
En flicka full av drömmar.
Allt är som en saga förtrollat.

Asparna skälver.
I morgon är det höst.
Asparna skall brinna
ängestheta.
Asparna skall strö
röda fläckar på gulnat gräs.

Drömmen drömmen.
Häggas i liden

slokande sippor
violer och trollius,
luften är ljum.
Allt är som ett under.

Asparna skälver.
En aning av frost
går i dag genom luften.
Händer som ber
ögon som längtar
ett mänskobröst för vinden.

Hemlös hemlös.
Körsbären dog,
häggarna fällde sina skrudar,
inga fjärilar,
inga sippor.
Luften är grå i dag,
men asparna skälver.

Drömmen drömmen.
Vårt hem var i vinden,
vårt hem var i suset,
det var i ett blomfjun,
som hæggen bar.
En höstsol skall brinna
blossande, hårdnande.
Asparna skälver.

Augusti 1928

Den 10 aug. (Det är någon jag kommit ihåg hela sommarn — jag menar inte den som sårat mig i maj — men någon som jag trodde redan var borta. Det är en underlig historia;

jag tycker att jag känt honom 10 år, fastän jag första gången träffade honom i våras. Nu har det jag känner liksom tagit sin sanna form. Det finns ingenting oroligt eller fordrande i detta.)

Den 5 a u g. Jag vet inte om vi skall råkas eller gå varandra förbi — och jag frågar inte ens efter det just nu. Jag har knappast sett dig — och ändå känner jag din röst från förr, vet hur dina tankar blev till — hur du söker och frågar. Vi var engång syskon.

Vi är fria gentemot varandra. Ingenting binder oss. Det finns ingen hetta, ingen fordran, inget svidande sår mellan oss. Din tankes rytm går lika fast och lugn genom mig som genom dig själv.

Ibland måste jag le åt dig. Du tycker om att klä ut dig och spela teater. Du kan ge tingen svulstiga namn och en överdriven patos.

Du vet att din egen hänförelse kan bli dig en narrkåpa.

Jag är inte blind för något hos dig. Jag ser dina fel snarast förstörde. Du har engång — tidigare — svårt förlyft dig, därför är du nu obetydligare än du skulle ha varit. Därför kan du fastna för bagateller och förirra dig in i snår.

Jag hyser ingen vördnad för dig och jag beundrar dig inte. Det du skriver syns mig ofta beklämmande smått. Men jag vet vilken hudlös sträng som driver dig vidare. Du har engång sett syner som du inte själv kan ge form.

Jag tror inte vad du tror och jag litat inte på din slutsats. Du har stundom varken logik eller konsekvens. Din filosofi, din psykologi famlar ute i det obekanta. Du låter din egen längtan dränka ditt förnuft. Men du har dock anat något som inga psykologers system ännu kunnat omfatta.

Vän, jag har kämpat samma kamp som du — men jag är hänsynslösare, hårdare i min fordran. Jag går hellre under

än jag håller mig uppe med en sanning som är halv. Du har lyckan att bedra dig — du har ännu illusionen — och illusionen av föreställningar som för mig längesen mist sitt sken.

Nej, du har inte kunnat ge tiden sammanhang och mening — du har inte kunnat ge din tro en fast form men ditt svärd är berett och din vilja är alltid redo. Och din känsla för upplevandets mysterium i en mänskosjäl är större än andras.

Jag satt nyligen (23. VII. 28) bland vänner, kritiska, djarva, hänsynslösa — utan någon pose. När jag tänkte på dig, kände jag som en beklämning, och det var som om du gled undan mig. Men du kom tillbaka. Vårt sammanhang kan inte strykas ut. Det har varat förrän vi föddes. Här gäller det mer än bejaka eller förneka. Vi var engångssystem.

Den 30—31 aug.

Mitten av augusti,
Mörker mörker.
Gula klor om nätterna.
Förstörande makter.
En resa.
Ett järnvägståg.
En park
En domkyrka.
Huvudvärk.
Skugga under träden.
Plötsligt en välkänd gestalt.
Ett återseende.
Ett kanslirum
en skinnsoffa
ett öde hus.
Vila på soffan.

Omsorg om mig,
smeker min arm.
Älskligare än förut
men upprörd ändå.
En timme.
Avsked.
Vi ses om en vecka.
Stockholm.
Fem dagar.
Gator, museer, slott
skönhet.
Pina, pina, pina.
Strid med en hydra.
Äntligen seger.
Reser hem något rikare än på länge.

Helsingfors 27 augusti.
Telefon.
»Jag kommer till dig i e. m.»
Ensamma i våningen.
En röd eld i luften.
Behärskning.
En gungstol
en soffa.
Gamla härvor redes upp.
Tar min hand
kysser den
kysser den.
Gnistor i luften.
Han går av och an.

Tar mitt huvud,
vet knappt vad han gör.

»Var icke orolig,
jag vill inte göra det jag ville.
Detta har jag aldrig upplevat förut.»

Av och an
av och an.
Hans huvud i mitt knä.
Jag rör icke en hand.
Tystnad.
Nu borde jag visst lämna dig.
Icke ett ord.
Han blir lugnare.
Står bredvid mig.
Hans röst ber om en smekning.
Jag sakta:
»Du vet varför jag handlar som jag gör.»

September 1928

Den 29. IX.

Vi skall lägga tillrätta vårt liv
skoningslöst,
skilja åt
falskt och sant
stort och intigt.
Vi skall —

—
Vad var det som stack mig i skuldran.

—
En helhet måste vi bli
vi kringspridda
trasade
skärvor
fragment.

En gestalt måste vi samlas till
blödande
längtande
födande
att någonting må växa
ut i det ändlösa.

Ett spjut i mitt bröst.
Rosor
rosor skall det växa omkring det.
Det skall stråla som stjärnor
just där
där den vassa spetsen gick in.

—
Min själ är så trött.
Var finner jag den brinnande stjärnan
som jag längtar efter.

Oktober—November 1928

Den 24 nov. Mitt liv är en mardröm, jag kan inte kalla det annorlunda. Mer än eljes har det de sista dagarna igen kommit för mig skillnaden mellan mitt verkliga livs ömklighet och det som egentligen vore mitt verkliga.

En tillfällighet.

Min tredje bok kom ut. Jag har aldrig på något sätt firat dagen, när de förra kommit — jag har ju aldrig firat en fest i mitt liv. Med ens kände jag en sådan lust att engång göra det. Men vem skulle jag bjuda på den? Olsonis? Jag måste le vid tanken. Det fanns ingen i hela världen jag hade kunnat bjuda på en fest.

Mitt liv fordrar att jag antingen skall bli något av ett helgon — eller ock göra slut på allt. Egentligen är det såsom jag

ock förr känt det, en oerhörd utmärkelse, men jag orkar inte bära den.

Jag vet att jag skulle kunna lyfta upp det till en strålände ljusflamma — men då får inte heller längre något mänskligt band binda mig. Jag vet att jag skulle kunna göra det även utan den ringaste verkliga kontakt djupare sett med en levande. Jag vet att jag kunde få livets små vardagligheter att lysa som smaragder utan att någon enda av dem i och för sig hade den ringaste betydelse.

— — — —

Den 30 nov. Den här sista månaden har rymt något av ett sammanträngt mänskoliv.

Den 21 okt. var han hos mig. Han var mer lidelsefull än jag nånsin sett honom. Han sa: jag har känt för dig mer än jag känt för någon annan i mitt liv. Han ville inte gå ifrån mig. När vi skildes sa han: skall jag avsäga mig allt för din skull?

Jag var så uppskakad att jag knappt visste till mig.

Men jag såg ändå på honom alldeles lika som förut. Kanske blev för mig hans egennytta t. o. m. skarpare belyst än tidigare.

Han reste till Stockholm. Jag tänkte: han roar sig där, han glömmet vad han sa mig. Han kom tillbaka om två veckor. Han ringde upp till mig från Åbo. Han sa: jag har tänkt på dig hela tiden. Jag skrev till dig ett långt brev, men när det var färdigt förstörde jag det. Jag tänkte på hur kall du var. — Det finns inte mer än en mänska som kunde göra mig frisk...

Jag kände med ens, hur golvet gungade omkring mig. Jag hade inte väntat mig ens så mycket som ett brev, än mindre ett brev av denna natur. Men å andra sidan, nu förstod han då äntligen åtminstone, att jag verkligen var sval.

Under den veckan började för första gången något av en ny värme stiga upp inom mig.

Han kom till mig den 10 nov. efter att ha låtit mig vänta några dagar. Då var min värme redan till god del avsvalnad. Sammanträffandet blev harmoniskt utan lidelse. Vi var väl överens; jag kände mig lugnad. Lade om allt (inom mig själv) på gammal bog.

Sedan dess har han engång låtit mig vänta, en annan gång kommit tidigare än jag väntade. Det var i dag. Men nätterna denna vecka har jag känt mig som tudelad.

Å ena sidan borde ju allt bli slut. Skall vi våga bådas vårt rykte — ömtåligare kanske för mig än för honom — för något som för mig ändå inte har den djupaste innebörden — för någon som ändå aldrig, aldrig skall kunna förstå mig innerst?

Och sedan, hur kan jag tala om rykte, när det är fråga om att engång kunna ge en annan något vackert och stort? Bli inte varje sådan hänsyn här utsägligt liten?

Han är en ovanlig man. Få har sådana perspektiv, få har kunnat sätta i gång företag med sådan växtkraft som han. Han behöver andra värden att handskas med. Det sveper andra vindar omkring honom än omkring andra, även trots det lilla och barnsliga och intiga, som han ock har.

Därför — för och emot.

I dag var han innerligare än på länge, också mer benägen att försöka förstå min synpunkt. Vår samvaro hade inget missljud. Vi kom varandra på visst sätt närmare än förut — men inom ett område med bestämt omgivna gränser.

Hur skall framtiden ...

December 1928

Heta vindar svepte förbi mig nyss (d. 18, 19 dec.)
jag var ändå utanför.

Livet har bankat på min port,
livet har öppnat armarna!
Jag har ändå inte rört det.
En natt ensam i ångest,
dagen åter sval
livskontakten bruten.
Ingen, ingen mänska
har ändå trängt in i min själs skrymslen.
I dag solen bakom blågrått dis,
underbara färger på isen.
Så var mitt liv.
Heta solar
röda solar,
alltid bakom en dimvägg
reflexer på det vita.

Heta solar
alltid bakom synranden.
Jag var icke skapad så;
skapad för livskontakt
skapad att förnimma
skapad att förstå
skapad att upptaga.
Livet ville annorlunda,
avskar all samhörighet.
Men inne flämtar en röd eldtunga,
som inte kan få ro.

Februari 1929

Den 5 febr.

I kväll — ensam.
Det ringer spröda klockor genom snöljuset.

Varför finns det så mörka vrår bakom granarna
sugande ögon, gröna, bronsbruna.

(En övermäktigt stor gåva föll över mig
idag — för 5 år sedan.

Den gåvan kastar sitt sken ännu
varje gång det är en Runebergsdag).

Ljusen fladdrar i fönstren, alla ljusen.

Varför är jag orolig?

Jag går från rum till rum...

Ljus i långa rader...

Ljus vid ljus.

Jag älskar ljusen.

Skall jag inte få leva nu
ett par månader — ett halvår?

Har jag inte funnit stenen igen, trollstenen
för att kunna leva

— den att bringa offer

för att något stort skall växa fram?

(Hela trollskrinet har jag ju i mina händer
— skapandets. Men jag är så ängslig.)

Det finns en tom fläck mitt i skogen,
där skulle något ske.

Där väntar starrtuvan,

där väntar vårfrylet,

där väntar den blåa trasten.

Det står en underlig skrift där
på kiselstenarna.

En människas röst skulle tyda mig den skriften.

Björkarna susar så underligt där,

gräsen står så stilla.

Jag kramar ett porträtt i min hand.
Han var ju inte den rätte.
Varför längtar jag några steg,
varför längtar jag en röst
jag är ju inte bunden.
Men han har älskat mig så
— det var också nånting heligt.

(I kväll för 5 år sedan...
I kväll är hela livets underliga skatt
så gåtfullt tung att bära.)

15—28 febr.

När offret är gjort är saknaden måttlösast.
Ändlöst är försoningens under.

Mars 1929

Den 15 mars. I går dog han. En högre makt har lett
allt med outgrundlig hand.

Den 19 mars. I dag är det hans begravning. Jag drömde
i natt att jag var nära att dö. Det var så skönt...

Det är inte bara sorgen, som gör att jag längtar efter det.
Jag var så trött att leva redan förut...

I Åbo på kvällen.

Jag har suttit på tåget hela tiden — men jag har ändå
hört klockringningen, jag har gått igenom alltsammans. När
jag kunde se kistan bäras utför trapporna gick nånting sön-
der i mig — när den sänktes ner i graven tycktes mig någon-
ting av livets mening meningslöst...

Vad jag gick igenom de timmarna kan inga ord återge —
men äntligen bröt det fram som en jublande visshet: Vi skall

börja om igen en gång — du och jag. Om det så skall gå sekler emellan — i evighetens liv betyder tiden intet. Allt som här syntes oss olösligt skall engång få sin lösning. Kanske efter många liv — kanske efter mycken kamp — men engång.

Nu orkar jag inte mer.

Senare. Det jag gick igenom i Abo var inte min egen kamp allenast — den ensam hade inte berättigat en så namnlös förfäran tillika. Det var hans kamp vid avskiljandet som jag upplevde. Det blev mig klart en liten tid senare. Det är det gåtfullaste jag hittills har upplevat.

Kl. 11,45, natten mot den 11. IV. 29 hade jag följande dröm.

Först drömde jag att jag var tillsammans med honom i olika förhållanden, och jag erinrar mig inte något bestämt därom, men i ett visst moment bytte hela drömmen karaktär.

Han sade till mig: »Nu skall vi byta gestalt, och du skall få genomgå med mig hela invigningen till det nya som skall komma, och du skall få veta vad som engång skall ske med oss och bli va verklighet.»

Och jag kunde erfara förvandlingen och »se» oss efter den, och vi var helt nya och unga liksom genomlysta i en ny gestalt. Och det syntes mig att härligheten av det liv vi var ämnade till nu öppnade sig inför oss.

Vid allt detta var tidsbegreppet såsom utplånat, och allt syntes mig på engång som en invigelse till något nytt och som en uppenbarelse av något som just tog sin början och som likväl hade funnits förut.

Vi var båda helt obeskrivliga, och jag förnam oss som skilda väsen och ändå båda inifrån oss själva.

Trygghetskänslan vid den andra var så övermäktig, att den övergår alla ord, och varje skiljande mur var här överkommen. Och jag »kände» honom säga: »Jag kommer till dig för att du skall få erfara detta på f ö r h a n d — för

att du skall vara medveten om det samband som finns nu och i varje stund och vad av oss skall varda. Du får det som en skänk.

Och jag kände honom för första gången helt, såsom jag aldrig känt honom förr — och allt var mig ändå så välbekant, för det tycktes mig blott att medvetandet härom varit avstängt för mig under en tid.

Och allt stod för mig som en oåtergivlig visshet, och jag kände blott den mest lysande glädje som tänkas kan.

Ty just känslan av det obeskrivligt självfallna och naturliga i det som vederfors oss var här mäktig. Men att återge något mer än detta i ord är icke möjligt.

Men allt vad därutöver tilldrog sig har jag icke möjlighet att erinra mig, än mindre tolka.

Jag vaknade upp vid drömmens slut och iakttog klockslaget. Förmådde dock icke då nerskriva något och somnade kort efter in igen. Före klockan 2 vaknade jag igen, och erinrade mig då fortfarande drömmen, om än i någon mån svagare än vid det första uppvaknandet. Då skrev jag ner ovanstående i form av ett koncept (med rätt många upprepningar), som jag renskrivit på morgonen den 11. IV.

(Då jag drömde detta hade jag ännu icke läst Steiners utläggningar om livet efter detta — skaffade dem följande dag. Hade endast då läst Thornes »Svar på livsspørsmål».)

Maj 1929

Det är som om jag upplevde allt under en annan synvinkel än förut. Jag vill berätta om något jag erfor härom helt nyligen.

Jag var ute i Bromarv en vecka, till pingsten. Först var det regnigt och kallt. Då var det mig nära nog lättare att komma tillrätta, om också inte heller lätt då. Den dödes bild förföljde mig oavlätligt, var jag än gick, (ännu mer i still-

heten där än i Helsingfors). Så bröt sommaren fram på engång den första solskensdagen. Då tyckte jag att jag inte ville orka börja den. Här jordisk sommar med löv som spricker ut — pånyttfödelse av allt levande — där borta, där han finns, mörker och namnlös fasa. Och icke en glimt av vårens hugsvalelse kunde man dela med dit bort. Då var det som om hela min syn på företeelserna hade blivit förvandlad, och de fyra dagar jag var därute i den strålände försommarn såg jag allt, följde allt, men såg det och kände det som ur en annan tillvaro. Och så är det ock nu.

Det är som att svänga om alla begrepp av verkligt och överkligt som vi har — låta det konkreta bli sken och det osynliga bli konkret. Också nu ser jag solskenet och de ljusa löven, men de har ingen verklighet för mig.

Jag ser ock människor och deras förhållanden ur en annan utgångspunkt — det enda jag inte nu kan göra klart för mig är de jordiska relationernas betydelse för oss — därför känner jag nu så främmande. Jag ser sammanhangen med ett annat perspektiv och förbindelserna på ett annat plan. Det som här ofta blir missförstånd får för mig en annan mening — det som här har betydelse, mister allt värde. Det vi tror oss se hos den andra är visst ofta sken, det vi inte beaktar blir det väsentliga.

Icke är det heller för ett förnyat jordeliv jag ville bereda oss båda — övergående kanske, men icke slutligt. Varför skulle jag längta efter att få känna hans hand på min eller att få stryka honom över håret — det är ju en droppe av evighetens liv detta varar, mängt med så mycken missförståelse och smärta.

Vi kan ju stå i förbindelse och nå varann på ett sätt där varje jordisk begränsning bortfaller. Vi kan oavslåligt bygga upp hos den andra.

Vi kan hela med all den makt en människa är given och hugsvala.

En full verklighet skall först då den gatan bli oss, att den ena individens liv bygger på den andras.

Juni 1929

Åbo 18—21. juni.

En domkyrka
en park

—

Mänikor, mänikor
flaggor

biler
reklamtag.

Ett slott
en gammal herrgårdsbyggnad —
ändlösa spårvägar
tiden går med snäckgång.

En domkyrka
en bänk i en park

—

Ett vitt hår jag ville skymta
en människas röst.

Borta.

—

Slottsgatan 37.
En rest av ett hem,
en kvinna som var hans dotter.
Förtroligt samtal.

Bilder
minnen

En ung man med lockigt svart hår,
blicken tungsint,
en ung man med sin hustru.

En yngre man med tre barn.

En man med vitnat hår

dragen skarpare

gestalten grövre.

På höjden av styrka.

—

En promotion

en utlandsresa

Nauheim —

en lagerkrans

några vita hårlockar.

Hem genom gatorna

ändlös vandring

ljus natt.

Ett borgerligt hem.

Bilder på en vägg

— en landskyrka

ett oljeporträtt

en medelhavsö

— fotografier.

Allt skriker mot varann som i själanöd.

En ung mans porträtt vid sängen på ett bord.

En man i sin ungdoms styrka.

—

Bädden hettar.

Ett grått ljus.

Under gardinen skymtar det

på gatan nånting underligt

— en hemsk och övertäckt brun bil

med några små fönster oppe vid taket.

Den kommer allt närmare rutan.

Jag ligger i kallsvett —

Nu glider bilden undan.

Det var bara några fönster till ett hus

på motsatta sidan av gatan.
Det ljusnar till morgon.
Det doftar några rosor på ett bord.
En ung mans huvud
på bilden vid min säng.
Jag somnar.
En begravningsplats
en öde grav.
Ett fång vita narcisser
En stad i mässoro
mänskor, mänskor
biler.

—

En avskild plats
ett vårdberg.
Allena.
Vad tornen blev avlägsna,
vad sorlet blev tyst.
Nu snuddar en flik av hans själ vid mitt huvud.
Så allena blev jag äntligen
att han kunde nå fram till mig.
Äntligen...

Juli 1929

Den 4 juli.

Till Hogland
mumlar klipporna
leker fisktärnorna
pratar blåelden.

—

I Bromarv en vecka.
Tyst i en villa
rum som kan drömma.

Ett mörklockigt hår vid fönstret.
Stilla måltider,
skämt som avleder det tunga.

—
Fjärdarna glittrar
båtfärder
klippor, solsken.
Vila på stranden,
jorden talar vishet en liten stund.
En brasa på kvällen,
en fin ton i luften
alltför spröd för att gripas.
Natten ett helvete.
Stela fingrar kramar om mig.
Ingenting har verklighet,
ingenting har liv.

—
Sista dagen hemma.
Ljum luft
badande sol.
En ung man vid årorna,
en ung man förvandlad.
Ögonen glänsande,
rörelserna spänstiga —
Afton
en veranda.
En brunhyad man i vilstol.
Samtal.
Det blir svalare.
Inne i salen.
Hans egen röst för första gången.
Han går av och an — talar.
En mans väsen i hans ord
— en mans väsen i hans rörelser ...

Natt, allena.

De onda andarna för en gångs skull borta.

En fläkt av glädje har gripit mig.

—
Bilfärd på morgonen.

Ängar, saftiga fält,

blommande rosor.

En ung man bredvid mig,

ett lockigt mörkt hår.

Ett lyckligt uttryck.

»Natt och dag» längs vägen

klöver och råg.

Ett vackert leende:

»Så här ville jag åka ännu mil efter mil.

En annan gång gör vi det.»

En tågresä.

Ett samtal.

Avsked.

Skall Hogland ge mig hälsa?

Augusti 1929

Den 12 aug. Jag drömde senaste natt igen, icke direkt om den döde, men att jag utstod svårigheter för hans skull. Det var i Åbo. — I dag har hans väsen följt mig starkare än vanligt. I stället för att fjärmas från mig, är det som komme det mig alltmer förtroligt nära — som kände jag det på ett mer jordiskt vis än förut. Allt detta syntes mig ännu i höstas inte som en möjlighet.

Det är natt igen, men han är helt levande för mig — mer levande än någon levande människa är det. Det är ett mysterium detta, hur kan en död vara den ende som blir konkret levande för en?

Jag minns — han har kysst mina händer. Det är det

självfallnaste i världen att han skall kyssa mina händer. Vem annan än han skall göra det! Är han en del av mig? Jag förstår inte detta. Varför är det som vore Åbo min egentliga hemort nu? Varför är hans barn och hans omgivning som en del av mitt liv? Varför blir allt detta konkretare och verkligare i stället för avlägsnare?

Skulle jag verkligen någonsin kunna älska denne man — eller skulle jag bara förnimma honom som en del av mig själv?

Mitt liv har ingen verklighet haft hittills — skulle först han kunnat ge det en påtaglig verklighet.

September 1929

Det var eftersommar
solsken.

En vit sal, en veranda.

En ung mans lockiga hår mot en korgstol.

Jag tror att det var så.

Soliga förmiddagar på en havsstrand
vandringar

siesta.

Luften fläktar ljum omkring två människor
sländorna surrar.

— På natten onda andar
som inte lämnar mig i ro.

Tre unga människor tillsammans.

Utflykter med middag,
vågstänk mot klipporna,
höstsommarsol.

En mans lyckliga uttryck,
stillhet

— vila en liten stund.

Afton på taket.

Stjärnor

gnistrande himmel.

En ung mans huvud mot mina knän,
båda stilla.

Stjärnorna faller.

En natt

en vit sal

en slocknande brasa.

En luft som andas av två.

Två mänskosjälur rör varandra

och är ändå så långt borta.

Ingenting är mig verkligt.

De onda makterna stå upp igen.

Allt blev en hägring.

Jag var för sjuk

för att kunna drömma drömmen

att känna doften av en dröm

som en verklighet.

Den 16 sept. (Den andre).

Du går bredvid mig i höstsolen,

men jag kan inte se dig.

Ännu är mossan för grön

ännu är lingonriset för levande

— ännu är granarnas skott för frodigt saftiga

— jag kan inte se genom slöjan.

Men du går bredvid mig.

Om jag talar till dig nu,

förstår du mig inte mer helt.

Du vet inte vad jag menar

när jag talar om morgonsol på verandan

om ett skrivbord och ett fönster,

om brasan en eftermiddag
och om aftondagern i ett rum.
(Då går du främmande och tankspridd bredvid mig.
Ditt väsen är här,
men din själ har redan stundom
en annan väg.)

Jag vet att tingen har ett vitare ljus
och en underligare doft,
där du är.
Jag vet att sammanhangens kedja
fogas för dig på ett annat sätt
nu dag från dag.

Käraste,
(jag anar din syn fastän jag inte ser den,
jag fattar din tanke fastän jag inte följer den.)
Ännu är markens barr för doftande
ännu skall gräsen susa för mig,
ännu skall vattnen sorla mot strandbrädden
en liten stund.
När solen sjunker engång en kväll
bortom de blå bergen,
då går vi båda densamma vägen
— engång.

O k t o b e r 1 9 2 9

Sökte jag de blåa landen bortom skogen
bortom kärr och myrmark ändlöst torra sveder.
Var det blåa landet endast flacka kusters
döda sand och ofruktbara lera,
när man nådde över obefaren havsstråt?
Nej, det landet finns ännu långt bortom moar.

När man nått den sista åsens bergsbekrönta resning
över skogens kärr och myrmark
över brända hedars ljungbevuxna slätter
över strida älvars vatten
ligger det framför en, sagans blåa land,
av aftonrodnan kringvärvat.

Skulle dagens värv förinta drömmen?
Skulle sagolandet ligga i ett enkelt värv allenast,
fyllt med andakt,
som den mångbefarna drömmarn Ingvars?
Nej det finns ett annat än vi måste skåda
här eller i annan nejd — för flyktiga sekunder.
Det är stjärnan bakom tunga ödens törnkrans
det är spiran av en helgedom
långt bortom ödemarkens
trolluppfyllda vidder.

— — — —

Å, jag är så trött på människors gemenskap.
Knappt man kommit någon nära
synes tråden redan brista,
som man spunnit mellan själar.
Inga ord där leder över till den andras havsomflutna ö.
Var finns tecknet som är mer än ord
och stummare än vindens sus i löven?
Strandlöst, strandlöst syns mig mänskohjärtats hav
och aldrig överkomligt.

— — — —

Jag vill söka sagans land i andra nejder
om jag orkar.
Tinglöst, formlöst syns mig mörkret,
när jag vaknar upp om natten
och ej kan förnimma mer.

Jag vill söka sagans blåa länder i det obefarna
söka dem, där inga fötter trampat
söka dem, där intet ljud från jorden
än förnimms som eko.
Jag vill gå nya jordlöst lätta vägar.
Jag vill söka sagans blåa länder i det obefarna.

November 1929

Bilder
lysande
främmande
underliga.
Röster
ord från andes land.
Någonting kramar om mitt hjärta.

—
Ett ljusst sken omkring en människa.
Första gången jag sett det.
Ett ljusst sken
frihet
inga värden som vi ser dem
det öppnar nya vidder.
Tystnad.
Mänikor
mänikor igen.

—
En gosses lockiga huvud.
En gosses ljusa röst
hans röst som börjar bli hans egen.

—
Mitt hjärta är så trött
mitt hjärta är så mörkt.
Det är så fullt av alla ångestens gårdar.

Ett ljust sken omkring en människa
skall det ge mig kraft?

Nätterna är ändlösa.
Mitt hjärta unnar ingen sömn.
(Å helvetiska röster omkring en mitt i tystnaden.)
Mänskor
mänskor igen.

—
En konstnär vid ett piano
han är bara musik
händerna, händerna
fina
veka
sammanpressad vilja
lidande, klagan
ömhet,
jubel och livslust
en oanad kraft
händerna.
Musiken dör bort,
konstnären förvandlas
en helt vanlig människa.

Mänskor igen.
Skämt och ironi
cyniska inkast.
En mänska bara hjärna,
sprakar ibland
men kallt, hänsynslöst.
En mänska med en glödande punkt
som han inte vill visa.

—
Var blev skenet från den ljuse

mitt i allt detta??

—

Natten är så villsam.
Fåglarna flyger långt
inga av dem mina.

I natten.

Jag rör med det yttersta av händerna
vid en bildstod i min själ.

Jag är full av glöd.

Intet, intet kan jag gripa.

December 1929

(Mellan jul och nyår)

Mitt hjärta har visst lite att säga mig i natt.

»Vi har att gå en taggig väg,

du och jag

men den är bara i sin första början ännu.

Varför är varje litet steg framåt så konstigt
varför känns det så tungt framför varje sten
varför är hela vägen så full av kullar?»

Hela huset är så tyst,

det sover och har frid

men här nere är en underlig vända.

Jag hör hjärtat igen:

»Det är bara det allra första lidandets trappsteg,
som vi står på.

Ännu skall du tacka livet

att du andas med så liten möda ...

Vad gör det att bädden

inte har vila

och att kudden är utan frid!

Ännu skall vi få ligga på skärande vassa stenar

och flämta efter luft...»
Natten blir så lång,
väntan är så —
Jag ville en levande människas svala hand
på mitt hjärta som gör ont
men jag får inte önska.
Jag måste vara ensam
för jag är ju inte ensam ändå.
Du döde jag förnimmer i min närhet
nu mera än på länge —
skall jag gå samma pilgrimsgång
som du?

Anteckningar om besök och sällskapsliv
våren 1930.

(Tycks ha varit ovanligt livligt)

- 1 jan. Nyårsvisiter hemma. Middag hos Aminoffs.
- 2 » Marianne Bonsdorff på f. m. Hans Kutter på kvällen.
- 3 » Daggie S. och Lasse på f. m.
- 4 » Hos Nymans på kvällen.
- 5 » Törnudds, Ellen M., Anna S. på f. m.
- 6 » hos Anna S. på f. m., på e. m. hos Leni B.
- 8 » på f. m. Barbro M. en stund.
- 9 » på f. m. Sjöströms och frk. Donner här på e. m. hos
Eva Stenbäck.
- 10 » på f. m. hos Elsa B.
- 11 » Anna S. på f. m.
- 12 » på f. m. hos Mary Sucksdorff.
- 13 » på kvällen Erik T. här.
- 14 » på kvällen hos E. Olsonis.
- 15 » på kvällen hos Daggie S.
- 17 » Synnöve I. hos mig på kvällen.

- 18 jan. på kvällen hos Aini Ö.
 19 » på f. m. hos Donners.
 20 » på kvällen Erik T.
 22 » på f. m. hos Ellen M.
 23 » på kvällen hos Törnudds.
 24 » Stina I., Hans Kutter, Erik T., frk. I. Lundén hos mig på kvällen.
 25 » på f. m. med Stina I. hos Kutter, på e. m. Barbro M. o. Karin A. hos mig med Stina.
 28 » på e. m. släktingar på namnsdag, på kvällen de fyra herrarna här.
 30 » på kvällen Ester G.
 31 » på kvällen Elsa B.
- 1 febr. på f. m. hos Tant Signe Kolster.
 på middag kl. $\frac{1}{2}$ 8 hos Signe K.
 2 » på f. m. hos Granfelts.
 3 » på f. m. Eva C.
 6 » på kvällen Bertha och Erik O., Carin Rosenius.
 9 » Karin A. på f. m. en stund.
 10 » på kvällen Erik T.
 12 » på f. m. hos Eva C.
 13 » på e. m. E. Olsonis hos mig.
 14 » på kvällen Signe Kolster här.
 15 » fest till Morfars minne hos Stenfeldts.
 16 » på e. m. Eva Collin.
 17 » på kvällen Erik T.
 18 » på f. m. Edith Malmberg.
 19 » på e. m. hos Skoglunds.
 på kvällen här Eva C., Bertha & Eric O., Barbro, Gudrun M. en stund.
 21 » på kvällen hos Börje Olsonis med Esther Genberg.
 22 » på kvällen hos Karin A.

- 23 febr. på kvällen en stund hos Karin A.
 28 » på kvällen Erik T.
- 2 mars på f. m. Karin A.
 4 » på kvällen Synnöve I.
 6 » på f. m. en stund hos Karin A.
 7 » på e. m. hos Elsa B., på kvällen hos Öhbergs.
 10 » på f. m. Eva S., Naema E., Daggie, Karin A., Elsa B. m. fl. på e. m. Stenfeldts, Öhbergs, Nymans, Hanna A. o. Hanna A.
 15 » på kvällen här familjerna Olsoni, Karin A., Barbro M. Erik T., H. Kutter.
 16 » på f. m. en stund hos Karin. På kvällen här Edith M. med syster.
 17 » på f. m. ute med Edith M.
 18 » på f. m. en stund hos Stenfeldts, på kvällen supé på Kleinehs med Författarföreningen.
 20 » på f. m. på Grankulla hos Ester G. med Eva C.
 21 » på e. m. Eva T. här.
 22 » på kvällen hos Öhbergs.
 25 » på f. m. Bertha O. en stund här, på kvällen Erik T.
 26 » på kvällen Ester G. här (över natten).
- 2 april Erik T. på kvällen.
 4 » på kvällen hos Elsa B.
 5 » (För.föreningens styrelsemöte), på kvällen hos tant Eva S.
 7 » på kvällen en stund hos fru G. Granfelt.
 9 » på kvällen hos Tigerstedts en stund.
 11 » (Författarföreningens förstärkta styrelse).
 12 » på f. m. hos Signe K.
 13 » på f. m. Maria Å. här, hos Stenfeldts på e. m. Fria klubben på kvällen.

- 15 april på f. m. Gunnel K. med Peter och Eva O. här, på e. m. hos Eva C.
- 16 » på e. m. hos K. A.
- 17 » på f. m. hos Eva C.
- 18 » på kvällen Erik T.
- 19 » på kvällen Majlis Å.
- 22 » på f. m. Erik T., en stund på e. m. hos Eva C.
- 23 » på f. m. Barbro M. och Eva C. här, på e. m. kom Stina I.
- 24 » Stina Ingman (till 25:te på f. m.)
- 26 » på f. m. på d:r Allardts 75-årsdag, på kvällen hos Eva C.

Den 31 dec. I går kväll kom han till mig — den döde — halvt i en vision, halvt som en känsla. Jag hade gjort honom en samvetsfråga — som många gånger förut — en fråga om honom själv, hur han såg sig själv och sina handlingar.

Han kom fram till sängen där jag låg och med en talande gest böjde han sitt huvud mot min famn. Och utan ord hörde jag honom säga i glad hängivelse: »Till och med ditt sköte är mig heligt».

Januari 1930

Natten 25 jan. Man har talat om mänskor och förhållanden en hel kväll. Vad angår mig allt detta. Det rör mig ju inte. Jag är så långt borta från allt levande. Men ändå är jag inte död nu — i mina starka stunder är jag mer levande än på länge — på ett annat sätt levande. Här blir värdena andra, problemen andra — allt rör sig på ett annat plan

»... von dem starken Freudenwein der Ewigkeit...»

Det finns visst olika slag av Freudenwein — men alltid rinner det visst på de hala och kala branterna av bergen, där

man får hålla sig fast vid vart steg för att inte slinta — men där luften är stark att dricka.

Natten 26 jan. Det har hänt mig nånting underligt dessa dagar. Det är första gången jag förstått det. Jag känner, att någon jag aldrig sett söker mig. Jag har ju känt det nästan hela mitt liv, men jag har aldrig förr fått förklaringen. Jag tror inte att han finns bland de levande —. Snarare tror jag att han redan är på den andra sidan.

En mänskans blick har jag väntat och sett, så långt jag kan minnas tillbaka — jag vet ingenting annat än den blicken — den som ser mig med det största tålmod i världen. Jag har format olika gestalter i fantasin efter den blicken. Engång hette han Henry — engång hette han Stig Johan — men alla skilde de sig ändå från den jag väntade. Och först nu känner jag att han finns. Hade vi missbrukat vår samhörighet tidigare, efter vi måste bli åtskilda denna gång? Varför väntar jag alltid den blicken?

I dag har jag givit honom namn. Jag kallar honom Erland. Egentligen behöver han det icke — men jag måste ha ett namn att kalla honom vid, när jag talar till honom eller ropar på honom i min största nöd . . .

Maj 1930

Natten mot d. 8 maj. (Utdrag ur mitt svarta häfte)

Författarföreningens möte — supé.

Han ock där, den äldre. Hur kunde det bli ett sådant tomrum med ens? En liten banalitet — ett tonfall i hans röst — och med ens var alltsammans som ett tomrum.

Men den yngre är också nästan utanför mig just nu. Beror det på mig själv?

Kan ett litet tonfall ha en sådan betydelse?

Berör det icke allenast det perifera — det som är utanför vårt samband?

Himlen är så kall i kväll — månskenet är så underligt frostigt —

N a t t e n m o t d. 15 m a j. Kan man bli mer trött än till döden...

J u n i 1930

Bromarv. Det blev ändå som jag hade tänkt i våras — och mer än jag hade tänkt — i Oslo. Det var väl ändå så att missljuden berörde det perifera — vårt samband låg djupare.

Stockholm 9 juni. Var i dag i Thiels galleri. — Med dig ville jag se den outgrundliga smärtan och det obeskrivliga leendet i alla dessa bilder av Munck, av Janson, av Bergh och andra. Med dig ville jag tyda det outgrundliga i dessa rörelser — krampaktigt förvridna och gåtfullt förklarade. Jag vet att vi är inriktade på samma sätt att mottaga sådant. Du vet det knappast ännu.

Du vet inte något annat än att det var så obeskrivligt naturligt och självfallet när vi gick tillsammans under alla de blommande kastanjerna i Oslo eller skyndade i bil till ett sammanträde eller en fest. Då var vi inte som två människor, som träffades nästan för första gången. Då var det trygghet och förtroende i vår samvaro.

Du — med dig ville jag se det vissnade gräset om hösten och se de första spirande stråna ur vårens mull. Ingen skall förstå dem som du och jag. Jag vill bryta med dig konstens och människotankens finaste blommor — som jag engång bröt de gyllne gullvivorna på den sollysta ängen en sommarmorgon — i drömmen — en gång...

Bromarv 30 juni. Det var i Oslo. Mänskor — män-
skor. Blommande träd i hela staden — Fester, blommor, strå-
lande ljus.

Men jag lever ju icke — och därför hade det inte för mig
full verklighet. — Jag ser dem för mig ännu alla: Du vackre
och fine man — andligt förnämare än de andra (Winsnaes),
men alltför tillbakadragen för att jag helt skulle lära mig
förstå dig — Schanche, som motsvarade alla förväntningar
— nästan mer — den älsklige Lundegård. — Løkken och
Freuchen, de två motsatserna — den ene rörande vänlig och
meddelsam, oansenlig till det yttre — den andre, kavaljeren,
den borne segraren på olika livets områden, ståtlig och stark
— Karin Boye, kvinnligt fin och anspråkslös — Ljungdal,
drömmarn, idealisten och polemikern med det yviga blonda
håret — men ändå icke helt förtroendeingivande i allt.

Men bara en sak gjorde mig glädje — ja, en natt var min
glädje så stor att jag nästan tyckte att den tyngde mig, att
jag visste jag inte på år erfarit något sådant. Levde jag då?
Jag vet inte. Därför är det detta jag minns nu, när jag tänker
på mötet i Oslo.

Därför är han alltid med. Kontakten fanns redan från bör-
jan — den fanns redan långt förut. — Jag minns när vi
blev närmare bekanta. Det var vid Gyldendals frukost. Han
satt mitt emot mig.

Efter måltiden, när jag talade med Landqvist, kom han
och satte sig bredvid mig. L. gick om en stund — men jag
talade länge med R. Det var första gången vi talade.
Så otroligt syns det mig nästan och likväl var det så. (Så
många år har dock jag talat med honom förr.)

På kvällen åkte vi tillsammans i bilen upp till Lysaker. Vi
talte som om vi känt varandra sen vi var helt unga — och
ändå var det rätt vardagliga ting. Det var en färd som jag
inte glömmer — den fallande skymningen, häckarna längs
vägen, fjorden som lyste fram — och sedan då vi kommer

fram till Nyqvists villa, blossande facklor längs hela vägen, från porten upp till byggningen. Just detta ville jag dela med dig . . .

Det var många gånger — men jag vill dröja vid bara ett tillfälle mer — Sundvolden. Där höll vi mest hela tiden ihop — utom vid måltiden, då satt jag med Winsnaes. — R. hade hållit sitt tal och haft en oväntad framgång. Han var upprymd och glad.

Vid hemfärden satt vi tillsammans — Han talade nästan oavbrutet — om sig själv och sina planer utan förbehåll — om mig och mitt arbete — allt nästan i ett övermått av livskänsla med utrop och gester. Han var som en livlig och respektlös gosse. Allt det ungdomliga, omedelbara och spontana i hans väsen bröt fram som en virvelstorm. Och det praktfulla landskapet gled förbi oss utanför bilen — från nästan lodräta höjder oppe vid Ringerike till all den yppiga lövträdsgrönskan i omgivningen av Oslo. Något sådant har jag aldrig förr varit med om.

Det var den natten jag första gången var så glad . . .

Det var vår samvaro — och ändå passerade det ingenting alls mellan oss. Jag ville blott att vi skulle känna det som om vi varit bekanta i lång tid — som var det allt det naturligaste i världen — som kunde vi mötas med samma trygghet igen. Vad det flöt där inne på djupet vet jag inte om — men åtminstone tror jag, att det jag kände blev omsorgsfullt bevarat, och att jag icke gjorde något för att väcka hos honom sådant jag icke önskade.

Juli 1930

Den 9 juli. På väg till Bromarv igen. Underligt, ju mer jag avlägsnar mig från dig — mänskligt sett — desto närmare kommer jag dig. I Helsingfors, så länge det ännu var en möjlighet för mig att händelsevis råka dig, var du mig mycket

avlägsnare. Jag närmar mig något annat hos dig när jag är ensam — något som är mig så förtroget — »den andra gestalten». När jag träffar dig är du mer främmande. — Detta (det hela) har gjort mig en sådan glädje — stundtals — att jag ibland nästan fruktar att det skall hända något svårt efter. Det är ingenting annat än en sådan klar och oblandad glädje — på samma sätt som i Oslo — skulle den ock nödgas hämna sig?

Det finns även stunder när jag ser kyligt objektivt på honom och jag undrar om verkligen min »bortom- (över-) medvetna» känsla skall kunna bära mig över alla banaliteter och svagheter hos honom. Kan något sådant, som i årtal varit levande mystisk verklighet, på engång försvinna? Och skulle jag inte kunna lita på detta — vad vore då att lita på.

Så finns det också nätter, då jag tycker att jag ofrivilligt pressar allt samman i ett rop — ditt namn! Och ändå finns det ingenting av smygande hetta i denna sak — ingenting som jag besvärat skjuter ifrån mig — allt är lika klart och genomskinligt som det tidigare har varit. Det är just detta som givit mig en så obeskrivlig glädje.

Jag har undrat ibland varför jag egentligen ropar dig. Det är ju knappast för min egen skull. Du skulle ändå aldrig kunna ge mig den hugsvalelse, som jag längtar efter. Du är inte den som skulle kunna ge min själ ro. Men detta är mystik. Likaväl som jag känt det absolut undermedvetna kalla på mig, likaväl tillhör allt detta det bortom medvetna. Är det just det som skall vara min karma, att de män jag möter... att ingen av dem skall vara den jag innerst väntar på. Men jag tvingas ändå att söka upp dem. Också för min skull?

Skulle det kunna ge min själ lugn likväl, om jag engång verkligen fick ge någon det han behövde — lugn kanske, men inte den djupa ste tillfredsställelse... Du...

Natten mot den 26 augusti. Det finns mycket mellan två människor — mycket som är så fint och lätt, att det inte kan förklaras, inte fångas i ord. Det har inte med den stora mystiken att göra — icke med detta som sker en gång i ens liv och inte kunde upprepas.

Men det är ändå att känna varann på ett särskilt sätt — en intim beröring som man sällan finner. Det avskiljes ett litet stoft från den andras själ, som man känner bättre än någon annan kan känna det.

Så sker det ibland, när man går ett par veckor tillsammans utan en nämnvärd beröring med någon annan. Då finns det någonting eteriskt, heligt och fint, som den andra har lämnat kvar hos en, som inte mer kan lämna en.

Du mörka gosse, som gått här i mina rum — som lämnat något av din atmosfär kvar hos mig . . .

Har jag handlat orätt mot dig — har jag inte varit trofast — mot den andre? Jag har inte varit osann. Jag vet att innerst inne har den andres ton varit lika levande i mig — lika verklig har hans existens varit för mig som hela denna sommar. Just nu kan ingen annan rubba hans betydelse för mig. Men jag känner ändå som en aning av en förebråelse.

Vi har levt ett liv som glada — nästan sorglösa — barn, den mörke och jag. Vi har roat oss på utfärder, vi har vandrat och rott tillsammans — vi har skämtat som man skämtar med en nära, intim vän, vars själsvägar, upplevelser och reaktion till det mesta är en förtrogna.

Det är så underligt och ovant för mig att skratta så hjärtligt som jag nu gjort det, att existera så otvunget som nu utan att kräva något av det allra djupaste. Det har varit en vila och vederkvickelse för mig.

Har något av skenet i min glättighet kunnat missförstås? Jag kan inte tro det? Icke att det kunde ha några all-

varligare verkningar. Jag är så långt ifrån den enda i hans liv, och jag är icke heller den han djupast är fäst vid. Det borttar i det närmaste den skugga av förebräelser jag känner.

Att säga honom sanningen om mitt innersta liv just nu var mig inte möjligt. Troligen fick han ock en aning om att rå g o n t i n g levde i mig. Om det blir nödvändigt för mig att antyda saken, skall han få veta det engång. Men sålänge all samvaro med den andre på ett konkret plan synes föga sannolik, anser jag det inte vara nödvändigt.

Kanske det ock är för att jag frusit så omänskligt i mitt liv, som jag inte kan kasta bort den gnista av augustisol jag nu kunnat få.

O k t o b e r 1930

Är jag uppriktig har hela denna månad varit ett långt bokslut — inte endast för en period i mitt liv, som jag många gånger förut gjort upp det — utan definitivt. Så har det synts mig.

»Och för varje föreställning som gled ur hennes medvetande, kände hon det som en lättnad, och varje ting som utplånades för henne gav henne blott än större befrielse.» [Det var icke verklighet].

De orden har beständigt återkommit igen. Det är på något sätt som om de präglat mitt innersta medvetande.

Det har varit stunder då jag känt en sådan jublande glädje, någonting av en vild glädje — när jag varit så sjuk att jag känt mig viss om att jag får gå bort utan något yttre våld. Det har varit av de lyckligaste stunder jag upplevat. Men så går allt igen tillbaka till det vanliga — och då vet man ju inte längre s ä k e r t.

Dock, från vecka till vecka har min fysiska kraft förtunnats

och min hjärtverksamhet blivit oroligare och mödosammare — så jag tror ändå.

Andra människor och deras liv kommer mig inte vid på samma sätt som förr — inte ens som i somras — men jag skulle ändå ibland ha lust att skriva en sak till honom — som han skall få engång.

Jag vet att just detta kanske skall vara svårast att förstå för honom, detta att jag inte o r k a r. Jag kan nästan höra honom säga: »men du hör ju till dem som skapades att strida». Ja, det kan vara sant också — men det finns för många arv därtill som kämpar inom mig.

Jag vill här dröja bara vid ett, min morfars: det obetingade kravet. Hur vittskilt är inte för oss i n n e h å l l e t av detta krav. Men vi kräver båda något av det absoluta såsom jag uppfattat honom — etiskt eller av livsvärden i övrigt — den absoluta helheten åtminstone på någon pnkt, och ges den inte, finns det ingen återvändo, ingen avprutning, ingen kompromiss. Kravet kan träda tillbaka för ett annat som är större, men en eftergift ges inte.

Därför blir mitt livsproblem nu alltmer spänt om mig till det yttersta — därför syns det mig att det inte finns en återvändo.

Jag hör ibland klockor tona någonstans — men jag vet inte hur nära ...

Februari 1931

Den 24 febr. Av det underliga jag upplevat är detta ändå det gåtfullaste. Du — Du är för mig t v å människor, och just nu har jag det svårare än någonsin att sammanföra dem till en enhet. Det måste ändå ske ...

Han var hos mig för en vecka sen — i ett ärende — och vi pratade en stund. Då blev det mig nästan förfärande detta att han likväl är t v å. Det ena av hans jag är mig så främ-

mande, så likgiltigt, som sutte vem som helst ovidkommande här i mitt rum, jag märker det knappast — och detta hans jag förstår intet av det jag ville säga honom, det är mig helt en främling. Hans andra jag skulle ju förstå en enda liten skiftning i ett tonfall som alla andra måste gå förbi — hans andra jag är den enda som skulle förstå det slag av etisk kamp som jag kämpar igenom — är mig närmare än någon levande. Om jag någonsin har vetat att du har två namn Hans Gabriel — som jag givit dig — så var det den kvällen därefter. Det är icke blott två namn, det är två människor.

Men också en annan sak gav mig en plåga. Vi är mer skilda av yttre formella ting, än jag hade trott. Det är inte mer än sex år mellan oss — och ändå ligger där nästan en hel generation. Du trädde ut i livet just före världskriget, jag efter — var det detta som gjorde skillnaden? Är det detta som stämplat en gång för alla våra generationers syn och betraktelsesätt? Jag vet att detta visserligen är mer en yttre skiljaktighet än man skulle tro, men den finns kvar likafullt och den gör mödan så långt, långt större att nå fram till det inre.

Jag vet nu att jag aldrig skulle känna mig så hemma i ditt hem och i din krets av vänner, som jag ibland hade föreställt mig. Är du själv så hemma ibland dem? Helt säkert dock i yttre mening. Du hör till dem som med större lättighet än de flesta finner din anpassning i livets yttre form. Men jag borde inte fråga om ditt hem och din själ — jag är längre från dig än jag var för en månad sedan — när jag inte råkade dig. Förrän jag når till en syntes, känner jag att jag inte heller nu kan nå dig.

Hans Gabriel — Gabriel...

Mars 1931

Har det skett något?

Jag längtar

berg, berg,
jökelfloder
lavaslätt
sjudande källor.

»Så ensam vill jag vara
med dig,
jord,
att icke en dammsky
grumlar viddernas klarhet,
och icke ett levande strå
bryter vår gemenskap.»

Island, Island!
Är människorna borta?
Är det jorden själv
i dess hudlöshet och barhet
jag vill hinna?

Det kom visst något emellan.
En vårdag med sol
smältande snö
flyttfågelsaning i rymden.
Du —
din glada röst
skämtsamma infall
leenden i luften
vardag ...

Det var en kväll en yngling.
En frågande blick —
en förnämt behärskad rörelse
en djupnande röst.
Det gled något mellan två människor.
Nej, nej — det var ingenting!

Det vore ju en löjlighet.
(Allt är ju blott ett narrspel
allt som syns är ett sken).

En vårdag med sol
leende i luften.
Nu är allt borta
tommare än någonsin.

Skedde ändå något?
Island.
Skall jag möta dig engång?
Island
berg
rykande käglor
kyliga jord.
Himmel och mark
livlösa slätter
vulkaner som glöder
under stelfrusen yta
ändlösa hav
skall ni föra mig e n g å n g
åter till mig själv?

April 1931

Den 11 april.

Mjuka gröna marker
ändlöshet
stillhet
vila
förlösning

En människas profil
ett känsligt drag vid munnen
en linje av ras.
Varför ger de mig inte ro?
Högland
bergland
blånande vidder
långt borta.

Kanske skall jag kunna hjälpa en a n n a n
en nära drucknande.
Jag vet inte —
kanske —

Hans, varför hjälper du mig inte
jag behöver också hjälp!
Varför glider vi två från varandra?
—

Du ljusa gosse
yngling
man.
Din känsliga mun
jag älskar din röst.

Jag ler åt mig själv.
Du gosse
jag känner dig ju inte ens...

Ni blånande berg
långt borta
ni får inte bedraga.

Maj 1931

Den 9 maj.

Livet leker.
Det kastar ner en gnista
skimrande
meningsfull
verklig.
Sedan är allt borta.

I det mörkast likgiltiga
lyser det fram
ett strålnippe
en sekund.
Ett ljus faller över tingen
förklarande.
Så slocknar det igen ...

Det var en främmande äldre man (en norrman).
Ingenting märkvärdigt.
Lugn
sansad
klok — förtroendeingivande.
Inga vågor slår opp.

En solig dag
en åldrig stad.
Ingenting passerar.
Gamla hus
en gammal kyrka
en å med röda bodar
ett förmöget borgarhem.

Det skymmer till kväll.
Vi stiger upp på ett tåg.
Vila, skämt.
Då faller det en gnista.

Undset, »Den brændende Busk».
Konst, verklighet,
mänskolivets lagar!
Det var här den springande lågan.
Varför handlar man så,
varför längtar man så?
Vad ligger det bakom våra önskningar?
Han frågar om mig själv,
vill veta om mitt liv.
Han frågar utan förbehåll
vill gripa ett stycke av min bara själ
för några ögonblick.
Jag berättar eller tiger.
Han gissar ibland
ger sig själv i sina frågor.

Mänskosjälen
ovägbar
oberäknelig
skiftande
skimrande
en ny idag
en gåta i morgon
genomskinlig
dunkel
alltid outtömlig
en glimt av dig
faller som en gåva
i en människas hand

någon gång.
Så är allt förbi.
Man skiljes
man drar över sig masken
man är likgiltig igen.
Men någonting är kvar
innerst inne.
Någonting kan inte mera glömmas.
Några stygn i den underliga vävnad
som är livets egen verklighet
har stannat kvar
under ytan, fast ingenting förändras.
Båda två vet det...

Är känslorna av ondo — ett onyttigt kraftöverskott, ett slöseri — naturens skämt med sitt eget övermått?

Vad är känslorna?

Jag har hatat känslorna, jag har dräpt och förkvävt dem.
Ett löjligt gyckel, ett ogräs — en förgörande makt. Och värre:
en sjukdom.

Känslorna. Är livets styrka, är livets vikt allenast beroende
av dem? Mätes livets intensitet med känslans omfattning?

Jag vill se jorden vit av lidelse och glödande av återhållen
eld... Jag vet, jag har ju sett det en gång, känt blåa dofter
stiga upp kring tingen, sett jorden som en enda brinnande
hård av liv.

J u n i 1 9 3 1

Man skiljes
man drar över sig masken.
Det doftar tungt av nattviol
linna.
Köld

frostklar luft
jag fryser där jag ligger i min säng ...
Du förde med dig värme
du —
yngling
man.
Ditt ljusa hår mot salens vägg
din smärta gestalt.

Vad kölden är isande
vad vinden är tröstlös
en frusen trast ropar
blekgul gryning.
Du måste ju resa
fast du ville stanna
jag såg det i din blick.
Dina ögon
underliga
havsgröna, välvda
mörka i skuggan
spörjande
begrundande.
Är allt lek i mitt liv?
Var denna kanske vackrast?
En lek av försynen ...
Du
gosse
man.
Tänkare
frågare
dyrkare
riddare
konstnär.
Att jag mötte dig engång

var det ödets lek...
Natten är isande
doftande nattviol...

Juli 1931

Den 2 juli. Så skedde det ändå engång (det var vid midsommartiden) — så fick jag ändå engång — sedan min tidigaste ungdom — veta hur det känns, när en känsla blir till — mysteriet av detta ofattbara. Jag vet egentligen inte vad som skedde då, de dagarna han var här — det skedde mycket fastän vi mest var tillsammans som vanliga människor under just så mycket prat och vanliga yttre former, som det behövdes för att maskera att någonting försiggick i tystnaden under — och vad jag efteråt har sett visionärt, lika tydligt som om det också hade »skett».

Jag vet nu att detta som plötsligt inträffar aldrig kan förklaras — att det aldrig kan motiveras med ett enda ord — att det bara är i ett enda moment.

Kanske man ett ögonblick ser en annan röra på sin hand — kanske man ser sin egen hand i samma ögonblick — och det har skett — en förbindelse i det dolda mellan två människor — en obeskrivlig doft som icke kan förklaras...

Här hade mycket kunnat motiveras — han är den förste man jag råkat, som hos mig verkligen innefattar det jag menar med en man (erotiskt sett). Han fängslade mig åter och åter med nya sidor i sitt väsen — han var knappt på en enda punkt för mig en besvikelse — men jag vet ändå att detta »såg» jag, det gjorde mig glad — det som skedde var ändå utan varje motivering.

Jag längtar knappast att få tala med dig — fastän mycket, mycket funnes att säga. Jag längtar bara att du vore i min närhet. Det är högtiden — den stora högtiden — fast det ingenting är...

KERSTIN SÖDERHOLM

»Den »Journal intime», som härmed — på författarinnsans i testamentet uttalade önskan — lägges fram för allmänheten, är i sitt slag ett unikt dokument. Den sträcker sig över 30 år, räknat från juli 1913, då Kerstin Söderholm var 16 år, t.o.m. augusti 1943, och slutar således endast några månader före hennes död den 18 december samma år.

Så gott som månad för månad får vi genom dessa anteckningar en själs utvecklingshistoria, en själ fången i sin jagvärld, i kamp att bryta sig ut ur den. Kontakten med det yttre livet följer med endast som ram. Men liksom intresset för människan dominerar Kerstin Söderholms dikt, liksom den i grund och botten är en strävan att uttrycka det djupast mänskliga, så får också hennes dagboksanteckningar trots egocentricitet och självupptagenhet ett allmängiltigt värde just tack vare samma strävan. Dagbokens författarinna iakttar med största noggrannhet, hon analyserar med psykologisk skärpa på upptäcktsfärd efter sitt eget människo-jag. — Det väsentliga är, att vi i dagboken får se samspelet mellan krafterna, varsna hur en människas öde bottnar i hennes sjäsläggning, hur det med järnhård följdriktighet växer fram ur hennes människoväsens djup som plantan ur sitt frö. — — —

Som lyriker har Kerstin Söderholm gjort en bemärkt insats i de senaste decenniernas finlandssvenska diktning. Sin dagbok betraktade hon likväl som sitt egentliga livsverk. I den ger hon sig själv långt mer direkt och öppet än i sin dikt. Inte endast för psykologer av facket har dagboken ett osedvanligt intresse. I den avspeglas ett säreget och förfinat psyke, där det sensitiva draget är det centrala. Dagboken är samtidigt en diktares verk.»

Ur Karin Allardt Ekelunds inledning.

SÖDERSTRÖM & C:o FÖRLAGSAKTIEBOLAG

6000070736

Göteborgs universitetsbibliotek

8.20

